Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
10 D
3

68-10-D-3 197 I

Summa caietana de pctis Et noui teſtamẽti iẽtacula.

Reuerendiſſimi dñi thome de vio caietani cardinalis. S. ſixti perq̃z docta/reſoluta ac cõpendioſa de peccatis ſummula.

Bibliothece S. Marie Transpontine

Clemens Papa .vij. Dilecto filio Jacobo
Giunta in alma vrbe noſtra Bibliopole.

DIlecte fili ſalutē ꝛ aplicā bñ. Honeſtis votis libenter annui-
mus eaqꝫ fauoribus ꝓſequimur oportunis. Cū itaqꝫ ſicut nup
nobis exponi feciſti tu ſummulā quādā peccatorū q̄ Caietanꝰ
dr̄ p dilectū filiū nr̄m Thomā tituli ſcti Sixti. S.R.E. Preſbyterum
Cardinalē editā non abſqꝫ maxis expenſis imprimi facias: nos damnis
ꝛ iacturis qbus ſi hmōi ſummula p alios medio tpe imprimeret̄ affici
poſſes occurrere volentes. Motu ꝓprio ꝛ ex certa ſciētia nr̄a volumus
ꝛ tibi cōcedimus: vt hmōi ſummulā tam rome ꝛ venetijs q̄ꝫ in qbuſuis
alijs ciuitatibus terris ac locis vſqꝫ ad decēniū a data pn̄tiū cōputandū
imprimere ꝛ imprimi facere libere ꝛ licite valeas tam tu q̄ꝫ cōſanguinei
tui ꝛ ꝑ te agētes. necnō qbuſuis alijs mercatoribus librorū impreſſori-
bus ꝛ alijs pſonis et cuiuſcūqꝫ dignitatis ſtatus gradus ordinis ꝛ con-
ditionis exn̄tibus. ſub excōis late ſnīe pena ꝛ pditionis dictorū librorum
cōtra pn̄tiū tenorē impreſſorū: ac mille ducatorū ꝓ vna fabrice principis
aplorū de vrbe ꝛ alia ptibus tibi applicādis penis. necnō dānis ꝛ inter-
eſſe q̄ ꝓpterea patereris: ne durāte hmōi decēnio dictā ſummulā et ſqua
cūqꝫ forma ꝛ in qbuſcūqꝫ caracteribus abſqꝫ ſpāli licentia aplice ſedis
aut tua imprimere ſeu imprimi facere aut vēdere vel alias de illis diſpo
nere quoquo mō preſumāt inhibemus. Hortantes nihilominus dilectū
filiū nobilē virū modernū ꝛ ꝓ tpe exn̄tē Ducē venetiarū. Auditori vero
camere ꝛ dicte vrbis gubernatori ſenatori barisello. ac oībus ꝛ ſingulis
alijs gubernatoribus poteſtatibus officialibus ꝛ exequutoribus tā vene
tijs q̄ꝫ in alijs et italie germanie ꝛ francie ptibus exn̄tibus pn̄tibus ꝛ fu
turis quos duxeris tu ac agētes tui duxerint p te vel illos vel alios eligē
dos ſub excōis pena ipſo facto p ipſos incurrēda mādamus quatenus
tibi ac ipſis in p̄miſſis ꝛ circa p̄miſſa aſſiſtentes nō pmittāt vos aut ali
quē veſtrū ſup p̄miſſis aūt aliquo p̄miſſorū impediri aut quouis mō tur
bari ꝛ dānificari: inuocato et ad hoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecula
ris: ꝛ alia faciēdo ꝛ exequēdo in p̄miſſis ꝛ circa ea neceſſaria ꝛ oportu-
na. volētes et pn̄tiū trāſumptis manu notarij publici ſubſcriptis ꝛ ſigil
lo alicuiꝰ prelati ſeu pſone i dignitate eccliaſtica cōſtitute munitis plenā
vbiqꝫ fidē pinde ac his nr̄is originalibus adhiberi tā in iudicio q̄ꝫ extra
Non obſtātibus cōſtitutionibus ꝛ ordinatiōibus aplicis: ceteriſqꝫ con-
trarijs qbuſcūqꝫ. Datū rome apud ſctm̄ petrū ſub annulo piſcatoris die
xvij. Decēbris. M D xxiiij. Ponti. noſtri Anno ſecundo.

Be. El. Rauenn̄.

Index eorum que in hac ſumma tractantur.

ABorſus quando ſit peccatum: & quando inducat irregularitatem.
Abſolutio a peccatis ex parte forme.
Abſolutio ex parte abſoluentis.
Abſolutionis impedimenta.
Abſolutio ab excommunicatione.
Abſolutio ab excõicatione ex parte poteſtatis abſolutorie.
Abſolutio ab excõmunicatione minore.
Acceptio perſonarum.
Accidia.
Adulatio.
Adulterium.
Aduocati & procuratoris octo iniquitates.
Alchimia quando ſit peccatum.
Ambitio.
Apoſtaſia.
Arrogantia.
Aſſaſinus.
Aſtrorum obſeruatio.
Aſtutia.
Auaricia.
Audacia.
Aruſpicium.
Augurium.
Auſpicium.

Bellum.

Beneficium eccleſiaſticum.
Beſtialitas.
Blaſphemia.

Calumnia.

Caſus reſeruati.
Chorearum peccatum.
Clericorum peccata.
Cogitationis peccata.
Colluſio.
Columbarium habere quomodo & qñ liceat.
Communio ſacramentalis.
Concubinatus.
Concuſſionis crimen.
Confeſſionis ſacramentalis.xvi. conditiones.
Confeſſio quando ſit iteranda.
Confeſſoris quinq; conditiones.
Confirmationis ſacramentũ/quod cbris ma dicitur.
Coniuratio.
Conſcientia.
Contemptus peccatum.
Contemptus cauſa peccati.
Contritionis quinq; conſideranda.
Contumacia.
Contumelia.
Conuitium.
Correctionis q̃ ſubditi a ſuperioribus corrigi debẽt/ omiſſio.
Correctionis fraterne omiſſio.
Crudelitas.
Curioſitas.

Decimarum

Solutionis omiſſio.
Defenſio manualis dupliciter redditur illicita.
Delectatio moroſa.
Deriſio ſeu irriſio.
Deſperatio.

Tabula materiaruꝫ.

Detractio.
Detrahere ſibiipſi.
Diſputationis de fide dubitando de veritate fidei pctm̄.
Diſcordia.
Diſpenſationis in lege ſine voto & ſimilibus pctm̄.
Diuinatio.
Doctorem fieri aut facere notabiliter inſufficientem.
Dolus.
Duellum.

Ebrietas.

Electio eccleſiaſtici paſtoris.
Electio ſecularis officialis.
Elemoſynam non facere in duobus caſibus eſt peccatum.
Emere rem minoris iuſto precio.
Emere iura aliena bonorum temporalium.
Emptio quot modis ſit illicita.
Emulatio.
Epiſcopi peccata peculiaria.
Erubeſcentia.
Euagatio mentis.
Excōis notitia in quibus ſit confeſſori neceſſaria.

Caſus Excōis. Et primo contra hereticos.

In hereticos & fautores eoꝝ &c. ca. i.
In dn̄os temporales circa negociū inquiſitionis cōtra hereticos deficientes. ca. ii.
In inquiſitores cōtra hereticos, nō procedentes vel falſo hereſim imponentes. ca. iii.
In inquiſitores & vicarios ipſoꝝ vel epoꝝ ſeu capituloꝝ, ſede vacāte pecuniam illicite extorquentes &c. ca. iiii.
In fraticellos ſeu biſochos ſiue begbinos. ca. v.
In mulieres ſtatū bigbinatus aſſumptum ſectantes &c. ca. vi.

¶Contra ſciſmaticos.

In pertinaciter ſe ab obedientia ro.pon.ſubtrahentes. ca.vij.

In preſumptuoſe tenentes ꝙ ordinationes ab octauiano & guidone facte ſint rate &c. ca.viij.

In eum qui de tertie partis cardinaliū nominatione cōfiſus pape ſibi nomē vſurpat &c. ca.ix.

¶Contra manum violentam.

In eos q in clericū vel monachū manus violētas iniiciūt. ca.x.

In eum qui cardinales hoſtiliter fuerit inſecutus vel percuſſerit aut ceperit &c. ca.xi.

In iniurioſe pontificem percutientes &c. ca.xij.

In offendentes romipetas. ca.xiij.

In eos qui ad apoſtolicam ſedem venientes vel recedentes ab eadem capiunt/ſpoliant & detinent &c. ca.xiiij.

In eos qui ad ro.cu.ſup ſuis cauſis recurrētes &c.offendūt.xv.

In eum qui aliquem chriſtianum per aſſaſſinos interfecerit vel interfici mandauerit &c. ca.vxi.

In eos qui terras ro.ec.offendunt. ca.xvij.

In latrones maritimos. ca.xviij.

In eos qui ſedē apoſtolicā in ſuis victualibus offendunt.ca.xix.

In eos qui contra chriſtianum principatum/pem ferunt inimicis crucis chriſti. ca.xx.

In effractores & ſpoliatores locorum ſacrorum. ca.xxi.

In incendiarios. ca.xxij.

In eos qui naufragorū chriſtianorū bona rapiunt. ca.xxiij.

¶Contra offendentes apoſtolicam ſedem.

In cardinales in electione pape ſimoniam cōmittentes.ca.xxiiij.

In appellantes ad futurum conciliū. ca.xxv.

In literarum apoſtolicarum falſarios &c. ca.xxvi.

In offendētes apoſtolicā ſedē tam in ſuis ſuorūq̄ lr̄is pceſſibus & executionibus q̄ in iuriſdictionum fructuum redditnum & prouentuum vacantium vſurpatione. ca.xxvij.

Excõmunicatio.

In impugnantes literas electi in papã anteq̃ coronet᷑. ca.xxviij.
In inhibentes ne ſine ipſorum aut principum beneplacito mandentur executioni litere apoſtolice. ca.xxix.
In offendentes apoſtolicã ſedem in cognitione cauſarũ.ca.xxx.
Contra offendentes eccleſiaſticam libertatem.
In eos qui eccleſiaſticam libertatẽ p ſtatuta ſeu conſuetudines offendunt. cap.xxxi.
In eos q repſalias aduerſus pſonas eccl'iaſticas cõcedũt.ca.xxxij.
In eos qui compellunt perſonas eccleſiaſticas ad ſubmittendum eccleſias/bona immobilia ſeu iura ipſaꝝ laicis &c.ca.xxxiij.
In offendentes perſonas eccleſiaſticas pro eo ꝙ eũ pro quo rogabantur eligere noluerunt. ca.xxxiiij.
In eos qui litigantes in foro eccleſiaſtico impediunt. ca.xxxv.
In grauantes illos qui in ipſos aut alios ſententiã excõis/ſuſpenſionis vel interdicti protulerunt. ca.xxxvi.
In dominos temporales ſuis ſubditis inhibẽtes ne perſonis eccleſiaſticis vendant emant/coquant/molant/&c. ca.xxxvij.
In offendentes eccleſiaſticã libertatẽ in eccleſiarum vacantium bonis. ca.xxxviij.
In offendentes eandem quantum ad exemptionem a pedagijs & guidagijs. ca.xxxix.
In offendentes eandem quantum ad immunitatẽ a collectis ac exactionibus & vſurpantes iuriſdictionẽ platoꝝ. ca.xl.
In offendentes eandẽ quantũ ad actũ abſoluendi ſeu reuocandi penas excõis/ſuſpenſionis vel interdicti. ca.xli.
In offendẽtes eandem in clauium officio claudentium diuinũ cultum excommunicatis & interdictis. ca.xlij.
In offendentes eandem in certo caſu ſequeſtri. ca.xliij.
In eos q monialiũ &c.viſitatores in ſuo offõ impediũt.ca.xliiij.
In ſepelientes in loco ſacro hereticos &c. ca.xlv.
In eos qui in cimiterijs tpe interdicti quoſcunq; in caſibus non cõceſſis aut excõicatos publice &c.ſepelire pſumũt. ca.xlvi.

In eos qui in gradibus ꝓhibitis aut cũ monialibus aut in religione vel ſacris cõſtituti matrimoniũ cõtrahũt &c. ca.xlviij.
In ſimplices religioſos qui decimas eccleſiis debitas vſurpare pſumunt &c. ca. xlviij.
In religioſos & clericos ſeculares ſepulture libertatem tollere conantes. ca.xlix.
In religioſos & presbyteros ac alios clericos pſonatus hñtes q leges & medicinã mõ prohibito audiunt. ca.l.
In communitatum officiales quibuſdam ſuis ſtatutis vſuram fouentes. ca. li.
In clericos minores epiſcopis vſurariam prauitatẽ in terris ſuis fouentes. ca.lij.
In eos qui vrbis rome dignitates ſeu officia vſurpant. ca.liij
In dominum alioſq; rectores & officiales ciuitatis in qua ro. pont. electio celebranda eſt / ſibi iniuncta diligenter nõ adimplentes &c. ca. liiij.
In mittentes ſcripturã vel nunciũ cardinalibus in cõclaui exñtibus vel alicui ipſoꝝ ſecrete loquẽtes. ca.lv.
In religioſos mendicantes / immoderate habitacula acquirentes vel dimittentes. ca.lvi.
In ſcienter cõicantes in crimine criminoſo cũ noĩatim excõicato ei cõſiliũ impendendo auxiliũ vel fauorẽ. ca.lvij.
In clericos q excõmunicatos a papa recipiunt ad diuina.c.lviij.
In eos qui ad hoc vt iudex pſonaliter vadat ad mulierẽ ꝓ teſtimonio/fictionẽ ſeu fraudẽ cõmittunt. ca.lix.
In eos qui per cõſeruatores iudicialem vexationẽ ꝓcurãt. ca lx.
In religioſos temere habitum ſuum dimittentes/ vel ad quęuis ſtudia ſine debita licentia accedentes: & in doctores qui religioſos habitu ſuo dimiſſo leges vel medicinã audiẽtes ſciẽter docere aut in ſcolis ſuis retinere preſumunt. ca lxi.
In ſimplices monachos & canonicos regulares ad curias principum vt damnum aliquod inferant ſuis prelatis aut mona-

Excōmunicatio.

ſterio ſe conferentes. ca.lxij.
In monachos in fra ſepta monaſterij ſine licentia abbatum ſuorum arma tenentes. ca.lxiij.
In religioſos parochiale officium circa extremam vnctionem &c. vſurpantes. ca.lxiiij.
In religioſos q ad retrahendum debitores a ſolutione decimarū aliqua proferre preſumunt. ca.lxv.
In religioſos negligentes primo circa debitas eccleſiis decimas / & preſumptuoſe poſtea predicantes. ca.lxvi.
In religioſos interdictum quod ſeruat matrix eccleſia non ſeruantes. ca.lxvij.
In eum qui in ciuitate ſeu dioceſi vbi ſunt populi diuerſarum linguarum habenres ſub vna fide varios ritus/vſurpat preſiatum. ca.lxviij.
In cōtēnentem ſe p̄ntare q̄ primū cōmode pōt ei a quo ceſſante periculo vel impedimento abſolui debebat &c. ca.lxix.
In eos qui corpora defunctoꝝ ad alia loca transferenda exenterare/incidere &c.preſumunt. ca.lxx.
In eos qui in terris ſuis noua pedagia imponunt vel prohibita exigunt. ca.lxxi.
In dātes et recipientes in ſimonia ordinis vel bn̄ficij &c. c.lxxij.
In ſingulares perſonas aliquid ex pacto dantes aut recipientes p ingreſſu religionis. ca.lxxiij.
In religioſos mēdicātes ad aliquē monaſticū ordinē(carthuſieñ excepto)abſq; ſedis aplice licētia ſpāli cōuolātes. ca.lxxiiij.
In eos qui bona eccleſiaſtica alienant / & illos qui ipſa alienata recipiunt. ca.lxxv.
In ſacerdotem officium vicecomitis aut prepoſiti ſecularis habentem &c. ca.lxxvi.
In confeſſores qui in duodecim caſibus a ſixto.iiii. reſeruatis & generaliter incaſibus cene dn̄i aliquē abſoluere aut quatuor excepta vota cōmutare attentant. ca.lxxvij.

In eos qui aſſerunt tenẽtes beatã virginẽ ab originali pctõ fuiſſe pſeruatã hereſim aut peccatum mortale incurrere & econuerſo &c. ca.lxxviij.
In impedientes legatos vel nuncios apoſtolicos ne recipiant & faciant ea ad que miſſi ſunt. ca.lxxix.
In vocatos ad dirigendum moniales nõ abſtinẽtes ab his vnde oriri vel nutriri poſſit diſcordia in electiõibus facieñ.ca.lxxx.
In eos qui ordini predicatorum aut minorum iniuriam in.vij. caſibus faciunt. ca.lxxxi.
In cardinales reuelantes aliquid in cõſiſtorio geſtum aut dictũ a papa vetitum reuelari. ca.lxxxij.
In impreſſores librorum ſinè debita licentia imprimẽtes. c.lxxxiij.
In eos qui falſa miracula aut incerta vel pphetias incertas pdicãt: ſeu epĩs aut ſuis ſupioribus detrahere pſumũt.c.lxxxiiij.
Que ſint vetita excõicato.
De peccatis participantium cum excommunicatis.
Excommunicatio minor.
Falſarius Tam monete/menſurarum & ponderum q̃ ſcripturarum &c.
Famam propriam falſo ereptam negligere.
Feſtos dies violare.
Filij peccata.
Fornicatio.
Fraus.
Furtum.
Glorie Humane appetitus.
Gula.
Habitus Debiti omiſſio vel occultatio.
Haſtiludium.
Hereſis.

Tabula materiarum.

Hiſtrionatus.
Homicidium.
Horarum canonicarum omiſſio.
Hypocriſis.

Iactantia
Idolatria.
Ieiunij eccleſiaſtici omiſſio.
Ignorantie peccatum.
Imaginum pure aſtronomicarum vſus.
Immundicia.
Immunitas eccleſiaſtica.
Impedimenta matrimonij.
Impietas.
Impudicitia.
Incantatio.
Incendiarius.
Inceſtus.
Inconſideratio agibilium humanorum.
Inconſtantia.
Incontinentia.
Indignatio.
Infidelitas chriſtiane fidei oppoſita.
Infidelium conuerſationem habere.
Infidelitas vt eſt violatio promiſſionis.
Ingratitudo.
Inhumanitas.
Iniuſtitia.
Inobedientia.
Inquietudo mentis.
Inſenſibilitas.
Inſipientia.

Interdicti eccleſiaſtici violatio.
Interrogationes penitentium a confeſſoribus ſecundum ordinē decem preceptorum.
Intimiditas qua homo non timet pericula vite &c. quando vbi cur & ſicut oportet.
Intruſio.
Inuidia.
Ira.
Ironia.
Irregularitas.
Iudaizare.
Iudeorum conuerſatio.
Iudicis peccata.
Iudicium temerarium de animo ſeu intentione proximi.
Iurare.

Laruarum Vſus.

Latrocinium.
Lenocinium.
Lex iniuſta.
Libellus famoſus.
Literarum alienarum ſigillatarum apertio in[illegible]to dominō.
Litigium.
Litigare in indicio pro temporalibus rebus ſi[illegible] iuſte debitis/peccatum eſt quadrupliciter.
Ludere ex duplici capite eſt peccatum.
Luxuria.

Magiſtrorum Peccata.

Maledictio qua quis imprecatur alicui malum.
Maleficium.
Maleficium alio maleficio ſoluere.

Tabula materiarum.

Malicia.
Matrimonium quantum ad peccata que in illius contractu & vſu occurrunt.
Medici peccata.
Mendacium.
Mercatura.
Meretricium.
Militum peccata.
Minari.
Miſſe celebratio.
Mollicies.
Monachorum & monialium peccata.
Mulieris peccata.
Murmuratio.
Mutilatio.
Necromantia.
Nemeſis.
Notariorum peccata.
Nuptiarum peccata.
Obſtinatio.
Ocium ſeu ociosum.
Odium boni.
Odij effectus ſeu ſigna probibita.
Officiorum ſecularium venalitas.
Opinio tripliciter inuenitur illicita.
Opinione vti vt regula operum interiorum & exteriorum.
Oratio ex intentione ſine attentione.
Ordinantium & ordinandorum peccata.
Organorum vſus.
Ornatus exterioris peccatum.
Oſculum beneuolentie & libidinis.

Peccatum Mortale & veniale.

Pedagium illicitum.
Penam ſubire ſtatutam qñ quis teneatur abſq; alia declaratione iudicis.
Percuſſio qua proximus verberatur.
Perfidia.
Periculo peccandi ſe exponere qñ ſit peccatum.
Periurium triplex.
Permiſſio.
Permutatio.
Pertinacia.
Pignus accipere tripliciter redditur illicitum.
Pigricia.
Pirata.
Placere hominibus.
Pollutio qua ſemen humanũ funditur qñ ſit peccatum.
Precepti transgreſſio quale & quantũ peccatum ſit.
Precipitatio.
Predicatorum peccata.
Prelatorum peccata.
Preſcriptio.
Preſumptio.
Preuaricatio.
Procuratorum crimina.
Prodigalitas.
Promiſſionis violatio.
Proxoneta.
Puſillanimitas.

Rapina.

Raptus.

Tabula materiaruȝ.

Religioſorum peccata.
Repreſaliarum iniquitas.
Reſtitutionis octo capitum conſideratio: ſcilicet quis/quid/quantum/cui/ubi/qñ/quomodo/& quo ordine.
Rixa.

Sacrilegium.

Sagittarij ars ſeu officium.
Satisfactio ſacramentalis.
Scandalum.
Sciſma.
Scrupuloſorum medicina
Scurrilitas.
Seditio.
Simonia.
Simulatio.
Societas mercature ſeu artificij dupliciter redditur illicita.
Sodomia.
Somniorum obſeruatio.
Sors triplex.
Sortilegium.
Spectacula in[...]udica/crudelia aut irreligioſa.
Sponſorum [...]er verba de futuro triplicia peccata.
Stuprum.
Superbia.
Superſtitio qua circa diuinum cultum erratur.
Superſtitio obſeruationum quadruplex
Superſtitio qua homo excluditur ab executione ordinis vel officij eccleſiaſtici.
Suſpicio qua ex leuibus indicijs malum de proximo opinamur.
Suſurratio.

Temeritas.

Tentatio dei.
Teſtimonium falſum.
Timor peccatum.
Tyrannis.
Torneamentum.

Vectigalia Quot modis ſint iniqua.

Venatio quando ſit peccatum.
Venditio quibus modis ſit peccatum.
Vindicatio.
Virginum conſecratio quomodo reddatur illicita.
Viſitatio qua epi ſeu prelati viſitant gregem ſuum.
Vnctionis extreme contemptus.
Voti violatio. Et agitur primo de voto ex parte materie. ſecūdo ex parte vouentis. tertio ex parte impedimentorum occurrentium. quarto ex parte irritatiōis/diſpenſationis & cōmutatiōis
Vſura: hoc eſt lucrum ex mutuo. Et agitur de duplici vſura: ſcilicet exteriori & mentali.
Ad vſuram accipere.
De mediatoribus in peccato vſure.
De participantibus cū vſurarijs in vſu rerum vſurarij.
De dominis temporalibus componentibus cū vſurarijs vt vſuras impune facere poſſint.
De monte gennenſi.

Explicit tabula.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Jentacula noui teſtamēti Cardinalis ſancti xiſti.

Reuerendiſſimi dñi thome de
vio caietani cardinalis. S. xiſti
p̄clariſſima ſexagitaquattuoꝛ
notabiliū ſñiaꝝ noui teſtamēti
literalis expoſitio/in duodecim
capita diſtincta: q̄ totidē ienta
cula noui teſtamēti rōe operis
initio reddita inſcribuntur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Index eorum que in hoc opuſculo tractantur.

In primo Ientaculo de verbis dñi circa ipſius ex hoc mũdo trãſitum: tractantur queſtiones. xiij.

Cur Chriſtus reprehendit ſuos diſcipulos dicentes. vt quid perditio hec: poterat enim iſtud vnguentum venundari &c.

¶ Q̃ſcda. Quãtũ valeat excuſatio dñi. opus n. bonũ operata eſt in me: nã pauperes ſemp̱ habebitis vobiscũ / me aũt nõ ſemp̱ hẽbitis.

¶ Tertia. Quorſum tria dicta / a dño excuſationi magdalene vngẽtis ipſum adiecta: ſcilicet de ſepulture ſue p̱uentione / de p̱petua memoria huius vnctionis in laudem magdalene futura / & ꝙ ipſa magdalena fecit quod habuit.

¶ Quarta. Quo pacto verba domini ad diſcipulos pro emẽdo gladio / ſcilicet quando miſi vos ſine ſacculo & pera &c. ad literam verificentur.
Item ad quid apl̄i dixerint / ecce duo gladij hic. Et cur dñs meminerit perſecutionis ſue / nõ loquens de ſui defenſione.

¶ Quinta. Quam conueniens fuerit hec dñi ad annam indicẽ reſponſio / quid me interrogas?

¶ Sexta. Quã conueniens fuerit dñi ad anne miniſtrum p̱cuſſorẽ rñſio. ſi male locutus ſum / teſtimoniũ perhibe de malo, ſi aũt bene quid me cedis? Item cur non reſponderit dñs anne ad interrogationem de diſcipulis.

¶ Septima. Cur dñs a caipha adiuratus vt diceret ſi ipſe eſſet meſſias, nõ ſolũ ſe eſſe chriſtũ rñdit / ſed amodo videbitis filiũ hoĩs ſedentẽ a dextris virtutis dei &c. adiecit.

¶ Octaua. Cur interrogãti pilato / tu es rex iudeoꝝ? rñdit dñs. a temetipſo hoc dicis / an alij tibi dixerunt de me?

¶ Nona. Cur interroganti pilato/ quid feciſti? reſpondit dñs: regnum meum non eſt de hoc mundo &c.

¶ Decima. Cur ex verbis dñi inferenti pilato/ ergo rex es tu? reſpondẽdo ſubiunxit dñs. ego in hoc natus ſum/ & ad hoc veni in mundũ vt teſtimonium perhibeam veritati: omnis qui eſt ex veritate/ audit vocem meam.

¶ Vndecima. Cur interroganti pilato: mihi non loqueris, neſcis quia poteſtatem habeo &c. rñdit dñs. non haberes aduerſum me ptãtem vllã niſi tibi deſuper datum eſſet &c.

¶ Duodecima. Cur interrogatus dñs ab herode in multis ſermonibus / nihil oĩno reſpondit: quũ tñ affulgeret ſpes profectus.

¶ Tertiadecima. Cur pilatus hanc dñi cauſam ſuper crucẽ ſcripſerit. ieſus nazarenus rex iudeorum.

In ſecundo De diuerſis documẽtis de filijs dei/ tractantur queſtiones quattuor.

¶ Prima de verbis pauli apoſtoli ad ro. i. de vnigenito filio dei/ quibus dicit. quĩ predeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ ieſu chriſti domini noſtri.

¶ Item expoſitio horum duorum ab apoſtolo ibidem dictorum: ſcilicet qui factus eſt ei ex ſemine dauid ſecundũ carnem. & per quem accepimus gratiam & apoſtolatũ ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

¶ Scđa de verbis ioãnis euãgeliſte ioan. i. de filijs dei adoptiuis. dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri, q̃ nõ ex ſanguinibus neq; ex volũtate carnis neq; ex volũtate viri/ ſed ex deo nati ſunt.

¶ Tertia de verbis pauli apl̃i. i. ad cor. xv. de baptiſmo quo gñantur filij dei/ quũ dr̃. alioquin quid faciũt q baptizãtur p mortuis ſi oĩno mortui nõ reſurgũt vt qd et baptizãtur p illis?

¶ Quarta ẽ de verbis eiuſdẽ apl̃i ad gala. iii. de hereditate filiorum dei p fidẽ repromiſſa nõ p legẽ/ quũ dr̃. lex ordinata p angelos in manu mediatoris, mediator aũt vnius nõ eſt/ deus autẽ vnus eſt.

Tabula materiaruꝫ.

In tertio De diuerſis ſcripture dictis de ſacerdotio, tres tractantur queſtiones.

¶ Prima de verbis apoc.ca.v. feciſti nos deo noſtro regnum & ſacerdotes. & ca.i. fecit nos regnum & ſacerdotes deo & patri ſuo.

¶ Secunda de verbis petri apoſtoli in ca.ij. prime ſue ep̄le. Vos aūt genus electū/regale ſacerdotium/gens ſancta &c.

¶ Tertia de verbis eiuſdē petri apoſtoli in eo.ca.ad quē accedētes,& ipſi tanq̄ lapides viui ſuperedificamini domos ſpirituales in ſacerdotium ſanctū/offerentes ſpiritales hoſtias acceptabiles deo per ieſum chriſtum.

In quarto De nouem beatitudinibus euangelicis, p̄mittuntur eaꝝ tractatiōi quinq; queſita.

¶ Primū cur dn̄s in principio has beatitudines propoſuit.

¶ Secundo cur multas.

¶ Tertio cur tot.i.nouem.

¶ Quarto cur pluraliter.

¶ Quinto an gradatim enumerentur.

¶ Prima beatitudo euāgelica eſt hec. beati pauperes ſpiritu/q̄m ipſorum eſt regnum celorum.

¶ Secunda.beati mites/q̄m ipſi poſſidebunt terram.

¶ Tertia.beati qui lugent/q̄m ipſi conſolabuntur.

¶ Quarta.bt̄i q eſuriūt et ſitiūt iuſtitiā/q̄m ipſi ſaturabuntur.

¶ Quinta.bt̄i miſericordes/q̄m ipſi miſericordiā conſequentur.

¶ Sexta.beati mundo corde/q̄m ipſi deum videbunt.

¶ Septima.beati pacifici/q̄m filij dei vocabuntur.

¶ Octaua.beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam/q̄m ipſorum eſt regnum celorum.

¶ Nona.beati eſtis quum maledixerint vobis homines/ & perſecuti vos fuerint/ & dixerint omne malum aduerſus vos mētientes propter me:gaudete & exultate/q̄m merces veſtra copioſa eſt in celis.

In quinto quinq; tractantur ſentētie.

¶ Prima math.xv.munus quodcunq; ex me eſt/ tibi pderit.
¶ Secunda ibidem.oē quod in os intrat in ſeceſſum emittitur.
¶ Tertia luc.xvi.qui fidelis eſt in minimo/ & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico/ iniquus eſt & in maiori.
¶ Quarta ibidem.ſi moyſen & prophetas non audient/ neq; ſiqs ex mortuis reſurrexerit credent.
¶ Quinta ioan.i.quotquot receperunt eum / dedit eis poteſtatē filios dei fieri.

In ſexto Tractantur ſex.

¶ Primum verba domini in cena. non bibam de hoc genimine vitis vsq; in diem illum quum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.
¶ Secundum/verbum domini ad iudam in eadem cena. quod facis fac citius.
¶ Tertium/verbum domini ad petrū quum percuſſit malchū. conuerte gladium tuum in locum ſuum: omnes enim qui acceperint gladium/gladio peribunt.
¶ Quartum apud marcum euangeliſtam. adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſyndone ſuper nudo / & tenuerunt eum &c.
¶ Quintū.erat autem paraſceue paſce.
¶ Sextum apud ioannem.accipite eū vos & crucifigite.

In ſeptimo Tractantur tria.

¶ Primum eſt apud lucam de duobus diſcipulis euntibus in emaus.oculi aūt eoꝝ tenebantur ne eum agnoſcerent.
¶ Secundum. vnde ſcitur q̄ thomas tetigit manus & latus chriſti/vt doctores affirmant.

Tabula materiarum.

¶ Tertium apoc. v. dignus eſt agnus qui occiſus eſt accipere diuinitatem.

In octauo Declarantur de peccatis quinq;.

¶ Primum mathei duodecimo. omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemie non remittetur.

¶ Secundum. i. ad cor. ſexto. omne peccatum quodcunq; fecerit homo extra corpus eſt: qui autem fornicatur in corpus ſuũ peccat.

¶ Tertiũ. i. ioan. vlti. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortẽ, petat/ & dabitur ei vita peccanti non ad mortem: eſt pc̃tm̃ ad mortẽ/ non pro illo dico vt roget quis.

¶ Quartum apo. iii. vtinam eſſes calidus aut frigidus: ſed quia tepidus es/ incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis. diues ſum & locupletatus/ & nullius egeo: & neſcis quia miſer es & miſerabilis/ & pauper &. cecus & nudus.

¶ Quintum apoc. vlt. qui nocet noceat adhuc: & qui ſordidus eſt ſordeſcat adhuc.

In nono Declarantur quattuor.

¶ Primum mathei. xix. erunt duo in carne vna: itaq; iam non ſunt duo ſed vna caro.

¶ Secundum mathei. xxi. & luc. xx. Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur: ſuper quem vero ceciderit conteret eum.

¶ Tertium luc. xiij. Ite & dicite vulpi illi. ecce eijcio demonia & ſanitates perficio hodie & cras & tertia die conſumor: veruntamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra hieruſalem.

¶ Circa quod queruntur tria. Primo quorſum tendant hec de herode verba: quum in euangelio non legatur ꝙ ipſe inſidias

tus fuerit chriſto. Secundo qd ſibi velit replicata hec diſtinctio per tria tempora: hodie/cras & tertia die. Tertio quid ſignificetur per illa verba / quia non capit prophetam perire extra hieruſalem: quum latina conſtructio nullam videatur habere ſignificationem.

¶ Quartum .i. ad cor. vi. omnia mihi licent/ ſed non omnia expediunt. omnia mihi licent ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. & ca. x. omnia mihi licent/ ſed non omnia edificant.

In decimo Tractantur quattuor domini dicta apud ioannem.

¶ Primum ioan. v. Si ego teſtimoniũ perhibeo de meipſo/ teſtimonium meum non eſt verum. Quũ tamen ioan. viij. dicat Si ego teſtimoniũ phibeo de meipſo/ veꝝ eſt teſtimoniũ meũ.

¶ Secundum quoq; ioan. viij. Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis/ & gloriam que a ſolo deo eſt non queritis?

¶ Tertiũ ioan. xiiij In domo patris mei manſiones multe ſunt: ſiquo minus/ dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. Circa quod ſunt tres queſtioncule. Prima quid negetur p illa verba/ ſiquo minus. Secunda quid ſit illud quod affirmat dñs cõditionaliter tñ ſe fuiſſe dicturum diſcipulis in illis verbis/ dixiſſem vobis. Tertia quõ dñs vadat parare diſcipulis locum: quũ ipſe dixerit filijs zebedei parata eſſe electis loca a ſuo patre. & quũ dixerit ſe in iudicio dicturum/ venite poſſidete regnũ paratum vobis a conſtitutione mundi.

¶ Quartũ eſt ioã xvij. Et nũc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quã hũi priusq̃ mundus fieret apud te.

In vndecimo Tractantur tria occultiora.

¶ Primum eſt ioan .x. quũ dñs poſtq̃ dixerat ſe eſſe verũ deũ/ iudeis ipſum propterea lapidare volentibus rñdit ſcriptũ eſſe ego dixi dij eſtis &c. Vbi videtur dñs diuertere ſermonem a

deitate ꝑ eſſentiã ad deitatem per participationem.
¶ Secundũ ad phil.ij. Qui quũ in forma dei eſſet/nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe equalem deo: ſed exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens.
¶ Tertium apoc.iiij. Tu creaſti omnia: & per voluntatẽ tuam erant & creata ſunt.

In duodecimo Tractãtur circa res geſtas/qnq̃.

¶ Primum luc.vij. quo pacto mulier peccatrix/ſtans lauerit pedes domini lacbrymis.
¶ Secundũ. Vnde conſtet ex euangelio hanc mulierem peccatricem eſſe mariam magdalenam & ſororẽ lazari.
¶ Tertium. Cur marci.viij. dominus cecũ illuminauit paulatim. ita ꝙ primo imperfecte: dum dixit video homines ambulantes ſicut arbores: & ſecũdo impoſitione manuũ perfecte/ vt clare videret omnia.
¶ Quartũ. Cur paulus apoſtolus tã prime ad thimo.iij. q̃ ad ti.i. tradens cõditiones requiſitas ad epm/ tradit tãtũmodo conditiones poſitiuas (puta ſobriũ/prudentẽ &c.) & nunq̃ meminit cõditionis cõparatiue: ſcilicet ꝙ ſit dignior alijs.
¶ Quintũ. Cur tentator chriſti in prima & ſecunda tentatione dixit ſi filius dei es: in tertia autem non hoc dixit/ ſed ad maximum ſcelus auſus eſt chriſtum prouocare.

Expliciti ndex.

Ientacula noui teſtamenti Tho. de vio caietani Cardinalis ſancti xiſti.

SApientie diuine clemens ſeptime Pōtifex maxime menſam poſt perfectam peccatorum ſummulam inſtruere quum hungarica peregrinatio vetaret, ne ieiuna omnino mēs manusq; tranſiret/ientacula quedā parare curaui. Abſq; ordine ſiquidē & delectu occurrentes nōnulle per nouum teſtamentū ſententie/literali ſenſu hic declarātur. Nec propterea finem feci q̄ omnes declaratione dignas arbitrarer me complexum eſſe: ſed vbi obtulit ſe cōmoditas inchoādi commentaria pſalmorum iuxta literalem ſenſum, omiſſis ientaculis/conuiuio apparando vacandum credidi. Nō dedignaberis itaq; pater beatiſſime exiguum hoc munuſculum ſuſcipera: q̄nquidem & mea omnia tue beatitudini debētur & diuina eſt materia. Felix vale.

OCcurrunt In primis circa verba dn̄i noſtri ieſu chriſti circiter ipſius ex hoc mundo tranſitū/queſtiones quattuor. Prima eſt de verbis domini in excuſatione magdalene: quid moleſti eſtis huic mulieri &c. Secunda eſt de verbis domini ad diſcipulos pro emendo gladio: quando miſi vos ſine ſacculo & pera &c. Tertia eſt de reſponſionibus domini ad ſuos quattuor iudices: annam/caipham/ herodem & pilatū. Quarta eſt de cauſa ipſius domini ſcripta: ieſus nazarenus rex iudeorum.

Jentaculi primi questio prima.

Circa Verba ſiquidem domini pro magda-
lena admiramur primo cur reprehē-
ſi ſint diſcipuli, egreferentes effundi precioſum
vnguentum in vnctionem pedum vnius pau-
perrimi predicatoris tantam ſanctitatē ꝓfitentis.
¶ Videtur ſiquidē rationabiliter indignati. Tū quia talis vnctio
ad delicias non qualeſcunq; ſed precioſas ſpectare videtur ma-
gnorum nobiliū. Et forte nullus erat tā celſus vt vteretur tam
precioſo vnguento pro pedibus, ſed pro capite: chriſtus autē igno-
bilis ſcd̄m mundum (vtpote filius fabri & faber) & pedes
eius vngebātur tam delicata vnctione. ¶ Tum quia hodie ſcan-
dalizaremur ſi videremus aliquem predicatorem ſancte fame/
permittere ſe deliniri huiusmodi delicijs precioſis: multū enim
indecens iudicaremus. ¶ Tum quia diſcipulis/quibus eſt man-
datum vt emulentur chariſmata meliora, incūbebat diuertere
mariā ab hac effuſione vnguenti propter opus euidenter melius
ſcilicet vt venderet̄/ & preciū daretur in pauperū elemoſynā.
¶ Admiramur ſecundo quantū valeat excuſatio domini. opus
enim bonum operata eſt in me: nam pauperes ſemper habebitis
vobiſcum/me autem non ſemper habebitis. Ex differētia nāq;
temporis habendi pauperes & ipſum (quia illos ſemper/ipſum
vero non ſemper eſſent habituri) non apparet vnde inferatur/
ſeu vnde reddatur ratio ꝙ illa bonum opus operata ſit. Etenim
ex iſta differentia non tollitur quin vnctio illa fuerit exceſſiua
vtpote delicioſa nimis & impeditiua melioris boni/ ſcilicet tāte
elemoſyne in pauperes: pro quibus tāto magis ſolicitum oportet
hominem eſſe/quanto nunq̄ deficiunt/ ſed ſemper durant.
¶ Admiramur tertio de alijs tribus verbis domini adiectis/ tāq̄
impertinētibus ad excuſationē magdalene vngentis ip̄m/quor-
ſum hec? Appoſuit ſepulture ſue preuentionem / appoſuit per-
petuam memoriam huius vnctionis in laudem magdalene fu-
turam/appoſuit ꝙ fecit hoc quod habuit. Nihil autem horum

excuſat vnctionem magdalene. Non primum. tum quia preter intentionem marie vngentis erat ꝙ ad ſepulturam refertur: opus autem iudicatur bonum ſcd̄m intentionem operantis: non enim intendebat illa preuenire ſepulturā, ſed vngere viuentem chriſtum. tum quia etiam pro ſepultura / exceſſiua erat vnctio tam precioſa: in cuius ſignum / nicodemus pro ſepulture chriſti officio mixturam aloes & myrre / & non vnguentū nardi precioſi attulit. Non ſecundū. quia ad euentū ſpectat ſubſecuta laus, non ad intentionem operantis. Non tertium. quia omnino impertinens videtur illa appoſitio, quum nullus calūniaretur eā quaſi feciſſet vnctionem de alieno / aut de neceſſario ſibi: quoꝝ vtrūq; excluditur per hoc ꝙ fecit quod habuit vt facere bene poſſet.

Ad clariorem Intellectum dominice ſententie pre notanda eſt diſpoſitio mulieris vngētis in animo ſuo, vt percipiatur quale fuerit illius hoc opus ex parte ſua. Ipſa ſiquidem credebat ieſum eſſe verum meſſiam: quum ſoror eius martha dixerit dn̄o / ego credidi quia tu es chriſtus filius dei: multo enim magis ipſa maria hoc credidit, que optimam partem elegerat. Credidit quoq; eundem habere poteſtatem dimittendi peccata: iuxta uerbum domini ad eam. remittuntur tibi peccata tua, fides tua te ſaluam fecit. Amabat quoq; multum ſaluatorem: vt dictum ſit de ea. dimiſſa ſunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum. ¶ Ex tam ſancta igit̄ mentis diſpoſitione ergā chriſtum / videri facile poteſt mariam ad vnctionē iſtam proceſſiſſe vt multa ſimul exequeretur officia: ſcilicet humanitatis / gratie ac religionis. Humanitatis quidē: qm̄ mos erat in regione illa vnctionem exhibere. Vnde & ſimō phariſeus quaſi reprehenſus eſt a dn̄o ꝙ caput eius nō vnxiſſet. Et ſicut conſonum erat / inuitato chriſto ad cenam preparare epulas lautiores (que ſcilicet magnatibus ſolent parari) quando ſic decebat inuitantem, ita arbitrata eſt magdalena decere ſe exhibere in vnctionem tanti viri inuitati delicatum ac precioſum

vnguentum. Gratie vero: qm̄ memor recepti beneficij/ remiſſio nis ſcilicet pctōꝝ vngendo alias chriſtū/debitricē ſe arbitrata eſt vt iterum q̄ melius poſſet vngeret ieſum. vnde primū pedes ex quoꝝ priore vnctiōe veniā hauſerat/deinde caput a cuius ore verbū & venie & vite toties perceperat non ſolū vnxit ſed quodā modo abluit: pro quanto verſando vas vnguenti / effudit illud ſuper caput: vt euangeliſte teſtantur. Nec putauit precioſum aliquid reputandū ad referendam gratiā de tanto beneficio. Religionis autem: qm̄ meſſie dei filio offerebat vnctionē illam in ipſius meſſie ſecundū aſſumptam carnē corporale refrigerium. & propterea putauit & bene/ oportere eſſe optimam ac precioſiſſimam huiuſmodi vnctionem.

¶ Ex quibus omnibus ſimul collectis / manifeſte apparet mariā ſecundū recte rationis iudicium elegiſſe in hmōi delicata & p̄cioſa vnctione/ bonū ac laudabile opus deuotionis p̄ųꝗ obſequij in dn̄m ieſum chriſtum, & propterea diſcipulos indignatos de hoc/ merito a dn̄o reprehenſos ꝙ moleſti eſſent mulieri illi dicendo vt quid perditio iſta: Nō enim eſt vnguenti perditio vſus ille vnguenti ad quem tot virtutes incitabant: qui pro gratia referenda/ pro pietate/ proꝗ religione oportunus erat. ¶ Quod vero ad excuſandos diſcipulos primo affertur (quia nimis delicata ac p̄cioſa vnctio erat reſpectu tam pauperis/ & pedū preſertim) excluditur per hoc ꝙ ieſus erat & credebatur verus meſſias, ac ꝑ hoc dignior omnibus hoībus. Et neꝗ hoc neꝗ quodcūꝗ aliud vnguentum erat exceſſiuum reſpectu illius & pedū eius: quicquid. n. cuicūꝗ excellētiſſimo hōi pōt exhiberi/ minus eſt vt condignum ſit ad vſum corporis ipſius meſſie & pedum eius. Extabat nihilominus ſpālis rō vngēdi pedes q̄ dicta eſt. ¶ Qđ deinde ſubiūgitur de rōnabili diſcipuloꝝ ſcādalo, excludit̄ per idē: quia ſi hodie videremus veꝝ meſſiā teſtibus tot miraculis/ teſte tūc lazaro p̄nte qui ex mortuis veniēs teſtabat̄ illū eſſe verum meſſiā/ hoc eſt regē regū & dn̄m dn̄antium (vn̄ multi ex iudeis

credebãt in chriſtum)nõ ſcandalizaremur rõnabiliter:ſed rõna
biliter admiraremur & ſtuperemus ꝙ dignat̃ ſeipm̃ ſic exinani
re vt iſtis nr̃is vnctionibus deliniatur/vt a muliere vngatur/ vt
iſtiusmodi refrigerijs egeat. Irrationabiles aũt hoĩes ſumerent
cũ iuda occaſionẽ ſcandali. ¶Qd̃ deniq; ſubditur de melioris
boni emulatiõe(quia melius fuiſſet vnguẽti p̃cium in pauperes
erogatũ)a dño excludit̃:vt patebit declarata rñſione dñi.Sed &
ex dictis excludit̃:qm̃ opus tante gr̃e/pietatis & religiõis nõ eſt
minus bonũ q̃ elemoſyna illa fuiſſet in pauperes.imo tãto ma
ius bonũ fuit,q̃to chriſtus p̃ſtat oĩbus pauperibus/q̃to caput mẽ
bris/q̃to dñs ſeruis.Arguendi igitur diſcipuli erant.

¶Ad admirationẽ de rõne reddita a dño quare opus vnctionis
huius nõ fuerit p̃termittendũ pp pauperes. dr̃ ꝙ quia diſcipuli
non ſolũ pretulerãt elemoſynã/ſed vituperauerant illã vnctionẽ
dicendo vt quid perditio iſta?iõ dñs vtrunq; confutando/primũ
aſſerit mariã feciſſe opus bonũ:& hoc cõtra illud vt quid ꝑditio
iſta?Deinde nõ fuiſſe hoc p̃termittendũ pp elemoſynã faciẽdã:
quia pauperes ſemꝑ hr̃ent &c. & hoc cõtra illud.potuit.n. vn
guentũ iſtud venũdari & dari pauperibus.Et quidẽ ꝙ opus il
lud fuerit bonũ/dñica rñſio in ſingulis clauſulis probat. Primũ
ex illa prepõne in/dicẽdo in me. Vbi recolito aliud eſſe credere
deũ/& aliud credere in deũ.Primũ ſiquidẽ cõe eſt bonis et ma
lis.Scd̃m ãt ꝓprium eſt bonoꝝ:quia eſt actus fidei formate.Et
ſil'iter operari aliqd̃ bonũ opus/cõe põt eſſe bonis & malis.ſed
bonũ opus oꝑari in chriſtũ/ꝓpriũ eſt bonoꝝ:quia ſignificat̃ ꝙ
operãdo quis tẽdit in chriſtũ,qd̃ eſt charitatis ꝓgreſſus.Dicẽdo
ergo ꝙ maria oꝑabat̃ bonũ opusin me/mõſtrauit opus illud eẽ
meritoriũ & a charitate procedens. Deinde ex ratione compa
rationis ad elemoſynam:ex qua vtrunq; ſimul manifeſtatur.

¶Et ſi ſubtilius fuerit cõſiderata,apparebit ꝙ aliud primo occur
ſu ſenſus offert/& aliud interius portat.Nã prima fronte ratio
dñica ex duplici dr̃ia inter elemoſynã & hoc hũanitatis officiũ
ſibi exhibitũ/docet nõ fuiſſe vnctionem iſtã pretermittendam.

Vna differentia eſt inter tempus inſtans & expectans: quia ſcilicet tempus faciendi elemoſynam nō vrget nunc/ ſed expectat, quoniā ſemper eſt. tempus autem exhibendi mihi huiuſmodi humanitatis officia/nunc inſtat: quia non ſemper me habebitis in preſentia corporali carnis paſſibilis in qua ſum modo vobiſcum. & non ſolum non ſemper ſed pauciſſimis diebus ſic me habebitis: fuit enim hoc ante ſex dies paſce, hoc eſt ſabbato ante ramospalmarum. Altera differentia eſt inter certam perſonā & indeterminatos pauperes: quia ſcilicet obſequiū hoc debitū eſt certe perſone/ mihi ſcilicet: elemoſyna aūt debita eſt non alicui certo pauperi/ſed pauperibus idterminate. Vtranq; ſiquidē differentiam dominica ratio manifeſte affert / dicens. nam pauperes (non hunc vel illū) habebitis vobiſcum ſemper, & non inſtat nunc neceſſitatis articulus: me aūt (ecce certa perſona) nō ſemp. Quaſi diceret, nunc tantū habebitis ſcilicet vobiſcum in carne paſſibili & indigente his obſequijs cōuerſantem. ¶ Ex ambabus aūt differentijs ſimul iunctis relucet & cōmunis doctrina ꝙ humanitatis officia que alicui certe perſone exhibere poſtulat certū tempus/non ſunt pretermittenda propter communia debita que indeterminate debemus proximis. Non vult celeſtis magiſter vt homo pretermittat conuiuiū nuptiale/officiū ſepulture/ politi cum conuictum cum ciue / & ſimilia/vt fiant elemoſyne: ipſe enim qui eſt author gratie/ non venit deſtruere ſed perficere rationem naturalem. Relucet & ſpecialis ratio facti. Nam ex hoc ipſo ꝙ tēpus illud quo talis tantusq; hoſpes officioſe tractari poſſet preteribat, poſthabendi erant pauperes non tunc inſtantes/ quibus aliunde & tunc & alias poterat beneficī. Vnde liquet redditā eſſe rationem & ꝙ opus fuit bonū/& ꝙ preponendum fuit elemoſyne pauperū que ex illo precio potuiſſet fieri. ¶ Continet aūt interius penetrata hec ratio ratione perſone demonſtrate per illud pronomē me/ſupereffluentē cām nō ſolū bonitatis ſed excellētis perfectionis huius vnctionis. Tempus nanq; illud quo verbum

verbũ caro factũ/inter hoĩes hõ paſſibilis humaniſq; officiȷs ſub
ditus dignatũ eſt conuerſari, articulũ conſtituebat vrgentis ne-
ceſſitatis ad exhibẽdũ illi quecũq; poſſibilia officia & obſequia/
nullius pcij nullaꝝq; deliciaꝝ finibus limitanda q̃tũ eſt ex parte
ipſius meriti & hũani debiti. Vñ nulla ex parte vnctio iſta mi-
nus bona fuit/ſed pferenda vndiq; cure paupeꝝ.q̃ cura quis de
beat ſemp hoĩem ſolicitare/nõ tñ ex alio debito officio auellere:
& multo minus tollere debet hoc opus longe excellentius.
¶ Ad admirationem tertiã de appoſitis tribus a dño ſentẽtijs in
hac cã/rñdetur. Et circa ea que de ſepultura dñi/ notandũ eſt
vnctionem iſtã relatã eſſe ad chriſti ſepulturã ex dñicis verbis
triplici relatiõe:hoc eſt p ſignificationẽ/p preuentionẽ/p duratio
nem. Significauit.n.vnctio illa chriſtũ dñm ſepeliendũ eſſe:teſtã
te dño apud math. mittens hec mulier hoc vnguentũ in corpus
meũ/ad ſepeliendũ me fecit:hoc eſt ſepelibilem me indicauit:
corpora.n.ſepelienda tunc tpis vngebantur. Preuenit quoq; offi
cium vnctionis p ſepultura vnctio illa: teſtãte dño apud mar.
puenit vngere corpus meũ in ſepulturã.quis.n.maria ipſa neſci
ret/dñs tñ ſciebat q impediẽda erat ab vnctione ipſius chriſti de
functi:quia prius reſurrexit q̃ potuerit ab illa vngi: & ppterea
nũc pueniſſe dr̃ offm̃ ſepulture. Durauit quoq; vnctio illa vſq;
ad ſepulturã(dicẽte dño apud ioan. ſinite illã vt in diẽ ſepulture
mee ſeruet illud)pro q̃to vnctio illa vltima fuit q̃tum ad marie
vnctionẽ,& ſic per negationẽ ſuccedẽtis/ſeruata vſq; in diem ſe
pulture. Tanq̃ ſi aperte diceret. ſinite illã/ quia iſta cõputatur p
tota vita mea vſq; ad ſepulchrum: ita q nec viuo nec mortuo
mihi exhibebit amplius offm̃ vnctionis. ¶ Totus aũt hmõi ſer-
mo referẽs vnctionẽ hãc ad ſepulture offm̃,a clemẽtiſſimo mgr̃o
dictus eſt/vt intelligerẽt diſcipuli nõ quare magdalena vngebat/
ſed quare ipſe dñs ſuſciperet vnctionẽ illã. magdalena.n.intẽde
bat offm̃ hũane pietatis/gratie & religionis impendere chriſto,
ſed chriſtus opus illud ſuſcipiebat vt ſepeliẽdus. Tanq̃ ſi aperte

diceret.nõ putetis ꝙ vt deliciosſus vngor:nam vngor vt ſepelien dus/vngor vt q̃ citius moriturus, nõ eſt tp̃s hoc deliciarum/ſed mortis & ſepulture. Et licet marie animus ad hoc non tenderet ex ſe,vt motus tñ et directus a ſpũſancto/ad hoc tendebat ſigni ficandum/p̃ueniendum ac ſeruandũ/neſciens tunc quo ad hoc quid faceret. Quia igitur hec verba nõ ſunt appoſita ad alteram excuſationẽ magdalene/ſed ad rationem ex parte dñi quare per miſerit ſe vngi,nõ oportet mirari quorſum hec.¶ Põt nihilomi nus hec ſentẽtia referri ad magdalene excuſationẽ / intelligendo illá vt ſit pars prioris ſententie:vtpote declaratio illius dicti/ me aũt non ſemp habebitis. Tanq̃ expreſſerit qd intẽderit per li nõ ſemp/modicũ valde tp̃s:quia proximus ſum ſepulture. ita ꝙ p hanc adiectionẽ declaratus eſt articulus inſtãtis proxime ſepul ture/et ſoliciti timoris fouentis animũ marie ad hanc vnctionẽ. Doctrina ſiquidẽ dñi de ipſius morte ac reſurrectione erat adeo publica/vt ẽt ad iudeoꝝ pontifices peruenerit:quũ dixerint pila to.dñe recordati ſumus quia seductor ille adhuc viuens dixit/ poſt tres dies reſurgam. Et ꝙ tunc proxima eſſet dñi mors/mag dalena cũ alijs mulieribus audierat:vt patet ex eo ꝙ quũ dixiſ ſet paulo ante dñs / ecce aſcendimus hieroſolymã & filius hoĩs tradetur &c.& tertia die reſurget, mr̃ filioꝝ zebedei petijt vt fi lijſuĩ ſederẽt ad dextrã & ſiniſtram ipſius in regno reſurrectio nis eius. Ex eo igitur ꝙ maria q̃ multũ diligebat chriſtũ/tempus mortis chriſti p̃ximũ meditabatur / ſolicitaq; erat ne forte am plius ſimilẽ cõmoditatem officioſe obſequendi chriſto non habe ret, oblata tũc occaſione cõuiuij lazaro reſuſcitato vtẽdũ duxit. Et ſic etiã ex parte ſoliciti timoris adhibentis quaſi calcaria ma rie/vnctio iſta nonnullum reſpectũ ad ſepulturã chriſti habuit. Et quia tp̃s vrgens ad vnctionem conſtituebat/ad opus illud bo num reddendum pertinebat. ¶ Nec obſtat ſi non tam precioſa vnguenta ad vſum eſſent ſepulture/ſed myrra & aloes:quoniã ad ſepulchra regum/precioſiora adhiberi credibile eſt: & di

gnitas meſſie ſupra omnes & reges & ſummos ſacerdotes erat & eſt, ita vt nihil quantũcunq; alijs ꝑcioſum/ipſi poterat condi gne exhiberi.

¶De appoſita autem futura memoria huius vnctionis / facile patet ꝙ ad cõmendationem operis magdalene ſpectat. Tum quia licet laudari preter intentionem marie fuerit, eſſe tamen opus ta le vt ſit laude dignum/non eſt preter intentionem recte operan tis: quoniam intẽdit opus virtutis, ac per hoc laude dignum. Tũ quia laudandum eſſe ab euangelice perfectionis viris / maximũ eſt teſtimonium boni operis peracti. Mõſtrauit ergo dominus vnctionem illam non ſolum eſſe irreprehenſibilem & preponẽ dam tunc cure pauperum/ ſed optimum fuiſſe opus: vtpote & dignum perpetua laude/ & quod perpetua eſſet proſequendum commendatione in dei eccleſia.

¶Quorſum autem verba que ſolus marcus interſerit (ſcilicet quod habuit hoc fecit) tendãt, non eſt difficile videre: ad oc cultam ſiquidem ſpectant tam marie mentem ꝙ̃ ipſius domini dignitatem. Murmurabant diſcipuli de precioſitate vnguenti. reſpondet dominus apud mulieris illius animũ non eſſe vnguen tum hoc precioſum: ſed ſi precioſius habuiſſet / precioſius effu diſſet, tanti me facit: ſed quia non habuit precioſius/ quod ha buit hoc fecit. Acſi aperte diceret. vos arguendam putatis de exceſſu, & tamen ſecundum veritatem dignitatis mee & rectã fidem ac deuotionem huius mulieris excuſanda eſt ꝙ non plus fecit / ſed hoc quod habuit fecit. Eſt igitur hec domini ſenten tia & ad marie opus commendandum & ad diſcipulos confu tandum/non impertinens ſed opportuna. Hec de prima qõne.

CIrca ſecundã qõnem de verbis dñi ad diſcipu los tpe paſſionis imminẽtis (qñ miſi vos ſine ſacculo & pera/nunquid aliquid vobis defuit? dicunt ei nihil. ait illis. ſed nũc qui habet ſacculũ/

tollat ſimiliter & perā, & qui nō habet gladiū/vendat tunicā et emat gladiū: oportet.n. impleri de me & cū ſceleratis reputatus eſt) qō nō ſpernenda cōſurgit/quo pacto hec verificentur ad literam. Q̄nquidem oportet ea ad literā verificare: qm̄ & dn̄s ad literam loquitur de ſacculo & pera/vt patet, ergo & de gladio: & diſcipulis de gladio ad literā intelligētibus et rn̄dentibus ecce duo gladij hic/annuit dn̄s dicens, ſatis eſt. ¶ Literalē igitur ſenſum intuendo/admiramur hanc dn̄i doctrinam. Primum quia videtur inſtruxiſſe diſcipulos vt ſumerent arma defenſiua pro ſui defenſiōe in imminente ſibi perſecutione iudeorum: dum vēdendam etiam tunicam pro emendo gladio conſulit, & paſſionem propriam pro ratione aſſignat/quia ipſe vt iniquus tractandus eſt: ſicut & fuit tanq̄ latro queſitus & captus / & demum cum latronibus crucifixus. ¶ Deinde quia videtur docuiſſe diſcipulos vt tempore perſecutiōis arma ſimiliter caperent defenſiua: hoc enim ſequitur ex exemplo ſuo. Si.n. contra perſecutionem ipſius capitis ſumenda ſunt arma, conſequens eſt vt contra perſecutionem membrorū armati progrediamur: exemplum inquit meum dedi vobis / vt quemadmodum ego feci & vos faciatis. Neutrum autem horum bene ſonat, ſed chriſtianorum pias aures offendit. Et vtrunq; a geſtis chriſti & ſanctorum in ſuis perſecutionibus diſſonat: vt patet. ¶ Videtur deniq; doctrina hec reuocare precepta prius ab ipſomet diſcipulis data: ſcilicet ſi quis percuſſerit te in vnam maxillam/prebe illi alteram: & ſimilia. Et confirmatur: quia ſicut mutauit hic dominus preceptum de non portandis ſacculo & pera / olim prohibendo nunc concedendo, ita conſequenter dicendum eſt ꝙ mutauit precepta olim data de omittenda defenſione armata/ concedendo diſcipulis vt ſi contra eos inſurgerent homines reſiſterent armata manu. conſtat aūt hoc predicatoribus euangelicis/quales erant apl̄i quibus loquebatur dn̄s/non conuenire: q̄uis imperfectioris vite chriſtianis licitum ſit.

Ad hanc Queſtionem reſpondendo/dicitur ꝙ hec domini verba ad literam non dirigeban tur ad defendendum dñm ieſum in imminente ſibi perſecutiõe:nec diſcipuli intellexerunt ſumenda ſibi fore arma ꝓ defenſiõe chriſti. Manifeſto vtrunq;. Et primo primum ex tribus. Primo ex eo ꝙ ſimul eãdem protulit ſententiã de rebus tribus: ſcilicet ſacculo in quo portantur pecunie/ & pera in qua portantur victualia/ & gladio quo protegimur ab inuaſoribus. Conſtat autem ꝙ ad perſecutionem illam non erat opus ſacculo neq; pera : quum ipſi non eſſent perſecutionem paſſuri, ſed ſeruandi ab ipſo domino erant ſolo verbo/ ſi ergo me queritis ſinite hos abire. & ipſe dixerat. quos dediſti mihi / non perdidi ex eis quenq̃ : vt ioan. teſtatur. Sicut igitur non dicebat vt tunc ſumerent ſacculũ & peram ,ita nec dicebat vt ſumerent tunc gladios. ¶ Secundo ex eo ꝙ dicentibus diſcipulis ecce duo gladiꝫ hic/reſpondit ſatis eſt. Si enim intendiſſet ꝙ tunc ſumerent arma/non dixiſſet ſatis eẽ ad defenſionem ſui:conſtat nanq; non ſatis eſſe ꝙ duos habere gladios dixerint ad defenſiue armandum viros vndecim cõtra cohortem pilati & miniſtros iudeorum cũ gladijs & fuſtibus. Et ſimiliter conſtat non ſatis eſſe neceſſitati tante vt vendẽda eẽt tunica ad emendum gladium/habere duos gladios inter tot pſonas, ſi propter imminentem tunc perſecutionem debuiſſent tũc ſinguli non habentes gladium vendere tunicam vt emerẽt gladium. quia igitur dixit ſatis eſſe, monſtrauit ſe non requirere gladios defenſiuos ſui cõtra perſecutionem imminentẽ. ¶ Tertio ex eo ꝙ petrum qui non expectata dñi reſpõſione gladium pro magiſtri defenſione eduxit compeſcuit: conuerte inquit gladiũ tuũ in vaginã. Si.n. intẽdiſſet inſtruere vt pro eo gladio pugnarent, non retraxiſſet diſcipulũ gladio pugnantem. ¶ Clariſſime quoq; hoc idem patere poteſt ex voluntaria paſſione (vnde tunc etiã dixit. an non poſſum rogare patrem meum / & exhibebit mihi modo pluſq̃ duodecim legiões angelorũ) & mille locis ſcripture

Sed hec ſint allata ex illo ꝓprio loco/in illa materia/ & in illa
ſententia.

¶ Scđm aũt(ſcilicet ꝙ diſcipuli non intellexerint de gladio ſu-
mendo pro defenſione chriſti) hr̃ ex eo ꝙ venientibus ſatelliti-
bus ad capiendum chriſtũ,diſcipuli videntes quod futurũ erat
interrogauerunt dñm/dñe ſi percutimus in gladio? Si enim in-
tellexiſſent inſtructos ſe fuiſſe vt gladio pugnarent pro defenſio
ne chriſti,non dubitaſſent/non petiſſent dñe ſi percutimus in gla
dio? Nõ igitur intellexerunt dñi verba apoſtoli ad hunc ſenſum/
vt pugnaturi gladio eſſent pro defenſione chriſti.¶ Ad quid aũt
predixerint ecce duo gladij hic/poſt dicetur: ſicut etiam manife-
ſtabitur cur dñs meminerit perſecutionis ſue non loquens de ſuã
defenſione.

¶ Quia igr̃ dñica hec verba ad ipſius dñi defenſionem nõ dirigi
manifeſtũ ex lr̃a eſt,cõſequens eſt vt ex ipſo euangelij textu lr̃a-
lis ſenſus ſumatur.¶ Prenota ergo in hac lr̃a quattuor. Primũ
eſt diuerſitas tp̱is preteriti & p̄ntis/denotata p̱ li qñ et li ſed nũc:
ait.n.ſaluator/qñ miſi vos:& ſubdit/ſed nũc. Scđm eſt offm̃
p̄dicationis,de quo fit mentio ſecundũ p̄teritum tempus/& nul
la fit de eo mentio in p̄nti tp̱e:ait.n.ſaluator.qñ miſi vos/procul
dubio ad predicandũ:vt patet in euangelij hiſtoria math. ioan.
& mar.vi.Et quũ dicit/ſed nũc qui habet ſacculũ,nihil dicit de
miſſione ad p̄dicandum. Tertiũ eſt pro ratione huius doctrine
aſſignari ꝙ ipſe dñs cum iniquis deputandus tunc erat. Quartũ
eſt modus dicendi: quia ſcilicet non dirigitur nouus ſermo ad
apl̄os in ſcđa perſona/vt olim dixerat:non.n.dicit.ſed nũc tolli-
te ſacculũ & perã & emite gladios,vt olim dixerat/ nihil tule-
ritis in via non ſacculũ &c. ſed ad tertiã p̱ſonam conuertendo
ſermonem dicit.ſed nũc q̱ habet ſacculũ/tollat ſimiliter et perã:
& qui nõ habet/vendat tunicã & emat gladiũ.¶ Ex his hñtur
primo duo tp̱a: ſcilicet predicationis & perſecutionis,non cuiuſ-
cunq; ſed illius qua chriſti diſcipuli cum iniquis reputandi erant.
ad deſignandum ſiquidem talis perſecutionis tempus/ ꝓpoſuit

talem perſonam in perſona ſua: propter quod non meminit cru/cis aut mortis/ ſed deputationis cum iniquis. Habentur ſecundo duo genera chriſtianoꝝ: ſcilicet predicatorum in apoſtolis/ & alioꝝ minus perfectorum in tertia pſona ſignificatorum.
¶ Intendit igitur ad literam dn̄s docere / ꝙ mandata data olim de non vehendo ſacculum & peram / ad tempus predicationis ſpectant: tempore aūt pſecutionis & precipue qn̄ reputabuntur vt iniqui, licitū erit cuicunq; volenti/ munire ſe & ſacculo et pera & gladio defenſiuo. Et diuerſitatis rō in promptu eſt: qa quū licitum eſt ad predicandū ire predicationisq; officio incūbere, et inuenientur neceſſaria/ retribuentibus auditoribus temporalia ꝓ ſpiritualibus, & ſicut de neceſſarijs ita nec de vita debetis eſſe ſolliciti. tpe vero quo chriſtiani vt iniqui reputabuntur, nō inuenientur qui retribuant pro ſpūalibus tpalia: & ſicut de pecunia & victu licitum erit curam habere, ita ēt de vite conſeruatiōe / que per gladium aduerſus inuaſores conſeruari qn̄q; poteſt. Eſt ergo ſermo dominicus de tempore perſecutionis indeterminate/ & ſimiliter de diſcipulis indeterminate: ita ꝙ illud aduerbium tēporis nunc non demonſtrat determinate illud tp̄s paſſionis chriſti, ſed indeterminate tp̄s perſecutionis precipue qn̄ reputabuntur iniqui: & ſimiliter illud relatiuum qui/ non refert determinate apoſtolos, ſed indeterminate chriſtianum. & docet ꝙ tempore pſecutionis licitū eſt curam vite/ victus et pecunie oportune ſuis diſcipulis habere. ¶ Et bene nota q̄ optime reſpondeāt noua hec chriſti documenta priſcis. Etenim ſicut documenta priora (ſcilicet nihil tuleritis in via) non ſunt mandata/ ſed libertates edendi & bibendi que apud auditores verbi dei ſunt, ita documenta hec nō ſunt mādata ſed libertates curā gerendi vite & oportunorum. Docuit.n. pius magr̄ licita ambo eſſe, conſuluit autē vt facerent ſicut ipſum videbant facere. Et apoſtoli quidem ac ſancti perfectioris vite imitati ſunt geſta dn̄i: imperfectiores aūt vtuntur libertate ſibi a dn̄o declarata.

Ad obiecta Autem quantũ oportet reſpondendo / dicitur ꝙ dñs deputationem ſuam cum iniquis pro ratione attulit duoꝝ. Primo temporis perſecutionis et non ſue defenſionis. Ac ſi aperte diceret. ex quo ego cũ iniquis deputabor/ tempus erit vt & mea membra cum iniquis deputentur. Secũdo neceſſitatis.quaſi dicat. Tempus erit quo indigebitis his auxilijs/ quia egoipſe relinquar deputatus cum iniquis. Si enim ego deſtitutus ero/ ita vt cum iniquis deputer ad mortem,mei quoq; diſcipuli deſerentur ſimiliter: & iõ concedo volentibus recurrere ad huiusmodi humana adminicula/vti poſſe illis. Apoſtoli autem tanq̃ non plene penetrantes verba domini (qm̃ adhuc non erat eis apertus ſenſus vt intelligerent ſcripturas/ & pari ratione verba dominica) dixerunt. ecce duo gladij hic/tanq̃ aliquid pertinens ad propoſitum ſermonem de neceſſitate gladij:quum tamen impertinens eſſet reſponſio ad intentionem chriſti. Vnde & dñs non reſpondit. tollite illos gladios vobiſcum:quos non ſecum ſed ibi eſſe dixerant. Nec reſpondit ſatis ſunt / ſcilicet duo gladij:ſed imperſonaliter dixit ſatis eſt / & doctrine huic mee & ſolicitudini veſtre. ac ſi iuxta vſitatũ loquendi morem diceret. ſufficit hec locutio/ deponite hanc ſolicitudinem. Et vere ſic erat agendum : qm̃ verba dominica dicebantur ad hoc,vt poſt paſſionem dñi imperfectiores & in caſu quando expediret etiam perfectiores/ libertate hac vterẽtur. Clariſſime itaq; patet ꝙ non eſt dominus hortatus diſcipulos ad ſumendum gladios pro ipſius dñi defenſione. ¶ Sed ꝙ nec conſuluerit diſcipulis ſuis vt ſumerent defenſiua arma contra ſuos inuaſores/patet ex dictis:qm̃ alius eſt conſiliũ dare/ alius eſt docere quid licite facere poſſent. Cõſuluit ſiquidem ipſe diſcipulis facto ſui exempli vt arma non ſumerent defenſiua. tum retrahendo petrum a percuſſione. tum aperiendo ꝙ plusq̃ duodecim legiones angeloꝝ haberet in promptu ſi vellet illis vti.tũ volũtarie patiendo ſe tanq̃ latronem capi/ & cum iniquis deputari ad

mortem vsq; crucis. Et hoc imitandũ intellexerũt apl̄i: iuxta illud petri. chriſtus paſſus ē ꝑ nobis/ vobis relinquēs exemplũ vt ſequamini veſtigia eius. ¶ Docuit vero dictis verbis licere et ipſectioribus/adminiculis ſe hũanis tp̄e perſecutionis fulcire/ non ſolum ſacculi & pere ſed gladij defenſiui, & perfectioribus in caſu quo expediret ad humana cõfugere ſubſidia. Hac nãq; doctrina fretus apl̄us paulus/ad adminiculũ hũane appellationis ad ceſarem cõfugit qñ hoc expedire iudicauit. Et rurſus a parata contra ipſius vitã cõſpiratione iudeoꝝ/tribuni ope ſe eripi procurauit: quia ſimiliter caſus erat in quo expediebat ſic ſuam corporalẽ vitã adiuuare. Nihil ergo diſſonãs ſanctoꝝ geſtis / docuit dñs nr̄: ſed id qđ in caſu ēt a perfectioribus fieri iculpabiliter poſſet/dignatus eſt ꝑ ſeipſum manifeſtare. ¶ Patet quoq; ex dictis nõ eſſe priora dñi ꝑcepta ꝑ hanc doctrinã reuocata: ſed declaratum eſt ꝙ priſca illa de volũtarie patientie operibus/nõ ſic ſunt intelligenda quin pro loco & tp̄e liceat chriſti diſcipulis moderata requirere hũana adminicula. Ex hac nanq; doctrina dñi iũcta priori didicimus cõſideranda eſſe loca/tp̄a ac occurrentia/& qñ expedit prebere ꝑcutienti alterã maxillã, & qñ expedit tueri adiuuare noſipſos. Nec eſt veꝝ ꝙ reuocata ſint hinc documenta priora de nõ portandis ſacculo & pera: ſed documentis illis adiuncta ſunt alia cõcernentia aliã tp̄is diſpoſitionem. Ita ꝙ hec iuncta illis docent nos/ꝙ qñ expedit ſine ſacculo & pera/& qñ expedit cum ſacculo & pera procedamus: & ꝙ illud precipue tp̄e predicationis ſeruandum intelligamus / hoc ãt tp̄e neceſſitatis. Et hec de ſcđa queſtione.

CIrca Tertiã queſtionem de reſpõſionibus dñi nr̄i ieſu chriſti corã quattuor iudicibus/ occurrit primo duplex admiratio corã anna. ¶ Altera eſt de illa rñſione quid me interrogas? nã apparet & ſuperflua & nõ decens ꝑſonã illã tunc. Superflua quidem: quia interrogãti põtifici ieſum de doctrina & de diſcipulis eius/

ſufficiebat dixiſſe doctrinam ſuam eſſe publicam/ & propterea examinandos eſſe publicos teſtes qui audierant docentem, et nõ oportebat apponere/ quid me interrogas? Indecens aũt:qa dñs ieſus tunc ſe gerebat vt ſubditũ:non eſt aũt ſubditi arguere iudicem/preſertim de defectu tã paruo, ſcilicet ꝙ nõ debebat ipſum interrogare de doctrina tam publica. Et hec indecentia tãta viſa tunc eſt,vt propterea vnus miniſtrorũ percuſſerit dñi maxillam dicens/ſic reſpondes pontifici? ¶ Altera eſt de iſta reſponſione data percuſſori. ſi male locutus ſum/teſtimoniũ perhibe de malo,ſi autem bene/cur me cedis? Videtur dñs non ſeruaſſe conſilium quod diſcipulis dederat. ſiquis te percuſſerit in maxillam/ prebe ei alteram. non ſolum nanq; non prebuit alteram, ſed contra percutientem argumento rationis inſurrexit: debebat enim ipſe ſeruare quod ſeruari ab alijs voluit.

¶ Occurrit ſecũdo admiratio ſimilis corã caipha: pro quanto adiuratus dñs vt diceret ſi ipſe eſſet meſſias, non ſolũ reſpondit ſe eſſe chriſtum/ſed adiunxit amodo videbitis filium hominis ſedentẽ a dextris dei &c. Apparet ſiquidem ſuperflua hec appoſitio. Nam ſi oportuna fuit,aut propter ipſos pontifices & ſeniores. Et hoc non: tum quia dñs dixit tunc ꝙ ipſi audientes ſe eſſe chriſtum/nec crederẽt nec ipſum dimitterent:tum quia ex hoc facti ſunt peiores/dicentes. blaſphemauit/ reus eſt mortis &c. Aut propter alios. & hoc nõ:tũ quia alij iam alias hanc doctrinam de aduentu chriſti ad iudiciũ audierant: tum quia ibi non erant alij/niſi forte miniſtri,qui etiã perſequebantur dñm:vt patet de miniſtris & ancillis infeſtis petro.

¶ Occurrit tertio admiratio corã pilato quadruplex/iuxta quattuor dñi verba ad pilatũ. ¶ Prima eſt circa illam reſponſionem. a temetipſo hoc dicis/an alij tibi dixerunt de me? Apparet ſiquidem impertinens,vt interrogãti pilato ieſum/tu es rex iudeorũ? rñdeatur/ſi a temetipſo hoc dicas. nõ.n. videtur quõ hoc ſpectet ad propoſitã interrogationem/aut quorſum tendat.

¶ Secunda eſt circa reſponſionem ſubiunctam. regnū meū nō eſt de hoc mundo. Videtur.n.ꝙ dñs voluerit ſe iuſtificare corā pilato: tanꝗ diceret/ꝙ ego non me impedio de regno huius mū di/ de quo accuſor. Hoc aūt non apparet cōſentaneum eſſe ſpontanee oblationi ſuiipſius ad patiendū & ſubeundā ſententiam mortis & crucem: qui enim ſtudet coram iudice iuſtificare ſuā cauſam, non querit condēnari/ ſed potius euadere.

¶ Tertia eſt circa appoſita verba. Ego in hoc natus ſum & ad hoc veni in mundū/ vt teſtimoniū perhibeam veritati &c. Nam appoſitio iſta ad aliquod trium ordinata eſt. Vel ad iuſtitiam ſuam aperiendam. & hoc vt dictū eſt/ videtur incōueniens: quia non conſonat tam voluntarie paſſioni. Vel ad inſtruēdum pilatum. & hoc erat ſuperfluum: quia ille gentilis erat/ et principiū conuertendi ipſum non erat hinc ſumendū. Vel ad ꝓpoſitam materiam de qua erat ſermo/ ſcilicet de regno ſuo. Et hoc non apparet quomodo veniat ad propoſitum/ & qua fuerit prudentia dictum.

¶ Quarta eſt circa vltimam domini reſponſionem ad pilatum. non haberes aduerſum me poteſtatem vllā niſi tibi deſuper datū eſſet &c. Apparēt.n.minus decentia verba. tum quia ſatis generalia/ pro reſponſione darentur pilato dicenti mihi non loqueris,, neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te & poteſtatē habeo dimittere te? Tum quia nihil nouum aut ignotum aut neceſſariū ſonantia/ vt propter ipſa dicenda dñs ſilentium ceptum rumpere deberet: quis enim ignorabat pilatum habere poteſtatem a ſuperiori, quum conſtaret ꝙ non erat princeps/ ſed preſes deputatus a romanis. Tum quia incompacte iuncta cum ſequentibus: ſcilicet propterea qui tradidit me tibi maius peccatum habet. in quo nanqꝫ communicet hec ſententia de maioritate peccati cum precedente de poteſtate pilati / non apparet. & multo minus apparet quomodo hec ex illa inferatur cum nota cauſalitatis: vt in litera fit/ inferēdo/ ꝓpterea qui tradidit &c.

¶ Occurrit quarto admiratio corā herode/ cur interrogatus do-
minus ab herode in multis ſermonibus nullum verbum protu
lit: quum tamen ſpes eſſet boni aliquid efficiendi apud herodem
qui fidem iudeorum profitebatur. & de ipſo ſcriptum eſt ꝙ li-
benter ioannem baptiſtā audiebat/ & audito eo multa faciebat.
& euangeliſta dicit ꝙ tunc gauiſus eſt viſo ieſu/ & ꝙ multo
tempore deſiderauerat ipſum videre &c. Ex his enim videtur
ꝙ rationabilius fuiſſet, que dixit pilato gentili/ dicere herodi fi-
deli: vtpote qui de meſſia fidem habebat &c.

Ad queſtionem Hanc de reſponſionibus domi-
ni/ reſpondendū eſt ordine quo
proceſſit ambiguitatum ſeries. Vnde a verbis dominicis coram
anna pontifice incohoando dicitur/ illa domini verba ad annā
quid me interrogas/ non ſuperflua nec indecentia ſed oportuna
decentiaq; illum tunc fuiſſe. ¶ Que vt clare intelligas/ perſpice
dominum vidiſſe in interrogatione a pontifice facta duo impli
cari: ſcilicet rem & perſonam. Res de qua interrogatio fiebat/
erat doctrina cum diſcipulis. perſona autem interrogata erat ipſe
ieſus. Et quo ad vtrunq; oportuit dominum ſua reſponſione ſa
tisfacere, vnde de doctrina reſpondit primo ꝙ erat in publico
poſita. tum ex loco publico/ ſynagoga ſcilicet & templo. ita ꝙ lo
cus non ſolum erat publicus/ ſed publicus ad officium docendi:
doctrine ſiquidem publice locus erat templum aut ſynagoga.
Tum ex frequentia cōmuni: quia illuc omnes iudei conuenie-
bant. Tum ex v'litate tēporis: quia ſemper/ quando ſcilicet tem
pus docendi expoſtulauit: qn̄ in templo in templo/ & qn̄ in ſyna
goga in ſynagoga. Tū ex v'litate dictorum: quia in occulto lo-
cutus ſum nihil. Deinde dixit qui eſſent de ſua doctrīa interro-
gandi/ dicens interroga eos qui audierunt. Et protulit vniuerſos
vt publicos teſtes, non mortuos/ non abſentes/ non neſcios aut
immemores, ſed preſentes & ſcientes: ecce inquit ipſi ſciunt qd
dixerim. ¶ Quo ad perſonam vero interrogatam reſpōdit/ quid

me īterrogas? Quod dupliciter exponitur. Vel quid hoc eſt cur me interrogas. Et ſic petit cauſam nõ quare pontifex interrogat, ſed quare interrogat ipſum ieſum de doctrina: quum non appareat cauſa quare ipſe ieſus debeat interrogari de ſua doctrina q̃ eſt in publico poſita: ac per hoc interrogandi ſunt illi qui audierunt & ſciunt illam: ſicut ſi doctrina fuiſſet poſita in libro, non eſſet author interrogandus de doctrina qualis eſt / ſed liber examinandus. Nec hec petitio dedecebat ſubditum: quum iob petitionem ſimilem deo porrexerit/ indica mihi cur me ita iudices. Et iuxta hunc ſenſum quia annas interrogauerat de doctrina publica dominum/ qui non debebat ante examinatã ab alijs doctrine qualitatem examinari, ideo humiliter ſubditus dominus petit cauſam quare ipſe examinat: vt ſi forte ex cauſe manifeſtatione oporteret aliquid reſpondere/ poſſet parere. Et ſic verba hec decẽtia & oportuna inueniuntur. ¶ Vel quid me interrogas: hoc eſt quid eſt quod a me interrogando ſcire queris? Et ſic petit rem interrogatam: ſicut ſaulus petijt a chriſto rem preceptam dicens/ domine quid me vis facere? Et iuxta hunc ſenſum ſupponebat humilis ſubditus pontificem interrogare ipm de aliquo quod oporteret ab ipſo ieſu noſſe / & non de his que oportet aliunde cognoſci: ac per hoc quia interrogatio de doctrina/ pro quanto querebat qualitatẽ doctrine ad alios ſpectabat qui audierant / & non apparebat pro quo alio articulo ſpectaret ad ipſum ieſum, ideo humiliter petit / quid me interrogas? Acſi aperte diceret. quia non apparet quid eſt illud quod ego interrogatus reſpondere debeam, aperi quid eſt quod a me ſcire vis: forte enim aliquẽ particularem articulum pontifex manifeſtaſſet ſe querere / ad quem reſpondiſſet. Et ſic percipere clare potes nõ ſolum oportunam ac decentem/ ſed humilem reuerentemq; fuiſſe hanc dominicam reſponſionem. quis pontificis miniſter ſimilis ſuo pontifici arguerit illam ſuperbie: nec dignum arbitrans dominum ieſum vt etiam peteret quod ad ſeipſum ſpectabat

noſſe/vt poſſet pontifici ſatisfacere.
¶Ad alteram autem admirationem de reſponſione data percuſſori/reſpondetur ꝙ dominus ieſus ita exhibebat ſe ſubditum et patientie exemplum/vt meminiſſet ſe eſſe doctorem mundi. Docuerat diſcipulos vt percutienti vnam maxillam preberent alteram: & niſi ipſe dignatus fuiſſet interpretari ſua documenta (ꝙ ſcilicet intelliguntur pro loco & tempore, & non in omni tempore /loco/euentu/negocio &c.)quis crederet interpreti alteri? Si ipſe dominus prebuiſſet alteram maxillam, quis ſe vnꝗ verū chriſti diſcipulum credere potuiſſet/ niſi ſemper & vbiq; ſimile quid feciſſet? & ſimiliter niſi tollenti tunicam dediſſet et palliū? & ſic de ſimilibus. Modo autem vbi dominus facto ſuo non prebuit alteram maxillam, interpretatus eſt documenta ſua huiuſmodi non ſemper & vbiq; debere exequi/ ſed pro loco & tēpore &c. Oportuit ergo dominum reſpondere & non prebere alteram maxillam/propter noſtram doctrinam. ¶Reſpondēdo quoq;/ authoritatem iuſtorum ſupra ſuos perſecutores in ſe monſtrandam ſuſcepit/arguendo percuſſorem ꝙ nec in modo loquēdi exceſſerit, dicens ſi male locutus ſum. non dixit ſi malum locutus ſum/ ſed ſi male: quia etiam ille reprehenderat ipſum de modo loquendi / dicens ſic reſpondes. Vndiq; ergo docemur in hac dominica reſponſione: dum & documenta interpretata/& authoritatem iuſtorum inſinuatam ab ipſo noſtro capite habemus. ¶Et ſi queratur cur non reſponderit dominus aliquid ad interrogationem de diſcipulis / dici poteſt vel ꝙ reſponſio de doctrina erat quoq; reſponſio de diſcipulis : quoniam ex qualitate doctrine pendet qualitas diſcipulorum . Vel ꝙ percuſſio maxille interruperit reſponſionem domini interrogantis quid me interrogas?

Ad admirationem De verbis dñi coram caipha / amodo videbitis filium hominis &c. dicitur ꝙ ſumme neceſſaria tunc fuerunt/

& propter totum mundum, & propter ipſos pontifices ac ſenio res/vt inexcuſabiles ſe noſſe poſſent. Ad cuius clariorem intelligentiam/ ſciendum ſummarie eſt fuiſſe a prophetis de meſſia p̄dicta ſex. Primum de vita ſancta: propter quod miſerunt ad ioānem baptiſtam querendo ſi ipſe erat chriſtus. Scd̄m de doctrina diuina: propter quod etiā ſamaritana dicebat ꝙ meſſias docturus eſſet omnia. Tertiū de miraculoꝝ multitudine & excellentia: propter quod iudei dicebāt. chriſtus quū venerit/ nūquid plura ſigna faciet q̄ que hic facit? Quartū ꝙ ipſe eſſet redempturus & ſaluaturus populū iſrael. propter qd̄ vſq; hodie iudei expectant meſſiam / vt educat eos de captiuitate & magnificet eos. Quintū ꝙ ipſe eſſet rex potentiſſimus/ immo rex regū & dn̄s dominantium. Vnde magi queſierunt/ vbi eſt qui natus eſt rex iudeorum? & nathanael & turba in die palmarum chriſtū regē appellarūt. Sextū ꝙ ipſe paup̄ hūiliſq; cōuerſaturus eſſet cū hominibus/ et morte turpiſſima cū ſceleratis puniendus. Vn̄ dn̄s diſcipulis ioānis rn̄dens de ſeipō, poſtenūerata potentie ſue miracula/ eſtimationem paupeꝝ & mortis ſue ignominiā ſubiunxit dicens. pauperes euangelizātur, & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me/ ſcilicet ob mortem meā. Quia igit̄ hec de chriſto predicta fuerant/ & in ipſo dn̄o cōſpiciebantur impleta tria prima/ & ſextum pro parte executum & pro reliqua parte ſcilicet paſſiōe & morte tunc inceperat et fiebat, reſtabat vt de alijs duobus (ſcilicet quarto & quinto) dn̄s manifeſtaret pontificibus ꝙ in ipō erāt iplenda. Et qa erāt implēda poſt reſurrectionem ſuā & nō tunc, ideo dn̄s & hec implenda/ & ordinem ſimul monſtrare dignatus eſt dicens ꝙ ipſe venturus iteꝝ eſt cū gloria & ptāte a dextris dei &c. vbi ſe ſaluatorem & regem omnium aperuit. Et dicens / ex hoc autem erit filius hominis / monſtrauit ꝙ intercedente paſſione & morte exaltandus eſſet ad dextram dei & venturus cum gloria. Fuit igitur valde neceſſarium vt dn̄s myſteriū duoꝝ aduentuū ſuoꝝ aperte diſtingueret.

& ad primum ſpectare vite ſancte/pauperis/humilis &c. conuerſationem cum hominibus/cum diuine doctrine & miraculorum excellentia & paſſione ac morte ignominioſa, ad ſecundum vero reſurrectionem / ſaluationem manifeſtam non ſolū animarum ſed corporum /regiam dignitatem/ dominium vniuerſale &c. inſinuaret. Tum propter omnes qui audituri erant ſaltem per euangelium: quia myſterium duorum aduentuum occultum valde erat/intantum vt etiam demones videatur latuiſſe: nam ſi cognouiſſent/ nunq̄ dominum glorie crucifixiſſent. Tum propter ipſos ſenes: quia tunc dominus conſpiciebatur ita abiectus/ ſubditus /derelictus/vt nec cogitabile videretur ꝙ ipſe eſſet futurus rex potentiſſimus ſaluaturus populum. Et ideo premonuit tunc eos ꝙ per hanc abiectionem ac ſubiectionem tráſiturus erat ad dexterā dei et iudicaturus orbem cū poteſtate &c. vt ſic quantum in ſe erat inſtrueret pontifices & ſeniores/vt ſi vellent poſſent reſipiſcere, nullāq; excuſationem ignorantie pretenderent quare non aperuit nobis myſterium duorum aduentuum meſſie/quum interrogauerimus & adiurauerimus eum. Eratq; tunc oportunum tempus manifeſtandi myſterium hoc, quando interrogatio & adiuratio facta a pontificibus & optimatibus/reſponſionem non habuiſſet completam & clarā niſi duorum aduentuum myſterium fuiſſet apertum, & quando opus tunc quod exercebatur / vt verbo manifeſtaretur expoſcebat: tunc enim quia cauſa ieſu quaſi impij iudicabatur / meruit vt cauſam & iudiciū vniuerſi orbis acciperet.

Ad admirationem Coram pilatō quadruplicem iuxta quattuor dn̄i verba/dicitur ordinate. ¶ Et ad primam de illis verbis / a temetipſo hoc dicis/reſpondetur ꝙ ratio verborum fuit vt pilatus gentilis capax fieret reſponſionis dande ad queſtionem propoſitam/tu es rex iudeorum? Oblataq; ieſu nihilominus rōnabilis eſt occaſio interponēdi hec verba/anteq̄ reſponderet ad queſitū.

Occaſio

Occaſio ſiquidem fuit: quia ieſu dño introducto in pretoriũ/põtifices manſerunt extra/ ne cõtaminarentur ingrediendo domũ viri gentilis durante ſolẽnitate paſcali: & pilatus cerimonijs eoꝝ cõdeſcendẽs exiuit ad eos/ auditurus quã accuſationem afferrẽt aduerſus ieſum. pontifices aũt accuſauerunt eum ꝙ ſe chriſtũ regẽ feciſſet: pilatus aũt ingreſſus in ꝑtorium ſine iudeis, interrogauit ieſum tu es rex iudeoꝝ? Quia igitur dñs ieſus abſens fuerat quum fuerat accuſatus a iudeis, occaſionẽ rationabilem habuit querendi a pilato/ an ex ſe an ex iudeoꝝ ore interrogationẽ hanc faceret. ℣ Rõ vero verboꝝ talium fuit, ne pilatus falleretur a ſeniorum iudeoꝝ callida accuſatione vſurpati tituli regij. Si .n. pilatus ex ſeipſo de regio titulo inquireret, quũ pilatus eẽt gentilis & nullũ reputaret hoĩs regnum niſi de hoc mũdo / interrogando tu es rex iudeorum? plane interrogaret de regno mũdano & rege quales ſunt alij reges: & non oportuiſſet dominũ reſpondendo loqui de regno quod non eſt de hoc mundo, ſed aliter reſpondere. Sed vbi pilatus interrogat ex accuſatione iudeorum/ qui ipſum ideo regẽ dicebant ſe feciſſe quia dicebat ſe chriſtum/ & regnũ meſſie non erat de hoc mundo, ideo prudẽtiſſime dñs anteꝗ̃ rñdeat/ interpoſuit an loqueretur ex ſe an ex ore iudeoꝝ: vt confitens pilatus ſe loqui ex ore iudeoꝝ, intelligeret propriã vocem/ audiendo a dño equiuocationem regni inter regnum meſſie de quo loquebatur pilatus ex ore iudeoꝝ neſciens propriam vocem/ & regnũ mundanũ de quo putabat pilatus accuſationem fieri: & ſic capax fieret reſponſionis future. Tanꝗ̃ audiſſet: tu putas facere officium tuum inquirendo de vſurpato titulo regio ſecundũ regna huius mundi, ſcito ꝙ regnũ meſſie de quo accuſant me iudei/ non eſt tale.

¶ Ad ſecundam autem de verbis illis/ regnum meum non eſt de hoc mundo/ dicitur ꝙ aliud eſt iuſtificationi cauſe ſue ſtudere vt euadatur ſententia, & aliud eſt iuſtificare cauſam ſuam quantum ſufficit ad tollendam apparentẽ occaſionem ſcandali.

Jentaculi pꝛimi qõ tertia :

Dominus ieſus coram pilato non ſtudebat iuſtificationi cauſe
ſue vt non damnaretur , qui ad hoc venerat vt morte turpiſſi-
ma afficeretur : ſed quoniam ex hocipſo ꝙ ſeipſum affirmaue-
rat chriſtum ac per hoc regem/nonnulla occaſio poterat appa-
rere pilato gentili cogitandi ꝙ dominus ieſus aſpiraret ad regnū
iudeorum & ideo predicaret populo , ideo dominus ieſus hanc
que apparere poterat ſcandali occaſionem tollere curauit/ diſtin
guendo regnum meſſie ſeu ſuum a regno aliorum regum pe-
nes cauſam & effectum. Penes cauſam quidem:quia regnum
eius non eſt de hoc mundo. non dixit non eſt in hoc mundo:
ſed non eſt de hoc mundo. Regnum enim aliorum eſt de hoc
mundo. Nam eſt aut a natura. Et hoc vel vt regnum patrisfa
milias,qui naturaliter eſt rex in domo ſua:vt in principio mū-
di erat. Vel vt regnum eorum qui naſcuntur reges hereditario
iure:vt filij & heredes regum. Aut ab intellectu adiuto arte vel
induſtria:vt ſunt hi qui vigentes ingenio/induſtria multa ſe ad
regnum prouehunt. Aut a potentia:vt tyranni. Aut a voluntate
vt ſunt hi qui per electionem ad regnum perueniunt. Regnum
omnium horum eſt de hoc mundo:quia ab his que huius mū-
di ſunt cauſatur. ¶ Sed regnum chriſti non eſt ex hoc mūdo:
vtpote ex nulla huiuſmodi cauſarum veniens. Sed vt apoſtolus
promulgauit , factus eſt obediens vſq; ad mortem crucis:prop
ter quod deus exaltauit illum/& dedit illi nomen quod eſt ſu-
per omne nomen , vt in nomine ieſu omne genu flectatur / ce-
leſtium / terreſtrium & infernorum . & propterea dominus
dixit pilato / regnum meum non eſt de hoc mundo . Et mani-
feſtauit hoc ex effectu : quia ſi ex hoc mundo eſſet regnum
meum , miniſtri vtiq; mei decertarent vt non traderer iudeis.
Si quererem regnare , feciſſem vt miniſtri mei/ ſequaces mei
decertaſſent & adhuc decertarent vt non traderer voluntati iu-
deorum : quod tam longe fuit / vt nullus vnquam nec ioſeph
ab arimathia nec nicodemus nec lazarus nec quiſpiam vnico

etiam verbo certauerit pro ieſu / pendente eius cauſa coram pi-
lato. Itaq; ex hoc effectu percipere facile potes pilate ꝙ regnū
meum non eſt de hoc mundo / ꝙ non quero populum auerte-
re vt regem me habeant. Et ex hac domini ſententia intantum
apparentia ſcandali in mente pilati ſublata eſt/ vt exierit ad iu
deos dicens ſe nullam cauſam mortis inuenire in eo.

¶ Ad tertiam admirationem de ſubiunctis verbis: ego in hoc
natus ſum & ad hoc veni in mundum vt teſtimonium perhi-
beam veritati &c. reſpondetur ꝙ hec verba ordinantur ad p-
poſitam materiam de regno chriſti: & ad idem tendunt quo
priora verba. Et ſunt conuenientiſſime inducta & ex parte ma
terie de qua erat ſermo / & ex parte perſone ad quam ſermo di
rigebatur. Ex parte ſiquidem materie: nam ſermo erat de regno
non ex hoc mundo/ et ꝙ ieſus erat rex non ex hoc mundo. Hec
autem figmenta reputantur a ſapientibus huius mundi/ & tāq̄
conficta ab his qui religionis curam gerunt propter populos &c.
& iō dominus veritatem proponit ſe adeo tueri / vt venerit in
mundum non vt adinuentiones humanas predicet, ſed vt veri
tati teſtimonium perhibeat. Ex parte vero pilati: quia oportet
eruditorem/ ex communibus ſibi & auditori & quantum po-
teſt ex gratis auditori procedere, vt ſic capax fiat doctrine:
chriſto autem & pilato non erat communis ratio ſcripturarum
nec religionis cultus / ſed ſolummodo naturalis mens, ac per
hoc veritatis amor: nihil enim communius ac amabilius eſt ho
minibus ſecundum mentem q̄ ſit veritas. Merito ergo a veri-
tatis ſtudio proceſſit/ ſuaſurus viro gentili ꝙ non erat figmentū
id quod de regno ſuo non de hoc mundo dixerat. Duplicauit
autem ſignificationem ingreſſus ſui in mundum / per natiui
tatem & aduentum (dicens / ego natus ſum & veni in mun
dum) propter duas in ſe naturas: vt homo enim natus eſt:
vt deus vero venit in mundum/deus homo factus. Et quoniā
teſtimoniū chriſti de veritate/nō erat ab omnibus ſuſcipiendū

ſide debita; ſubiungit diſcernendo ſuſcepturos a non ſuſceptu
ris / ex diuerſa habitudine ad veritatem dicens. omnis qui eſt
ex veritate audit vocem meam: hoc eſt quicunq; amator / in-
quiſitor / ſuſceptor / tutorq; eſt veritatis / non in hac vel illa mate
ria (puta geometrica / phyſica &c.) ſed veritatis ſimpliciter / ita
ꝙ nulli vero repugnet, audit vocem meam: omnis ſiquidem ta
lis eſt ex veritate / hoc eſt ex parte ſe tenet veritatis, & ex veri-
tate venit tanq̄ exemplatum ab exemplari. ¶ Oportuit autem
dominum apponere hec verba de auditoribus ſuis / vt hinc poſ
ſet intelligere pilatus duo: ſcilicet & qualitatem eorum qui
audiebant ipſius domini doctrinam & ſequaces illius erant,
ꝙ ſcilicet erant homines non vana ſectantes / ſed veritatem amā
tes ac ſectantes: & qualitatem regni ſui, ſcilicet ꝙ eſt regnum
veritatis. Ita vt dignatus ſit dominus dicere de regno ſuo non
ſolum negatiuam / ſcilicet non eſt ex hoc mundo, ſed inſinua
re affirmatiuam / ſcilicet ꝙ eſt regnum veritatis: & ſimul ar-
ticulum alium a iudeis obiectum (ſcilicet ꝙ ſubuertebat ac ſe-
ducebat populum) tacite elidere eadem ratione qua articulum
de vſurpato regio titulo excluſit. Et ad innocentiam diſcipuloꝝ
tuendam. Ex hoc enim ꝙ ipſe ſoli veritati operam dabat / & ex
veritate erant qui eum audiebant, manifeſte ſequitur ꝙ nulla
erat ſeductio / nulla ſubuerſio / nullus ad malum / nullus ad va-
na prouocabatur. ſed tota chriſti predicatio / totum chriſti re-
gnum / ex veritate & in veritate & ad veritatem erat. Poterat
ex hac domini ſententia pilatus occaſionem diſcendi a tante fa-
me magiſtro accipere: ſed quum interrogaſſet quid eſt veritas /
non expectata reſponſione exijt ad iudeos: vtpote qui non cura-
bat diſcere a chriſto.

¶ Ad admirationē demū quartā corā eodē pilato de r̄nſione il-
la. nō haberes aduerſus me p̄tatem vllā niſi tibi deſup datū eēt.
dr̄ ꝙ hec verba dn̄i nō ſunt verba ḡnalia, ſed ſingulariſſima ac
valde nouam / occultā ſingularēq; chriſti innocentiā ſignificātia.

Ientaculi pꝛimi qõ tertia.

Inter chriſtum enim & reliquos homines hec erat differentia, ꝙ reliqui homines habebant ſuperiorem iudicem ex duobus capitibus (ſcilicet & ex parte ſuperiore: qa ſic a deo ordinatum ē: iuxta illud apoſtoli. oīs ptās a deo eſt: quia q̄ a deo ſunt / ordinata ſunt. & ex parte inferiore: hoc eſt ex proprio pctō ſaltē originali, ex quo incidit homo vt ab homine punibilis eſſet) chriſtus āt quia nullius omnino peccati particeps erat, nihil ex parte ſua habebat vñ ptās quecunq; hūana haberet aliquid contra eū: & ꝓpterea pilatus ex ſola parte ſuperiore ptātem habebat aduerſus eū. Singulariſſimam ergo ſuam innocentiam dn̄s ſignificauit per hāc reſponſionem / dicens ꝙ nullam aduerſus ipſum haberet pilatus poteſtatem / niſi ei pilato datum eſſet deſuper. Dixit deſuper / & non dixit ex romano imperio aut ceſarea authoritate: vt cōprehenderetur prima cauſa / diuina ſcilicet diſpoſitio cum ſecūdaria que erat poteſtas romani imperij. A cſi aperte diceret. ꝙ habeas contra me ptātem / non eſt ex demerito meo, ſed quia es preſes. Et hinc optīe cū nota cāſitatis infertur ſequētia verba / ꝓpea qui tradidit me tibi maius pctm̄ hēt: ꝓpea quia. ſ. innocēs ego ſum, qui me innocentē tradidit tibi tāq̄ malefactorē / maius pctm̄ hēt. Tu quidē peccas ſciens ꝙ per inuidiā tradiderunt me tibi ſacerdotes / & non reſipiſcens, ſed illi qui cā principal'r ſunt / maius peccatum hn̄t. Et ꝙ iuxta hūc ſenſum intellexerit pilatus dn̄i verba, teſtatur euangeliſta dicens / ꝙ exinde pilatus volebat dimittere ieſum: ex audita quippe ieſu innocētia cū proprio pctō mouebatur pilati animus ad dimittendum ieſum.

Ad admirationem *Coram herode / quare dominus non reſponderit. Dicitur ꝙ euangeliſta nullam explicans ſpecialem interrogationem ab herode factam / ſed per verba generalia narrans herodem interrogaſſe dominum in multis ſermonibus / ſimulq; narrans ꝙ ſperabat videre miraculum aliquod a domino ieſu fieri, inſinuauit interrogationes herodis non fuiſſe iudicias*

les ſed curioſas: eadē etenim curioſitate qua mouebatur ad miraculum aliquod videndum/inducebatur ad proponendum domino queſtiones curioſas. Et propterea dominus ſicut noluit vti potentia ſua ad facienda miracula, ita noluit vti ſcientia ſua ad ſatisfaciendum curioſitati herodis · inſtruens per hoc nos vt & poteſtate & ſcientia vtamur ad edificationem / & non ad curioſitates aut quaſcunq; alias vanitates. Non ſuberat ergo cauſa reſpondendi herodi curioſo / ſicut affuit cauſa reſpondendi pilato iudicialiter inquirenti : qui neſcius de vero regno meſſie/ poterat ſcandalizari, vt dictum eſt. ¶ Tacuit ergo dominus coram herode / vt haberetur & tractaretur ab herode vt fatuus: quod & ſubſecutum eſt. Herodes quippe vir ſecundum mundum prudens / conferens audita de ieſu ex fama & obiecta a pontificibus precipue ꝙ faciebat ſe meſſiam/ cum tāto ieſu ſilentio coram ſe interrogante in multis ſermonibus quibus vſus potuiſſet ipſius herodis beneuolentiam acquirere & tueri ſe contra pſecutores ſuos, anſam habuit cogitandi ꝙ ieſus eſſet vanus (vtpote non loquens coram magnis viris/ ſed coram vulgaribus) & eo amplius ꝙ viderat ioannem baptiſtam prudenter ſecum loquentem, ieſum autem nec ad interrogata ſua reſpondentem cernebat. cenſuitq; ꝙ eſſet vt fatuus tractandus: & ſic illuſit veſte alba. Sed ſaluator altiſſimo conſilio ſe illudi voluit: vt mundus hinc videret ꝙ non ſapientibus huius mundi vijs/ non aſtutijs non induſtrijs humanis traxit ad ſuam fidē mundum: ſed vie eius ad conuertendum ad ſuum regnum mundū/ fuerunt tales vt ſit habitus fatuus a principibus & ſapientibus huius mundi. Propter quod ab omnibus iudicibus voluit reputari immo tractari vt fatuus non verbo ſed multiplici facto illuſionis: nam a pontificibus & herode & pilato iudicatus & punitus eſt vt fatuus. Sciebat enim ꝙ ſapientie ſeu aſtutie maxīe attribuitur facere ſe caput noue legis populorum. & ideo hanc de ſe opinionem auferre ſtuduit tot proprijs deriſionibus: vt vel

ſic crederemus diuinum opus eſſe fidem chriſti. Hec de tertia queſtione.

Circa quartam queſtionem de ſcripta domini ieſu cauſa (ieſus nazarenus rex iudeorum) nonnulla dubitatio oritur. Tum quia in multis / quattuor ſcilicet cauſis fuerat dominus accuſatus: ſcilicet de tributis non dandis ceſari/de ſeductione populi/de blaſphemia ſcilicet ꝙ filium dei ſe fecit, & de leſa maieſtate/ꝙ ſe regem facere curabat. Tũ quia de nulla cauſa legitur dominum ſe iuſtificaſſe niſi de iſta / ſcilicet de regno (vt patet in euangelio) ac per hoc minus videtur ꝙ iſta debuiſſet ſcribi ſuper crucem: vtpote purgata. Et confirmatur: quia pilatus qui ſcripſit cauſam, poſtꝗ diſcuſſit hanc cauſam/pronunciauit ieſum non eſſe reum mortis: ac per hoc non eſſe reum leſe maieſtatis. Mirũ eſt igitur ꝙ ſcripſit hanc cãm.

Ad hec Dicit̃ ꝙ ex quattuor capitibus oportuit cauſam hanc ſcribi. Tum ex parte pontificum / tum ex parte cauſarum/tum ex parte pilati/tum ex diuina diſpoſitione. Ex parte quidem pontificũ/alia fuit cauſa impellens eos ad mortem domini ieſu / & alia fuit cauſa quam propoſuerunt pilato vt dominum ieſum damnaret. Nam cauſa mouens pontificum animos ad domini ieſu mortem / fuit amor proprie dignitatis et authoritatis/ne romani tollerent locum eorum. Quũ enim temporibus illis multi quaſi prophete inſurgerent/& populos ad ſe conuerterent (vt act. v. gamaliel refert primo de theodate/& deinde de iuda galileo: & de ioanne baptiſta ioſephus dicit herodem ipſum cepiſſe quia timebat concurſum populi. qđ non ſolum potuit ſimul eſſe verum cum cauſa inceſtus relata ab euangelio, ſed conſonat euangelio: tum quia dominus audito caſu ioannis receſſit, quaſi cauſa communis ei & ioanni fuerit/ ſcilicet concurſus populorum ad eorum predicationem: tũ quia dominus herodem vulpem appellauit, quaſi aſtute pſequentem

ioannem predicatorem ſub ſpecie complacendi herodiadi) quia inq̄ tot concurſus populorum erant, timebant pontifices ne tātus populorum concurſus ad dominum ieſum pareret aliquam nouitatem/ob quam ſimul cum tot alijs precedentibus conſideratā romani tollerent pontificatum a iudeis / & transferrent gentem iudeorum in alia loca. ob hanc cauſam dixit caiphas/ꝙ expediret potius hominem mori ne tota gens ſic periret. Hac igitur cā in animo retenta / pontifices excogitauerunt cauſam aliquam qua poſſent inducere pilatum ad interficiendum dominum ieſum, & adinuenerunt dictas quattuor cauſas: ſcilicet de prohibito cenſu ceſaris/de auerſione populi/de blaſphemia/ de vſurpata maieſtate. Et quoniam in prima non habebant fūdamēta & ſecunda niſi coloraretur vt via ad quartam nō ſufficeret ad penam mortis/de tertia autem pilatus non ſe intromitteret (vtpote de pertinentibus ad queſtiones legis iudeorum) deliberarunt aſtuto conſilio crimen leſe maieſtatis imponere domino ieſu: vt ex eo pilatus vtpote contra ceſarem/ moueretur ad condemnandum dominum ieſum. Putauerunt enim ſe poſſe in hoc preualere / fundantes huius criminis cauſam ſuper confeſſione ipſius domini qua confeſſus eſt ſe eſſe chriſtum / ac per hoc regem: & ſuper commotione populi ad ſe vt chriſtum, ac per hoc vt regem. ita ꝙ pontifices licet accuſauerint dominū ieſum quattuor criminum, principaliter tamen tendebant ad crimen leſe maieſtatis/quia ſe regē querebat facere: ſperātes ex hoc obtinere a pilato dānationem dn̄i ieſu ad mortem.

¶ Ex parte quoq; cauſarum ipſarum que allate ſunt/ oportuit cauſam regni preualere: quia maiorem habebat apparentiam/ ex eo ꝙ dominus ieſus fatebatur ſe chriſtum, & ante quinq; dies clamantes ei turbas ꝙ eſſet rex admiſerat / veniens hieruſalem ſuper aſellum. Hec enim cauſa multipliciter probata videtur. Primo ex ipſius domini ieſu verbis quibus dixit ſe

chriſtum. Secundo ex commotione populi a galilea vſq; huc. Et in hac probatione clauditur non ſolum ſeductio populi, ſed commotio que fuerat ante quinq; dies illic, hoc eſt in hieruſalem: quum turba cum palmis / cum veſtimentis ſtratis in via/cum clamore dignitatis ac nominis regij concurrit ad honorandū dominum ieſum. Tertio ex ipſius domini verbis coram pilato / regnum meum &c. Vnde & pilatus dixit / ergo rex es tu: quod dominus ieſus non negauit. Fuit quoq; aggrauata. ſi hunc dimittis/non es amicus ceſaris: omnis enim qui ſe regem facit /contradicit ceſari.

¶ Ex parte deinde pilati cauſam regni oportuit preualere. Pilatus enim quum eſſet gentilis / & de eo ꝙ filium dei ſe fecit nihil aut parum curaret (preſertim ſciens ꝙ per inuidiam mouebantur pontifices) & de cenſu probibito nulla probatio haberetur, commotionem populi cum tali ingreſſu in hieruſalem conſiderauit / ſimul cum confeſſione ipſius domini de regno ſuo non ex hoc mundo. Et viſum eſt tam ei ꝗ herodi ꝙ dominus ieſus eſſet non vt crimínoſus ſed vt fatuus puniendus: conſideratis enim dictis de regno alterius mundi/ & geſtis (ſcilicet ꝙ ſuper aſellum non equum / cum palmis non armis / vilis turba non magnates, repente / non ex condicto / practica / inductione aut vocatione / tranſitorie & quaſi in momento, non retinendo ſecum turbam / nec procedendo poſtea cum turba / ſed veniebat quotidie poſt more ſolito in templum ad docendum) iudicauerunt vias has aſpirandi ad regnum / non eſſe ſani capitis. Et bene iudicabant de mundano regno loquendo: fatuum quippe eſſet / per has vias querere regnum terrenum. Vnde vterq; (ſcilicet herodes & pilatus) tractauit dominum ieſum vt fatuum. inſtan

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tibus nihilominus iudeis ꝙ non eſſet fatuus ſed malignus, vt po te q filiū dei ſe fecit: & ꝙ aſtute inuertit cauſam regni in regnū alterius mundi, quum non poſſet negare ꝙ ſe regem fecerit/ cō mouendo populum ad ſe regem clamandum. Pilatus corripien dum flagellis dominum ieſum cenſuit, vt vtriuſq; fatuitatis ſci licet & malicie ratione habita punitus dominus dimitteretur. Sed inualeſcentibus iudeis vſq; ad tumultum / elegit conſidera tis omnibus damnare dominū ieſum leſe maieſtatis: eo ꝙ cauſa hec ad ſe directe ſpectans / apud ſuum tribunal probata ac eui dens ita erat vt niſi fatuitate excuſaretur / iuſte dānationem ex poſceret: de regno quippe non de hoc mundo ipſe ſtultitiam pu tabat. Et quia iudei qui dominum ieſum magis nouerant nō ad mittebant excuſationem ſtultitie/ quā ipſe pilatus admittendam putabat, ideo tanq̄ relinquens iudeis criminis curam/ ſe innocen tem proteſtatus eſt in prolatione ſententie qua dominū damna uit ad mortem crucis.

℄ Hec videntur ad literam coegiſſe pilatum ad hanc cauſam ſcribendam. Sed hec omnia ex quarto loco propoſita cauſa (di uina ſcilicet prouidentia) diſpoſita ſunt, vt dominus ieſus dam natus & crucifixus verum ſuum titulum ſupra ſuam crucem ſcriptum haberet: erat enim & eſt in veritate ieſus nazarenus rex iudeorum. Vſa quippe eſt diuina prouidentia iniquitate per ſequentium & damnantium dominum ieſum / ad perpetuam veritatem regij tituli de chriſto prophetati teſtificandam coram toto mundo. vnde & pilato prohibuit ne mutaret illū/ ſed dixit quod ſcripſi ſcripſi. & tribus precipuis linguis omniū lingua rum vices gerentibus / ex ipſius etiam trinarij omnia comple ctentis perfectione/ ſcribi diſpoſuit. Hec de quarta queſtione. deo gratias. Poſonij in die ſancti damaſi. M.D.xxiij. Amen.

Incipit ſecundum ientaculuꝫ: in quo quattuoꝛ queſtiones tranctantur.

OCcurrunt Secundo circa diuerſa ſacre ſcripture documēta de filijs dei/queſtiones itē quattuor. Prima eſt de verbis pauli apoſtoli ad ro.i.de vnigenito filio dei, quibus dicit: qui predeſtinatus eſt filius dei in virtute ſcd̄m ſpiritū ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum ieſu chriſti domini noſtri.

¶ Secūda eſt de verbis ioānis euāgeliſte ioan.i.de filijs dei adoptiuis. dedit eis poteſtatē filios dei fieri, qui nō ex ſanguinibus neq̧ ex volūtate carnis neq; ex volūtate viri, ſed ex deo nati ſunt.

¶ Tertia eſt de verbis apoſtoli pauli. i · ad cor. xv. de baptiſmo quo generantur filij dei/quum dicitur. alioquin quid faciūt qui baptizantur pro mortuis/ſi omnino mortui non reſurgunt vt quid & baptizantur pro illis?

¶ Quarta eſt de verbis eiuſdem apoſtoli ad gala. tertio. de hereditate filiorum dei per fidem repromiſſa, non per legem/quum dicitur. lex ordinata per angelos in manu mediatoris, mediator aūt vnius nō eſt/deus autem vnus eſt.

CIrca prime queſtionis verba difficultas ē. Tum propter proprietatem ſenſus. nō enim proprie dictum videtur de filio dei ꝙ predeſtinatus eſt filius dei, quantuncunq; ratione humane nature verum ſit predeſtinatum eſſe vt humana natura ſit vnita filio dei in perſona/& homo ille ſcilicet ieſus filius beate virginis ſit predeſtinatus filius dei: quia ſi-

gnificatur ſuppoſitum illud quatenus eſt humanum ſuppoſitū, in propoſitis autem verbis illud relatiuum qui refert filium dei/ ſicut primo loco antepoſitum idem relatiuum refert etiam filiū dei quum dicitur.qui factus eſt ei ex ſemine dauid ſecundum carnem:ſtatim enim ſubditur/qui predeſtinatus eſt.¶ Tū ꝓp ter varietatem textus apud latinos & grecos & grecos inter ſe: dum latini codices communiter habent qui predeſtinatus: greci autem aliqui ſimiliter habent / aliqui habent qui deſtinatus. ¶ Tum propter pluralitatem expoſitionum.dum vel predeſtinatus eſt exponitur predeſtinatum eſt/vel declaratus eſt / vel ꝙ ralatiuum qui refert filium dauid ſeu hominis.Hec enim ambiguitati atteſtari videntur.

Ad hanc Queſtionem absq; quocunq; preiudicio cū iusuis expoſitionis reſpondendo(quod ſubintelligi volo tam in precedentibus q̄ in ſequentibus totius huius operis)dicitur ꝙ ſenſus proprius litere ex intentione apoſtoli & contextu ſumendus eſt. ¶ Intentio apoſtoli clare apparet:intendit enim materiam euangelij ſummarie explicare. Quum enim propoſuiſſet ſe apoſtolum & ſegregatum in euangelium dei de filio ſuo, explanandam duxit propoſitam euangelij materiam / ſcilicet de filio ſuo:que ſcilicet euangelium aperiret de filio dei. Et ſubiunxit tria comprehendentia totam euangelicam materiā. Primum eſt/qui factus eſt ei ex ſemine dauid ſecundū carnē. Secundum eſt/qui predeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum ieſu chriſti domini noſtri. Tertium eſt.per quem accepimus gratiā & apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Oportebat enim vt qui ſe euangelij nuncium dicebat/explicaret quid euangelium contineret, vt ſic ad euangelicam epiſtolam prepararet legentium animos.¶ Contextus vero ſuadet ſpecialiter duo. Alterum eſt ,vt relatiuum ter repetitum (ſcilicet qui factus/qui predeſtinatus/per quem accepimus) referat ſemper

illud primo propoſitum/ſcilicet filio ſuo.i.filio dei. Alterum eſt vt ſimiliter diſtinguatur/ordinetur & intelligatur li ſecundum carnem & li ſecundum ſpiritum: ita ꝙ ſicut primo explicatur filius dei ſecundum carnem/ita deinde explicetur filius dei ſecūdum ſpiritum. vt ſit plana conſtructio & planus ſenſus nec minus altus.

¶ Et vt plenius intelligantur hec/incohoemus a primo. Declarat itaqꝫ myſterium incarnationis quantum ad quinqꝫ. Primo q̃tū ad perſonam incarnatam, ꝙ eſt ipſe dei filius/ꝑ relatiuum qui. ita ꝙ nec pr̄ nec ſpūſſanctus ſed filius dei refertur ꝑ li qui: vt patet in textu. ¶ Secundo quantum ad modum incarnationis: ꝙ non ex virili ſemine ſeu naturali more genitus eſt ſecundum carnem/ſed ex virtute ſpiritusſancti formatus ſecūdum carnē. & hoc ſignificat illud participiū factus. Ac ſi diceret. qui nō naturali virtute ſecundum carnem genitus in materno vtero, ſed ab extrinſeca ſpiritusſancti virtute factus eſt. Simile habes ad gala. iiij. miſit deus filium ſuum factum ex muliere. ¶ Tertio quantum ad coniunctionem humanitatis cum deitate: ꝙ ſcilicet iuncta eſt deo vt organum coniunctum. Duplex ſiquidem inuenitur organi genus. Quoddam coniunctum perſonaliter illi cuius eſt inſtrumentum: vt manus eſt organum quo operatur homo. Quoddam vero ſeparatum ſecundum eſſe ab illo cuius eſt inſtrumētum: vt ſerra qua homo ſecat. ſerra enim nihil eſt hominis ſecantis, ſed aliud eſſe habet/alia hypoſtaſis eſt. Inter humanitatem itaqꝫ chriſti & ceteras creaturas ſecundum cōiunctionem ad deum/hec eſt differentia. ꝙ relique creature ſe hn̄t ad deum vt inſtrumenta ſeparata: ita ꝙ deus vtitur illis vt inſtrumentis ſeparatis. Et ꝓpter hoc oīa tā naturalia q̃ volūtaria creaturaꝝ opera deo attribuuntur in ſacra ſcriptura. omnia inq̄t iſaias/opera noſtra operatus es dn̄e. & iob. pelle & carnibus veſtiſti me/oſſibus & neruis compegiſti me &c. Humanitas aūt chriſti iuncta eſt deo vt organum coniunctum ſecundum eſſe

perſonale: ita ꝙ deus per humanitatem aſſumptam operatur ſi-cut ego per linguam meam/ per manum meam &c. Et hoc ſi-gnificatur in textu per pronomen ei, dum dicitur/qui factus eſt ei/proculdubio deo. filius quippe dei ſecundum carnem factus eſt deo organum coniunctum: quia deitas per humanitatē chri-ſti operatur ſicut per ſibi coniūctum proprium organum. iuxta illud. ſaluauit ſibi dextera eius/ & brachium ſanctum eius. Ad qđ vt vere nouū et mirabile inuitauerat decātandū ꝑmittēs. can-tate dño canticū nouū/quia mirabilia fecit: ſtatim enim ſubdit. ſaluauit ſibi dextera eius & brachium ſanctum eius. Acſi di-xiſſet: quū deus ſalutem multipliciter potuiſſet operari, hunc ta-men modum elegit vt per propriam dexteram & propriū bra-chium(hoc eſt per organum coniunctū)operaretur ſalutem in myſterio incarnationis. vnde & ſubdit. notū fecit dñs ſalutare ſuū &c.¶ Quarto q̃tum ad humanam genealogiam, ꝙ ſcilicet ex ſemine dauid: pro quanto beata virgo ex qua carnem habuit/ filia fuit dauid per tot generationes intermedias. Vbi clauditur veritas ſcripturarum/meſſiam ex ſemine dauid promittentium: & regia progenies: & ꝙ peccator dauid tanta gloria donatus ē a deo/vt de ipſius ſemine chriſtus prodiret/ & ipſi fieret talis tantaq; promiſſio. ¶ Quinto quantum ad humilitatem: dum ex-plicat ꝙ ſecundum carnem, que eſt infima pars humane natu-re. Minus quippe mirum eſſet/ ſi animam tantum humanam aſſumpſiſſet, quum ſit nature intellectualis & immortalis: ſed vbi conſtat carnem quoq; aſſumpſiſſe/ mirabile valde eſt, & longe magis exinaniuit ſemetipſum carnem aſſumens. Factus ergo ſecundum carnem dum dicitur/ nihil humane nature ſpretum monſtratur. Simile quid legis apud ioannem dum dicit/ verbum caro factum eſt/ propter dictam rationem. Eſt igitur litere ſenſus ac ordo. qui filius dei ſecundum car-nem/ factus ſupernaturaliter eſt ei deo ut coniunctum orga-num ex ſemine dauid: pro quanto mater deſcendit ex pro-

genie david. ¶ Et aduerte ꝙ predictarum quinq; conditio-
num due locantur ex parte ſubiecti / ſcilicet qui ſecundum car-
nem; & tres ex parte predicati / ſcilicet factus eſt ei ex ſemine
david.

¶ Venio nunc ad ſecundum de quo preſens eſt queſtio. Vbi
aduerte ꝙ ex parte ſubiecti locantur quoq; duo / ſcilicet qui ſecū
dum ſpm̄, & ex parte predicati locantur reliqua. ſcilicet predeſti
natus eſt filius dei in virtute ſanctificationis ex reſurrectione
mortuorum ieſu chriſti dn̄i noſtri. ita ꝙ ſicut prius locutus eſt
de filio dei ſecundū infimā nature humane partē / ſcilicet carnē,
ſic nunc loquitur de eodē filio dei ſecūdū ſupremā nature hūa
ne partem. ſ. ſpm̄. Et intendit ꝙ ſecundū ſpm̄ preordinatus eſt
ſanctificatiuus propria authoritate ex tp̄e & cā proprie reſurre
ctionis qua ſurrexit a mortuis, non qualiscunq; ſed ſaluator chri
ſtus ac dn̄s noſter. Quamuis enim infiniti fuerint modi apud
deum quibus ſanctificare mundum potuiſſet, elegit tn̄ & ſta-
tuit ab eterno vt virtus ſanctificatiua reſideret in ſpiritu qui eſt
aīa ieſu chriſti: pro q̄to voluit vt oīs gratie plenitudo non ſolum
vt in ſingulari ſed vt vniuerſali capite etiam celeſtis eccleſie
in illa anima habitaret. ita tn̄ ꝙ ſanctificator per eam non ſancti
ficaret quaſi mendicato ſuffragio, ſed propria authoritate vt fi-
lius dei ex vna parte / & ex alia parte concauſa & tempus ſan-
ctificatiōis eſſet reſurrectio ipſius. de hmōi enim cauſalitate ſcri
ptum eſt ad ro. iiij. reſurrexit propter iuſtificationē noſtram. de
tp̄e uero ioan. vij. nondum erat ſpiritus datus / quia ieſus non-
dum erat glorificatus. Et ſecundum hoc vt dictum eſt, ex par-
te ſubiecti locantur due conditiones (perſona ſcilicet filij dei et
ſpiritus aſſumptus) dum dicitur / qui ſecundum ſpiritum.
¶ Poteſt & altius exponi ſpiritus: hoc eſt ſpirituale eſſe &
operari non determinādo ad eſſe et opari diuinū aut aſſumptū,
ſed cōiter / ſignificando p ſpm̄ eſſe et opari ſpūale q̄d in chriſto

fuit quodcunq; fuerit illud. Et ſic ex parte ſubiecti due ſimiliter conditiones locantur: ſcilicet perſona filij dei, & eſſe ac operari ſpirituale quodcunq; in ipſo quomodolibet eſt. ita ꝙ ſicut primo locutus eſt de filio dei ſecundum eſſe carnale/ dicendo qui ſecundum carnem, ſic nunc loquitur de eodem filio dei ſecundum eſſe ſpirituale/dicens qui ſecundum ſpiritum. ¶ Et licet ex parte ſubiecti ſit iſta diuerſitas expoſitionis, ex parte tamen p̄dicati non variatur ſenſus: ſed ponitur primo res ad quam predeſtinatus eſt/ ſcilicet filius dei in virtute ſanctificationis. Ita ꝙ nō intelligitur hoc ſimplex ſcilicet filius dei / ſed totum compoſitū ſcilicet filius dei in virtute ſanctificationis, vt res ad quam p̄deſtinatus dicitur filius dei ſecundū ſpiritum: ſicut ſi diceret ꝙ hō ſecundum intellectum preordinatus eſt vt ſit homo ſtudioſus vt ſit homo beatus/ & ſimilia.

¶ Numerātur autem in huiuſmodi verbis myſteria tredecim. Duo ex hoc ꝙ li predeſtinatus apponitur ad li qui ſecundū ſpiritum. Ex ipſa ſiquidem diuerſitate verborum dum qui ſecundum carnem dr̄ factus/eſt &c. & qui ſecūdum ſpm̄ predeſtinatus &c. dicitur, intelligimus ꝙ precipuum & primum in myſterio incarnationis eſt eſſe ſpirituale: ex hoc enim ꝙ apponit̄ predeſtinatio ad li ſecundum ſpiritum denotatur ꝙ ordinatio diuina principaliter tendebat ad ſpiritum: hoc enim ipſum predeſtinationis nomen ſecum fert. Et merito. tum quia ſpiritus lōge preſtantior eſt carne/ & eſſe ſpirituale longe excellētius eſſe carnali. Tum quia caro aſſumpta a verbo dei eſt mediāte ſpiritu, pro quāto ratio ꝙ caro aſſumpta fuerit fuit ſpiritus: hoc eſt ideo caro aſſumpta eſt quia erat materia ſpiritualis anime, & nō econuerſo. ¶ Rurſus ex hoc ꝙ qui ſecundum ſpiritum predeſtinatus dicitur ad totum aggregatum/ ſcilicet vt ſit filius dei in virtute ſanctificatiōis, intelligimus ad partem ſpiritus ſpectare principaliter ſanctificare. non ꝙ caro chriſti expers eſſet ſanctificatiue virtutis (quū tactu carnis ſue ſanctificauerit aquas ꝓ baptiſmo/ & tactu

& tactu manus reddiderit ſanitatem) ſed quoniam caro chriſti hocipſum ſecundario & ex ſpirituali virtute habebat, ſpiritus autem principaliter & ex proprio genere ſcilicet eſſe ſpirituali ſortitus eſt. ¶ Tertium myſterium (ſcilicet ꝙ propria authoritate ſanctificaret) aperte monſtratur per primam partem aggregati predicati/ ſcilicet filius dei: ex hoc enim ꝙ predeſtinatus eſt filius dei in virtute ſanctificandi, clare patet ꝙ predeſtinatus eſt vt ſanctificet propria authoritate. Filius quippe dei ꝓpria authoritate que eſt ſua deitas ſanctificat / non minus q̃ pater: quum ſit vnius & eiuſdem nature & poteſtatis cũ patre. ¶ Quartum myſterium eſt plenitudo ſanctitatis. Ex hoc enim ꝙ non dicitur ſanctus/ ſed in virtute ſanctificatiõis, aperitˀ talis tantaq; ſanctitas que non ſolum ipſum repleat in ſe / ſed virtutem in eo ponat efficiẽdi ſanctitatem in alijs: fuit enim chriſtus plenus gratie & veritatis non ſolum in ſeipſo, ſed de plenitudine eius omnes accepimus. ¶ Quintum myſterium eſt vniuerſalitas ſanctificationis. Ex hoc nanq; ꝙ non dicit ſanctificationis horum vel illorum / nec animarum tantum aut corporum/ nec rationalium tantum aut irrationalium, monſtratur ꝙ in eo eſt virtus ſanctificationis omnium. Et vere ſic eſt: quoniam vt dicitur ad ephe. 1. deus propoſuit in diſpenſatione plenitudinis temporum / inſtaurare omnia in chriſto que in celis & que in terra ſunt in ipſo. Rurſus ex eo ꝙ non dicitur ſanctificationis talis (puta ſecundum gratiam prophetie/ aut ſecundum qualemcunq; aliam ſpecialem gratiam) ſed ſimpliciter & abſolute dicitur in virtute ſanctificationis, aperitur ꝙ in eo eſt virtus ſanctificatiua ſecundum omnem ſpeciem ſanctitatis. Ita ꝙ huiuſmodi virtus ſanctificatiua eſt vniuerſalis/ & ſecundum omnes ſanctificationis ſpecies / & ſecundum omnia ſanctificabilia: eſt ſiquidem caput ſuper omnem eccleſiam tam terreſtrem q̃ celeſtem/ & hominum & angelorum: vt dicitur ad ephe. 1.

& colo.ij. ¶ Sextum myſterium eſt tempus quo incepit ſanctificatio hec, dum dicitur ex reſurrectione mortuorum: hoc eſt ex reſurrectione non qualicunq; ſed a mortuis (genitiuus enim pro ablatiuo a grecis ponitur) iuxta ſupra inductum verbum ioan. nondum erat ſpiritus datus/quia ieſus nondum erat glorificatus. In cuius ſignum /primo die reſurrectionis dedit ſpiritūſanctum diſcipulis inſufflando in eos dicens/accipite ſpiritum ſanctum: & dedit poteſtatem remittendi peccata. Nec propterea intelligas ante reſurrectionem chriſti defuiſſe virtutem ſanctificandi aut ſanctificationem ipſam (quoniam prius ſanctificationis opera multa dominus effecerat) ſed quia principaliter / manifeſte & vniuerſaliter preordinata eſt ſanctificatio exercenda a tempore reſurrectionis. Principaliter quidē: quia ſanctificationes priores erant quaſi diſpoſitiones ſeu vie ad ſanctificationem vniuerſalem futuram poſt reſurrectionem. In cuius ſignum / etiam ipſi apoſtoli quamuis mundi ex ſermone chriſti / adhuc ceci erant non intelligentes ſcripturas: ſed in die reſurrectionis aperuit illis dominus ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Manifeſte vero: quia tunc manifeſtata eſt virtus chriſti ex gloria reſurrectionis. Vniuerſaliter autem: quia in omnes gentes ex tunc ſalus predicanda & conferenda ordinata eſt: vt patet in euangelio. ¶ Septimum myſterium eſt cōcauſa ſanctificationis, ꝙ ſcilicet reſurrectio ipſius ordinata eſt concauſa ſanctificationis: vt. ſ. filius dei & propria authoritate & miniſterio proprie reſurrectionis ſanctificaret. nā ſicut mortem nr̄am moriendo deſtruxit/ita vitam reſurgendo reparauit. Eſt ſiquidē ipſius reſurrectio cā vite noſtre. tū anime: quia ſurrexit propter iuſtificationem noſtram. tum corporis: quia ſaluatorem expectamus qui reformabit corpus humilitatis noſtre configuratū corpori claritatis ſue. Dum ergo dixit ex reſurrectione mortuorū/ duo notauit myſteria: temporis ſcilicet quo ſanctificatio quaſi

maturus fructus haberetur:& concauſe/qua reſurrectio in digni
tatem concauſandi ſanctificationem eleuata eſt. ¶Octauũ my
ſterium eſt integritas ſpiritualis eſſe.quãdoquidẽ ex reſurrectio-
ne effectum eſt corpus chriſti ſpirituale,iuxta apoſtoli ſenten-
tiam.i.ad cor.xv.habuitq; ex tunc ſaluator eẽ ſpirituale integrũ:
hoc eſt ſecũdum omnes nature aſſumpte partes. Manifeſtaturq;
hinc/ ꝙ filius dei ſecundũ ſpm̃ redundãtem iam ex reſurrectiõe
in corpus ſecundum eſſe ſpirituale cõſummatum ex reſurrectio
ne/ preordinatus ſit ſanctificator. Dicens itaq; ex reſurrectione
mortuorum/tria dixit myſteria:tpis quo quaſi fructus maturus
ſanctificatio haberetur:cauſalitatis/qua in dignitatem cõcauſan
di ſanctificationem reſurrectio eleuata eſt:& integritatis qua cõ
ſummatum eſt eſſe ſecundum ſpm̃ per redundantiã ad corpus.
¶Ex his tribus iunctis prioribus conſurgit myſterium nonum,
ꝙ ſanctificare conuenit chriſto ex diuina ab eterno predeſtina-
tione ſecundum vtranq; naturam: diuinam ſcilicet & huma-
nam non qualemcunq; ſed glorioſam.vt vere impletam cogno-
ſcamus cauſam ab euangeliſta aſſignatam quare nondum erat
ſpiritus datus quia ieſus nondum erat glorificatus:hoc eſt ſiqui-
dem quod hic docet apoſtolus / dicẽs ꝙ predeſtinatus eſt filius
dei ſanctificator ex reſurrectione a mortuis, qua proculdubio
glorificatus eſt. Spectant reliqua quattuor myſteria ad qua-
litatem reſurgentis ad ſanctificandum. non enim poſita ſunt
hec verba / ieſu chriſti domini noſtri / ad quaſi circunloquen
dum reuerenter illum qui reſurrexit: ſed quum facile per pro
nomen ſubſtantie potuiſſet dicere ex reſurrectione eius / ſi tan
tum ſignificare voluiſſet de cuius reſurrectione loquitur / ſicut
p verbũ mortuoꝝ ſignificauit de qua reſurrectiõe loq̃batur, ele
git apoſtolus tot titulos apponere/vt & quis & qualis ex reſurre
ctione ꝑparatus ſit ſanctificator mõſtraret. ¶Decimũ igr̃ myſte
rium monſtratur ꝑ nomẽ ieſu: quo nõ ſolum qs mõſtratur/ pro

q̄to eſt nomen proprium , ſed qualis / pro quanto a ſaluatione impoſitum illi eſt: vt dixit angelus ad ioſeph. Surrexit quippe ad ſanctificandum ieſus / hoc eſt ſaluator, quum deuicta morte vniuerſum genus humanum ſaluauit / vitam illius incboando in propria vita corporali immortali impaſſibili &c. vere etenim impletum tunc eſt illud ps. ſaluauit ſibi dextera eius: quoniam ipſe dei filius per ſuam animam quaſi iunctam dexteram ſaluauit ſibiipſi corpus proprium viuificando / & dotibus quattuor ab apoſtolo explicatis .i. ad corin. xv. glorificando. & vere ſi chriſtus reſurrexit / & nos reſurgemus: vt ibidem dicitur.

¶ Vndecimum myſterium regie dignitatis monſtratur per nomen chriſti. Vere ſiquidem peruenit in regionem valde diſtātem (vtpote in regionem glorie eterne) accipere ſibi regnum quum vnctus eſt vnctione glorie ſuper omnes reges: oportuit ſiquidem chriſtum pati hec (ſcilicet iniurias & mortem) & ita intrare reſurgendo in gloriam ſuam. Incepiſſe ergo regnū chriſti ex ſua reſurrectione monſtrat apoſtolus, quum predeſtinatum ipſum dicit ſanctificatorem ex reſurrectione qua ſurrexit chriſtus: ſicut etiam ex tunc incepit executio conſummate ſaluationis quum ſurrexit ieſus. ¶ Tunc quoq; incepiſſe dominium eius / duodecimum myſterium aperit dicendo domini. quī enim prius venerat miniſtrare / ſubiici & mori, ſurrexit dominus / dicens. data eſt mihi omnis poteſtas in celo & in terra. Non ꝙ prius non fuerit dominus (quum vere dixerit. vos vocatis me magiſter & domine / & bene dicitis, ſum etenim) ſed quia prius ſecundum humani corporis officia non venerat dominium exercere ſed ſubiectionem / ſurrexit omni ex parte dominus: quum impletur illud. dn̄s regnauit / decorem glorie corporalis indutus eſt. ¶ Noſter demum myſterio vltimo dicitur: non ꝙ aliquis aut aliquid eximatur ab illius dominio (de quo ſcriptum eſt. omnia ſubieciſti ſub pedibus eius) ſed quia peculiari modo dominus noſter / hoc eſt fideliū / ē:

tum quia dominatur in nobis quã voluntates noſtras ſubijcimus illius mãdatis:tum quia cultu fidei/ſpei ac charitatis gaudemus atq; gloriamur in & de ipſius dominio. Fructus ergo reſurrectionis dominice per li noſter notatur: vt non quaſi inanis aut in tempus longinquum fructificaturus ſurrexerit, ſed ſurrexit dominus noſter / vt ſtatim nos habuerit/vt nunquam nos omnino deſeruerit. Predeſtinatus eſt ergo filius dei ſecundum ſpiritum; vt ſit filius dei in virtute ſanctificationis ex reſurrectione qua a mortuis ſurrexit ieſus chriſtus dñs noſter.

¶Perſpice lector in duabus explanatis ſententijs collectam ab apoſtolo materiam euangelij de filio dei:dum & trinitatis & incarnationis ac incarnati verbi tam ſecundum humilitatis q̃ glorie ſtatum/& ſanctificatiue virtutis ac per hoc ſacramentoꝝ myſteria propoſuit. Et nequid remaneret intactum, ſubiungendo tertium relatiuum/totam complexus eſt euangelij materiã. Nam vbi de capite collegerat/ad eccleſiam ipſius chriſti corpus deſcendit:oportet.n.euangelizare quoq; vnã ſanctam in chriſto eccleſiam:vt patet in ſymbolo. Q̃tuinq; autem(vt breuiter perſtringamus) de chriſti eccleſia proponit. Primo coniunctionem cum chriſto, non qualitercunq; ſed dependendo ab ipſo/dicens per quem: iungitur enim eccleſia chriſto vt capiti, & ab ipſo pendet vt a capite pendet corporis vita. Secundo dona chriſti in eccleſia. & communia toti eccleſie / dicens accepimus gratiam, & dona quibus diuerſa membra ſeu gradus diuerſi ſunt in eccleſia / dicens & apoſtolatum. in hoc enim primo gradu reliqui ſubintelliguntur. Tertio finem intrinſecum propter quem diſtribuũtur gradus ac dona in eccleſia/dicens ad obediendum fidei. Vbi fides non que ſine operibus mortua eſt ſed formata que per dilectionem operatur/poſita eſt finis: nam obediẽtia fidei non eſt vbi fides mortua eſt: voluntate enim rennuente obedire fidei que diligendum deum ſuper omnia

monſtrat/non mouetur homo ad obediendum fidei. Rurſus vnitas fidei monſtratur ex ſingulari numero: & nõ vt vnuſquiſq; in ſua fide ſaluetur, ſed obediatur fidei vni. Quarto indiuiſionem vniuerſalis eccleſie aperit. Ex eo nanq; ꝙ non in vna tantum natione ſed in omnibus gentibus ad hoc vnum/ vt ſcilicet obediant fidei vni/ gratiam vnam & apoſtolatum vnum accepimus, conſequens eſt vt vna atq; indiuidua ſit vniuerſalis eccleſia chriſti in omnibus gentibus:iuxta verbum domini/ fiet vnum ouile & vnus paſtor. quinto finem extrinſecum/pro nomine eius: tota enim eccleſia ordinatur ad gloriam domini ieſu chriſti. nec ſunt apoſtoli/ doctores/ protectores &c. pro gloria propria,ſed pro gloria filiĳ dei. Habes ergo ſummarie ex verbis apoſtoli totam euangeliĳ materiam, quam intendebat romanis proponere.

Ad ea Que tanq̃ difficultantia materiam inducta in principio ſunt/ non eſt confutando ſed explanando ſummarie dicendum. ꝙ licet non admittatur ꝙ qui referat filium dei abſolute/ vt predeſtinatus ſit filius dei abſolute, admittitur tamen vt qui referat filium dei factum ſecundum carnem ex ſemine dauid:hoc eſt filium dei vt eſt filius hominis. Nec ẽ inconueniens vt illa triplicitas relatiui ſic ordinetur vt ſemper creſcat/referendo immediate antecedens in quo etiam prius antecedẽs clauditur.hoc eſt vt primum qui referat filium dei/ſecũdum qui referat eundem factum ſecundum carnem, tertium vero per quem referat eundem non ſolum factum ſecundum carnem/ſed predeſtinatum &c. Nec inconueniĩt diuerſas eundem textum habere expoſitiones etiam ſecundum ſenſum literalem: quoniam author ſacre ſcripture eſt ſpirituſſanctus, qui plures ſimul ſenſus intendere poteſt. ¶ Vnde autẽ varietas ipſius textus emerſerit/non apparet. Qđ enim ex tranſlatione non contigerit manifeſtat diuerſitas textus etiam apud grecos. nam apud vulgarium legitur predeſtinatus/ & apud origenem deſtinatus.

Vtcunq; ſit/textus verificatur vtroq; modo : vt patet ex dictis. Hec de prima queſtione.

CIrca Secūdam queſtionem de verbis ioā. qui non ex ſanguinibus &c. ambiguitas occurrit primo an vna & eadē gñ̄o negetur p̄ tres negationes/nō ex ſanguinibus neq; ex volūtate carnis neq; ex voluntate viri, an ſingulis negationibus rn̄deant ſingule gñ̄ones. Nam ſi vna eademq; generatio per oēs negatur/ inutilis videtur multiplicatio tot cauſarum: ad quid enim opus eſt miſcere in euangelio naturalem hominū natiuitatem prouenire non ſolum ex ſanguinibus/ſed etiam ex voluntate carnis & ex voluntate viri? Si vero tres generationis ſpecies deſcripte dicūtur, falſum apparet/ ex eo ꝙ generatio ex voluntate carnis/non eſt diuerſa a generatione ex ſanguinibus: concupiſcentia quippe carnis non aliter generat filios q̄ per commixtionem carnalem maris & femine. ¶ Secundo an vna eademq; voluntas ſit voluntas carnis & voluntas viri. Nam ſi locutio iſta propria eſt, oportet ex vna parte vnam fateri voluntatem/ quum nō inueniātur in toto genere humano diuerſe ſpecies voluntatum (q̄uis enim animalis appetitus multiplicetur in plures ſpecies/voluntas tamen non multiplicatur) & ex altera parte nullam dicere voluntatem carnis: quia voluntas in ſola ratione eſt, & appetitus eſt rationalis / & non carnalis ſeu ſenſibilis. Si vero non curandum creditur de proprietate nominū/ & due voluntates quaſi duo appetitus diſtincte dicuntur (rationalis ſcilicet qui proprie vocatur voluntas, & ſenſibilis/ qui appellatus eſt voluntas carnis) tunc ſententia teneri potuit/ſed lingua cohibenda erat: quod procul ab euangeliſta eſſe debet. ¶ Tertio an filij dei per adoptionem dicātur proprie nati ex deo, an ſecundum cōmunem tantū vſum quo in humanis adoptatus

in filium/dicitur genitus ab illo per adoptionem: qui etiã in hac litera dicitur genitus ex voluntate viri. Quod enim proprie intelligi debeat, ex eo videtur ꝙ niſi proprie eſſent ex deo nati/nõ eſſent proprie filij dei. Quod vero communiter accipiẽdum ſit, ex eo apparet ꝙ voluntarie genuit nos / dando nobis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus abba pater.

Ad hanc *Queſtionem dicitur/ꝙ ioannes euangeliſta triplicem ac per hoc omnem in humanis generationis modum complexus eſt. Primum quo vita naturalis acquiritur / & naſcuntur filij hominum ex ſanguinibus viri & mulieris. Secundum quo vita moralis conſona carni/in nobis fit ex voluntate carnis: hoc eſt ex electione eorum que conſonant carni. Et hinc naſcuntur filij huius ſeculi : quorum vita eſt circa aut neceſſaria aut vtilia aut delectabilia ſecũdũ carnẽ. Tertiũ quo vita excellens conſona rationi/ in nobis fit ex voluntate viri: hoc eſt ex electione eorum que ſola ratio ſeu virilis animus emulanda dictat. Et hinc naſcuntur filij huius quoq; ſeculi qui excellentes ſunt: inter quos quidam heroes vocantur. Ita ꝙ intendit euangeliſta filios dei neq; ex natura ſimpliciter/neq; ex natura adiuncta voluntate carnis (hoc eſt ſtudio ad quecunq; ſpectant ad carnalia) neq; ex natura adiuncta volũtate viri (hoc eſt ſtudio officioſo ad q̃cunq; ſunt & eſſe p̃nt virilis perfectionis / delectationis aut glorie) naſci aut fieri. Et qm̃ ad aliquod horum trium ſpectat oĩs generatio hoĩm ſecundũ quodcunq; eſſe poſſibile/ſiue ex celo ſiue ex quacunq; cã naturali aut volũtaria (vt patet diſcurrendo & applicando) ideo hanc triplicem generationem negando / aperuit euangeliſta aliunde q̃rendam eſſe gñonem filiorum dei q̃ ex naturalibus aut volũtarijs cauſis creatis: & ſtatim manifeſtauit quartum generationis modum / dicens ſed ex deo nati ſunt. Nec dixit ſed a deo facti ſunt (vt cetere creature/quas dixit & facte ſunt) ſed dixit/ſed ex deo nati ſunt: docens filios dei tali modo procedere a deo vt mereantur*

dici nati ex deo: tum propter naturalitatem in modo producen-di: tum propter connaturalitatem rei producte.

¶ Que quoniam altioris ſpeculationis ſunt (vtpote a ioanne euangeliſta dicta) oportet altius incboando/aduertere bona crea-ta diſtingui in duos ordines. Vnus eſt ordo nature: alter eſt or-do gratie. In primo ordine ſunt omnes ſubſtantie create/& pro-prietates/actiones/paſſiones/& quecunq; quomodolibet eis natu-raliter conueniunt. In ſecundo autem quantum ad propoſitũ ſpectat/ inueniuntur quedam res que ita ſunt de ordine gratie vt ſint de genere dei: vt charitas & lumen glorie. Bona creata primi ordinis ſe habent ad deum vt artificiata ad artificem, que ſunt aliena a natura artificis: vt domus/ arca/nauis/& alia hmõi teſtantur relata ad ſuos artifices. Charitas autem & lu-men glorie que ſupremum tenent locum in ſecundo ordine/ ſe habent ad deum vt connaturalia ad id cui ſunt connaturalia/vt ea que ſunt ſecundum naturã ad naturã: ſicut calere ad ignem/ ſicut moueri deorſum ad graue. Quod ex eo cognoſcere potes: quia nihil hoꝝ põt eſſe natura aut cõnaturale alicuius creature create aut creabilis. Nõ põt ſiqdẽ fieri aliqua creatura q̃ ſit ſuapte natura beata beatitudine illa que conſiſtit in fruitione promiſſa nobis in celeſti patria, vt ſit ſuapte natura amans deum amore charitatis/quo diſtinguũtur filij dei a filijs perditionis: quoniam ſi aliquid horum poſſet fieri/ poſſet eſſe aliqua creatura non in-digens gratia dei, ſed ex proprijs ſue nature haberet ꝙ nõ poſſet peccare/ & ſeipſam ſaluaret: ſcriptum eſt enim. i. ioan. iij. Omnis qui natus eſt ex deo/peccatum non facit, quoniam ſe-men ipſius in eo manet: & non poteſt peccare / quoniã ex deo natus eſt. & rurſus ca. v. omnis qui natus eſt ex deo nõ peccat, ſed generatio dei cõſeruat eũ. ¶ Quia igitur proprium eſt deo eſſe naturaliter beatũ dicta beatitudine/& amare naturaliter ipſum deum ſic ſcilicet dicta charitate, conſequens eſt vt intelligamus bona creata quibus conſtituũtur filij dei hic quidem incboatiue

per gratiam charitatis/in patria vero complete per conſummatā gratiā luminis glorie/eſſe de genere diuino / & deum ſe habere ad illa vt ad cognata vt ad connaturalia vt ad ſcd̄m naturam ipſius dei: & propterea relique creature facte dicunt̄, filij autē dei/nati dicuntur. Iure ſiquidem naſci dicuntur qui ad connaturalia producuntur/ qui ad ea que ſunt ſcd̄m dei naturam eleuantur:natiuitatis ſiquidem tam ratio q̄ nomen ad naturā ſpectat. Si itaq; ex termino conſideres productionem filiorum dei/ natos ex deo intelliges:quia fiūt cognati ipſi ſummo deo. Si modum quoq; inſpicias/ idem inuenies. Dupliciter ſiquidem aliqd a voluntate efficitur. Vno modo abſolute: vt quū eligimus aliquid exterius operari: vt mederi/edificare / &c. Alio modo ex affectione: vt quum ex odio vel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius voluntarie / dicitur fieri a voluntate. Quod ꝓcedit in nobiſipſis a voluntate affecta/dicitur naſci ex voluntate,quaſi naturaliter illud ꝓueniat:quia voluntas affecta per modum nature operatur: habitus enim inclinat ꝑ modum nature. & quaſi intrinſeci principij ratione induit voluntas affecta quādo ex affecta voluntate ſimus tales: puta mites/aut iuſti aut auari/&c. Vnde ioannes euangeliſta eadē prepoſitione ſcilicet ex/& eodem participio ſcilicet nati vſus eſt in ſingulis particulis dicens.non ex ſanguinibus/non ex voluntate carnis/non ex voluntate viri/ſed ex deo nati ſunt: nam li nati ſubintelligitur in precedētibus. Ac ſi replicaſſet.qui nō ex ſanguinibus nati/ neq; ex voluntate carnis nati/neq; ex voluntate viri nati/ ſed ex deo nati ſunt. Filij ſiquidem hominum nati ſunt in eſſe nature ex ſanguinibus: & filij huius ſeculi cōmuniter nati ſunt in eſſe morali ex voluntate carnis, hoc eſt ex voluntate affecta carni. & ſimiliter filij huius ſeculi egregie vite/ nati ſunt ex voluntate viri:hoc eſt ex voluntate affecta virilitati.

¶ Quorſum hec? vt percipias filios dei ſimiliter ex deo natos. Voluntas ſiquidem dei omnium quomodolibet creatorū cauſa

eſt: ſed reliquas creaturas producit quaſi voluntate artificis. filios vero adoptionis producit quaſi voluntate affecta: vtpote ad cognatos nature diuine / ad ea que ſunt ſecundum naturam ipſius dei: naturaliter enim afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadem radice profertur ꝙ quaſi principij intrinſeci rationem induit in producendo filios dei: pro quanto tantum ſapit principij naturalis. Ex vtraq; igitur parte (hoc eſt ex parte termini & ex parte principij) quantum ad modum producendi tantum naturalitatis diuine inuenitur in productione filiorum dei, vt ioannes euangeliſta ad hec aperienda dixerit/ ex deo nati ſunt: vt li ex et li nati vtranq; naturalitatẽ indicarẽt. ¶ Et ne hec ficta putes, audi petrum apoſtolum primo cap. ij. epiſtole. maxima & precioſa promiſſa donauit nobis/ vt per hoc efficiamini diuine nature conſortes. Audi paulum ad ro. viij. quos preſciuit & predeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Vbi vides filios dei in conſortium diuine nature eleuatos, & ad cognationem tantã cum deo ſuos filios predeſtinatos / vt fratres ſint primogeniti filij omnino naturalis veriq; dei. illum ſiquidem deus natura genuit verum deum: nos autem voluntarie genuit vt ſimus primitie creaturarum: vt dicitur iaco. i. ¶ Vide demum ꝙ ioannes euangeliſta tantifecit myſterium per hec verba prolatum de filijs dei, vt ne hoc impoſſibile crederetur/ attulit pro teſtimonio id quod eſt maxime ſupermirabile/ ſcilicet myſterium incarnationis: ſubdit enim. & verbum caro factum eſt. Tanq̃ diceret. vt credas homines naſci filios dei / ſcito deum eſſe factum carnem: vt habes in gloſa. Sunt igitur in ſupremo totius vniuerſi gradu locati filij dei, qui nõ ex ſanguinibus/ neq; ex volũtate affecta carni/ neq; ex volũtate affecta virilitati/ ſed ex deo nati ſunt.

Ad queſita Autem dubitando/ ordinate reſpondẽdo dicitur. Et ad primum quidem / ꝙ tres generationes excluduntur per hanc triplicem negationem. & ꝙ

generatio ex voluntate carnis/non appellatur hic generatio qua fiunt homines ſcdm eſſe nature, ſed qua fiūt ſcdm eſſe morale ex voluntate affecta huiuſmodi carnalibus:quales communiter emergunt filij huius ſeculi ex huiuſmodi affectibus/alij prudentes rectores/alij negociatores/& id genus reliqui. ¶Ad ſecundū vero ꝙ hic eſt ſermo de voluntate proprie: & vna ponitur voluntas ſcdm ſubſtantiam/due aūt ſcdm affectum. Voluntas ſi quidem vna & eadē ſcdm ſe eſt que eſt carnis & viri, ſed geminatur propter diuerſas affectiones.altera ad ea que virilis excellentie ſunt:& vocatur voluntas viri. altera ad ea que carnalis neceſſitatis vtilitatis aut delectationis ſunt: & vocatur voluntas carnis. ¶Ad tertium aūt/ꝙ ſermo euangeliſte eſt de natiuitate proprie,quantū tamen ſuffert ſubiecta materia. Vt enim ex dictis aliqualis coniectura haberi poteſt/non fiunt & ſunt filij dei adoptiui vt ſunt & fiunt filij adoptiui hominū, ſed eleuantur in conſortium & cognationem diuine nature. & propterea ioannes euangeliſta quum dixiſſet/ dedit eis poteſtatē filios dei fieri/curauit tanto ſtudio aperire modum quo fiunt filij dei. & poſt tot negatiuas manifeſtauit modum / ſcilicet ꝙ ex deo nati ſunt. Dixi aūt notanter poſſe coniecturā nunc haberi : quia idē ioannes dicit.nunc filij dei ſumus/ & nondū apparuit quid erimus:quum apparuerit ſimiles deo erimus . Hec de ſcda qōne.

Circa Tertiam queſtionē de verbis apoſtoli(quid faciunt qui baptizantur pro mortuis,ſi omnino mortui nō reſurgunt vtquid & baptizantur pro illis)difficultas occurrit/ ex eo ꝙ ſermo iſte eſt vel de reprehenſibili vel de laudabili baptiſmo . Nam ſi de vituperabili baptiſmo/ quo quidam forte baptizabantur pro cōſanguineis defunctis ſine baptiſmo (ita ꝙ ſemel baptizabantur pro ſalute propria/ & iterum baptizabanť pro proximis ſuis defunctis ſine baptiſmo,erronee

Jentaculi ſecũdi qõ tertia.

putãtes baptizari poſſe vnum pro alio) ſi de hoc inquã erroneo baptiſmo loquitur apoſtolus, infirmum valde argumentum ad perſuadendam reſurrectionem mortuorum aſſumit: dum ex fide & ſpe quam habent de reſurrectione mortuorum iſti qui baptizantur pro proximis defunctis/ arguit ꝙ mortui reſurgent. Nam facillime & in promptu eſt confutatio huius argumenti/ reſpondendo ꝙ quemadmodum factum iſtorum eſt vanum ita & fides ac ſpes eorum. ita ꝙ argumentum hoc ſumi ex hominũ fide ac ſpe vana/ non oportet aliunde monſtrare ꝗ ex proprio facto quo baptizantur pro alijs: ex hoc enim ꝙ inutiliter & vane baptizantur pro alijs, argumentum hr̄ ꝙ vana eſt fides & ſpes quam habent de reſurrectione mortuorum. ¶ Si vero eſt ſermo de laudabili baptiſmo, apparet ꝙ oportet incurrere alterũ duorum inconuenientium: ſcilicet vel equiuocationem/ vel improprietatem. Nam ſi exponitur pro mortuis. i. operibus mortuis/ que ſunt peccata (iuxta illud ad heb. ix. ſanguis chriſti emundabit ab operibus mortuis) incurritur equiuocatio: nam in alia ſignificatione ſumitur quum primo dicitur / qui baptizantur pro mortuis, & in alia ſumitur ſtatim ſubdendo/ ſi mortui non reſurgunt: vt patet. Et nihilominus quale argumentũ hinc ſumpſit apoſtolus? quaſi penes ſimilitudinẽ nominis ex operibus mortuis ad homines mortuos / ex reſurrectione per baptiſmum ab operibus mortuis ad reſurrectionem a naturali morte procedẽs. Si autem exponitur pro mortuis/ hoc eſt profitendo fidẽ ac ſpem de reſurrectione mortuorum (pro quanto hi qui baptizabantur profitebantur integrum fidei ſymbolum / in quo manifeſte dicitur credo carnis reſurrectionem &c. ita ꝙ pro tanto dictum ẽ ꝙ baptizantur pro mortuis/ pro quanto baptizãtur profitendo reſurrectionem mortuorum) ſi ſic inquam exponitur, incurritur improprietas ſermonis. nam improprie dicuntur baptizari pro mortuis / quia baptizantur profitendo reſurrectionem mortuorum. Similiter poſſet dici baptizantur pro trinitate, quia bapti-

zantur profitendo trinitatem •

Ad hanc Queſtionem rñdetur/ꝙ quū apoſtolus nō ar guat ex fide aut ſpe aut ex verbis/ſed ex facto(nam dicit/quid faciunt qui baptizantur pro mortuis.et exponens illud factū eſſe baptizari pro mortuis/ſubdit, ſi mortui non reſurgunt vt quid baptizantur ꝓ illis/ſcilicet mortuis)oportet ſenſum hoꝝ verboꝝ ſumere ex facto ex quo argumentum ſumit apl'us.Neſcio āt melius factū hoc interptari q̄ ex doctrina eiuſdē apoſtoli:qui ad colo.ij.docet eos q baptizantur baptizari in perſona mortuoꝝ/& non ſolum mortuoꝝ ſed etiam reſurgētium cū chriſto.conſepulti inquit eſtis per baptiſmum chriſto in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis dei qui ſuſcitauit illum a mortuis. Et rurſus ca.iij. ſi conſurrexiſtis cum chriſto/que ſurſum ſunt querite:mortui enim eſtis/& vita veſtra abſcondita eſt cum chriſto. Ritus baptiſmi habet vt qui baptizantur mergantur ſub aqua/ & per hoc repreſentent duas mortes/ ſcilicet propriam mortem moralem & mortem chriſti corporalem:repreſentant enim ſe mortuos vite veteri ſicut chriſtus mortuus eſt vite huius mundi.merſio enim repreſentans ſepulturam chriſti mortui/ponēs hominem qui baptizatur ſub aqua ſicut corpus chriſti poſitū eſt ſub terra,repreſentat quoqꝫ hominē illum ita recedere a preterita vita vt ſit illi mortuus & ſepultus. Similiter ſurgendo ex aqua / repreſentatur duplex reſurrectio : & chriſti/corporalis,& hominis/ſpiritualis. ita ꝙ ex hoc ꝙ homo ſurgens ex aqua/ repreſentat chriſtum a mortuis reſurgentem,repreſentat quoqꝫ ſeipſum ſurgere in nouam vitam ſpiritualem : nunc quidem quantum ad animam ſecundum rem, in futurum autem etiam quantum ad corpus in ſpe.Hoc eſt factum ex quo arguit apoſtolus/dicens• quid faciunt qui baptizantur ꝓ mortuis / hoc eſt in perſona mortuorum , ſi mortui non reſurgunt vt quid baptizantur pro illis : hoc eſt perſonam illorum agunt qui ſic baptizantur pro mortuis.Sicut in repreſentationi

bus quidam agunt fortes / quidam modeſtos / quidam mortuos/quidam claudos/ quidam cecos &c. & hi dicuntur operari pro cecis/pro claudis/qui agunt perſonas illorum.

¶ Ex tali itaq; baptismi ritu quo qui baptizantur perſonam mortuorum agunt ad ſimilitudinem chriſti mortui/ & conſequenter perſonam reſurgentium ad ſimilitudinem chriſti reſurgentis, argumentum ſumpſiſſe apoſtolum intelligendum eſt. Tum quia ſecundum hunc ſenſum inuenitur argumentum efficax: vanum ſiquidem eſſet tale factum repreſentatiuum mortis & reſurrectionis / ſi mortui non reſurgunt. Tum quia exponitur litera ſumendo argumentum a facto / iuxta verba apoſtoli. Tum quia ſeruatur proprietas ſermonis, & nulla interuenit equiuocatio. Tum quia conſonat alijs documentis apoſtoli. Tum quia nihil incerti aut noui in eccleſia chriſti per hanc expoſitionem ponitur. ¶ Et aduerte, ꝙ quia ex modo facti / ſolus ritus baptismi per immerſionem / repreſentat mortem & reſurrectionem, ideo apoſtolus quaſi particulariter loquitur de facto illorum qui baptizantur in perſona mortuorum. Et rurſus ideo appoſuit coniunctionem & / dicendo vt quid & baptizantur. quaſi diceret. vt quid non ſolum baptizantur / ſed baptizantur & pro illis ideſt in perſona mortuorum. Tanquam diceret. vt quid tali ritu perſonam mortuorum & reſurgentium aſſumunt quum baptizantur. Notanter autem dixi ex modo facti: quia ex efficacia ſacramenti ſemper baptismus quomodocunq; fiat / commori & conſepeliri hominem facit & reſurgere cum chriſto in nouitatem vite.

Ad obiecta Autē in principio/non eſt aliter reſpondēdum, niſi ꝙ expoſitio illa de opinato illo erroneo baptiſmo minus conſona videtur ſenſui apoſtoli: qui ex facto manifeſte arguit / & non ex ſpe facti. Hec de tertia queſtione.

Jentaculi ſecundi qõ quarta.

Circa quartam queſtionem difficultas occurrit: quia nõ apparet literalis ſenſus ſcd̃m planum litere contextũ. Non enim appa ret ad quod propoſitum dicantur illa verba: me diator aũt vnius non eſt/ deus autem vnus eſt. conſtat nanqꝫ ibi ſermonem fieri de differentia inter legem moſaicam & promiſſionẽ factam abrahe in chriſto. Et quantũ apparet, extra propoſitũ/extra contextum interpoſitũ eſt ꝙ offi cium mediatoris eſt inter duos/ & ſimiliter ꝙ deus eſt vnus: quorſum enim hec hic? q̃uis in ſe veriſſima ſint. Hec eſt tota queſtionis ratio ac ſumma.

Ad hanc Queſtionẽ/ dicitur ꝙ referendo clauſulam illam in manu mediatoris/ad legem moſaicam de qua eſt ſermo, ſoluitur facile queſtio. Ad cuius clariorem ac pleniorem intelligentiã colligenda antedicta ſummarie ſunt. Poſuit ibi apoſtolus ex vna parte abrahe promiſſionem (quam etiam teſtamentum a deo confirmatum vocat) & ex altera parte moyſi legem. Et ex parte abrahe poſuit quinqꝫ: ſcilicet fidem/benedictionem/vitã/hereditatem/ & iuſtitiam. ex parte vero legis contrapoſuit quoqꝫ quinqꝫ: ſcilicet opera legis/ maledictionem/viuere in operibus legis/transgreſſionẽ/& peccatum. Et demum concludit legem fuiſſe in cuſtodiam & pedagogum ad fidem ieſu chriſti: in quo omnes homines vniuntur per fidem & fidei ſacramentũ baptiſma. ¶ Quum igitur ex parte promiſſiõis abrahe tot diuina bona poſuiſſet apoſtolus/ & ita appropriaſſet abrahe vt negaſſet illa a lege, queſtionẽ interpoſuit/ quid igitur lex? Et ſtatim reſpondet/propter transgreſſionem poſita eſt/donec veniret ſemen cui promiſerat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

¶ Vbi quattuor cõditiones legis manifeſtat. Prima eſt/ꝙ propter malum poſita eſt: hoc eſt/lex non eſt poſita vt faciat bonos & iuſtos, ſed vt puniat malum. Et hoc ſignificant illa verba/

propter

Ientaculi ſecũdi qõ quarta.

propter transgreſſionem poſita eſt. Quum enim due ſint partes iuſtitie / ſcilicet declinare a malo & facere bonum, lex ſcripta in hoc differt a fide abrahe ꝙ lex ad malũ ptãtem hẽt: culpe qdẽ puniendũ/pene vero infligendũ. fides vero efficit bonũ: qa ex fide viuit vita iuſtitie & dilectiõis &c. ¶ At ſi cõtra hoc obijciatur/ non eſſe deterioris conditionis legem moyſi legibus humanis: quas conſtat poſitas eſſe non ſolum propter transgreſſionem arcendam & puniendam/ ſed etiam propter bonum virtutis. nam ad hoc ordinantur leges vt fiant homines virtuoſi: vt patet. ij . & . v. ethi . Maxime ergo lex per moyſen a deo data ordinatur ad reddendos homines virtuoſos. Et confirmatur: qa legis precepta ſunt non ſolum de declinando a malo(puta non occides/non mechaberis/non adorabis deos alienos &c.) ſed etiam de faciendo bonum: puta diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo &c. honora patrem tuum. ℣ Ad hoc dicitur/ ꝙ aliud eſt loqui de fine legis/aliud de effectu legis. nam finis legis ad intentionem ſpectat: effectus vero ad poteſtatẽ & efficaciam legis. Si de fine eſt ſermo finis legis eſt bonum virtutis, ad quod intendit per precepta &c. ducere. Sed nulla lex ſcripta habet hanc poteſtatem hancq; efficaciam vt efficiat aliquem bonum: precipere ſiquidem poteſt bonum/ ſed non facere. Sed reſpectu transgreſſionis ſeu mali/habet lex poteſtatem & efficaciam puniendi: punit enim malos, & puniendos arcet, conſequẽter: vt experientia teſtatur. Apoſtolus autem nõ de fine ſed de effectu legis & fidei loquitur: & docet ꝙ fides abrahe facit hominem iuſtum ac viuum &c. lex autem non poteſt iuſtificare aut viuificare aliquem, ſed poteſt punire. Et ideo ꝓpter trãſgreſſionem tanq̃ materiã proprij effectus qui eſt punitio / poſita eſt: & non propter iuſtitiam ſeu vitam / in quam non poteſt vires ſuas exercere, niſi pro quanto dilabuntur in malorum ordinem in ſuis omiſſionibus . lex enim precipiens religionis ſeu pietatis opera/non poteſt efficere in ſubditis religionis aut pie-

tatis officium/exercet vires ſuas puniendo: vt lapidatus eſt qui
non ſanctificauit ſabbatum &c. ¶Secunda eſt ꝙ eſt tem-
poralis/ ſcilicet ad chriſtum. Et hoc ſignificant ſubiuncta ver
ba/donec veniret ſemen cui promiſerat. ita ꝙ hinc habes ꝙ lex
moyſi non eſt perpetua ſed temporalis. Nec obſtat ꝙ pluries
dicitur in lege moyſi/ legitimum ſempiternum erit/aut aliquid
ſimile: quoniam huiuſmodi ſempiternitas accipitur pro duratio-
ne coeua populo iudeorum. Et eſt ſenſus/ ꝙ eſt ſempiternum
ſecundum perpetuitatem populi/ ſcilicet vſq; ad meſſiam. qui
pater futuri ſeculi predictus eſt /& vnum populum ex om-
nibus facturus nouo nomine chriſtianum: & iuxta verbum
iſa. & vocabitur tibi nomen nouum quod os domini nomi-
nauit. Scito tamen ꝙ lex cum ſuis preceptis poteſt dici perpe-
tua quantum ē ex parte authoritatis humane/ pro quanto poſita
eſt non reuocabilis niſi per ipſum deum verum. & dicitur tem
poralis/ pro quanto deus verus caro factus adimpleuit illam:
& ſic conſummauit non conſumpſit illam. iuxta illud. non ve
ni ſoluere legem/ ſed adimplere. ita ꝙ finiuit legem non conſu-
mendo/ vt cibus finitur, ſed perficiendo, vt officium ducis ex-
ercitus finitur parta victoria: iuxta aliud verbum domini in cru
ce/ conſummatum eſt. Tertia conditio eſt/ꝙ lex eſt ex cele-
ſti authoritate poſita: vtpote ordinata per angelos. quod etiam
ſtephanus prothomartyr prius dixerat act. vij. accepiſtis inquit
ad iudeos legem in diſpoſitione angelorum. Decuit vt inter tot
quaſi ignobiles conditiones quas de lege referebat apoſtolus/in-
terponeret aliquam nobilem & glorioſam: ſcilicet ꝙ ordinata
fuit per angelos. in quo omnes humanas leges excellit/ & autho
ritatem diuinam habere monſtratur. Poteſt nihilominus vltra
commendationem legis hec particula ad ſecundam conditionē
pertinere: vt ſcilicet ſignificetur a quibus & ad quos lex erat vſq;
ad ſemen promiſſum. intendens ꝙ ordinata erat per angelos tē
poralis/ ſcilicet donec veniret ſemen. Ac ſi aperte diceret. lex eſt

tpalis ſm ꝙ eſt ordinata per angelos / qui cognoſcebant huiiuſmodi temporalitatem : quis ſecundum ꝙ eſt accepta ab hominibus / videatur ſempiterna. ¶ Quarta conditio eſt ꝙ eſt mediatrix. & hoc ſignificant verba illa / in manu mediatoris : hoc eſt in opere dimidiatoris. Et intendit ꝙ lex fuit dimidiatoria : pro quanto fuit data non toti generi humano, ſed vni parti / ſcilicet filijs iſrael. & diſtinctiua fuit illius populi a reliquo mundo : vnde etiam in veſtibus ſigna diſcretiua ab alijs mandauit lex. Et ꝙ hic ſit ſenſus literalis, apparet ex eo ꝙ huic ſenſui omnia ſequentia cōſonant / ita vt currant abſq; ceſpitatione aliqua : vt patet in ſequentibus. Habuit ergo lex hanc conditionem ꝙ fuit dimidiatiua generis humani. quo contra fides abrahe / ſemen eius chriſtum vnitatem mundi facit. Vnde ſtatim apoſtolus ſubiungit ꝙ poſtquam reuelata eſt fides chriſti / non eſt iudeus neq; grecus &c. ſed omnes ſumus vnum in chriſto : vt per hoc intelligas ꝙ ceſſauit dimidiatio legis vbi venit vnitas chriſti. vnde ſtatim ex hac legis conditione apoſtolus materiam obiectionis aſſumit dicens. mediator autem vnius non eſt / deus autem vnus eſt. Non dixit. mediator duorum aut plurium eſt : quoniam non loquitur de officio mediandi / hoc eſt coniungendi vel concordandi duos vel plures. ſed dixit negatiuam / ſcilicet vnius non eſt : quia dimidiare non eſt facere vnum / ſed ſcindere vnum. & per oppoſitum deus eſt vnus in ſua promiſſione : quia vni ſemini promiſit benedictionem omnium gentium. premiſerat enim ꝙ abrahe dicte ſunt promiſſiones & ſemini eius : non dicit & ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in vno & ſemini tuo qui eſt chriſtus. Ad huius quippe vnitatis promiſſionem per quam conſtituitur totus mundus in vnitate / ſpectat quod dicitur. deus autem vnus eſt / in ſua promiſſione. ¶ Ita ꝙ ex

hac legis conditione ꝙ eſt dimidiatoria generis humani/naſci-
tur ſtatim queſtio/aſſumpta propoſitione vniuerſali ꝙ dimidia-
tor vt ſic non eſt factiuus vnius, & e regione contrapoſito ꝙ
deus eſt vnus in ſua promiſſione. nam hinc ſtatim infertur/
lex ergo aduerſus promiſſa dei:pro quanto promiſſa dei ſunt in
vnitate generis humani in vno ſemine abrahe, & lex non eſt
ad vnitatem ſed ad diuiſionem generis humani. ¶ Vbi videre
potes q̃ ad propoſitum materie de qua tractat apoſtolus ſecundũ
hunc ſenſum dicta ſint hec verba. Sunt.n.adeo ad propoſitum
vt fuerint valde etiã neceſſaria ad plenius commendandam ꝓ-
miſſionem & fidem abrahe ſupra legem:vnitas nanq; vel diui-
ſio generis humani maximam facit differentiam.

¶ Et vt plenius appareat veritas dicti ſenſus, tranſeunda ſum-
marie eſt reſponſio apoſtoli ad exortam obiectionem/prenotan-
do duo. Alterum eſt/ꝙ licet hec obiectio ſit explicite deducta
ex vltima cõditione legis/pro quanto quaſi ſyllogizata eſt inde:
inſinuatur tamen in litera ꝙ ex alijs quoq; legis conditionibus
naſcitur dicta obiectio,dum in numero plurali dicitur/lex ergo
aduerſus ꝓmiſſa dei.ex hoc.n.itelligimus cõcludi legem eſſe ad
uerſus multa promiſſa dei,& nõ ſolũ aduerſus vnitatẽ ꝓmiſſã.
Et vere apparet hinc ꝙ ſit et aduerſus iuſtitiã ꝓmiſſam/pro q̃to
lex propter trãſgreſſionem poſita eſt,& aduerſus hereditarium
ſemen promiſſum/pro quãto durat donec veniat ſemen:duratio
ſiquidem legis q̃diu eſt/tollit ſeminis illius aduentum & econ-
trario.lex ergo aduerſus ꝓmiſſa dei apparet. ¶ Alterũ eſt/ꝙ cõis
radix omnium infirmitatũ legis/ quibus differt ac deficit a fide
abrahe, eſt penes viuificare ſeu iuſtificare animam. Etenim ſi
lex poſſet iuſtificare, nõ propter transgreſſionem poſita eſſet/ſed
propter vitam iuſtitie: & ſimiliter non duraret donec veniret
ſemen/ ſed ſemper: vtpote ipſam vitam ſemini promiſſam
conferens. & ſimiliter non dimidiaret genus humanum,

Ientaculi ſecundi qõ quarta.

ſed vniret ipſum in vita ſpiritus. Et propterea apoſtolus ad radi
cem ſecurim ponit ſoluendo obiectionem, dum communem om
nium infirmitatum legis rationem reddit. poſtq̃ reſpondit abſit/
& dicit. ſi enim data eſſet lex q̃ poſſet viuificare/vere ex lege eēt
iuſtitia : intellige apoſtolū ſubtiliter impotentiā legis tanq̃ ex ne-
ceſſitate materie ſe tenentē afferre . A cſi latius diceret. lex data ē
ſuapte natura impotens viuificare : ita ꝙ non ex accidente in-
firmitate aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hanc infirmitatem
& conſequenter ceteras cōcomitantes hēt, ſed ex hocipſo ꝙ ē lex/
ſequitur ꝙ lex eſt diuerſa res a fide & ꝓmiſſione abrahe. In cu
ius ſignum lex diſtinguitur cōtra gratiam ioan .i. lex ꝑ moyſen
data eſt/ gratia per ieſum chriſtum facta eſt. fides ſiquidē pars
eſt gratie. Et ꝙ hoc ſit veꝝ/manifeſtatur: quia ſi data eſſet lex q̃
poſſet viuificare/ex lege vere eſſet iuſtitia. quod eſſet contra pro-
miſſionem dei: quia ſi ex lege/iam non per repromiſſionem : vt
ſuperius dictū eſt. Igitur ꝙ lex ſit hn̄s tot cōditiones/ex naturali
eius impotentia ſeu infirmitate eſt . ¶ Deinde ſubiungit ꝙ non
aduerſus promiſſa dei has conditiones habet lex, ſed pro promiſ
ſis dei : pro quanto ex his conditionibus transmittit ſubditos
ad promiſſionem factam abrahe / dicens . ſed cōcluſit ſcriptura
omnia ſub peccato / vt promiſſio ex fide ieſu chriſti daretur cre
dentibus. Ideo inquit lex ſcripta clauſit oīa ꝓcepta tam de ma-
lis vitandis q̃ de bonis ꝓſequendis ſub pctō, cognoſcēdo/concu-
piſcendo/ꝑmanſuro ac puniēdo : vt ſic transmittat ad deſideran
dum & querendū medicum redemptorē ac ſaluatorē. nulla. n.
ex parte infirmi via ꝙ velit & querat medicū melior eſt/q̃ mor
bum proprium augeri & durare cognoſcere ac puniri/ſine libe
ratione tamen. Sic lex transmiſit ad chriſtum : nam lex cogni-
tionem peccati dabat (ad ro. vij. peccatum non cognoui niſi per
legem) & puniebat / vt patet. & concupiſcentiam augebat oc-
caſiōe accepta/vt patet ibidē. & durationē pcti opabatur: ꝓ q̃to
nō poterat interius ſanare aut adiuuare. In hoc aūt ꝙ ſcriptura

concluſit omnia ſub peccato / cointelliguntur omnes antedicte legis infirmitates: quia omnes ſunt in vna colligate communi ratione, ſcilicet ꝙ lex non poteſt iuſtificare/ ſed ſub peccato ponere: vt facile eſt diſcurrendo deducere.

¶ Soluta autem obiectione, ex hoc ꝙ lex infirmitates quidem has neceſſario habet/ ſed habet eas & vtitur eis transmittendo ad hoc vt promiſſio ex fide ieſu chriſti detur credentibus: ex tribus ſimilitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates ſeu conditiões legis/ manifeſtat apoſtolus miniſterium legis quo ſeruiebat ꝓmiſſo ſemini/ cuſtodiendo/ ducendo/ fouendo. Prima ſimilitudo eſt ad cuſtodem expectantium in tenebris claritatem/ ibi priuſq̃ veniret fides. Et hec reſpondet infirmitati legis qua poſita eſt ꝓpter transgreſſionem/ qua concluſit omnia ſub peccato. ¶ Secũda eſt ad pedagogum ibi/ itaq; lex pedagogus. Et hec reſpicit illam infirmitatem in manu mediatoris: datus ſiquidem pedagogus eſt populo iſrael tanquam puero electo pre alijs/ ſegregando ipſum ab alijs: iuxta illud deutero. xxxij. pars autem domini populus eius /iacob funiculus hereditatis eius. Vnde huic ſimilitudini annectit apoſtolus vnitatem omnium hominum in chriſto. ¶ Tertia ſimilitudo eſt ad actores & tutores paruuli heredis/ ibi quanto tempore heres paruulus eſt. Et hec reſpicit illam infirmitatem / donec veniret ſemen. Et eſt in his tribus ſimilitudinibus perſpicere ſtatum eorum qui ſub lege erant differentem a ſtatu regeneratorum in chriſto penes tria. In tertia quidem penes ſeruitutem & libertatem / in ſecunda vero penes imperfectionem & perfectionem / in prima autem penes iniuſtitiam et iuſtitiam: vt facile patet inſpicienti textum apoſtoli & applicãti. Et hec de quarta queſtione. In feſto circunciſionis domini anno. M. D. xxiiij. poſonij.

Incipit iētaculū tertiū in quo tres tractantur queſtiones.

Occurrunt Tertio circa diuerſa in nouo teſtamento dicta de ſacerdotio queſtiones tres.

¶ Prima de verbis apoc.ca.v. feciſti nos deo noſtro regnum et ſacerdotes. Et ca.i. fecit nos regnum & ſacerdotes deo & patri ſuo.

¶ Secūda de verbis petri apoſtoli in ca.ij.prime ſue epiſtole.vos autem genus electum / regale ſacerdotium / gens ſancta &c.

¶ Tertia de verbis eiuſdem petri apoſtoli in eodem ca.ad quem accedentes / et ipſi tanquā lapides viui ſuperedificamini domos ſpirituales in ſacerdotium ſanctum / offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles deo per ieſum chriſtum.

Circa verba apo.occurrit queſtio an ſit ſermo de ſacerdotio proprie an non: nā ad vtrunq; partem ratio vrget. Quod enim de ſacerdotibus proprie loquatur, hr̄ tū ex eo ꝙ ſermo improprius dedecet diuinam reuelationem. Tum ex eo ꝙ coniunctū ſibi regni nomen ſumitur proprie quū dr̄ / feciſti nos deo nr̄o regnū & ſacerdotes: qua .n. ratione non impropriatur regni nomen / eadē ratione abducendū a proprietate non eſt ſacerdotis nomen, quum ſimul ponantur. ¶ Quod vero non proprie ſacerdotis nomen hoc in loco poſitum intelligatur, habet̄ ex eo ꝙ ſi proprie dictum eſt / ſequitur chriſtianos omnes aut ſaltem iuſtos omnes ſaltem predeſtinatos eſſe ꝓprie

ſacerdotes: quod ſancte matris eccleſie pias aures offendit: vt pote multorum hereticorum dogma.

¶ Circa verba quoq; petri apoſtoli primo inducta occurrit primo ſimilis queſtio: an ſcilicet ſit ſermo de ſacerdotio proprie. Nam ꝙ ſit ſermo proprius hr̃ ex duobus. Primo quia de dignitate populi chriſtiani loquitur: conſtat autem ad dignitatem ſpectare ſacerdotium proprie dictum & non per ſimilitudinem. Secundo quia ſermo iſte ſumptus eſt ex verbis domini ſcriptis a moyſe exo.xix. vbi conſtat de ſacerdotio proprie dicto ſermonem eſſe. ¶ Quod autem non ſit ſermo de ſacerdotio proprie, ex eo arguitur / quia ſequeretur quemlibet chriſtianũ donatũ eſſe ſacerdotio proprie dicto: & ſic quilibet chriſtianus eſſet proprie ſacerdos. Quod hinc tanto clarius ſequitur/ quãto manifeſtum eſt ad populum chriſtianum hunc ſermonẽ dirigi/ & non ad maiores in eccleſia: ad quos forte referri dicuntur ſermones allati ex apoca. ¶ Occurrit deinde ſpecialis q̃ſtio cur petrus apoſtolus referẽs hec domini verba mutauerit illa. Nam in exo. dñs dixit/ vos eritis mihi in regnũ ſacerdotale: petrus vero dixit/ vos autem ſacerdotiũ regale. Inter que quanta ſit diſtãtia / monſtrat diuerſa ſignificatio ſubſtantiui & adiectiui.

¶ Circa demum verba eiuſdem petri apoſtoli vltimo allata/ ſimilis primo occurrit queſtio de proprietate ſermonis. quia ex vna parte loqui improprie dedecet ſacrã ſcripturã: & ex alia parte ſeqtur oẽs chriſtianos eẽ ſacerdotes ſi ſermo eſt proprius, quũ ad oẽs dirigatur ſermo iſte. ¶ Queritur deinde an hoſtias dixerit ſpiritales/ diminutionis an excellentie cã: vt ſcilicet hortetur ad offerendum ſpiritales hoſtias tanq̃ meliores hoſtijs corporalibus/ vel tanq̃ ad quales poſſunt.

Anteq̃ Reſpondeatur/ ꝑdeclarandi ſunt ex ſacra ſcriptura termini cum differentijs eoꝝ. In duplici ſi quidem ſignificatione inuenitur ſacerdotium in ſacra ſcriptura: ſcilicet vel proprie/ vel ſecundũ ſimilitudinem ſeu participationẽ quandã. Et proprie quidẽ frequentiſſimũ eſt ſacerdotis nomen

in ſacris lr̃is. Secundũ vero ſil'itudinẽ raꝝ quidem eſt ipſum ſacerdotij nomen: ſepe tamen ſacerdotalium opeꝝ nominibus ſcriptura vtitur ſic/ ſcilicet ſecundum ſimilitudinem ſeu participationem quandam: vt nũc nunc apparebit. ¶ Sacerdos igitur proprie/diffinitur ab apoſtolo ad heb. v. omnis inquit pontifex/ ex hominibus aſſumptus/pro hominibus conſtituitur in his que ad deum ſunt, vt offerat deo dona & ſacrificia pro peccatis. Nec mireris nouicie/ ſi de ſacerdote loquendo ad pontificis diffinitionem tranſire videamur: quandoquidem apoſtolus vt ſynonymis vtitur pontificis & ſacerdotis nominibus: vt patet ibi in multis capitulis. Iuxta hanc ſignificationem conſtat appellari ſacerdotes eos qui officium habebant offerendi deo ſacrificia et oblationes: & ſepiſſime in ſcriptura noĩari. Sacerdotij vero noĩe ſ'm quandã ſimilitudinẽ / petrus apl'us vtit' in verbis in tertia q̃one inductis: vt in fra clare patebit. ¶ Opa ãt ſacerdotis pluries inuenimus ſ'm ſil'itudinẽ applicata ad actus diuerſaꝝ virtutũ. Et de interiore actu pn̄ie patet in p̃s. ſacrificiũ deo ſp̃us cõtribulatus. De actu abſtinẽtie ad ro. xij. exhibeatis corpa v̄ra hoſtiã viuẽtẽ ſanctã &c. De actu diuine laudis ad hebr. xiij. offeramus hoſtiã laudis ſemp deo. i. fructũ labioꝝ cõfitentiũ noĩ eius. De actu bñficentie ibidẽ. bñficẽtie & cõionis nolite obliuiſci: talibus .n. hoſtijs ꝓmeret' deus. De actu martyrij/ ſap. iij. tanq̃ auꝝ in fornace ꝓbauit illos/ & quaſi holocauſti hoſtiã accepit illos. Et v'r de actibus iuſtie in p̃s. dr̃. ſacrificate ſacrificiũ iuſtie. Hec .n. et alia hmõi p quãdã ſil'itudinẽ hoſtie & ſacrificij dñr: pro q̃to induũt rationẽ oblatoꝝ deo ad eius honorẽ. Et ſimiliter ſc'd'm ſil'itudinẽ ſacerdos dr̃ qui hec ad honorem dei facit: pro q̃to offert hmõi virtu'um actus deo/ ordinando illos in honorẽ dei.

¶ Ex quibus hẽs primo, ꝙ ſacerdos proprie eſt nomen gradus/ ordinis ſeu officij publici ad offerendũ deo ſacrificium: non curando nunc differentiam inter ordinẽ/gradũ & offm̃. Sacerdos vero ſil'itudinarie/nomẽ eſt virtutis. ſ. religionis ſeu ſanctitatis

afficientis animum ad diuinum cultum. ¶ Habes ſcd̄o conditiones tres requiſitas ad proprie ſacerdotem. Prima eſt ꝙ ſit ex hominibus aſſumptus. Et hinc gradus ſeu dignitas mōſtratur: vt interli. gloſa notauit. Secunda eſt ꝙ ſit pro hominibus conſtitutus. Et hinc publica vtilitas monſtratur: ita vt ſit mediator inter deū & homines conſtitutus pro hominibus in his que ſunt ad deum. ¶ Tertia eſt ꝙ offerat ſacrificia. Et hinc facultas ad ſupremum oblatorum deo/monſtratur: ad differentiam minorum etiam officiorum publicorū ad offerendum deo laudes. Nunq̄ itaq; intelligas ſacerdotium aut ſacerdotem proprie/ niſi has in eo inueneris cōditiones. offerentes ſiquidem q̄cunq; virtutum opera deo/ aſſimilantur ſacerdotibus, & participant ſacerdotium/pro quanto actum oblationis exercent: ſed a ſacerdotio & ſacerdote proprie deficiunt/ pro quanto nō ex publico ſacerdotij officio offerunt. Et ſimiliter oblata deficiunt a ſacrificijs proportionaliter: vt in fra clare patebit. ¶ Et ſi obijciatur cōtra hec, ꝙ qua ratione chriſtus offerendo ſeipſum in ara crucis fuit vere & proprie ſacerdos / eadem ratione ſancti martyres offerendo ſeipſos in ara ignis & aliorum tormentorum fuerunt vere & proprie ſacerdotes: ac per hoc ruunt omnia dicta: quoniam ex ſola virtute martyrij voluntarij ſacerdotium proprie dictum inuenitur. Et ſi hoc admittitur, non erit difficile deducere ſacerdotium proprie dictum ad offerentes mortificationem carnis & alia huiuſmodi. ¶ Ad hoc dicitur ꝙ inter chriſtum & alios maxima eſt in hoc differentia. & pro nunc diſcemus triplicem. Prima eſt ex parte principij: quia chriſtus ex publico ſacerdotij officio obtulit ſeipſum: ita ꝙ fuit conſtitutus ſacerdos ad ſacrificandum ſeipſum. quod de nullo alio ēt ſuſpicari fas eſt: quia nullus fit ſacerdos ad offerendum ſeipſum in ſacrificium. ſed ad offerēdū in lege veteri vitulum aut ouē &c. & in lege noua corpus & ſanguinem domini. chriſtus autem dominus ex hominibus aſſumptus a deo patre/ & pro homini

bus conſtitutus eſt ad offerendum ſeipſum per mortem propriã in ara crucis: vt patet per apoſtoli proceſſum longum ad hebreos. ¶ Secunda eſt ex parte oblationis. Oblatio ſiquidem chriſti fuit ſecundum ſubſtantiam oblationis volũtaria: hoc eſt mortuus eſt quia ipſe voluit, non ſolum voluntate diuina ſed etiam voluntate humana / non ſolum per modum acceptantis ſed per modum cauſantis: pro quanto in poteſtate anime ſue erat prohibere mortem ſuam corporalem quia erat anima glorificata / & noluit fieri hmõi prohibitionem. Vnde ſingulariſſime ſcriptum eſt de hoc voluntario iſa. liij. oblatus eſt quia ipſe voluit. Et ipſe dominus dicit. nemo tollit animam meam a me, ſed ego ponam eam a meipſo / ioan. x. et de ſua quo ad hoc poteſtate ſubdit. poteſtatem habeo ponendi animam meam / et poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Reliquorum autem ſanctorum martyrum oblatio non fuit voluntaria quo ad ſubſtantiam: quia non erat in poteſtate eorum mori vel non mori. q̃uis in poteſtate eorum quandoq; fuerint circunſtantie moriẽdi: puta locus / tempus / modus. Non fuit inquam voluntaria niſi per modum acceptantis: pro quanto acceptauerunt mori pro honore dei, quaſi facientes de neceſſitate virtutem. ¶ Tertia ex parte rei oblate. Nam ſanguis chriſti fuit ſuapte natura reconciliatiuus / ſatisfactiuus &c. pro alijs, immo pro toto mundo / vt dicitur. i. ioan. ij. ſanguis vero aliorum martyrum ipſis ſolis meritorius eſt. Non eſt ergo ſimilis ratio de ſacrificio mortis chriſti & ſacrificijs mortis aliorum martyrum. Vnde manifeſtum fit chriſtum offerẽdo ſeipm fuiſſe vere & proprie ſacerdotem: ſanctos autem martyres fuiſſe ſacerdotes per quandam ſimilitudinem / vt ſacerdos eſt nomen virtutis.

His premiſſis Reſpõdetur ad primam queſtionem de verbis apoca. ꝙ ſermo eſt in vtroq; textu de ſacerdote ꝓprie. Recognoſcũtur ſiquidẽ duo beneficia exhibita chriſtiano populo: ſcilicet regni & ſacerdotij.

¶ Vbi pro claritate aduerte magnam eſſe dignitatem populi ſi erigatur in regnum/ & ſi concedatur vt ſint ex eis ſacerdotes: vt teſtatur priuatio eorundem. ſi enim regnum redigeretur in prouinciam/ valde degeneraret: & ſimiliter ſi populus aliquis priuaretur vt ex eis non poſſint fieri ſacerdotes/ aut (quod plus eſt) ꝙ in eis non eſſent ſacerdotes, valde denigraretur. Ad magnum ergo beneficium populi ſpectat conceſſio vtriuſq; dignitatis: vt ſcilicet populus erigatur in regnum/ & ſuos habeat ex ſuis ſacerdotes. Vtranq; itaq; dignitatem collatam chriſtiano populo eſſe apocalypſis teſtatur. ¶ Et regnum quidem dei eſt (vt dicit ad ro. xiiij.) iuſtitia/ pax & gaudium in ſpirituſancto. Quod in preſenti incipit: iuxta illud luc. xvij. regnum dei intra vos eſt. In futuro autem perficietur: tum quia nec iuſtitia nec pax nec gaudium in ſpirituſancto hic conſummatur: tum quia chriſtus ipſe expectauit regnare vſq; quo tranſiret ex hac vita. Fit ergo chriſtianus populus regnum deo, quum ſit iuſtus/ pacificus/ & gaudens in ſpirituſancto.

¶ Siſte parumper hic. & nota primo dignitatem regalem explicari per regnum/ non per reges. ait enim/ feciſti nos regnum. & non dicit/ feciſti nos reges: quia regnum directe ſonat dignitatem vniuerſitatis, rex autem dignitatem perſonalem. Vt hinc intelligas chriſtianos erectos proprie in regnum & non in reges: vnus enim ſolus eſt in dei regno rex/ proprie loquendo. ¶ Nota ſecundo eandem excellentiam notari/ ꝙ hic incipiat & in futuro conſummabitur: dũ verbo preteriti temporis dicitur / feciſti nos regnum, & verbo futuri temporis ſubditur / regnabimus ſuper terram quod tunc verificabitur / quum chriſtiani corregnabunt chriſto in terra viuentium. ¶ Nota tertio dignitatem regalem ita explicatam in preſenti & in futuro per dicta verba vt intelligeretur excellentiam hanc ita eſſe vniuerſitatis, ut ad ꝑſonales quoq; actus in futuro ſe extendat. Et propterea explicata eſt quo ad futurum per actus regnandi, dum dictum eſt / &

regnabimus ſuper terram. quo contra ſacerdotalis dignitas expli-
cata eſt per nomen perſonale/& nihil ad ſacerdotes ſpectans dr̃
de futuro. vt intelligeremus aliter communicatam dignitatem
ſacerdotalem/& aliter dignitatē regni:& ſimiliter aliter & aliter
ſe habere ad futurum vtrãq; dignitatem. Dignitas nanq; ſacer
dotalis non ſic eſt populi vt quilibet ſit pars ſacerdotij, ſicut di-
gnitas regni ſic eſt populi vt quilibet ſit pars regni: ſed ſacerdo
talis dignitas ſic eſt populi vt habeat ex ſuis aliquos ſacerdotes.
Et propterea textus vtitur ſacerdotis nomine: quod non eſt no-
men collectiuum/ſed ſingularis perſone.

¶Et vt contentioſi ac proterui conuincantur & videant ſuauē
diſpoſitionem regni & ſacerdotij populo conceſſi/ exigere dictū
intellectum, perſpice et clare intuere alium ſenſum (ſcilicet ꝙ q-
libet de populo ſit ſacerdos) deſtruere ſeipſum. Nam ſi ſic chri
ſtianus populus habet dignitatem ſacerdotij vt qlibet ſit ſacerdos
proprie loquendo, ſequeretur de neceſſitate ꝙ nullus chriſtianus
eſt ſacerdos: quia ſacerdos ex hominibus eſt aſſumptus/ & ꝓ
hominibus conſtitutus in his que ſunt ad deum &c. ac per hoc
ſi quilibet eſt aſſumptus & cōſtitutus, nulli ſunt ex quibus aſ-
ſumitur & pro quibus conſtituitur. ⁋Niſi forte diceretur/ ꝙ
remanent infideles ex quib us aſſumitur & pro quibus cōſtituit̄.
Quod primo eſt ridiculum/ ſacerdotes noſtros fieri pro infide-
libus. Deinde non effugit vim argumenti: quia ſi totus mūdus
eſſet chriſtianus/nullus chriſtianus eſſet ſacerdos: quum nulli
homines remanerent ex quibus ſacerdos aſſumeretur & ꝓ qui-
bus conſtitueretur. ſicut ſi quilibet homo eſſet rex/nullus homo
eſſet rex: quia nullus haberet ſuper quos regnaret. Sapientia er-
go diuina diſponens omnia ſuauiter/reuelauit chriſtiano popu-
lo vtrãq; dignitatem collatam, ita vt intelligatur vtraq; ſuaui-
ter collata. illa regia ſecundum ſuauitatem regni, ſacerdotalis ve
ro ſecundum ſuauitatem ſacerdotis: vt ſcilicet ex chriſtianis ali-
qui ſint aſſumpti & conſtituti pro alijs ſacerdotes. Et ſicut vere

& proprie dicitur/feciſti nos deo noſtro regnum/colligendo om nes chriſtianos in regnum dei,ita veriſſime etiam dicitur feciſti nos ſacerdotes deo / aſſumendo ex nobis & conſtituendo p̄ no bis aliquos noſtrum ſacerdotes:quoniam ſic & veriſſime & p̄ priiſſime verus eſt ſermo iuxta ſubiectam materiam : & totus populus recognoſcit beneficium vtrunq; eſſe ſuum.q̄uis diuerſi mode:quia primum in ſingulis,ſecundũ in quibuſdã/ ex ſingu lis tamen & pro ſingulis. Et quia in patria non erunt ſacrificia/ ſicut nec templum(iuxta illud apoc. xxi.tẽplum nõ vidi in ea) ideo nihil in futurum de actu ſacerdotis dicitur: q̄uis ſacerdota lis dignitas maneat in eternum.

¶Et ſic patet ſolutio prime queſtionis/ admittendo dicta apoca. verba ad vniuerſum chriſtianum populũ referri:quod tamen multi forte non admitterent. Et verba quidem allata ex. v. cap.non ſunt populi chriſtiani / ſed animalium & ſeniorum: a quibus diſtingui reliquum chriſtianum populum apparet in tuenti textum/exprimentem vltra animalia & ſeniores angelos & omnem creaturam,in celo ſuper terram &c. Verba autem primi capituli / ioannis apoſtoli & euangeliſte ſunt qui erat ſa cerdos. & in perſona ipſius & ei ſimilium gloſari p̃nt. Hec de prima queſtione.

Ad ſecundam Queſtionem de verbis petri apoſto li,pro q̃to ſimilem petit difficulta tem patere põt ex dictis r̃ſio.Et breuiter dr̃ / q̄ eſt ibi ſermo de ſacerdotio proprie dicto.& q̄ ſm̃ rem ſignificatur ibi vtraq; di gnitas/regni .ſ. & ſacerdotij collata chriſtiano populo.Quo ad modũ vero explicandi / aliter explicata eſt a petro apl'o q̃ ſit a ioanne euangeliſta. nam petrus nõ explicauit illã per nomẽ p̄ſo nale(non enim dixit/vos eſtis ſacerdotes)ſed per nomen ipſius dignitatis ſacerdotalis/ dicendo vos eſtis ſacerdotium.vt p̄ hoc eruditus quiſq; facile poſſet intelligere quid ſignificatur : ſcilicet q̄ in illis eſſet dignitas ſacerdotij/ſcilicet in vobis eſt dignitas ſa

cerdotij. Quod ſufficientiſſime verificatur bñdo ex ſtipſis quoſ
dam ſacerdotes. & non oportet verificari ſic vt ſinguli ſint ſa
cerdotes : quia vt deductum eſt / ſi ſinguli eſſent ſacerdotes nul
lus eſſet ſacerdos.

¶ Quum vero ſecũdo queritur cur petrus mutauerit verba do
mini in exo. dum ibi dicitur / regnum ſacerdotale, petrus autem
ait / ſacerdotium regale. Rñdetur ea ratione factam eſſe mutatio
nem: quia illud regnum vtpote temporale decorabatur dignita
te ſacerdotali tanq̃ illuſtriore: ſacerdotiũ vero noſtrum q̃uis ſpi
ritualius / decoratur tamen regno dei eterno, vtpote clariore &
meliore. hinc enim factum eſt, vt ibi regnum ſignificaretur de
coratum ſacerdotali dignitate / dicendo regnum ſacerdotale: hic
vero ſacerdotium ſignificaretur decoratum regno / dicẽdo ſacer
dotium regale. ⁋ Declaro ſingula. Promiſit populo iſrael deus ſi
ſeruaret mandata ſua / quattuor: vt dicitur exo. xix. eritis mihi in
peculium de cunctis populis (mea eſt enim omnis terra) & vos
eritis mihi in regnum ſacerdotale & gens ſancta. Vbi primo ꝓ
mittit deus habiturum ſe populum iſrael in ſp̄aliter propriã rem
ad ſimilitudinem peculij, quod ſpecialiore quodam iure poſſi
detur q̃ id quod communiter habetur. vnde & dicitur peculiũ
caſtrenſe vel quaſi &c. Propterea ſiquidem interponit / mea eſt
enim omnis terra. Tanquam diceret. licet ego ſim vniuerſalis
dominus totius orbis communi iure creationis / gubernationis
&c. vos tamen eritis mei quaſi ſpeciali quodam iure / propter
ſpecialem curam quam habebo de vobis quaſi de peculio.
Et huic ſuo peculio adiecit tres dignitates: ſcilicet regni / ſacer
dotij / & ſanctitatis. regni quidem temporalis: quoniam erigebat
populũ illum in tẽporale regnum ipſius dei, ita ꝙ deus eſſet illis
rex & ipſi eſſent eius regnũ. ⁋ Nec hoc ego fingo / ſed ſcriptu
ra teſtatur multipliciter. Tum primi reg. viij. vbi populo petẽ
te conſtitui ſibi hominem in regẽ / dominus dixit ad ſamuelẽ.
non . n . te ſed me abiecerunt ne regnem ſuper eos. Tum quia

ibidem . xij . ſamuel dixit populo ad idem propoſitum.dixiſtis
rex imperabit nobis / quum dominus deus veſter regnaret in
vobis.Tum quia in prefato.viij.ca.reprehẽditur populus de hac
ſua petitione.que non eſſet reprehenſione digna/ niſi ratione in-
iurie quam faciebant deo refutantes illum pro rege/ & volentes
habere hominem in regem ſicut cetere gentes habent. Vnde po
pulus iſrael paruo tempore dignitatem regni dei retinuit : ſcili-
cet a moyſe vſq; ad ſamuelem . poſtea autem in regnũ hominis
degenerando tranſijt.Et hoc etiam parum retinuit,ſub tribus.ſ.
regibus tantum : ſaule/dauid/ & ſalomone. Nam poſtea non
fuit amplius regnum hominis / ſed ſciſſum eſt in regna homi-
num. Temporalẽ ergo dignitatem regni dei vt ſpãlis regis eoꝝ
promiſſam a deo ſi ſeruarent mandata eius/quia latens erat/ q̄a
rex inuiſibilis erat,oportuit decorare & illuſtrare claritate digni
tatis ſacerdotalis/que in manifeſto poſita fuit.& propterea dicit̃
regnum ſacerdotale.In cuius ſignum ſuprema iudicia ſummo
ſacerdoti reſeruata ſic erant vt morte puniendus eſſet qui non pa
reret iudicato:vt habes deutero.xvij. & reuocatio profugorum
vſq; ad mortem ſummi ſacerdotis decreta fuit/ioſue.xx.¶ Ter-
tia demum dignitas (ſcilicet vt eſſent gens non prophana / non
ſuperſtitioſa/non ſacrilega/vt gentes ignorantes deum & colen
tes idola,ſed ſancta/hoc eſt dicata deo vero per verum cultum)
manifeſta eſt.Petrus autem apoſtolus mutauit peculium in ge
nus electum,explicans & ſpecialitatem electoꝝ/& originem p̱
eternam electionem/et modum exequendi electionem per viam
generationis : generantur ſiquidem chriſtiani per baptiſmum.
Dignitatem vero regni altiorem inſinuauit ſacerdotali. Et vere
ſic eſt:quia ſacerdotium chriſtianum eſt ſacerdotium regni.ſi-
cut euangelium eſt euangelium regni/proculdubio eterni : vt
explicat etiam apoſtolus ad heb.ix.chriſtus aſſiſtens pontifex fu
turorum bonorum:hoc eſt eorum que in futuro ſeculo expecta
mus.Conſtat autem longe melius & illuſtrius eſſe eternum dei
regnum

regnũ q̄ pñs ſacerdotiũ:qm̄ hoc ſacerdotiũ eſt pp illud regnum & nõ econtrario. Rõnabiliter itaq; mutauit petrus/ dicens ſacerdotium regale pp excellentiã eterni regni, cuius eſt ſacerdotiũ nr̄m. Et hoc ita accipito ſecundũ literalem ſenſum ſcripture, vt nõ reſpuas etiam poſſe dici nr̄m ſacerdotium regale/quia eſt ſecundum ordinem melchiſedech qui rex & ſacerdos fuit. Et hec de ſecunda queſtione.

Ad tertiam Qõnem de verbis eiusdẽ petri apl̄i/ad quẽ accedentes &c. rñdetur ꝙ ſermo ẽ hic de ſacerdotio nõ ꝓprie ſed metaphorice. Qd̄ ex cõtextu apparet. Tũ ex p̄cedentibus. nã metaphorico ſermone preponit lapides viuos & ſupedificari & domos ſpũales. Tũ ex ſeq̄ntibus. nam metaphorico quoq; ſermone ſubiungit ſpiritales hoſtias. Ex his. n. manifeſtũ fit ꝙ metaphorice quoq; loqtur de ſacerdotio exhortans fideles vt accedentes ad chr̄m ſpũalibus pedibus / tanq̃ viui lapides ſupedificentur in ſpũales domos & in ſpũale ſacerdotium ad offerendũ ſpũales hoſtias. ¶ Vbi clare patere põt totũ ſermonem eſſe metaphoricũ/& ſignificari p hoc ſacerdotiũ virtutis quo aliqs offert opa virtutis deo: vt ſupra diximus. In cuius ſignũ appellatũ eſt ſacerdotiũ ſctm̄/a ſanctitatis virtute, cuius eſt afficere animũ ad diuinũ cultum: ſanctitas. n. licet credatur illamet virtus q̃ eſt religio: in hoc tñ ab ea differt, ꝙ ipſa primo reſpicit animũ/religio vero opa. Vñ vacantes exteriori cultui diuino/religioſi appellantur: ſancti ãt minime, niſi aĩo mundo ad diuinũ ſe habeant cultũ. Ad mũdo igr̄ aĩo offerendũ virtutis opa deo hortatus eſt, dũ in ſctm̄ ſacerdotiũ ꝓuehere chriſtianos ſtuduit. Nec hinc ſequitur aliqd̄ inconueniens aut dedecens ſacrã ſcripturã: qm̄ aliud eſt improprie loq/& aliud ẽ metaphorice loq: vt patet. & metaphorica locutio frequens eſt in ſacra ſcriptura.

¶ Ad id vero qd̄ deinde q̄rit̄ de ſpũalibus hoſtijs/ an meliores ſint &c. rñdetur dicendo tria, p̄miſſa tñ prius ratione nominis.

Ientaculũ tertiũ de ſacerdotio.

Actus virtutũ interius eliciti & exterius impati / ſi ad honorem dei ſiunt, dñr ſpũales hoſtie ea eõi rõne quia hoſtie ſunt ſm ſpm: ſicut domus ſpiritualis dr̃ qa domus eſt apud ſpm̃. Interior aũt virtutis actus ad deũ relatus dr̃ ſpãli ẽt rõne hoſtia ſpiritalis. ſ. rõe materie. ita q̧ eſt vtroq; mõ ſpiritalis: & vocatur ſacrificium inuiſibile a ſanctis doctoribus. ¶ Primũ itaq; eſt, q̧ ſpiritales hoſtie ſm rõnem hoſtie / ſunt diminutiue hoſtie: hoc eſt ſunt hoſtie ſm quid / & nõ ſimpl'r. Ita q̧ li ſpiritalis eſt cõdiũo quaſi diminuens rõnem hoſtie / ſeu dicens hoſtiã ſm quid: hoſtia.n. ſimpl'r & abſolute nomen eſt corpalis ſacrificij. Exemplũ. Domus eſt nomẽ rei corpalis, et ppea domus ſpũalis nõ eſt domus ſimpl'r / ſed metaphorice ſeu ſm quid. ¶ Scdm eſt, q̧ cõparando hoſtias ſpũales hoſtijs abſolute q̃ ſunt ſacrificia corpalia / meliores ſunt ſimpl'r hoſtie ſpiritales. Et rõ eſt: quia hoſtia ſpiritalis eſt virtutis reddentis hoĩem deo gratũ / & qua nemo põt male vti. ſacrificia ãt ſtant cũ immundo aĩo. & ille ſunt proprie bonis, iſte ãt cões ſunt bonis & malis. vñ iſa. i. dñs dicit. quo mihi multitudinem victimaꝝ vr̃aꝝ: incẽſum abbominatio eſt mihi. Et tãdẽ rõnem reddens ſubdit. manus vr̃e ſanguine plene ſunt. Et dñs in euangelio math. ix. euntes dicite quid eſt miſericordiã volo & non ſacrificium: quod ſcriptũ eſt oſee. vi. vbi adiungitur / & ſcientiã dei plusq̃ holocauſtum. miſericordia.n. & ſcia dei ſpirituales ſunt hoſtie. ¶ Tertiũ eſt q̧ hoſtia noui teſtamenti in ſe ipſa quidẽ melior eſt oĩbus: quũ ſit ipſe chriſtus deus nr̃. Sed oblatio eius ex parte offerentiũ non eſt melior hoſtijs ſpiritalibus: ſed qñq; eſt peſſima: vt patet. Quũ petrus ergo apoſtolus ad offerẽdas ſpiritales hoſtias inducit / ad meliores offerentibus inducit: q̃uis ad diminutiores in ratione hoſtie. Et hec de tertia queſtione. poſonij in feſto pauli primi heremite. M.D.xxiiij.

Jncipit quartum ientaculū/ de nouem beatitudinibus euangelicis.

OCcurrunt Quarto euangelice beatitudines tractande/poſite mathe.v. ¶ Circa quas anteq̃ ſingule tractentur / quinq; occurrunt queſita. Primum cur dominus in principio has beatitudines propoſuit. ſecundo cur multas. tertio cur tot.i.nouem. quarto cur pluraliter. Et quinto an gradatim enumerentur.

¶ Et ad primum quidē queſitum/ rñdetur dñm in principio legis euangelice beatitudines propoſuiſſe duplici ratiõe. Altera eſt quia ſunt fines: quia perfectiones iſte que vt beatitudines proponuntur/ ſunt in preſenti vita vt fines. Quod ex eo patet/ ꝙ quelibet earꝫ ꝑponitur vt veſtita beatitudinem ex rõne finis vltimi in patria. in qualibet ſiquidem beatitudine ponunt̄ quattuor. Prío ꝑfectio aliqua: puta eſſe pauperē ſpū/eſſe mitem &c. ſecundo rõ beatitudinis in verbo beati. tertio deriuatio beatitudinis in verbo qm̃. quarto finis vltimus in patria: puta regnū celorum /poſſidere terram &c. quia ergo in qualibet beatitudine ponitur finis vltimus futurus in alia vita (puta regnum celorum &c.) & hic finis ponitur vt ratio beans actum propinquum tali fini, puta eſſe pauperem ſpiritu / eſſe mitem / &c. conſequens eſt vt quelibet ſit finis: beatitudo enim habet rationem finis. Et merito. nam huiuſmodi actus propinqui future vite / ſunt ſupreme perfectiones huius vite: & ideo habent rationem finis. Et propterea ſaluator ſapientiſſime in principio euãgelice legis propoſuit vtrũq; finem: & eum ſcilicet ad quē tandē tendimus

aſſequendum in patria: & eum ſeu eos quibus mediantibus in hac vita appropinquamus ad finem celeſtis patrie. finis enim habet rationem principij in operabilibus: quia ex fine ſumitur ratio operandi. ¶ Et hinc habes q̄ differenter a philoſophis ſaluator docuerit felicitatem huius vite. Illi namq; queſierunt huius vite felicitatem abſolute/hoc eſt in ſeipſa: ſaluator autem docuit huius vite felicitatem relatiue ad eternum patrie gaudium: & ideo vt dictum eſt / proponens beatos/apponit quoniam ipſorū eſt regnum celorum, aut aliquid ſimile. Et propterea illi poſuerunt noſtram hic beatitudinem quaſi premium vltimum: ſaluator autem ponit noſtram hic beatitudinem vt meritum propinque pariens eternum in futuro premium.

¶ Altera ratio eſt: quia huiuſmodi perfectiones rationem habēt exemplaris, ad quod in hac via inſpiciendo mēſurare poſſimus quantum proficiamus & quantum deficiamus a perfectionis apice: vt quum aliquis circa ea que ſunt māſuetudinis curat proficere/menſuret ſe aſpiciendo ad beatitudinē qua dicitur beati mites. Et ſic de alijs.

¶ Ad ſecundum queſitum (cur non vnam ſed multas poſuit beatitudines) reſpondetur ꝙ quemadmodum in domo celeſtis patris manſiones multas eſſe docuit, ita multas beatitudines eſſe in hac vita reuelauit / quaſi vias multas perducentes ad celeſtē patriam: vt hinc diſceremus non eſſe felicitatem euāgelicam in hac vita ſicut felicitas quam ſtuduerunt ponere diuerſe philoſophorum ſecte/quarū vna excludebat aliam. ita ꝙ non erat felix verbigratia apud peripatheticos/niſi pueniens ad contēplationē ſapientie &c. Chriſtus.n. poſuit ſic beatos in hac vita pauperes ſpū/vt poneret etiā beatos mites / & rurſus poneret ēt beatos miſericordes &c. ita vt q miſericordie perfectione eſſet beatus/non excluderet eum qui mundicia cordis beatus eſſet: & ſic de alijs. Monſtraturq; hinc communes eſſe toti humano generi beatitudines vie huius: dum alius ſic & alius ſic ire poteſt.

Jētaculū quartū de btitudinib⁹.

¶ Ad tertium queſitum de certo numero / reſpondetur nouem apud matheum a domino propoſitas beatitudines conſiſtentes in nouem aſſecutionibus perfectionum. verum ſeptem prime (que ſole conſueuerunt a multis dici beatitudines) conſiſtunt in ſeptem ſtudijs agendi: vltime vero due conſiſtunt in perfectione non agendi / ſed patiendi. Que inter ſe diſtinguūtur ex diuerſa patiendi ratione: dum ratio patiendi in octaua eſt deitatis confeſſio ſecundum quancunqꝫ virtutem abſolute: in nona vero ratio patiendi eſt confeſſio verbi incarnati. quod ſpecialem ingerere difficultatem immenſitas myſterij monſtrat.

¶ Sed ad hoc queſitum plenior reſponſio poſt diſcuſſas omnes beatitudines apparebit. non pretereundo ꝙ ideo ſole prime ſeptem computantur beatitudines / quia ſole ipſe ſunt in poteſtate ſtudij noſtri poſite: vtpote in actionibus noſtris conſiſtentes. nam relique due non ſunt in poteſtate noſtra: perſecutiones enim in iniquorum poteſtate ſunt: & ſi nemo nos perſequitur, nullus eſt qui patiatur perſecutionem propter iuſtitiam aut ꝓpter chriſtum. Septem igitur ſunt beatitudines abſolute: nouem autem ſuppoſitis perſecutionibus contra iuſtitiam & contra chriſtum.

¶ Ad quartum autem queſitum (cur quelibet beatitudo pluraliter propoſita ſit / dicendo beati) reſpondetur hoc ideo factum eſſe, vt in qualibet beatitudine multitudo comprehēderetur infinita hominum qui poſſent ſi vellent eſſe ſecundum illam beati. Ita vt non ſolum multitudo beatitudinum multitudinem monſtret beatorum, ſed quelibet beatitudo multos comprehendat in hac vita beatos: dum non ſingulariter dicitur beatus / ſed pluraliter dicitur beati.

¶ Ad quintum queſitum ne idem pluries repetatur, ſeruanda eſt reſponſio poſt declaratas ſingulas beatitudines: tunc enim preintellectis ipſis beatitudinibus / gradus earum apparebit.

Jētaculū quartū de btitudinib⁹.

Circa Primam beatitudinem (ſcilicet bea ti pauperes ſpiritu/qm̄ ipſoꝶ ē regnū celorum) ſcito duplicem inueniri expoſitionē. Primo vt declaretur perfectio hominis in ordi ne ad bona tēporalia: quales ſunt diuitie/ agri/ domus/& cetera huiusmodi. Secundo vt declaretur perfectio hominis in ordine ad quecūq; magnificantia hominem: vt ſunt gloria/ fama/dignitas/ſcientia/ſanitas/pulchritudo &c. Et iuxta primum ſenſum/paupertatis nomen proprie ſumitur: ſpiritus ve ro ſumitur pro voluntate/non quacunq; ſed ſpirituali, non quo modolibet/ſed per modum impulſus ſeu affectus. Ita ꝙ eſſe pau perem ſpiritu/eſt velle ſpirituali ratione & impulſu ſeu affectu paupertatem: ſiue ſecundum exteriorem poſſeſſionem ſit pauper ſiue non.

¶ Quod vt plenius intelligas/recole apud philoſophiam moralē duas inueniri virtutes circa diſpoſitionem hominis in huiusmo di rebus: liberalitatem ſcilicet & magnificentiam. ſatis enim be ne diſpoſitus eſt moraliter homo in vſu hmōi exteriorum bono rum ſi eſt liberalis in mediocribus / & magnificus in magnis. Lex autem diuina in veteri teſtamento altiorem vr̄ ingerere perfectionem/auertendo interiorem affectum ab huiusmodi bo nis. diuitie inquit ſi affluant/nolite cor apponere. Et rurſus. bea tus vir qui poſt aurum non abijt / nec ſperauit in pecunie the ſauris, quis eſt hic/& laudabimus eum? Euangelica autem do ctrina perfectiorem animum format, ad contrarium paupertatē ſcilicet cor vertens. Et hoc dupliciter. Hoc eſt vel ad ſtatū pau pertatis: iuxta illud. ſi vis perfectus eſſe; vade vende omnia que habes/& da pauperibus &c. Vel ad internum meritum paup tatis: iuxta hanc beatitudinem/beati pauperes ſpiritu. Vbi videre potes ad quantum perfectionis apicem aſcendit pauper ſpiritu/ ſuperato tam liberali ꝙ̄ magnifico recte vtēte tēporalibus bonis/ ſuperato quoq; tollente affectum ſuū ab hmōi bonis, dū affectū

ſuum ad contrarium paupertatem ſcilicet habet. Et quia paupertas non eſt laudabilis ſecundum ſe, ideo non eſt dictum beati pauperes voluntate ſed ſpiritu/ hoc eſt voluntate ſpirituali: qualis eſt voluntas paupertatis propter bonum ſpirituale. Et qm̃ huiusmodi ſpiritualis voluntas inueniri poteſt vel per modum acceptantis (cuiusmodi eſt voluntas hominis parati ſuſtinere ꝓpter bonum ſpirituale paupertatem ſi illata fuerit) vel per modũ affectus ſeu impulſus (cuiusmodi eſt voluntas deſiderantis ꝓpter bonum ſpirituale paupertatem) & hic modus longe preſtantior eſt/ & ſignificatur per nomen ſpiritus, ideo deſcripti hoc in loco pauperes ſpiritu/ ad ſummum perfectionis apicem ſecundum internum meritum peruenerunt. Nec minores ſunt merito eſſentiali his qui ob perfectionis ſtudium exteriora relinquunt vt ſequantur chriſtum: facerent ſiquidem & hoc pauperes ſpiritu/ ſi viderent expedire.

¶ Aduerte hic tam pro hac ꝙ pro alijs beatitudinibus/ conſtitui beatitudinem in perfectionis apice ſic vt progreſſus & diſtinctio incipientium/ proficientium & perfectorum admittatur in quaslibet. Et perfecti quidem beati abſolute dicuntur: alij vero q̃tũ ſapiunt illius perfectionem tantũ ſapiunt et beatitudinis. Verbigratia. iuxta hanc beatitudinem perfecti ſunt qui voluntate ſpirituali per modum impulſus afficiuntur ad paupertatem: et ſimpliciter dicuntur beati pauperes ſpiritu. Vt proficiẽtes vero ſunt/ qui ſpirituali voluntate parati ſunt paupertatem ſi venerit ſuſtinere. Et quaſi incipientes ſunt/ qui affluentibus diuitijs cor non apponunt. Vnde & vtriꝗ a beatis pauperibus ſpiritu/ non omnino excluduntur: ſed inter ipſos quodammodo computantur. Et ſic de ſimilibus. Hec de primo ſenſu.

Iuxta Secundum autem ſenſum/ quo optima diſpoſitio hominis ad quecunꝗ ipſum magnificantia deſcribitur, paupertatis nomen metaphorice ſumitur: & ſignificat inſufficientiam hominis ex ſeipſo. Et bene nota ꝙ non ſignificat

inſufficientiam hominis, ſed inſufficiētiam hominis ex ſeipſo. ℂ Quod vt plenius intelligas/ recolito hominem ſicut & quali bet rationalem creaturam duo habere. Alterum ex ſeipſo: & hoc eſt inſufficientia & vl'r defectus. Alterum ex diuina largi tate: & hoc eſt ſufficientia & vl'r bonum. Docuit hanc diſtin ctionem apoſtolus.ij.ad cor.iij.ſcribens.nō ꝙ ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Vnde manifeſte cernis apoſtolum diſtinguere id quod conuenit nobis quaſi ex nobis/ & hoc eſſe inſufficientiam, & id quod conuenit nobis ex deo/ & hoc eſſe ſufficientiam. ¶ Quod vt plenius adhuc intelligas/accipe exemplum ab aere illuminato ſiue a ſole ſiue a lucerna: eſt enim ibi diſtinguere id quod conue nit aeri ex ſe/& id quod conuenit aeri ex illuminante. aer nanq ex ſe nullum habet lumen, ſed quantum eſt ex ſe/ſemper eſt te nebroſus: quicquid autem luminis habet/ & quicquid poteſt ex lumine quod habet, ab illuminante habet. Sic quoq in nobis inuenitur: ꝙ nos ex nobis nullum habemus bonum/ſed defectus & inſufficientie pleni ſumus, ex deo autem habemus quicquid boni habemus. Et ſicut in aere quantuncunq illuminato ſemper durat tenebroſitas quantum eſt ex parte aeris (quia ſemper aer quantum eſt ex ſe tenebroſus eſt) ita in homine ſemper perſeue rat ſecum inſufficientia hmōi: quia quantuncunq perfectus nō ſolum in hac via ſed in patria homo ſit/ ſemper hanc conditio nem retinet ꝙ quantum eſt ex ſe eſt inſufficiens ac defectiuus. pp quod de beatis angelis ſcriptū eſt/tremūt ptātes. Bona ſiqui dem a deo nobis collata/non ad hoc conferuntur vt tollant hu iuſmodi inſufficientiam, ſed vt faciant nos vt dei miniſtros ido neos ac bonos/ ſufficientes &c. Ita ꝙ nos tanq̄ ex nobis/ ſemper inſufficientes inuenimur: & noſmet tanq̄ dei cooperatores & miniſtri/ potentes/ ſcientes/ boni & vniuerſaliter ſufficientes inuenimur. Habes ergo ex his omnibus quid metaphorice pau pertatis nomine in propoſito intelligamus: ſcilicet inſufficientiam

hominis ex ſeipſo. Spiritus nomine interiorem affectum p mo-
dum impulſus intellige.
¶ Reſtat vt explanetur quid ſignificat hoc coniunctum / ſcili-
cet pauperes ſpiritu. Non enim ſignificat proprie loquendo habẽ
tes pauperem ſpiritum. vnde & dominus non dixit/ beati paupe
re ſpiritu: quod ſignificaret habentes pauperem ſpiritum. Et in
promptu ratio eſt: quia ſpiritus non debet eſſe pauper/ ſed ma-
gnus & diues: puſillus enim ſpiritus vitium eſt/ ſicut & paup-
tas ſpiritualis. Sed ſignificat vtẽtes in ſuo ſpiritu (ideſt affectu)
paupertate dicta: hoc eſt inſufficientia propria. ¶ Quod vt ple-
nius intelligas/ conſidera hmõi paupertatem ſeu inſufficientiam
non eſſe de genere bonoꝝ ſeu laudabilium/ neq; de genere pecca
torum ſeu vituperabilium, ſed conditionem neceſſario cõcomitã
tem rationalem creaturã. Et licet ipſa inſufficientia non ſit in ſe
laudabilis, vſus tñ eius ſm rectã rõnem valde cõmendabilis eſt.
¶ Dictat autem recta rõ vt hmõi inſufficiẽtia vtamur dupl'r in
ſtudijs & affectibus noſtris. Primo vt remouente prohibens:
hoc eſt vt tollente impedimentum optimi progreſſus ſpiritus no-
ſtri. Impeditur ſiquidem plurimum ſpiritus noſter ſi vtamur
illo tanq̃ ſufficientes: vſurpamus nanq; tunc ſufficiẽtiam nr̃am
tanq̃ miniſtrorum dei/ & facimus noſtram abſolute, dum ad
ſtudia noſtra & opera noſtra procedimus tanq̃ ſufficientes /
quum tamen in veritate aut ſufficientiam ad id habemus tanq̃
dei miniſtri vel totaliter non habemus. ſi enim vteremur in-
ſufficientia noſtra applicando illam ad remouendum impedi-
mentum ſtudiorum noſtrorum (hoc eſt ad remouendum hoc
impedimentum: quo ſcilicet procedimus in operibus noſtris tãq̃
noſipſi ſufficientes ſimus) ſic paupertas huiuſmodi redundaret
in ſpiritum p laudabilem ipſius vſum. Et ſic quum dicitur bea
ti pauperes ſpiritu, ſignificantur beati/ in ſuo ſpiritu vtẽtes ſeipſis
tanq̃ inſufficientibus. A cſi aperte diceretur. beati qui in affecti-
bus & ſtudijs ſuis ſe habent tanq̃ inſufficientes ex ſeipſis.

¶ Vtimur ſecundo laudabiliter huiuſmodi paupertate ſeu inſufficientia per redundantiam in noſtrum ſpiritum ſcdm conformes ipſi paupertati ſeu inſufficiẽtie affectus: cõformis nanq; affectus huiuſmodi paupertati eſt affectus ſubiectionis/recurſusq; ad eum a quo eſt ſufficientia. Sicut enim extrinſecus pauper tum obſecrationibus loquitur/non confidens in ſeipſo / ſed recurrens ad alium & ſubijciens ſe, ita interna hec inſufficientia ſeu paupertas parit affectum in ſe non confidentis/ ſed recurrentis ad deum & ſubijcientis ſe illi & reuerentis &c. Et ſic complectendo totum, beati pauperes ſpiritu dicũtur/ qui in operibus ſuis & ſeipſis vtuntur vt inſufficientibus / & affectus habent conformes huiuſmodi paupertati. Et hoc a multis doctoribus appellatur paupertas ſpiritus. ¶ Summa autem perfectio in huiuſmodi paupertatis vſu conſiſtere videtur: in hoc ꝙ homo quum deliberate operatur intus vel extra/non ſolum ex electione deliberata & ex humilitatis habitu inclinante/ ſed ꝑ modum impulſus ſeu impulſiui affectus vtatur ſeipſo tanq̃ inſufficiente: & rurſus ꝙ homo in affectibus ſuis quos quaſi non deliberando habet vtatur ſeipſo tanq̃ inſufficiente, tanq̃ is qui ſpiritu dei agitur. Et ad tam eminentem perfectionem deſignãdam nomine ſpiritus ſaluator vſus eſt/dicens beati pauperes ſpiritu. ¶ Quo fit vt pauper ſpiritu excedat non ſolum cõmunẽ apud morales philoſophos/qui contra moralem ſuperbiã recte diſpoſitus ponitur, ſed etiam humilem apud ſacram doctrinam/ qui contra reuelatam ſuperbiam bene diſpoſitus eſt: quanto ſpiritus reuerentialis timoris dei preſtantior eſt vtroq;. Et humilitatis quidem exemplum atq; magiſtrũ ſe dominus exhibuit dicẽs/ diſcite a me quia humilis ſum corde: reuerentialis autem ſpiritus efficaciam in ipſo domino ſcripſit apoſtolus/ꝙ in omnibus exauditus eſt pro ſua reuerentia.

¶ Extenditur autem hec beatitudo ad quecunq; magnificantia hominẽ (ſiue ſint exteriora bona/ſiue corporis ſiue anime/ tam

naturalia ꝙ gratuita) magnificamur enim ex diuitijs/gloria/ honore / laude/ ſanitate/pulchritudine/ingenio/ ſcientia/ prudētia/ & demum infuſis diuinis donis, ex quibus periclitamur ne ſufficientiam quam in nobis tanꝗ dei miniſtris ponunt vſurpemus nobisipſis. vnde & paulus dicebat ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hanc beatitudinem perueniunt/hi ſunt qui implent preceptum petri apoſtoli. ad oīa ſe habentes vt cooperatores & miniſtri dei. Ait enim. vnuſquiſqꝫ ſicut recepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrantes ſicut boni diſpenſatores multiformis gratie dei: ſiquis loquitur quaſi ſermones dei, ſiquis miniſtrat tanꝗ ex virtute quam adminiſtrat deus/vt in omnibus honorificetur deus. Et ſimile eſt de alijs operationibus preceptum intelligendum: quoniam eadem eſt ratio omnium. Et quoniam internas noſtras diſpoſitiones ex delectatione & triſtitia cognoſcimus & menſuramus, ſiquis ſeipſum noſſe vult quantum vtatur vel non vtatur ſeipſo vt inſufficiente in operibus ſuis/aduertat quantum tangitur delectatione quum magnificatur/honoratur/laudatur &c. ab alijs, aut etiam quū ſibi occurrit ſe eſtimari/magnificari/laudari &c. & ſimiliter quantum tangitur triſtitia/quum contraria horum de ſeipſo occurrunt in animo/ vel ab alijs inferuntur. qui enim hmōi delectationibus vel triſtitijs tangitur/pauper ſpiritu nō eſt: quoniā pauperi ſpiritu nihil eſt admirabilius propria laude, nec gaudet aut triſtatur de huiuſmodi/niſi pro quāto deus in ſuo miniſtro honoratur vel dehonoratur.

De premio Autem huius beatitudinis (ſcilicet quoniam ipſorum eſt regnum celorum) duo dicēda eſſent. Primum cur regnum celorum reſpondet huic beatitudini. ¶ Secundum cur hoc premium ſignificatur per verbum preſentis temporis, quum in alijs beatitudinibus ponatur verbū futuri temporis. Et hec ſecunda dubitatio communis eſt etiam octaue & none beatitudini: quoniam in his tribus ſignificatur

premium per verbum preſentis temporis,in reliquis vero ſex ꝑ verbum temporis futuri.Et rurſus in his tribus ſignificatur per verbum ſubſtantiuum/ſcilicet eſt,in alijs vero per alia verba/videbunt /conſolabuntur &c.Sed hec communia in fine omnium beatitudinum dicentur.¶ Ad primum autem in promptu eſt reſponſio ex illa diuina regula . qui ſe humiliat exaltabitur. Rationis ſiquidem ordo poſcit / vt qui voluntario ſpiritu paupertatem amplexus eſt / aut ſeipſum abiecit vtendo ſeipſo vt inſufficiente , exaltetur in regni celeſtis diuitias/celſitudinem/dignitatem/gloriam &c.que regni nomine importantur.Et hec de prima beatitudine .

CIrca Secũdam beatitudinem (beati mites/quoniam ipſi poſſidebunt terram)aduertendum eſt mitem reſpicere duas materias: quarum principalis eſt vindicta/ſecundaria aũt exterior mos.Et quantum ad vindicabilium materiam ſpectat , mites dicuntur qui non vincuntur a malo/ſed vincunt in bono malum: non enim vincuntur a malis iniuriarum/ire/perturbationis & triſtitie,ſed imperturbati & immutati/acceſſibiles et tractabiles permanent/ſicut prius erant anteq̃ huiusmodi vindicabilia occurrerent . Vincunt autem in bono malum ,dum affabiles/vtiles / ac ſuaues ſeipſos exhibent his q puniendi ſeu obiurgandi occurrunt.Et hoc proprium videtur eē mitis .vnde apparet ꝙ mitis ſuperat lenem / manſuetum ac clementem , dum placita ſuauitate ſeipſum impugnantibus exhibet etiam vtilem.

¶Eſt autem perfectio hec tanta/vt ſaluator ipſe magiſtrum ac exemplum eius ſpãliter ſe exhibuerit (dicens/diſcite a me quia mitis ſum)& deum mereatur habere pro interno doctore:iuxta illud/docebit mites vias ſuas.Et moyſes(de quo nu .xij. ſcriptũ eſt ꝙ erat mitiſſimus ſuper omnes homines qui morarentur in.

terra)creditur a diony.ob hanc virtutem habuiſſe tantam cum deo familiaritatem. Apparet quoq; excellentia eius/ex eo ꝙ religionem ipſam reddit deo acceptabilem:teſtante hoc dauid, qui vt ſua in deum religio memorabilis apud deum eſſet propriam interponit manſuetudinem que minus quid eſt q̄ mititas/dicēs. memento domine dauid/& omnis manſuetudinis eius:ſicut iurauit domino/votum vouit deo iacob:ſi introiero in tabernaculum domus mee &c.donec inueniā locum domino tabernaculum deo iacob &c. Votum ſiquidem & iuramentum de inueniendo tam ſolicite locum domino / quod fecerat manſuetudine interpoſita,memorabile apud deum proponit. vnde multo magis acceptabilis foret/ſi mititas fuiſſet allegata. ¶In ſecundaria vero materia(hoc eſt in moribus)ſuperat mitis modeſtū & affabilem: dum ſicut in animo ita & in ſuis moribus exterioribus placita ſuauitate omnibus ſe exhibet/& ſicut fructus arborum mitis ad ſe allicit. Quocirca totaliter (hoc eſt in vtraq; materia) mites merito beati ſunt:vtpote ſuorum morum intus & extra poſſeſſores.

Et iure Aſſignatur eis pro premio poſſeſſio terre: vt qui ī hac vita iura ſua proſequi noluerunt ad ſuperandos occupatores / fiant poſſeſſores terre,non inſtabilis aeris/ aut fluentis aque bonorum temporalium / ſed ſolide ac firme terre viuentium.

CIrca Tertiam beatitudinem (beati qui lugent/quoniam ipſi conſolabuntur) occurrit ſtatim queſtio cur lugere ſine bonificāte aliquo poſitum eſt inter beatitudines: quum lugere non ſit de genere bonorum, ſed cōputet̄ potius inter mala:quum triſtitia ſit mala nature(iuxta illud eccleſiaſtici.xxx.multos occidit triſtitia/& non eſt vtilitas in illa) & non ſit bona moraliter.immo vt dicitur.vij.ethi.prudens nō

intendit triſtari. Et augetur qō ex eo/ꝙ paupertas poſita in pri
ma beatitudine, quia non erat de genere bonorum / poſita eſt
cum adiuncto bonificante/dicendo beati pauperes ſpiritu, & nō
abſolute beati pauperes: hic aūt ſine adiuncto bonificante dicitur
beati qui lugent. ¶ Occurrit quoq; queſtio altera/cur inter bea
titudines annumeratus eſt luctus & non gaudium. In nulla
enim harum beatitudinum dicitur beati qui gaudent: quum tñ
gaudium magis pertineat ad regnum dei q̄ luctus: ſcripum eſt
enim. regnū dei eſt iuſtitia/pax/ & gaudium in ſpūſancto.

Ad primam Qōnem reſpondetur/de triſtitia poſſe
loqui dupl'r. vel abſolute/vel ex ſuppo
ſitione preſentium malorum. Et abſolute quidem neq; eſt bona
naturaliter neq; moraliter: quoniam & nocet nature (vtpote in-
quietudo eius) & nullam habet rationem moralis boni. Et ſic a
prudentibus refugitur. Suppoſitis autem preſentibus malis / tri
ſtitia bona eſt: vtpote conſequens & ad naturaliter & ad mo-
raliter bonos actus. ponit enim triſtitia preſuppoſiti preſentis ma
li in parte cognoſcitiua ſenſationem ſeu perceptionem, in parte
vero appetitiua refutationem. Et ambo bona eſſe ex eo patet / ꝙ
male diſpoſitus eſt qui preſentia mala aut non percipit aut non
refutat: vtpote inſenſibilis ſeu ſtupidus ſi non percipit/ & corru-
ptus ſi nō refutat: ex his enim duobus bonis fit triſtitia. Et quia
in dubium non vertitur / ſed conſtat mala eſſe in hac vita, ideo
triſtitia ſi alias habet circumſtantias / inter bona computari po-
teſt in ſtatu preſentis vite. ¶ Nec eſt poſita a domino inter
beatitudines ſine aliquo bonificante: ſed bonificatio eius ex par-
te materie ſignificata eſt ex hoc ipſo ꝙ dictum eſt beati qui lu-
gent, non hoc vel illud/ ſed qui lugent abſolute. Ex hoc enim
ſignificantur qui lugent non ob malum ſecundum quid (qua-
le eſt omne malum temporale) ſed ob malum abſolute:
quod ſolum eſt id quod eſt contrarium abſolute bono: quod

eſt vita eterna. Ita ꝙ dicendo beati qui lugent / dixit beati qui lugent ob mala preſentia contraria vite eterne. & ſic bonificauit luctum ex parte materie. Rurſus bonificatus eſt luctus ex parte agentis ſeu lugentis, ex hocipſo ꝙ ſignificatus eſt per modum actionis proculdubio humane / ac per hoc voluntarie. ex hocipſo enim ꝙ ponitur non quaſi illata paſſio / ſed quaſi aſſumpta voluntarie actio, ad ordinem moralium & meritoriorum actuum transfertur: lugere ſiquidem non eſt tam triſtitia q̃ triſtitie effectus / ſicut flere. Vnde & lugere dicuntur tam viri q̃ mulieres / quandiu lugubres ſe exhibent ob mortem charorum vel aliquid huiuſmodi. & dominus ad ſamuelem primi reg. xvi. ait. vſqꝫquo tu luges ſaul? quum ego abiecerim eum. tanq̃ in poteſtate ſamuelis eſſet lugere. eſt igitur actio quedam. ¶ Et ſi his iunxeris / ꝙ lugere eſt ſecundum ſe triſte & amarum quid, reſultabit hinc ꝙ lugere importat voluntariam actionem triſtem ſeu amaram / ac per hoc vt medicinalem actionem aſſumptam. voluntas ſiquidem recta non aſſumit huiuſmodi amara niſi ſicut medicus vtitur medicinis: quoniam ex ſe non habent rationem appetibilis / ſed propter aliud. Vnde lugere ex hocipſo ꝙ ſignificatur vt triſtis actio voluntaria ſeu humana, bonificatum eſt menſura recte rationis ac voluntatis. Et dicendo beati qui lugent / ſignificati ſunt qui officioſe lugent. & ex integro ſignificationem adunando / quum dicitur beati qui lugent, ſignificantur beati qui officioſe lugent ob preſentia mala contraria vite eterne. Et propterea non opus fuit aliquod adiunctum bonificans explicite apponere / ſicut in prima beatitudine appoſitum eſt. paupertas enim non habet rationem actionis / ſed ſignificatẽ vt defectus: & propterea indiguit adiuncto bonificante. Secus autem eſt de luctu ſignificato abſolute per modum actionis humane: vt declaratum eſt.

Ad ſecundam vero queſtionem dicitur / ꝙ quia beatitudines perfectiones ſumme ponuntur / & gaudium preſentis vite incboationis magis ꝗ perfectionis rationem babet (quoniam exiguum quoddam initium eſt eterni gaudij: vtpote carens preſentia boni eterni de quo eſt) ideo inter beatitudines non eſt computatum ſecundum ſeipm. Sed nec omnino pretermiſſum eſt: quoniam poſitum eſt in ſuis radicibus in ſexta & ſeptima beatitudine: quoniā mundicia cordis iuge conuiuium eſt / & pax gaudium magnum parit. Explicauit nihilominus dominus in nona beatitudine gaudium / non vt ipſam beatitudinem, ſed vt annexū / dicens. gaudete & exultate / quoniā merces veſtra &c. ¶ Luctus autem merito inter beatitudines locatus eſt: quoniam maximam ponit perfectionem in viatoribus inter tot & tanta mala preſentis peregrinationis cōſtitutis. Quod ſi non percipis / circunſpice preſentia mala a vita eterna abducētia (puta ꝙ ꝗdiu ſumus in corpore peregrinamur a domino & a patria celeſti / ꝙ caro concupiſcit aduerſus ſpm̄ / ꝙ tot mala peccatorum propriorum & alienorum cōtinue emergunt / ꝙ creature facte ſunt in odium & in tētationem anime hominum & in muſcipulam pedibus inſipientium / ꝙ cogitationes mortalium timide & incerte prouidentie noſtre / & alia hmōi) et videbis ꝗ inſenſati ſumus qui hec preſentia nobis mala nō ſentimus. & ſi percipimus / ꝗ alieni a ſpirituali natura & vita ſumus ſi non diſplicent: & ſi diſplicere videntur / ſi non propterea triſtamur ſeu lugemus, ſed pertranſimus quaſi noſtra nō interſit / quaſi in ſomnis huiuſmodi mala videamus / quaſi non vere diſpliceāt. Et inde poteris ſuſpicere in celſam illorū perfectionem qui hec ſentientes & abbominantes (vtpote habentes pro conſuetudine exercitatos ſenſus ad diſcretionem boni & mali) lugent. aut cum dauid / heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt: aut cum paulo / infelix ego homo quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cū ezechia / recogitabo tibi omnes annos meos

meos in amaritudine anime mee: aut cum propheta/ vidi preuaricantes & tabeſcebam quia eloquia tua non cuſtodierunt: & ſimilibus. Et ſic videbis ꝙ neceſſarium fuerit in cathalogo beatorum in hac vita/aſcribere etiam beatos qui lugent. Et merito: quum enim delectabilia mundi huius plurimum a virtute abducant/multeq; ſint propterea bone animi diſpoſitiones ſeu virtutes poſite circa delectationes & triſtitias (vt continentia/abſtinentia/ſobrietas/temperantia/ & penitentia) longe excellētior perfectio lugentium inuenitur, qui non ſolum a delectationibus ſe alienant/ſed ad contraria ſe erexerunt aſſumendo voluntariū luctum: ſortiti a celeſti patre in hac peregrinatione irriguū inferius & irriguum ſuperius, non vano aut ſterili luctui vacantes/ ſed ſeminantes in lachrymis: hoc eſt ſementinā virtutem lachrymis luctus tribuentes in vitam eternam fructificantem.

¶ Sub hac beatitudine comprehenduntur qui in hac vita ſtatū voluntarij luctus ſumunt pro celeſti patria: vt ſunt religioſi & alie perſone abrenunciantes delicijs & delectationibus carnis ac mundi/& dei ſeruitio in puritate ſe mancipātes in veritate. ¶ Quibus premium ſuapte natura debitum reſeruatur/quoniam ipſi cōſolabuntur in celeſti patria. Hec de tertia beatitudine.

Circa Quartam beatitudinem (beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam/ quoniam ipſi ſaturabuntur) dubium ſtatim occurrit an iuſtitia in propoſito ſumatur generaliter pro rectitudine ſeu bonitate qua recti ſeu boni dicimur: iuxta quod ſcriptum eſt/iuſtus ex fide viuit. Vel ſpecialiter/ vt ſpecialis virtus eſt reddens vnicuiq; quod ſuum eſt: de qua ſcribitur. diligite iuſtitiam qui iudicatis terram. ¶ Vtrinq; enim ambiguitatis ratio eſt. Nam ſi ſumitur

generaliter iuſtitia/ ſequitur ꝙ beatitudo hec communis eſt reli quis beatitudinibus:quia quelibet alia beatitudo aliquam ſpecia lem bonitatem ſeu rectitudinē ponit. & ſic relique beatitudines cōprehenderentur ſub iſta tanꝗ ſpecies ſub genere:quod eſt abſurdum. Si aūt ſumitur iuſtitia ſpecialiter, ſequitur primo ꝙ ad hanc beatitudinem ponatur ſpectare deſiderium punitionis malorum:puta ꝙ homicida occidatur/ ꝙ latro ſuſpendatur/ &c. qm̄ punitiones huiuſmodi iuſtitie ſunt. Sequitur ſecundo/ ad hanc beatitudinem ſpectare deſiderium punitionis proprie, hoc eſt ꝙ ipſemet puniatur iuxta propria demerita: qm̄ hoc iuſtitia eſt.

¶ Vtrunqꝫ autem horum apparet inconueniens. Et primum qdē repugnat ſecunde beatitudini: qua mites non ſolum elongant ſe a punitionibus/ ſed puniendis vtiles ſe exhibent. Secundum aūt contrariatur communi viatorum deſiderio: in quorum perſona propheta dicit. non intres in iudicium cum ſeruo tuo/ quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens: qui. n. hoc petit/ p cul dubio deſiderat ſe non ſubijci iudicio punitiuo.

Ad hanc Dubitationem dicitur/ ꝙ vtroqꝫ modo intelligi poteſt hoc i loco iuſtitia. Et ſi intelligitur iuſtitia ſpecialis / que reddit vnicuiqꝫ quod ſuum eſt, ſiſtendum eſt in hoc ꝙ eſt ſermo de iuſtitia abſolute / & non de iuſtitia tali (puta punitiua ſeu vindicatiua) & ſilr eſt ſermo de iuſtitia abſolute / & non de iuſtitia in hoc. iuſtitia autem abſolute / bonum iuſtitie importat. Ac per hoc ad beatitudinē hanc directe ſpectat deſiderare iuſtitiam abſolute / hoc eſt bonum iuſtitie: ex conſequenti autem ſeu in caſu neceſſitatis ad eandem ſpectat non refugere iuſtitiam talem/ & ſimiliter non refugere iuſtitiam in hoc.

¶ Et hinc ſoluuntur obiectiones. vtraqꝫ nanqꝫ obiectio de deſiderio iuſtitie punitiue / ſoluitur per hoc ꝙ non eſt hic ſermo de iuſtitia tali, ſed de iuſtitia. Huius contrarium non

petit peccator / dum refugit iudicium: quoniam fugiendo vnũ modum iuſtitie / petit alium iuſtitie modum. fugit enim iudicari ſecundum propria merita / appetendo iudicari ſecundum merita chriſti: iuxta verbum pauli ad phil. iij. vt inueniar habẽs iuſtitiam que eſt ex fide ieſu chriſti. Vnde & ibidem propheta petit / exaudi me in tua iuſtitia: manifeſtans per hoc / appetere ſe iuſtitiam dei / fugere autem iuſtitiam propriam.

¶ Si autem intelligitur iuſtitia generaliter pro bonitate ſeu rectitudine, optime quadrat / nec ſequitur aliquod abſurdum. Tum quia alie beatitudines non attendunt ad formalem rationem generalis iuſtitie / ſed ad quaſdam ſpeciales rationes: vt patet diſcurrendo per ſingulas. Et propterea formaliter loquendo non ſe hñt alie beatitudines ad iſtam vt ſpecies ad genus. Tum quia beatitudo iſta attenditur penes perfectionem humani deſiderij. quod in nulla alia beatitudine attenditur: vt patet diſcurrendo per ſingulas. Conſurgit ſiquidem beatitudo hec ex inopia bonorũ ſeu bonitatis inuente in preſenti vita, ſicut precedens beatitudo (ſcilicet beati qui lugent) conſurgit ex copia malorum preſentis vite. Ita ꝙ ſicut ibi ex abundantia malorũ que in hac peregrinatione inueniuntur / perfecti lugent, ſic ex inopia bonitatis inuente in hoc exilio perfecti eſuriunt & ſitiunt bonitatem. Et propterea magis cõſonat literali ſenſui ſumere iuſtitiã gñaliter q̃ ſpẽaliter.

¶ Eſt aũt deſiderium hoc non appellatũ deſiderium ſed fames & ſitis multiplici ratione. Tũ vt oñdatur vehementia deſiderij: tã. n. fames q̃ ſitis vehementem appetitum importat. Tum vt oſtendatur quaſi naturalitas / ꝙ queadmodum tã fames q̃ ſitis ex natura prouenit, ita deſiderium vehemens iuſtitie vt naturale ineſt pfectis ſm naturã ſpũalem / ſm quam ex deo nati ſunt: iuxta illud. quod natum eſt ex ſpiritu / ſpiritus eſt. Tũ ad oſtendendam qualitatẽ indigentie: ꝙ. ſ. pfecti deſiderãt iuſtitiã ſeu bonitatẽ tanq̃ cibũ & potũ / quo indigent eſurientes & ſitiẽtes. Tũ ad oñdendam integritatem deſiderij / & ex parte deſiderantiũ:

quia ſcilicet vtrunq; deſiderium habet famis & ſitis, hoc eſt anime & carnis:iuxta illud. ſitiuit in te anima mea q̄ multipliciter & tibi caro mea. Et ex parte iuſtitie deſiderate vt cōpleti alimenti reſpondentis fami & ſiti:quoniam perfecti deſiderant bonitatem omnifariam.

¶ Locata eſt igitur in hac beatitudine perfectio eorum qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam (hoc eſt iuſtitie bonum) vſq; adeo inueniri & ſic vnicuiq; dari quod ſuum eſt/quoadusq; ad hoc perueniatur vt deus ſit omnia in omnibus:in hoc enim conſummabitur omnis iuſtitia: quum deus erit in omnibus ratio omnium. & eſuriunt ac ſitiunt iuſtitiam(hoc eſt rectitudinem bonitatēq;)inueniri ac augeri quoadusq; deus ſit omnia in omnibus:in hoc enim conſiſtit conſummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti ſemper in hac vita eſurire & ſitire ponuntur iuſtitiam:quia tanta eſt hic penuria iuſtitie vt ſemper eſurientes & ſitientes relinquat:iuxta illud. qui edunt me adhuc eſurient / & qui bibunt me adhuc ſitient. Quo fit vt horum perfectio iuſtos ſuperet: ſunt enim plus q̄ iuſti, quibus nō ſufficit ꝙ ipſi ſint iuſti/ſed eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam magnificari. Et ſunt plus q̄ boni, quibus non ſufficit ꝙ ipſi ſint boni/ſed ipſi eſuriunt & ſitiunt bonitatem multiplicari/magnificari &c.

Iſtis Merito ſaturitas q̄ in hac vita haberi nequit/in celeſti patria in premium reſeruatur:iuxta illud. ſatiabor quum apparuerit gloria tua. Hec de quarta beatitudine.

CIrca quintam beatitudinem(beati miſericordes/ quoniam ipſi miſericordiam cōſeq̄ntur) recole miſericordiā virtutē eē ſubleuatiuā aliene miſerie/hoc ē defectus: mīa.n.directe reſpicit defectū vt tollendū. Et p̄nt in ea conſiderari tria:ſcilicet operatio exterior qua ſubuenit indigenti / affectus interior quo appetit

ſubuenire indigentibus/ & interior vtriusq; rō qua alienas miſe rias ꝓprias facit:iō & appetit tollere illas & tollit illas ſi poteſt. Vñ miſericors excedit tā bñficū ꝙ munificū: cōicat ſiquidē cum eis in primis duobus/hoc eſt in actu bñfaciēdi & in appetitu bñ faciendi,ſed ſuperior eſt eis in mō/dū miſericors intantū afficit vt alienos defectus proprios faciat/ dum ſic ad eos tollendos ſe habet & afficitur quaſi proprij eſſent.

¶ Eſt āt tāte eminētie miſericordie virtus / vt ſola inter virtutes deo propria dicatur(iuxta illud.deus cui proprium eſt miſereri) & omnibus ſuperemineat: iuxta illud pſal. miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Solus ſiquidem deus naturaliter eſt miſerie ſeu defectus expers, ac per hoc ſolus poteſt in miſeriā abſolute/ꝙ omnem comprehendit.& miſeratio eius que miſericordie actio formalis eſt/quaſi ſupernatans in ſingulis & omnibus operibus dei inuenitur, non ſolum materialiter tollendo aliquem defectum / ſed formaliter: quia ex intentione deus ad hoc tendit vt tollat in ſingulis & omnibus aliquem defectum. Propter quod merito appropriatur ei non ſolum ꝙ eſt miſericors / ſed ꝙ eſt miſerator: iuxta illud / miſericors & miſerator dominus.¶ Quo fit vt miſericordes tanꝙ diuinam proprietatem participantes inter beatos cōputentur. Et vere ad ſummum ꝑfectionis apicem in materia miſeriarum tollendarum aſcenderūt qui miſericordes ſunt ſimplr & abſolute: hoc eſt qui non ſolū iunctis ſanguine/amicitia/ciuilitate/& ceteris hmōi neceſſitudinibus,ſed miſeris quicunq; ſint illi miſericordes ſe exhibent.affectu quidem indefeſſe,opere autem iuxta vires:vt ſemper ſint miſericordes,miſeratores autē quū poſſunt / aut occaſio miſerationis ſe offert. ¶ Et licet proprias miſericordis miſerias miſericordia humana non tradat obliuioni (iuxta illud. miſerere anime tue placens deo) perfectio tamen miſericordie ad alienas tollendas miſerias tendit, proprias eodem meritorio miſericordie actu tollendas reddens.

Et Propterea reponitur miſericordibus in premium ꝙ ipſi miſericordiam in celo conſequentur: hoc eſt a miſerijs omnibus leuabuntur. Iure enim ab omni debet exui miſeria in patria/qui in hac peregrinatione aliorum miſerias quaſi ſuas curauit. Hec de quinta beatitudine.

Circa Sextam beatitudinem (beati mundo corde/quoniam ipſi deum videbūt) duplex queſtio occurrit. Prima eſt cur beatitudo hec nō ſignificat aliquam perfectionem: mundicia enim nullam perfectionem ſignificat/ſed imperfectionem immundicie excludit: ſicut non peccare nullā pfectionem ſonat/ſed imperfectionem peccati excludit. Omnes ſiquidem beatitudines non ſolum perfectionem ſed perfectionem ſummam ponere debent. ¶ Secunda eſt cur beatitudo hec nullam operationem ſonat, quum omnis beatitudo ſecundum operationem aliquam attendatur: nam neq; mundicia neq; cor operationem ſignificat: vt patet.

Ad primam Queſtionem dicitur/ ꝙ licet mundicia ſimpliciter & abſolute non ſignificet perfectionem, mundicia tamen tale ſubiectum afficiens magnam ponit perfectionem: ſicut non peccare abſolute/nullā perfectionem ponit, ſed non peccare poſitum in vtente libero arbitrio magnam perfectionem ponit: maxima ſiquidem perfectio eſt ꝙ homo vtatur libero arbitrio ſine peccato. Ita in propoſito licet mundicia ſonet negationē immundicie/ac per hoc nullam perfectionem ſignificet, mundicia tamen afficiens cor magnam pfectionem ponit: quam dauid petebat/ cor mundum inquit crea in me deus.

Ad ſecundam Vero reſpōdetur dupliciter. Primo ꝙ operatio poteſt ſignificari dupliciter. Vel in ſeipſa: vt dictum eſt/beati qui lugent. Vel in ſua ra-

dice. Et ſic ſignificatur in propoſito viuere in ſuo naturali ac coeuo principio quod eſt cor/ hoc eſt interior pars noſtra:iuxta illud math. xv. de corde exeunt cogitationes male/ homicidia/ adulteria / furta &c. Et dicuntur beati mundo corde habentes principium operum ſuorum mundum:qm̄ non poteſt arbor bona malos fructus facere.

¶ Secundo dicitur / ꝙ cor pro quanto eſt naturale principium ſemper in actu, non ſolum ſignificat illam rem que eſt principium/ſed etiam operationem: quia ſignificat principium vite in actu / ſicut edificans ſignificat eum qui actu edificat. Et ſecundum hoc beatitudo iſta ſignificat operationem in ſeip ſa:quoniã ſignificat beatos qui munde viuunt ab interno principio. Totaliter ſiquidem mundam vitam ducere non permittit peregrinatio preſens:quoniam nonnullo ſaltem puluere greſſus humani inquinantur. Et propterea dominus mundam vitam in hoc mũdo ex parte cordis deſignauit/dicens beati mundo corde. ¶ Et quanuis hec vita ex mundo corde non ſit totaliter (vt dictum eſt)munda,tante tamẽ excellentie eſt vt reddat homines pluſꝗ perfectos:ſi enim apud iacobum apoſtolum ſiquis in verbo non offendit perfectus eſt, quanto pluſꝗ perfectus eſt qui corde non offendit. Erudierat tam bene iob ſuos filios vt ſecurus de mundis eorum operibus ac de munda lingua / veritus ne forte peccaſſent in cordibus ſuis, offerebat holocauſta per ſingulos. iob primo.Et prouerb.xx.ſapiens clamat.quis poteſt dicere:mundũ eſt cor meum/purus ſum a peccato.Merito ergo beati ſunt mũdo corde:qui ſummam mundiciam obtinentes/vitam mundam ex corde mundo ducunt.

Iſtis Promittitur in premium videre deum/duplici rõe. Primo vt preſenti vite reſpondeat vita eterna. tanꝗ qui hic talem vitam duxerit ſcilicet mundam/mereatur tranſire ad vitam eternam/que conſiſtit in viſione dei:iuxta illud. hec eſt vita eterna vt cognoſcant te verum deum. ¶ Secundo vt

diſcamus preparationem humane mētis ad videndum deum/
non conſiſtere in perficiendo partem ſpeculatiuam (vt philoſo
phi tradunt / ponentes ſapientes maxime appropinquare deo)
ſed in perfectiōe partis affectiue que cor vocatur. Ita ꝙ ex hoc
ꝙ non doctis & ſapientibus ſed mundis corde promittitur vi-
ſio dei/ & ſcimus viam preparationem ac meritum peruenien
di ad videndum deum conſiſtere non in ſcientia & ſapientia
ſed in cordis mundicia, ſcimus conſequenter ꝙ cōmunis eſt
preparatio viaq; iſta omnibus hominibus quantumcūq; idiotis
& ineruditis: quoniam mūdiciam cordis minima vetula habe
re poteſt. Hec de ſexta.

Circa Septimam beatitudinem (beati pacifici/
quoniam filij dei vocabūtur) vide primo
gradus perfectorum ſecundum pacem. In primo
ſiquidem gradu ſunt / qui in ſeipſis pacem habent:
hoc eſt tranquillitatem ordinis / ita vt lex carnis non repugnet
legi mentis, ſed ita ſpiritus imperat carni vt totus homo inhe-
reat cum tranquillitate deo. De iſtis ſcriptum eſt. pax mul
ta diligentibus legem tuam. ¶ In ſecundo vero gradu ſunt /
qui etiam cum omnibus hominibus pacem habent: iuxta apo
ſtoli mandatum. ſi fieri poteſt quod ex vobis eſt cum omni-
bus hominibus pacem habentes. ¶ In ſupremo autem gra
du ſunt / quibus non ſufficit ꝙ in ſeipſis & cum alijs ſint pa-
cati, ſed ſtudent ad faciendam pacem. Vnde & pacifici vo
cantur. Faciunt autem pacem non hanc vel illam / neq;
omnem pacem (quum ſcriptum ſit / non veni pacem mit-
tere in terram ſed gladium) ſed faciunt pacem abſolute/hoc
eſt celeſtem ſeu diuinam. quam ſaluator ſibi propriam di-
xit / pacem inquit meam do vobis. que inimicitiam tollit inter
hominem & deum: que cunctis in homine repugnantibus

tranquillitati celeſti contrariatur. Et rurſus faciunt pacem non inter hos & illos / ſed ſimpliciter inter omnes etiam pacis inimicos: iuxta illud. cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Et propterea dicitur abſolute / beati pacifici.
¶ Hanc perfectionis beatitudinem inſinuauit ſaluator in apoſtolis: mandans illis vt pacem ſecum ferant in quamcunq̧ domum intrantes, & dicant non ſolo verbo ſed ſtudio efficiendi deo cooperante / pax huic domui. Vnde & math. x. dicitur. & ſi quidem domus illa fuerit digna / veniet pax veſtra ſuper eam.

¶ Quante autem eminentie ſit pacificatio, ex eo perpendi poteſt / ꝙ pax tranquillitas ordinis eſt: ac per hoc pacem facere eſt tranquillitatem ordinis efficere. Et ſi his adiungas / ꝙ ordo ſummum bonum intrinſecum vniuerſi eſt, conſequens erit vt pacem facere ſit efficere perfectionem ſummi boni / ac per hoc ſupremum locum teneat inter opera gubernationis. Aſſimilat igitur maxime deo hominem pacificatio / & in excelſo valde loco conſtituit. Vnde & in pſal. altitudini montium ſpiritualium hec perfectio tribuitur: ſuſcipiant inquit montes pacem populo. Et merito in ſupremo actionum beatarum in hac vita hic dicitur / beati pacifici.

Et his Iure reſeruatur in premium/ quoniam filij dei vocabuntur. Simillimi quippe deo eius filij ſunt: vtpote ex deo nati & diuine facti conſortes nature. ¶ Signanter autem dicit vocabuntur / & non dicit erunt. Tum quia in preſenti iam ſunt filij dei, & non expectant ꝙ fiant ſed ꝙ manifeſtentur: iuxta illud. i. ioan. iij. & nunc ſumus filij dei/ & nondū apparuit quid erimus. Dicendo ergo quoniam filij dei vocabūtur/promittitur ꝙ manifeſtabuntur filij dei. Tum quia inter homines multi ſunt filij qui nō tractātur vt filij, ſed quaſi extranei aut ſerui aut mercenarij habentur. Et propterea pacificis qui iā

filiȷ dei ſunt/promittitur ꝙ habendi ſunt in celeſti patria vt filiȷ, dum promittitur ꝙ filiȷ dei vocabuntur:quandoquidem vocatio conſona eſt ad id quod vocatur. Hec de ſeptima.

Circa octauam autem beatitudinem (beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam/quoniam ipſorum eſt regnū celorū) duplex ſtatim occurrit queſtio. ¶ Prima an ſit ſermo de his qui quomōlibet patiuntur.i.opprimuntur/vexantur/affliguntur &c.propter iuſtitiam, an de his qui voluntarie patiuntur propter iuſtitiam. Nam ſi primo modo intelligeretur, ſequeretur hoc abſurdum ꝙ quicunq; quantūcunq; inuiti & impatienter affligerentur propter iuſtitiā/eſſent beati. Si vero ſecundo modo intelligitur / ſequeretur ꝙ aliquis pateretur iniuſtum volens:quod a philoſophis reputatur impoſſibile. Et patet ſequela: quia ex eo ꝙ patitur propter iuſtitiam patitur iniuſtum, & ex eo ꝙ voluntarie/patitur volens. ¶ Altera queſtio eſt quomodo ſumitur hic iuſtitia: in ſua ſcilicet communitate an reſtringatur. Nam ſi iuſtitia ſcđm ſuam cōmunitatem ſumitur/nō relinquitur locus none beatitudini: quoniā ſub iuſtitia comprehenditur etiam illa. Si vero reſtringitur/ oportet aut voluntarie reſtringere aut rationē reſtrictionis aſſignare:quoniam in litera nulla reſtrictionis nota ponitur.

Ad primam Queſtionem dicitur / ꝙ proculdubio hic eſt ſermo de pati non ſimpliciter & abſolute (quoniam pati nullum bonum eſt) ſed de pati virtuoſe/hoc eſt patienter & ex charitate: quod eſt pati voluntarie ſaltem faciendo de neceſſitate virtutem. Nec ex hoc ſequit̄ ꝙ aliquis patiatur iniuſtum volens ipſum iniuſtum, q̄uis patiatur volens ipſum pati. vir enim bonus non vult iniuſtum quod ſibi infertur / ſed vult illatum ſibi ſuſtinere.

Ad ſecundam Queſtionem dicitur/ꝙ hic ē ſermo de iuſtitia generaliter quidem ſumpta, vt tñ diſtinguitur a myſterio verbi incarnati. Et ꝙ ratio reſtringendi iuſtitiam immo reſtrictiuum ipſum habetur ex litera ex hocipſo ꝙ apponitur nona beatitudo circa myſteriū verbi incarnati. ipſa nanq; diſtinctio harum duarum beatitudinum cogit fateri eaꝝ diuerſitatem: ac ꝑ hoc iuſtitiam in octaua ſumi pro iuſtitia abſolute ſecluſo incarnationis myſterio. Et videtur directe iuſtitia cōſiderari abſolute in ordine ad deum etiā ſi myſterium incarnationis non eſſet. ¶ Quocirca illi in octaua locantur beatitudine, qui tante perfectionis ſunt vt pro quocūq; virtutis actu eligant tolerare quaſcūq; eis illatas paſſiones: ſiue ille actus virtutis ſit ſecundum legem diuinam/ ſiue naturalem/ ſiue canonicam &c. Iuxta hanc enim beatitudinem macbabei vt non comederent carnes porcinas contra diuinam legem/ ioānes baptiſta ne omitteret correctionem herodis/thomas cāthuarienſis pro libertate eccleſiaſtica/beati fuerunt: nullus enim horum paſſus eſt propter chriſtum proprie loquendo, ſed propter iuſtitiam/ in fide tamen chriſti: ſine qua nunquam fuit ſalus. ¶ Et quia contingit dupliciter pati perſecutionem propter iuſtitiā (vel ita ꝙ & paſſio ſit propter iuſtitiam & perſecutio tendat cōtra iuſtitiam: vt in exemplis allatis inuenitur. vel ꝙ paſſio quidē ſit propter iuſtitiam/ perſecutio autem non tendat contra iuſtitiam/ quamuis materialiter ſit iniuſta: vt cōtingit his qui a ſuperioribus credentibus iuſte ſe facere affliguntur: vt de multis ſanctis legitur inter religioſos verſatis) ſcito textum principaliter de primo modo patientibus propter iuſtitiam ita intelligi, vt qui ſecundo modo patiuntur propter iuſtitiam/non excludantur a numero beatoꝝ qui patiuntur perſecutionem propter iuſtitiam.

Iſtis Regnum celorum iure datur: quoniam qui in hac vita amplexus eſt pati propter deum/iuſtum eſt vt in futura vita ſublimetur in agere, & qui hic non renuit aliis

ſubiici ſublimetur vt alijs preſit:que in regno celorum includū tur:regnantes enim & precellunt & imperant.

¶ Sed non caret queſtione cur in octaua hac beatitudine repetitur premium prime beatitudinis/& nō eſt appoſitum octauū premium. Ad quod reſpondetur/duplici ratione hoc factum eſt. Primo vt quia duo ordines beatitudinum ponūtur(ſcilicet primus penes agere & ſecundus penes pati) factum eſt vt prima vtriuſq; ordinis velut baſis & fundamētum/ reſpiceret p̄miū quod inter premia eſt velut baſis & fundamentum, ſcilicet regnum celorum. Secundo vt neq; agens patienti neq; patiēs agēti preferatur, ſed confeſſores martyribus & martyres confeſſoribus equales in eſſentiali gaudio monſtrarentur.

Circa Nonam beatitudinem(beati eſtis quum maledixerint vobis homines/& perſecuti vos fuerint/ & dixerint omne malum aduerſus vos mentientes propter me:gaudete & exultate/ quoniā merces v̄ra copioſa eſt in celis)multa occurrunt querenda. Primo cur ceteris beatitudinibus deſcripās in tertia perſona, hec deſcribitur in ſecunda perſona/dicendo beati eſtis. Secundo cur multiplicentur in hac beatitudine tot vexationum genera: ſcilicet maledictionis/perſecutionis &c. Tertio cur huic beatitudini ſoli adiungitur gaudete & exultate. Quarto cur premiū huius beatitudinis ſolius deſcribitur ſub ratione mercedis. Quinto cur in hac ſola beatitudine indeterminate ponitur premium: non enim determinatur aliquid certum pro premio ſicut in alijs beatitudinibus(puta regnum celorum/ poſſidere terram &c.) ſed indeterminate dicitur/merces veſtra copioſa eſt in celis.

Ad euidentiam Horum aduertendum eſt/hāc nonam beatitudinem cōſiſtere.

in patiendo ob confeſſionem verbi incarnati. Singulariſſima ſiquidem tanti myſterij nouitas ſpecialem habet difficultatem in noſtra confeſſione: & propterea ſpecialis perfectio poſita eſt in perſiſtendo patienter & tolerando varias tribulationes ob hmōi confeſſionem. Quocirca beatitudo hec licet conueniat cū precedente in hoc ꝙ vtraq; conſiſtit in pati propter bonum: differūt tamen in hoc ꝙ illa habet cauſam quaſi naturalem patienter tolerandi iniurias (quoniam virtuoſorum eſt imperturbatum pſiſtere & immobilem in iniurijs) iſta vero cauſam habet omnino ſupernaturalem: quandoquidem fateri vnum & eundem/ hominem deumq; verum eſſe &c. omnem excedit facultatem intellectus: & propterea beatitudo hec tam diſſimiliter ab alijs deſcripta eſt. nouiter ſiquidem inſerta generi humano tam ſupernaturalis perfectio, decuit vt multis quaſi priuilegijs decoraretur.

¶ Vnde ad primum queſitum dicitur / ꝙ ideo in ſecunda perſona deſcripta eſt hec beatitudo: quia noua pfectio hec eſt incohās in ipſis chriſti diſcipulis, relique autem tanq̄ cōes & antique q̄ prius erant / in tertia perſona deſcripte ſunt.

¶ Ad ſecundum vero queſitum dicitur / ꝙ multiplicatio vexationum ad hoc ſpectat / ꝙ chriſtus in chriſtianis & corde & ore & opere refutandus eſſet: habent enim chriſti perſecutores in corde chriſtum odio / & ore blaſphemant / & tormentis pſequuntur. Nō ſic autem contingit in octaua beatitudine: quoniā etſi propter iuſtitiam aliqui vexantur / iuſtitia tamen communiter & corde amatur / & ore laudatur: & illimet qui iniuſte vexati ſunt / laudabiliter recenſentur inter virtuoſos. nos āt pdicantes chriſtum crucifixum: quia iudeis eſt ſcandalum & gētibus ſtultitia. & apud ſapientes huius mundi ſuperſtitio omne genus mali inſequitur. dum & odio habemur (quod ſecūdum antiquam tranſlationem hec litera primo loco ponit / dicēs. beati eſtis quū oderint vos: vbi nunc legitur quū maledixerint

vobis)& facto perſequuntur nos / & verbo dicunt omne malum aduerſus nos propter chriſtum. Omne igitur genus mali explicatur in hac beatitudine: quoniam totum imminet patiendum ob chriſti cōfeſſionem, quod cōiter in alijs patiendi cauſis nō eſt. ¶ Et ſcito ꝙ cōtextui & materie conſonat antiqua tranſlatio. ſ. quum vos oderint hoīes. tũ quia ſic explicatur omnis gradus pſecutionis. ſ. corde/ore & opere. Tũ quia ſic non bis ponitur perſecutio oris/vt in noua fit translatione: dum primo dicit maledixerint/& ſecundo dicitur dixerint oē malum. vnde corrupta videtur hec translatio.

¶ Ad tertiũ queſitũ dicitur / ꝙ huic beatitudini annectitur gaudium & exultatio duplici ratione. Prīo vt queādmodũ explicite cōmemorantur in ea tot mala / ita accumulentur bona: iuxta illud. ſm multitudinem doloꝝ meoꝝ in corde meo, conſolatiões tue letificauerunt animā meam. Scđo ad mōſtrandum abundātiam gr̄e ſpiritusſancti q̄ cōferēda erat ſanctis martyribus noui teſtamenti: iuxta illud io. vij. nondũ erat ſpiritus datus qa ieſus nondum erat glorificatus. quia ergo cōfeſſores chriſti non ſolum virtutem patiendi/ſed gaudendi & exultandi in tribulationibus accepturi erant, ideo perfectis patientibus propter chriſtum dr̄ gaudete & exultate. Quod impleſſe apoſtolos ex eo patet ꝙ ibāt gaudentes a conſpectu cōcilij/qm̄ digni habiti ſunt pro nomine ieſu contumeliā pati. Impleſſe quoqꝫ ſanctos martyres/ex geſtis eorum patet. vnde laurentius inquit/gaudeo plane quia hoſtia chriſti effici merui &c.

¶ Ad quartũ q̄ſitum dr̄ / ꝙ ratio mercedis ad excellentiā pertinet patientium propter chr̄m: qa etſi nō ſunt cōdigne ſm ſe paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, ex eo tamen ꝙ chriſti confeſſores chriſti membra ſunt / & vt caput ſuum tueantur libenter patiuntur, ius ſibi vendicant future glorie tanquā mercedis debite pro ſuis laboribus. Vnde & paulus dicebat. bonũ certamen certaui / curſum cōſummaui / fidē ſeruaui,

in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſticie/quã reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. In reliquis itaq; beatitudinibus nulla facta eſt mentio de mercede / ſed hoc vltime beatitudini reſeruatum eſt: quia in aliijs nulla facta eſt mentio de chriſto cui in ſuis mẽbris iure debetur eterna gloria, ſed in hac ſola.

¶ Ad quintum queſitũ dicitur / ꝙ indeterminatio mercedis ad immenſitatem ſpectat premij. ex hoc enim ꝙ indeterminate relinquitur copioſa merces in infinitum inſinuatur premium. & hoc ad cõmendationem huius beatitudinis pre ceteris ſpectat. Et merito: quoniam ſi iuxta teſtimonium ſaluatoris/maiorem charitatem nemo habet q̃ vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis, nemo maiorẽ habet perfectionẽ q̃ qui pro chriſto amico ſuo animam ſuam ponit. quod ad hanc ſpectare beatitudinem conſtat. ¶ Poſtq̃ igitur octo beatorum genera in hac vita ſaluator deſcripſerat, ad ſuos dirigens ſermonẽ diſcipulos / nouum beatitudinis genus in ipſis inchoandum hac nona beatitudine deſcripſit: ſimulq; monſtrauit ad felicitatem eſſe ipſos euectos / eoipſo ꝙ ad cognitionem & confeſſionem ipſius chriſti aſciti ſunt. vt penetrarẽt beatos ſe eſſe in vtraq; ſorte: ſcilicet & quũ bona a chriſto acciperent/ & quum mala propter chriſtũ paterentur. ¶ Quãte autem excellẽtie ſit btitudo hec/nõ ſolũ ex allato dñi teſtimonio pꝫ, ſed ex eo ꝙ principes chriſtiane religiõis (ſancti martyres ſcilicet) in ea locati ſunt.

SVpereſt Nunc vt ad tres reſeruatas in fine huius tractatus queſtiones ſoluendas reſpondeatur. ¶ Ad primã igitur in principio huius tractatus propoſitam quinto loco (an ſcilicet beatitudines iſte gradatim enumerẽtur) reſpondetur affirmatiue: ita ꝙ gradatim numerãtur & ſcd̃m merita & ſcd̃m pmia: ſemper nanq; aſcenditur vtrobiq;. ¶ Et quidem ꝙ merita ſemꝑ aſcendant/declaratur ſummarie dupliciter. Primo ex parte materiarũ. Nam ſupra exteriora bona que ſunt materia prime bea-

titudinis/ ſunt vindicabilia que ſunt materia ſecunde: & ſupra
vindicabilia / delectabilia que ſunt materia tertie: & ſupra hec
ſunt debita cuilibet/ que ſpectant ad quartam: & ſupra hec gra
tuita/que ſunt quinte: ſupra que eſt immundicia omnis/ quam
tollit ſexta : ſupra quam eſt perturbatio/quam tollit ſeptima: &
ſuper hec perſecutiones/quas ſuperat octaua : & ſupra omnes ẽ
omne perſecutionum genus contra chriſtum/que ſuperantur in
nona . ¶ Secundo ex parte interioris diſpoſitionis animi . Nam
etſi bene diſpoſitus eſt qui nouit ſeipſum & externa bona de-
ſpicit iuxta primam beatitudinem , melius tamen diſpoſitus eſt
qui etiam quum deſpicitur & paruiſit/vincit in bono malum :
& hoc melior eſt qui vndiq; ſe in miſerijs circumſpiciens luget
hanc peregrinationem: et hũc preſtat cui proprium non ſufficit
bonum / ſed cuiq; debitum ſitit: huncq; excellit/ qui non ſolum
debita cuiq; ſed gratuita vt ſubleuentur appetit & efficit: qui ãt
ad vniuerſam vite mundiciam aſcendit/ altior eſt: & hunc ſu
perat cui non ſufficiunt munda / ſed ſtudet ad tranquillitatem
ordinis efficiendã: ſuper hos quoq; omnes merito locatur qui ꝓ-
pter hec patitur & vincit ꝑſecutiones: ſed in ſupremo iure poni-
tur / qui incarnati verbi luce perfuſus pro illo omnia patiendo
ſuperat.

¶ Si vero ad premia ſpectetur , primum premium inuenitur ꝙ
beatorum eſt regnum celorum : ſed quia noſtrum poteſt eſſe
aliquid quod non poſſidemus/ ſecundo ponitur poſſeſſio eiuſdẽ:
& quia multa poſſidemus cum triſtitia/ tertio ponitur conſola-
tio : & quia conſolati quandoq; non vſq; ad ſatietatem conſola-
mur/ideo quarto ſaturitas ponitur, ita ꝙ ponitur regnum celoꝝ
noſtrum / poſſeſſum conſolate vſq; ad ſacietatem : & qm̃ ſatia-
ti regno defectiui remanemus/ quinto ſecuritas a periculis oĩm
defectiuarum noſtrarum conditionum per miſericordie conſecu
tionem ponitur: & quoniam parum eſt corregnare niſi cõuer-
ſatio cum rege habeatur/ ideo ſexto ponitur viſio dei: & quoniã

videre regem etiam ſeruitoribus conceditur/dignitas filialis ſuperadditur ſeptimo loco, vt beati regnent conſolati/ſaciati/ ſecuri/videntes deum vt filij dei: his autem preſtat regnum celorū duplici iure debitum / ſcilicet merito actionis & merito paſſionis, quod octauo loco ponitur: & omnia demum excellit merces immenſa /que ob ſui infinitatem non ſpecificatur, que nono loco ponitur.

Ad duas Reliquas queſtiones in premio prime beatitudinis propoſitas (ſcilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona proponitur premium per verbum preſentis temporis/in alijs vero per verbum futurum: et rurſus cur in illis tribus per verbum ſubſtantiuum / in alijs vero per verba adiectiua) rñdetur ꝙ differentia preſentis & futuri tēporis monſtrat aliquid p̄mij eſſe p̄ñs in hac vita/& aliquid in futura reſeruari vita. Differentia autem verbi ſubſtantiui & adiectiui monſtrat differentiam inter ſubſtantiuum ius eterne felicitatis & ipſam eternam felicitatem in executione: ita ꝙ ex hoc ꝙ verbo ſubſtantiuo p̄ñtis temporis (ſcilicet eſt) definitur premium eternum, ſignificatur ꝙ in preſenti vita beati habent ſubſtātiuū ius eterni premij. Et vere ſic eſt: quoniam (vt ioannes teſtatur) iam ſumus filij dei. ꝙ ſi filij / & heredes: vt paulus inquit. Et quanuis quanto tempore heres paruulus eſt/ nihil differat a ſeruo, eſt tamen dominus omnium. Quia igitur in preſenti vita adhuc poſitorum beatorum vere eſt regnum celorum, ideo preſentis temporis verbo ſubſtantiuo dicitur/quoniam ipſorum eſt regnum celorum. quia autem executio poſſeſſorij & fructus in alia ſeruantur vita, ideo per verba futuri temporis adiectiua idem premium deſcribitur. Et quia ſubſtantiuum ius eterni premij vnum eſt & commune omnibus beatis, ideo in prima beatitudine vtriuſq; ordinis (hoc eſt in prima ordinis agentiū & in prima ordinis patientiū) ponit̄ hmōi

ſubſtantiuum preſens / in reliquis autem ordinis agentium multiplicitas fructuum qui in executione percipiuntur explicatur. ¶ Nona autem beatitudo multipliciter priuilegiata etiam hoc habet. Tum quia licet ſecunda ſit in numero patientium / caput tamen conſtituit nouum patiendi: quoniam ſicut verbum incarnatum paſſum inſtaurat omnia / ita paſſio pro chriſto inſtauratiuum eſt paſſionum. & propterea tanquam prima habet verbum ſubſtantiuum preſens. Tum & melius / ad denotandum ꝙ ſola hec beatitudo ex propria ratione habet preſentiam premij celeſtis ſtatim: nam cetere beatitudines nihil habent in ſe vnde ſtatim ponant beatos in celeſti patria: quia non claudunt in ſe chriſtum mortuum / qui aperuit celos (vnde ioannes baptiſta & alij priores quamuis beati hic / non tamen celos ſtatim ingreſſi ſunt) nona autem beatitudo chriſtum mortuum in ſeipſa continet. Propter quod in futuro ſaluator ponit in illa vexationes dicens. quum oderint / perſecuti fuerint / dixerint omne malum: tanquam deſignans tempus poſt ſuam mortem ac reſurrectionem. & propterea ſola nona beatitudo ſtatim hinc transfert in celos ex propria ratione. Et ad hoc deſignandum priuilegium / propoſuit ſaluator illius premium per verbum ſubſtantiuum preſentis temporis. tanq̄ diceret, ꝙ vos propter me patientes non expectaturi eſtis / ſed iam habetis mercedem copioſam ſtatim vt hinc migratis preſentem. Et hec de euangelicis beatitudinibus. In monaſterio ſancti martini de ſacro monte pannonie / dominica quinquageſime anni domini. M. D. xxiiij.

Incipit quintum ientaculū / in quo quinqꝫ tractant̄ qōes.

OCcurrunt quinto tractande quinq; apud euā gelium ſententie.
¶ Prima habetur math. xv. munus quodcunq; ex me eſt/tibi proderit.
¶ Secunda habetur ibidem. omne qđ in os intrat/in ſeceſſum emittitur.
¶ Tertia habetur luc. xvi. q fidelis ē in minimo/ & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modi co/iniquus eſt & in maiori.
¶ Quarta habetur ibidem. ſi moyſen & prophetas non audiunt/ neq; ſiquis ex mortuis reſurrexerit credent.
¶ Quinta habetur ioan. i. quotquot aūt receperunt eum/ dedit eis poteſtatem filios dei fieri.

CIrca ſcribarum & phariſeorum ſententiam / qua ſub ſpecie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurit quid ſignificat traditio hec. qui dixerit patri vel matri, munus quodcunq; ex me eſt / tibi proderit. Nam aliquod horum trium videtur ſignificare. Aut ꝙ abſolute religio qua aliquid offertur deo / preferenda eſt pietati qua honoramus parentes. Et in hoc ſenſu traditio iſta irreprehenſibilis eſſet: quoniam ſanctam contineret doctrinam: cuius oppoſitum dominus teſtatur. ¶ Aut ꝙ in articulo neceſſitatis iam conſtitutis parentibus / filij religionis pretextu vacarent mune-

ribus offerendis deo / omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hunc ſenſum traditio hec iniquam contineret doctrinam, vt patet. Sed ex euangelico textu non videtur haberi hic ſenſus: quoniam nulla fit ibi mentio de neceſſitatis articulo in quo conſtituti preſupponantur parentes: non enim dicitur. ſi dixerit homo patri vel matri in neceſſitate conſtitutis: ſed abſolute ſi dixerit patri vel matri. ¶ Aut ꝙ deo iam licite dicata voto a filijs / propter ſuperuenientem articulum neceſſitatis parentum non eſſent in ſubſidium ſeu vſum parentum conuertenda. Et iuxta hunc ſenſum vſq; in hodiernum diem approbatur traditio iſta a multis doctoribus ſacris.

¶ Et emergit hinc literalis queſtio: an de munere dicando deo an de munere per votum dicato deo ſit ſermo quum dicitur / munus quodcunq; ex me &c. Magni ſiquidem refert vtro modo intelligatur. nam ſi de munere iam dicato deo per votum eſt ſermo, traditio phariſeorum diuinam videtur habere traditionem pro fundamento. Si autem de offerendo munere eſt ſermo/ ſimplex religio in queſtionem venit.

Ad euidentiam Sententie huius ſciendum eſt/ dupliciter exponi poſſe traditionem ſcribarum & phariſeorum. Primo vt verba illa / munus qnodcunq; &c. intelligantur vt excuſantia. ſecundo vt intelligantur tanquam obligantia. ¶ Et ſi quidem ſumantur vt excuſantia, traditio iſta conſiſtit in duobus documentis. Primum eſt ꝙ filij vacarent diuinis oblationibus non curādo de ſubuentione parentum. Secundū eſt ꝙ filij excuſarent ſe cum parentibus de hm̄oi commiſſione & omiſſione his verbis/ munus quodcunq; ex me eſt tibi proderit. hoc eſt non credatis me poſtponere curam veſtri: quoniam offerendo deo/ curā veſtri habeo: quoniam quod offero deo vobis proderit.

¶ Si vero verba hec vt obligantia intelligantur ,ſenſus phariſai ce traditionis eſt ꝙ ſi filius dixiſſet parentibus/ totum quod eſt ex me volo offerre deo / ex tunc obligatus erat filius ad diuina deo ita vt non liceret ei quicq̃ facere pro parentibus. Et hunc ſenſum magis ſonat textus euangelicus: qm̄ mar. vij. poſtq̃ dictum eſt . ſi dixerit homo patri aut matri corbā quod eſt donū quodcunq; ex me tibi profuerit: ſubiungitur . & vltra non dimittitis eum quicq̃ facere patri aut matri. vbi apparet ꝙ poſtq̃ filius dixerat illa verba patri aut matri/ vetabatur filius facere quicq̃ patri aut matri: ac per hoc obligationem incurrerat ex verbis dictis patri aut matri.

¶ Et iuxta hunc ſenſum collige quinq; . Primo obligationē filij ad diuina. que ex allatis marci verbis hr̄. Scd̄o authoritatē qua habebatur iſta obligatio. & hec erat traditio ſcribarum & phariſeorum: vt in litera patet. Tertio modū quo contrahebatur hec obligatio . Et ex textu hr̄ ꝙ ex hocipſo ꝙ filius dicebat hec verba patri /conſurgebat in filio hec obligatio: ſic docentibus ſcribis & phariſeis / ſi dixerit homo patri aut matri &c. Quarto efficaciam huius obligationis/ ꝙ erat adeo efficax vt redundaret in impietatem erga parentes . Et hoc expreſſe dn̄s dicit. quinto materiam obligationis. Et hec erat totū quod erat ex filio. Et hoc inſinuat textus dicens . & vltra non ſinitis eum facere quicq̃ patri aut matri. vnde vr̄ ꝙ iſta obligatio erat quedam mancipatio filij ad diuinum obſequiū . Et tam arcte exigebatur a ſcribis & phariſeis/ vt nō permitteretur filius facere quicq̃ patri aut matri.

¶ Vbi patet multipliciter erraſſe ſcribas & phariſeos. Primo ꝙ vbi nulla erat obligatio obligationē inducebant. non. n. ex verbis ad patrē aut matrem oritur mancipatio ad diuina , ſed ex voto quod fit non homini ſed deo. Scd̄o in extendendo hm̄oi obligationem ad negandum omne obſequium patri: quum tamen nulla ſit tanta mancipatio ēt profitentium tria vota religionis/ q̃ nō permittat multa facere patri aut matri.

Ad queſita Autem retrogrado ordine reſpondendo dicitur/ꝙ non eſt hic ſermo de munere dicato ꝑ votum.tum quia nulla fit in textu mentio de voto.tum quia materia non exigit vt admiſceatur obligatio votiua huic textui:qui de traditione humana & non de voto quod ſpectat ad traditionem diuinam loquitur. tum quia expreſſe marcus euangeliſta interpretatur corbā hoc eſt donum : conſtat. n. ꝙ donum eſt datio liberalis, ac per hoc non ex neceſſitate votiua offerendum. Eſt ergo ſermo de munere dicando deo: ſiue illud munus intelligatur conſiſtere in rebus exterioribus/iuxta primā expoſitionem : ſiue intelligatur conſiſtere in toto quod poterat filius/iuxta ſecundam expoſitionem.

¶ Ad primo vero queſita reſpōdetur/ꝙ ſenſus traditionis huius nullus illorum trium eſt determinate : ſed doctrina phariſeorū & ſcribarum conſiſtebat in hoc ꝙ religio tantifacienda eſt vt propter eam non ſit curandum quid filius debeat patri aut mr̄i/ neq; ſit curandum de diſtinctione an pater egeat aut non egeat. Et hoc teſtantur verba domini.primo dicēdo ꝙ traditio iſta contrariatur precepto de honore parentum: quod nihil aliud eſt dicere q̄ ꝙ non curat de debitis pietatis officijs erga parentes/ſiue debeat ex articulo neceſſitatis ſiue quomodolibet aliter. Secundo dicendo/& vltra non dimittitis eum quicq̄ facere patri ſuo aut matri. Hinc.n. manifeſte apparet ꝙ religionem adeo exigebant vt pietas erga parentes ob religionem tolleretur: quod cōſtat eſſe iniquiſſimum. Hec de prima queſtione.

CIrca Secundam dubitationem de verbo domini / omne quod in os intrat in ſeceſſum emittitur / phyſicorū obiectio occurrit, falſam eſſe hanc ſententiam ſic dicentium: quoniam aliquid alimenti quod per os ſumimus conuertitur in ſubſtantiam ſumentium: ac per hoc nō totum quod per os intrat in ſeceſſum emittitur.

¶ Ad hoc dicitur/ꝙ licet multipliciter gloſari poſſit verbum domini ſcriptum apud matheum: quia tamen marcus euangeliſta ſuppleuit quod matheus tacuit de verbis domini, ideo expoſitiones omnes ſuperflue apparent infra ſenſum literalem manendo. Marcus enim cap. vij. afferendo hanc dñi ſententiã dicit. omne extrinſecus introiens in hominem non poteſt eum coinquinare: quia non intrat in cor eius; ſed in ventrem vadit/ & in ſeceſſum exit purgans omnes eſcas. Vbi manifeſte patet dominum non dixiſſe omne intrans in os exire in ſeceſſum: ſed dixiſſe omne intrãs in os exire in ſeceſſum purgãs omnes eſcas: hoc eſt exire in ſeceſſum ſecundum partes purgatiuas eſcarũ. ac propterea nullã eẽ ambiguitatem in domini ſententia patet ſi integra referatur: ſed queſtioni locus eſt vbi non integra ſententia affertur/ vt a matheo recitatur. Hec de ſecunda.

CIrca Tertiam queſtionem (de verbis domini. q fidelis eſt in minimo/ & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico/ & in maiori iniquus eſt) ambiguitas occurrit quo ad primam ſententiam. Tum ex experientia: quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis/ qui tamen in rebus magnis ſeu maximis fidem violant: regnandi nanq; gratia iuſiurandum etiam violant qui militarem ſemper fidem ſeruauerunt. & ſic de ſimilibus. Tum ex ratione: quia maius attractiuum maiorem ingerit tentationem: ac per hoc qui non ſuperatus eſt a paruo attractiuo/ ſuperatur deinde a magno attractiuo vt fidem violet. vnde non eſt ſecundum rationem conſequens/ vt qui fidem ſeruat in minimo fidem ſeruet in magno. ¶ Similiter quo ad ſecũdam ſententiam experientia teſtatur ꝙ multi peccant in paruis qui tamen non peccarent in magnis: multi enim ſunt peccantes venialiter & mentientes officioſe, qui non peccarent mortaliter/

qui non mentirentur pernicioſe. Habet quoq; ratio vt ſicut non omnis infirmitas corporalis ducit ad mortem / ita non omnis la pſus ſpiritualis ducat ad mortem anime: ac per hoc non eſt con ſequens, vt qui iniquus eſt in modico / iniquus etiam ſit in magno.

Ad horum Euidentiam recolendum eſt / dupliciter ad aliquid operandum nos poſſe compa rari. vel ſecundum rationem habitualis virtutis ſeu vitij reſpi cientis illud opus: vel quomodolibet contingat. Verbigratia ad operandum quod iuſtum eſt / poteſt homo ſe habere vel ſecū dum habitum iuſtitie (hoc eſt ſm ꝙ inclinat virtus iuſtitie ha bituata) vel quomodolibet aliter: puta ex aliqua paſſione aut ex aliqua amicitia vel odio &c. Sicut etiam in artificialibus edifi cator poteſt ſe habere ad cōſtruendam domum vel ſecundum artem edificandi / vel quomodolibet aliter edificando prout vult. Quum autem fides de qua ſaluator loquitur virtus quedam ſit qua ſunt dicta, dupliciter de homine fideli loqui poſſumus. Primo per ſe & formaliter: hoc eſt quatenus fidelis & quatenus ex fide operatur. Et ſic proculdubio qui fidelis eſt in paruo / fi delis eſt in magno aut maximo: quoniam virtutis obiectū quū non ſit minimum quid / ſed magnum aliquid ac difficile, virtus illa que ad minima ſe extendit / multo magis ad magnum tēdit tanq̄ ad ꝓprium obiectum. Si vero loquamur de homine fideli per accidens (hoc eſt ſecundum coniuncta aut aduenticia acci dentia) ſic nulla eſt certa regula niſi ꝙ faciet prout volet. Et ex hoc capite contingit vt multi fideles ſint in paruis qui fideles non ſunt in magnis: non enim hoc prouenit ex defectu fidei, ſed ex defectu non vtentis fide. nam quantum eſt ex parte fi dei, qui ex fide bene ſe habet in paruis / multo magis ex eadem bene ſe haberet in magnis: ſed tales in magnis ideo infideles inueniuntur quia aliunde mouentur q̄ ex fide. nulla enim vir tus adeo firmat animum hominis ad ſeipſam / quin relinquat

libertatem non vtendi ipſa. Et per hoc patet reſponſio ad primam obiectionem. ¶ Ad ſecundam vero dicitur/ꝙ virtus quũ ſit habitus de difficili mobilis & circa difficile; aut nõ eſt ſi a magno ſui generis attractiuo vincitur / aut ſi eſt ſuperat ſui generis quecunqꝫ impedimenta: non enim temperantia ſuperatur a ſuperfluis delectationibus tactus, ſed omnes eas moderã do domuit. De attractiuo ergo tentãte hominem ad perfidiã/ dupliciter loqui poſſumus: ſcilicet per ſe vel per accidens. nã ſi loquimur de attractiuo ſpectante per ſe ad genus fidei, non eſt ratio maior corrumpendi fidem in maiori attractiuo q̃ in minori: quinpotius facilius eſt deünquere fidelem circa minima q̃ circa magna: quoniam circa magna tanq̃ circa proprium obiectum magis vigilat virtus. Si vero de attractiuo extraneo ſermo eſt/ nihil officit propoſito: quoniam ſermo domini per ſe & formalis eſt.

¶ Et per hoc facile patere poteſt quid dicendum ſit ad obiecta contra ſecundam ſententiam. Nam proportionaliter dicendum eſt de vitio iniquitatis ſicut dictum eſt de fidei virtute: eſt. n. ſermo domini de iniquitate per ſe & formaliter. Et intendit ꝙ ſiquis ex iniquitate male ſe habet in modico/ex eadem iniquitate male quoqꝫ ſe haberet in magno ſi magna materia preſentaretur: quoniam iniquitatis obiectum non eſt paruum quid (quũ modicum pro nihilo reputetur) ſed magnum aliquid: ac ꝑ hoc ſi iniquitas eſt tanta vt etiam ad minima deijciat animum / multo magis ad magna flectet tanquam ad propriam materiam. Vnde & prouerbialiter dicitur. cani lingenti cinerem ne credas farinam.

¶ Obiecta aũt in oppoſitũ ſimiliter ſoluuntur: ꝙ ſcilicet militãt ſecundum ea que ſunt per accidens. Ex fragilitate ſiquidem humana & non ex iniquitate peccant venialiter qui non peccarent mortaliter: & ſimiliter non ex mentiendi conſummato

vitio mentiuntur iocoſe aut officioſe qui non mentirentur perni cioſe, ſed ex alijs accidentibus. ¶ Non obſtat quoq; adducta ſi militudinis ratio de infirmitate: quoniam non dicit dominus omnem infirmitatem ducere ad mortem, ſed ꝙ tam virtus q̃ vi tium ſi ducit ad modicum ſui generis/ducit etiam ad magnum illius generis. obiectio autem de gñe in genus migrat: de infir mitate ſcilicet non mortali ad infirmitatem mortalem. Stat itaq; dñi ſententia per ſe & formaliter intellecta/firmiſſima veritate ſolida. Hec de tertia.

Circa Quarto loco propoſitam ſententiam abrahe (ſi moyſen & prophetas non audiunt/neq; ſiquis ex mortuis reſurrexerit cre dent) ambiguitas occurrit. Tum quia experiẽtia teſtatur ꝙ multi gentiles ex miraculis viſis con uerſi ſunt ad fidem / qui nec moyſen nec prophetas audiſſent. Tum quia ratio ad hoc ducit, vt plus moueantur a moyſe & ꝓ phetis ſi adiuncta fuerit reſurrectio alicuius mortui q̃ ex moyſe & prophetis ſolis. vnde vſq; hodie non deſunt chriſtiani dicen tes. ſi videremus vnum mortuum reſurgere/ faceremus & di ceremus &c.

Ad hoc dicitur ꝙ ſententia hec abrahe duplicem inſtru ctionem continet. Docet nanq; primo gratiam fidei: ꝙ ſcilicet fides donum dei eſt, & non eſt opus ſolius ho minis/ quantũcunq; moti a miraculis multis viſis. Et hoc aperte ſignificant verba hec abrahe/dicentia ꝙ quantuncunq; mortuus aliquis reſurgens teſtetur hominibus de penis inferni/ non pro pterea credent. hinc enim habemus ꝙ miracula viſa non ſunt ſufficientia ad inducendum nos in fidei virtutem. Dico autem notabiliter in fidei virtutem/ad excludendum fidem coactam, qua ex euidẽtia miraculorum & operum etiam demones velint nolint credunt & contremiſcunt. & quoniam ad literã abrahã

loquitur de fide formata, qua carebãt fratres diuitis: qui ex eo ꝙ abrabam vocat patrem/teſtatur ſe & fratres ſuos fideles fuiſſe. Et infra hanc doctrinam manendo/nullam habet queſtionem abrahe ſententia. ¶ Sed vltra hoc docet ſecundo ſtatutam penam fidelibus paruipendentibus ſacras ſcripturas: ita ꝙ ſententia hec intelligenda videtur vt reuelatiua diuini iudicij. vt hinc intelligamus diuina diſpoſitione deſertum iri eos qui moyſen & prophetas non audiunt: & ita induratos relinqui vt etiam ſi viderent miracula/nõ mouerentur propterea ad veram charitatē. Et merito: quia ex eo ꝙ diuinam largitatem qua prouidit nobis de moyſe & prophetis (hoc eſt de ſacra ſcriptura) deſpiciunt/ merentur vt nec per miracula viſa conuerſionis gratiam conſequantur. nam tales ſe habent ad veram conuerſionem in deum tanꝗ non diuine gratie ſed humanum tantũmodo opus ſit vera ad deum conuerſio: inde ſiquidem aſſeuerant ꝙ ſi viderent mortuum reſurgere ꝙ facerent & dicerent &c. Quo fit vt adeo ſibiipſis relinquantur etiam quum miracula vident/ qui in ſeipſis confidunt, ꝙ ſi miracula viderent non conuerterentur. Et ꝙ ita ſit vt abrahã dixit/teſtat̃ ioan. euangeliſta ca. xi. diſtinguens inter iudeos pñtes reſurrectioni lazari ꝙ quidã crediderũt qdã ãt abierunt ad phariſeos & dixerunt eis que fecit ieſus: & inde pontifices & phariſei concilium collegerunt vt interficerēt ieſum. Ex hoc enim ꝙ preſentium in reſurrectione lazari quidã crediderunt in chriſtum & quidam non, manifeſta ſit veritas ſententie abrahe ꝙ non ex hoc ꝙ aliquis ex mortuis reſurgit credunt homines/ ſed ex dono dei: eſt ſiquidem credere/donum dei: vt apoſtolus dixit.

Ad obiecta Autem in oppoſitum dicitur/ ꝙ licet commune ſit tam fidelibus ꝙ̃ infidelibus hoc (ſcilicet ꝙ credere eſt donum dei/ & non ex ſolis nobis quantũcunq; videamus miracula) diuina tamen prouidētia/ differentia ordinata videtur inter fideles & gentiles: ꝙ fideles

qui habent moyſen & prophetas ſi non audiunt illos/ relinquan tur ſibiip̃ſis vt nec ex miraculis conuertantur: gentiles autem q̃ hoc ſacrilegio diuina non contempſerunt / miraculis adiuuandi ad conuerſionem ſint. vnde marcus euangeliſta de conuerſio ne infidelium dicit. domino cooperante & ſermonem confirmã te ſequentibus ſignis. Et ad hanc denotandũ differentiã abrahã damnato diuiti dixit. habent moyſen & prophetas/ audiant illos. ſignificatur enim per hoc ꝙ fratres illius diuitis erant de nume ro fidelium/ qui habebant moyſen & prophetas. Vnde obiectio de gentilium conuerſione ob miracula /non militat contra hãc ſententiam.

¶ Ad alteram vero obiectionem dicitur, ꝙ licet multiplicato motiuo ad conuerſionem / facilior ſit ceteris paribus hominis conuerſio: in penam tamen datur fidelibus contẽnentibus tradi tiones ſacrarum ſcripturarum vt nec ex multiplicatis motiuis extrinſecis conuertantur. Arrogantibus enim ſibiip̃ſis conuerſio nem ſi viderent miracula/ reſiſtit deus ſubtrahendo conuerſio nis gratiam: ſcriptum eſt enim. ſuperbis deus reſiſtit. ¶ Et eſt ſententia hec abrahe intelligenda regulariter. nam non eſt pro pterea alligata manus dei/ vt nõ poſſit ex ſpãli gratia conuertere aliquem hmõi contemptorem excitando ſimul illum ex aliquo viſo miraculo. Hec de quarta.

Circa Verba ioannis euangeliſte q̃nto loco propoſita (quotquot autem receperunt eum / dedit eis poteſtatem filios dei fieri) triplex ambiguitas occurrit. ¶ Pria eſt quid ſit huiuſmodi poteſtas. ¶ Secunda eſt quomodo ſtant iſta duo ſimul: ꝙ recepe rint deum/ & ꝙ non ſint filij dei ſed habent poteſtatem vt fiãt filij dei. Nam ſi receperũt eum/ iam ſunt filij dei: & ſi ſunt filij/ non opus habent vt fiant filij: quod enim iam eſt/ non poteſt

amplius fieri. Et ecõtra ſi poſſunt fieri filij/ergo nõ ſunt filij: & ſi nõ ſunt filij/nõ receperunt eum. ⁋ Tertia eſt q̃uo cõſonãt ſibijn uicem hec duo. ſ. ptãs & fieri. Nam ptãs actiuũ ſignificat principium, ac per hoc actionis eſt: fieri vero paſſionem ſignificat. Diſſonant ergo abinuicem ꝙ ſit poteſtas fieri. tanq̃ ſi diceretur poteſtas patiẽdi. quod uidetur implicare contraria ſimul: ptãs. n. eſt poteſtas faciendi/ & non patiendi.

Ad horum Euidentiam duo ſunt prenotanda. Primum eſt diſcretio eius quod eſt dei/ab eo quod ex nobis eſt in receptione qua deũ recipimus per fidẽ. Interueniunt ſiquidem in hmõi receptione duo: hoc eſt donum dei et voluntariũ opus nr̃m. Nec ſeparantur hec duo ſm tẽpus, vt vel prius tempore ſit opus nr̃m q̃ donũ dei / vel prius tpe ſit donum dei q̃ opus nr̃m: ſed ſimul tpe afficiente nos dono dei/ recipimus ipſum credendo. ⁋ Secundum eſt diſcernere inter id quod de facto diuina prouidentia diſpoſuit/ & id quod potuiſſet ſi voluiſſet aliter diſponere. Nam de facto diſpoſuit diuina largitas / vt donum fidei annexum haberet donũ diuine filiatiõis per adoptionem: ordinauit ſiquidẽ immobiliter vt credentes in eũ/diuine eſſent nature conſortes. Potuiſſet autem ſi voluiſſet ordinare vt donum fidei non haberet filialis adoptionis donũ annexum, ſed aliquod aliud premium apponere fidelibus ſuis dandum: quum nulla appareat ratio neceſſarie connexionis inter fidem & celeſtem filiationem.

⁋ Quibus p̃libatis/ dicitur verba ioan. euangeliſte dupliciter poſſe exponi. Primo de receptione per fidem vt ſic: hoc eſt abſtrahendo a fide formata charitate. Et iuxta hunc ſenſum poteſtas eſt ipſa fides. que vt eſt qua credimus / vocatur fides: vt autem eſt qua poſſumus operari ad diuinum conſortium nobis promiſſum / eſt poteſtas qua poſſumus filij dei fieri. Et ſic recipiendo deum per fidem, non ſumus adhuc ſeu ex hoc filij dei / ſed poſſumus filij dei fieri per charitatem: que

ſola diſtinguit inter filios dei & filios perditionis. Et licet hmõi ptãs ſit ptãs agendi/ quia eſt ptãs operandi referendo illã ad opa noſtra: eſt tñ cum hoc & per hoc ptãs patiendi / referendo illã ad fieri & eſſe filium dei. Nam per opera fidei preparamur ad hoc vt fiamus filij dei ab ipſo deo, & non ad hoc vt faciamus nosipſos filios dei. Et propterea euangeliſta non dixit. dedit eis ptãtem filios dei ſe facere: ſed dixit/ filios dei fieri. Vt ptãs relata ad vltimũ terminũ ſcilicet eſſe filium dei/ demonſtraretur ptãs non agendi ſed patiendi: relata vero ad opus propinquũ quo pre paramur ad hoc vt fiamus filij dei/ intelligat̃ actiua in libertate noſtra poſita. Et ſic ſapientiſſime & conuenientiſſime vtrunq; ſimul dixit: ſcilicet ptãtem/ denotando per hoc libertatẽ noſtram ad cooperandum, & fieri filios dei / denotando per hoc ꝙ non facimus nosipſos dei filios ſed a deo fimus filij dei. Et per hoc patet ſolutio omnium obiectorum iuxta primum ſenſum.

¶ Si vero exponantur verba euangeliſte de receptione dei per fidem formatã charitate, idẽ eſt ſenſus, & eadẽ eſſent repetẽda. excepto ꝙ hic non eſſet niſi ordo nature inter fidẽ & charitatẽ/ & inter fieri & eſſe filiũ dei. Vñ qui ſunt perſpicacis ingenij/ & intelligunt quid interſit inter ordinem tpis & ordinem nature, applicare facile poſſunt predicta ordini nature. Nã vt ſummarie dicatur, poteſtas eſt ipſa fides: & quotquot per fidem charitate formatam receperunt eum/ ſimul tempore receperunt tria: ſcili cet poſſe fieri filios dei/ fieri filios dei/ & eſſe filios dei. Primum per fidem: ſecundũ per charitatis ſuſceptionẽ: tertium per ipſam charitatẽ. Sed primũ prius natura q̃ ſecundũ/ & ſecundũ prius natura q̃ tertiũ. ¶ Et ſcd̃m vtrũq; ſenſum ſignificauit euãgeliſta liberalitatẽ diuinã quũ recipimus eũ: qm̃ hinc didicimus ꝙ rece ptionẽ ſuã opus quodãmõ nr̃m donat diuina bonitas gr̃a fidei & ptãtis diuine filiationis/ & ipã ẽt diuina filiatione qñq;: hoc eſt ſi pfecta eſt receptio: hoc eſt ſi ex toto corde eũ recipimus. Hec de qnta & oĩbus ꝓpoſitis. Bude ĩ die ſcti gregorij. M.D.xxiiij.

Incipit ſextum ientaculum: in quo ſex tractantur.

Eccurrunt ſexto in his diebus dn̄ice paſſionis tractanda ſex.

¶ Primum verba domini in cena. nō bibam de hoc genimine vitis vſq; in diem illum quum illud bibam vobiscū nouum in regno patris mei.

¶ Secundum/verbum domini ad iudā in eadem cena. quod facis fac citius.

¶ Tertium / verbum domini ad petrū quum percuſſit malchū. conuerte gladium tuum in locum ſuum:omnes. n .qui acceperint gladium/gladio peribunt.

¶ Quartum apud marcum euangeliſtam. adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo / & tenuerunt eum &c.

¶ Quintum/erat autem paraſceue paſce.

¶ Sextū apud ioannem.accipite eum vos & crucifigite.

Circa primum difficultas nonnulla eſt: qa non apparet ꝙ nouum vinum biberit ſeu bibiturus ſit chriſtus cum apoſtolis in regno patris ſui.

Ad hoc Dicitur ꝙ quum dominus dixit/ quum bibam illud vobiſcum nouum / li nouum poteſt eſſe nomen & poteſt eſſe aduerbium. Et ſi eſt nomen,eſt ſermo de ſpirituali vino/hoc eſt gaudio nouo quod chriſtus in reſurrectione ſua ob nouam corporis immortalitatem aſſecutus eſt. ita ꝙ intendit ſe nō amplius bibiturum corporale vinum donec

tranſeat ad ſpūale vinum.i.gaudium immortalitatis. Quod bibiturus erat cū apoſtolis:qm̄ pͥcipes eos erat facturus illius gaudij:iuxta illud.iterū ãt videbo vos, & gaudebit cor veſtrū / & gaudiū vr̄m nemo tollet a vobis. Et hic ſenſus conſonat verbis relatis a luca euangeliſta:dū refert dn̄m non ſolum de potu ſed de cibo dixiſſe/ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno dei. Manifeſtās ꝙ donec impleretur paſca(hoc eſt donec figura trāſiret in veritatem:hoc eſt chriſtus immolatus in cruce/expoliato inferno demerſoq; diabolo/liberato mūdo a tenebrarū ſeruitute/trāſiret ad ĩmortalē vitā ēt corporis)nō eēt amplius comeſturus & bibiturus.¶ Si ãt li nouū aduerbij vim habeat, verificat̄ de potu corporali.ꝑdixit.n.iuxta hunc ſenſum dn̄s/ ꝙ nō eſſet amplius bibiturus vinū vſq;quo reſurgeret a mortuis:et ꝙ tunc eſſet bibiturus cum ipſis apoſtolis vinum nouum:ideſt nouiter: hoc eſt impaſſibiliter & non ex indigentia aut ſiti vt an̄ paſſionem indigebat potu & cibo, ſed ex poteſtate.

¶ Et iuxta vtrunq; ſenſum duo predixit dominus diſcipulis. Alterum triſtitie: ſcilicet ꝙ non eſſet amplius in hac paſſibili vita comeſturus & bibiturus. Alterum letitie celeriter future: ſcilicet ꝙ tunc tranſibat ad regnum patris ſui:hoc eſt ad immortalitatem corporis per reſurrectionem,quam infra triduum a morte ſua futuram predixerat. in qua immortali vita participes eos eſſet facturus ſui gaudij non ſolum videndo iuxta primam expoſitionem / ſed etiam ſimul comedendo & bibendo iuxta ſecundam expoſitionem.

Circa Secundum (ſcilicet quod facis fac citius) admirationem infert impulſio hec: quoniam impellere iudam ad accelerandum negocium proditionis / alienū cenſetur non ſolum a domino ſed a quocūq; viro iuſto:verba autem hec impulſum ſonāt

ad negociū

ad negocium proditionis exequendum.
Ad hoc Dicitur/ꝙ in negocio proditionis chriſti a iuda
inuenitur aliquid boni & aliquid mali. Et bo
num quidem inuenitur triplex. Primum ſecundum effectum/
qui eſt paſſio chriſti. Et quantum ad hoc verba chriſti/optantis
ſunt, quum dicit/quod facis fac citius. optat.n.cito pati. Ita ꝙ
iuxta hunc ſenſum non impellit iudam ad accelerandum actio
nem, ſed optat celeritatem paſſionis. Et hoc ſuum deſiderium
aperiebat per hec verba iude. Tanꝗ diceret. quod tu facis deſide
ro celerius pati. ¶ Secundum bonum eſt bonum nature ipſarū
actionum iude: omnis.n.actio quantuncunq; mala moraliter
quum ſit res aliqua/bona eſt bonitate nature: & vt ſic/eſt a deo.
Et quantum ad hoc/verba hec domini ſunt preceptiua. & ſigni
ficant ordinem diuine prouidentie ad accelerandum actiones
iude vt tempore ſtatuto a diuina predeſtinatione adimpleretur
paſſio chriſti. Sicut.n.malum non eſt deum cooperari actioni
bus peccatorum quantum ad bonitatem nature, ita malum non
eſt illas precipere. ¶ Tertium bonum eſt ordo mali culpe / hoc
eſt peccati ipſius iude. deus.n.omnipotens qui mala ordinat in
bonum, peccatum iude ordinauit in bonum paſſionis chriſti &
redemptionis humane. Et quantū ad hoc bonum ordinis/verba
domini ſunt verba ordinantis, & volentis adimpleri ordinem
illum vtendo iniquitate ipſius iude ad bonum.
¶ Malum autem in opere iude manifeſtum eſt / ſcilicet ipſum
peccatū. Et quo ad hoc verba domini dupliciter exponi poſſunt.
Primo permiſſiue. Et hoc eſt verum quantum ad hoc ꝙ iudas
peccauit. Secundo ſignificatiue: hoc eſt ꝙ dominus aperiebat
ipſi iude clare & aperte ꝙ ſciebat iniquum propoſitum eius. vt
vel ſic occaſionem habere poſſet reſipiſcendi: dum conſpiceret
magiſtrum ſuum tante ſanctitatis eſſe vt cognoſceret ſecretiſſi
mum cor eius, & ad quid tunc ipſe ire volebat: & non ſolum
ꝙ ſciebat in genere/vnus veſtrum me traditurus eſt. Debebat

enim hinc penitentia duci qua poſtea ductus eſt inutiliter/dicés. peccaui tradens ſanguinem iuſtum. Vnde quum in actione iude relata ad dominum ieſum multiplex bonū deſiderabile adeſſet, rationabiliter a domino impulſus eſt iudas ad faciendum celeriter vnde tot bona conſurgerent / relinquendo ſibiipſi curam ſue culpe.

Circa Tertium (omnes.n.qui gladiū acceperint &c.)ex duplici capite obſcura videntur hec domini verba. Primo quantum ad veritatem ſententie: quia non videmus verificari ꝙ gladio pereant omnes qui gladium accipiunt, ſiue iuſte ſiue iniuſte accipiant. Secundo ex applicatione iſtorū verborum ad factum petri. nam petrus non videtur peccaſſe vtendo gladio percuſſiuo contra aggreſſores chriſti, quum haberet iuſtum bellum / & manifeſta eſſet iniquitas volentium capere chriſtum. Et ſi petrus iuſte vſus eſt gladio, quare pro ratione retrahendi gladium dicitur ei omnis.n.qui gladium acceperit &c.aut.n.hec ratio non eſt ratio ad propoſitum factum petri, aut ſi eſt ratio ad propoſitum/ petrus peccauit: quod eſt abſurdum.

Ad hoc Dicitur ꝙ non eſt ſenſus dominice huius ſententie/gladio materiali perituros eos qui gladiū acceperint: ſed ſenſus eſt ꝙ merebuntur gladio perire. vel ꝙ patientur contrapaſſum: hoc eſt tantum patientur quantū offenderunt. vt per correſpondentiam pene gladij ad actionem gladij/ intelligamus contrapaſſum. Et hoc proculdubio verificatur licet non ſecundum ſpeciem, ſecundum quantitatem tamen pene: iuxta illud. quantum ſe exaltauit in delicijs/tantum illi date tormentorū. Et hic ſenſus videtur magis conſonus litere, pro quāto nō loquitur litera de merito/ ſed futura pena. nō.n.dicit/merent gladio perire/ ſed peribunt gladio. Et per accipere gladium/intelligitur propria authoritate & voluntate vti gladio. principes.n.

& iudices nō accipiunt quaſi a ſeipſis, ſed conceſſo ſibi gladio a deo vtuntur: qm̄ ſunt miniſtri dei ad vindictā malorū: vt petrus prime ſue epiſtole ca.ij. dicit, & paul. ad ro. xiij. Priuate āt pſone defendētes ſe gladio absq; culpa/nō accipiūt gladiū ꝓpria volun tate: ſed coguntur ab inuaſoꝝ aggreſſione vti gladio ad ſuā defen ſionē. Stat ergo ſolida dñica ſententia. ꝙ oēs qui tanq̄ a ſeipſis acceperint gladium/gladio peribunt: hoc eſt nō erunt impuniti, ſed tantum patientur quantum offenderint.

¶ Ad alteram vero obiectionem dicitur/ꝙ licet factum petri ex parte intentionis ſue & iuſtiſſime ac piiſſime cauſe fuerit lauda bile, dupliciter tamen mali ſpeciem habuit. Primo quia preceps apparet: dum ſciens ſpontaneā magiſtri volūtatē ad patiēdū, nō debuit pñte magiſtro & requiſito dñe ſi percutimus in gladio/ ante rñſionem percutere. Secundo (quod magis vrget) quia ad vindictam magis q̄ ad defenſionem percuſſio illa ſpectabat. Nam preſente cohorte preſidis & miniſtris iudeorum adeo ꝙ erat turba multa cum armis &c. prudens ratio non debebat mouere petrum ad defenſionem: quum vana proſpiceretur huiusmodi defenſio: & potius nocitura eſſet q̄ profutura. Pro deſſe ſiquidem non poterat contra tot & tales. Nocere autem multum poterat: vtpote qui miniſtros curie percuſſiſſent. & domino imputaretur ꝙ armis conatus fuerit ſe defendere. pro pter hec enim euitanda ſcandala dominus ſtatim malchum ſanauit. Quo fit vt percuſſio illa quaſi ad vindictam tenderet: vt faciunt hi qui etſi non poſſunt euadere / volunt tamen vin dictam qualemcunq; poſſunt facere anteq̄ capiantur. Et ſic per cuſſio petri habuit ſpeciem vindicte / que priuatis pſonis illicita eſt. Verba ergo dñi non extra propoſitum allata ſunt pro rōne retrahendi gladium a petro extractum: quoniam factum petri reprehenſibile erat / tanq̄ habens ſpeciem mali: hoc eſt vin dicte. Et petrus erat tanq̄ accipiens gladiū: hoc eſt quaſi propria poteſtate vtens gladio ad quaſi vindictam. ¶ Vtor aūt iſtis quaſi

& tanq̄: quoniam de ipſo opere loquor / & non de intentione petri, qua neſciens quid faceret ad defenſionem magiſtri tendebat. Vnde dominus ex duobus capitibus petrum arguit. Primo ex parte facti habentis ſpeciem mali. Secundo ex parte impedimenti quod preſtabat petrus diuine ordinationi / neſciens quid faceret.

Circa Quartum de adoleſcente ſequente chriſtum / incertum eſt quis fuerit, certum tamen videtur ꝙ nullus apoſtolus fuit. Et quidem ꝙ non fuerit ioannes euangeliſta / conſtat ex etate. nam tunc temporis ioannes non erat adoleſcens: quoniam tranſierat trigeſimum etatis ſue annū: vt patet computando annos quibus poſtea vixit vſq; ad nonageſimūnonū etatis ſue annum. Obijt ſiquidem anno a paſſione domini ſexageſimoſeptimo vel octauo / imperante traiano: quibus annis ſi addatur quod supereſt vſq; ad nonageſimūnonum ſue etatis annum, manifeſte apparet ꝙ iam erat. xxx. annorum ad minus tēpore paſſionis chriſti: ac per hoc non erat adoleſcēs. Et quum dicatur iunior ioannes reliquis apoſtolis, cōſequens eſt ꝙ nullus alius apoſtolorum fuerit ille adoleſcens.

¶ Siquis etiam verba marci euāgeliſte diligenter perſpiciat, idē inueniet. nam quum dixiſſet ꝙ diſcipuli omnes fugerunt, tanq̄ e regione commemorans adoleſcentem / ſubdit / adoleſcens autē quidam ſequebatur eum. Hinc. n. inſinuat omnibus apoſtolis fugientibus adoleſcentem ſecutum eſſe chriſtum: ac per hoc nō eſſe illum de numero apoſtolorum.

¶ Suadetur quoq; tertio hoc idem ex modo quo opertus erat / ſcilicet ſyndone ſuper nudo corpore. Non videtur ſiquidem veriſimile ꝙ apoſtolus aliquis ſic coopertus cenaſſet cū chriſto: quum huiuſmodi operimentum (ſcilicet quaſi circunuolui vnō lintheamine) non ſit ordinarius modus veſtiendi, ſed accidentalis his qui ſurgunt ex lecto. Et hinc eſtimari

poteſt ꝙ adoleſcens ille in lecto erat ibi in horto, & ſurrexerat vel forte ad rumorem/vel ad aperiendum ianuā horti/vel &c. & amans chriſtum vtpote frequenter conuerſatum in illo horto ſequebatur eum.

CIrca Quintum de paraſceue paſce/ ſcrupulus nōnullus occurrit: ex eo ꝙ dies ille quo paſſus eſt chriſtus erat primus dies paſce: vtpote in cuius principio veſpertino immolatus erat paſcalis agnus. primus autem dies paſce erat ſanctus/ & nullum opus ſeruile in eo erat licitum: vt patet leui.xxiij. Quomodo ergo erat dies preparationis/ac ꝑ hoc operis ſeruilis, vt euangeliſte dicunt. ¶Et confirmatur ex eo ꝙ lucas euangeliſta dicit ꝙ mulieres que cum ieſu venerant de galilea/ viderunt monumentum & quemadmodum poſitum erat corpus eius, & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta: & ſabbato quidem ſiluerunt ſecundum mandatum. Vbi apparet ꝙ ipſa die paraſceues mulieres parauerūt aromata & vnguenta.

Ad hoc Dicitur ꝙ feſtiuitas diei ſeptimi (qui ſanctificabatur in memoriam ꝙ deus requieuit die ſeptimo ab omni opere quod patrarat) excedebat ceteras feſtiuitates. ita ꝙ non ſolum arctius ſanctificanda erat dies ſeptima, ſed etiam violari ſine crimine tamen poterat alia feſtiuitas veniens in feria ſexta ob reuerentiā diei ſeptime. ¶Nec hoc ego ſomnio: ſed ex exodo ca.xvi.accepi.ibi enim expreſſe mādatur absq; exceptione cuiuscūq; feſtiuitatis vt feria ſexta colligant cibaria duplicia/ & parent parāda & coquant coquenda ꝓpter diē ſeptimā. Quū.n. ſciret lex multas feſtiuitates poſſe cōtingere in feria ſexta/ & nullam exemptam fecerit ab hmōi preparatione propter diem ſeptimam, conceſſiſſe vr̄ vt talis feſtiuitas

in ſexta feria eueniẽs minus ſanctificaretur: alioquin oportuiſſet legm diſponere & ordinare ꝙ quandoq; (ſcilicet adueniente feſto in feria ſexta) colligenda fuiſſent cibaria triplicia in feria quinta / & preparanda & coquenda: quod nunquam ſancitum inuenitur. Et hinc licita erat paraſceue (hoc eſt preparatio) pro ſolennitate ſabbati / & licitum erat & coquere & emere &c.
¶ Et ſic ceſſant obiectiones.

CIrca Sextum de verbis pilati ad pontifices iudeorum / queſtioncula occurrit cur pontifices iudeorum recuſarunt iudicare & crucifigere per ſeipſos chriſtum / pilato bis remittente chriſtum ad eorum iudicium: vt ioannes euãgeliſta teſtatur. Mirum enim hoc videtur: quum tam vehemẽter deſiderarent & procurarent occiſionem chriſti.

Ad hoc Dicitur / ꝙ reuera ſemel tantum pontifices iudeorum recuſarunt iudicare chriſtum / ſcilicet prima vice: quia non permittebatur eis damnare ipſum ad mortem vt volebant, ſed tantummodo iudicare ad leuiorem penã.
¶ Quod vt clare percipiatur / notanda eſt ſeries & verborum & geſtorum: quoniam ex ea clare apparet ſic eſſe. Pontifices enim quum intuliſſent chriſtum vinctum in pretorium pilati vt mandante pilato interficeretur, tentarunt primo ſi ſine expreſſione ſpecialis criminis & diſcuſſione cauſe / ſolo eorum teſtimonio quaſi ex authoritate poſſent inducere pilatum ad conſentiendum morti chriſti tanquam perſone abiecte. & ꝓpterea pilato interroganti eos quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? reſponderunt per locum ab authoritate propria / ſi non eſſet hic malefactor non tibi tradidiſſemus eũ. Et tunc pilatus ſciens ꝙ per inuidiam tradidiſſent eum / & videns eos ſtare in ſua dignitate & authoritate, queſiuit repellere a ſe hanc cauſam / & dixit eis. accipite eum vos / & ſecundũ

legem veſtram iudicate eum. ¶Vbi duo faciebat: quia & reſpondebat conſequenter pontificibus/ & ſaluabat vitam chriſti. Reſpondebat quidem conſequenter/tanq̃ dicens· ex quo vos nõ vultis vt ego cognoſcam de cauſa / ſed vultis ꝙ cognitio veſtra ſufficiat, accipite eum vos & indicate. Saluabat vero vitam chriſti/quia dixit iudicate ſecundum legem veſtram. ſignanter enim dixit veſtram/& non dixit legem moyſi: vt per li veſtrã intelligerent legem ſibi permiſſam ſeu conceſſam a romanis. ſiue illa lex eſſet ipſa lex moyſi limitata ſeu moderata a romanis quantum ad iuriſdictionem mortis, ſiue eſſent ſtatuta aliqua a romanis/illis data. ¶Et ꝙ iſte fuerit verus ſenſus verborum pilati/teſtatur reſponſio pontificum quum dixerunt / nobis non licet interficere quenq̃. Tanq̃ dicerent. iſte malefactor meretur penam mortis/que excedit facultatem noſtram:nobis enim non licet interficere quenq̃. Hec.n.reſponſio quum conſtet ꝙ non eſt vera ſecundum legem moyſi abſolute (quia ſecundũ moyſi legẽ licitum eſt eis interficere malefactores multos) opus eſt vt intelligatur ſecundum legem a romanis permiſſam ſeu datam. Vnde patet ratio quare a principio põtifices recuſarunt iudicare chriſtum:quia ſcilicet volebant ipſum damnari ad mortẽ, quod eis non permittebatur ex illa pilati remiſſione. Vnde non valentes inducere quaſi ex authoritate pilatum ad damnationẽ chr̃i, deſcenderunt ad ſpãlia crimina / accuſantes ipſum in quattuor que lucas narrat &c.

¶De ſecunda autem vice quum pilatus dixit/accipite eum vos & crucifigite/alia eſt ratio & alius ſenſus. Dixit ſiquidem hec verba pilatus poſtq̃ examinata fuerat cauſa ieſu chriſti & ab herode & ab ipſo: & adduxerat iam ipſum foras portantem ſpineam coronam &c. Et non dixit eo ſenſu nec ea ratione vt pontificibus permitteret poteſtatem crucifigendi chriſtum· hanc enim libenter acceptaſſent: ſed eo ſenſu & ratione vt crimen tanti facinoris (ſcilicet interficiendi chriſtum innocentem)

in pontifices retruderet: iuxta conſuetum loquendi morem/quo nos impulſi ab aliquibus vt faciamus aliquid quod nobis videtur iniquum, reſpondere ſolemus. ego non poſſum hoc facere / faciatis vos: non per hoc probantes aut concedentes ꝙ ipſi faciant, ſed retorquentes crimen in eos. ¶ Et ꝙ iſte ſit verus ſenſus / & intentus a pilato / & intellectus a pontificibus, patet ex parte quidem pilati: quia addidit / ego enim non inuenio in eo cauſam ſcilicet mortis. ex parte vero pontificum: quia directe reſponderunt ad retorionem criminis: dicentes ſe in hac petitione nullum peccatum incurrere / ſed diuinam legem ſeruare. reſponderunt enim. nos legem habemus, & ſecundū legem debet mori / quia filium dei ſe fecit. Vbi petitionem ſuā ex lege diuina iuſtificarunt / & dominum ieſum reum vſurpate deitatis dixerunt. Tanquam ſi dicerent. ſi de peccato agitur, non putes nos cauſam procurare iniquam: quoniā ſm legē procedimus. Vñ & pilatus audito hoc ſermone magis timuit diſplicere iudeis / abſoluendo illum quem lex eorum dignū morte facit.

¶ Nunquam ergo pontifices recuſarunt iudicare chriſtum ad mortem: ſed prima vice recuſarunt iudicium ſine facultate damnandi ad mortem. ¶ Secunda autem vice non recuſarunt facultatem crucifigendi chriſtum: quia non eis oblata fuit a pilato per illa verba: ſed reflexerunt crimen a ſe/quod pilatus in eos retorquebat proſequentes cauſam contra chriſtū. Et ſic ceſſat qō & obiectio. Bude in paraſceue. M.D.xxiiij.

Jncipit ſeptimum ientaculū: in quo tractantur tria.

Ccurrunt Septimo in hac ſolennitate paſcali tria.

¶ Primum eſt apud lucā euangeliſtā de duobus diſcipulis eūtibus i emaus: oculi autem eorum tenebantur ne eū agnoſcerent.

¶ Secundum eſt vnde ſcitur ꝙ thomas tetigit manus & latus chriſti/vt doctores affirmant.

¶ Tertium quod in his diebus legitur ex apoca.ca.v. dignus eſt agnus qui occiſus eſt accipere diuinitatem.

CJrca Primum (oculi autem eorum tenebantur &c.) dubium occurrit an ſit ſermo de oculis corporis an de oculis anime. Quod enim ſit ſermo de oculis corporeis/ex eo apparet ꝙ ſi corporalibus oculis intuiti fuiſſent ipſum chriſtum ,quum haberent ex priſtina conuerſatione ſenſitiuam notitiam eius/videndo cognouiſſent eum nō minus tūc ꝗ ante reſurrectionem . vnde ex hocipſo ꝙ videntes ipſum non cognouerunt eum , habetur ꝙ aliquod impedimentum in eorū corporali viſione erat / quo fiebat vt videndo non cognoſcerent ipſum ſicut prius videndo cognouerant.

¶ Qđ vero ſit ſmo de oculis mētis/ex duobus apparet. Prio: qa illimet oculi detenti ſunt ne eum agnoſcerent q poſtea apti ſunt in fractione panis: ſed in fractione panis ſunt aperti oculi interiores : ergo de illismet dixerat euangeliſta ꝙ oculi eoꝝ tenebantur. ¶ Secundo ex eo ꝙ nō ſufficiens impedimentū cognitionis

chriſti allatum fuiſſet ex impedimento viſionis corporalis. Nā per ſenſum auditus reſtabat ſufficiens via ad cognoſcendum chriſtum: audiendo ſiquidem propriam ipſius vocem dum loqueretur in via & aperiret illis ſcripturas/cognoſcere poterant immo debebant ipſum eſſe chriſtum: ſicut ante paſſionem cognouiſſent ipſum voce ſi audiſſent ipſum loquentem in nocte/abſq; hoc ꝙ viderent ipſum. Vnde ex hoc ꝙ neq; audiendo ipſius vocem cognouerunt ipſum eſſe magiſtrum ſuum, inſinuatꝰ ꝙ interiores erant illi oculi qui tenebantur ne agnoſcerent eum: nihil enim ſpectat ad oculos corporeos cognoſcere perſonā aliquam per auditum proprie vocis.

Ad hoc Dicitur/ꝙ ſine dubio de vtriſq; oculis verificātur verba euangeliſte: principalis tamen euangeliſte intentio ad interiores oculos referri videtur. Declaro ſingula. ¶ Quod enim oculi corporei diſcipulorum tenerentur ne agnoſcerent eum, ex verbis marci euangeliſte clarius percipitꝰ. Nam marcus explicat ꝙ chriſtus duobus diſcipulis euntibus in villam oſtenſus eſt in alia effigie. vbi manifeſtatur ꝙ in oculis corporeis ambulantium diſcipulorum oſtendebatur non ꝓpria chriſti effigies ſed alia: quam lucas inſinuat ex verbis diſcipulorum fuiſſe effigiem peregrini, dum dixerunt/tu ſolus peregrinus es in hieruſalem. ¶ Aliam autem effigiem intellige/nō ꝙ aliquam figuram aeream vnius peregrini formauerit dominus coram oculis illorum (quoniam dominus ſeipſum eis monſtrauit) neq; ꝙ in oculis diſcipulorum aliqua egritudinis ſeu illuſionis ſpecies facta fuerit/qua impedita fuerit viſio colorum & figure ipſius chriſti (quoniam nulla ad hoc ratio ducit) ſed ꝙ facies chriſti immutabat tam diaphanum medium q̄ oculos diſcipulorum non ſecundum omnem diſpoſitionem quam habebat, ſed ſecundum aliquid ſic & ſecundum aliquid non. Verbigratia. immutabat ſecundum aliquid ſuorum lineamentorū/oculorum/naſi/frontis &c. & ſecundudum aliquid non: aut

ſecundum aliquid coloris ſui & ſecundum aliquid non. Et ſic apparebat in alia effigie/ & ſic apparebat peregrinus: non per formam ſeu figuram alteram / ſed per ſubtractionem immutationis ſecundum omne quod ſue figure ſeu coloris erat: hinc.n. apparentia fit alterius. Et parua huiuſmodi varietas in immutando ſufficit ad alienam effigiem apparendam & ad non apparendam propriam: quoniam ſpecies viſibilis ſic deficiens ab integritate obiecti repreſentat non talē faciē/ non tales oculos &c. ac per hoc repreſentat alienam effigiem. Conſtat autem hoc fuiſſe in poteſtate ipſius chriſti: in cuius poteſtate erat efficere vt etiam preſens non videretur. Et ſicut non miramur corpus chriſti glorioſum non immutaſſe oculos corporeos diſcipulorū quatenus erat lucidum, ita non eſt mirandum ꝙ non immutauit oculos iſtorum duorum ſecundum omnem diſpoſitionē ſui vultus. Ex hac ergo ſubtractione immutationis immutabantur oculi diſcipulorum ad videndum chriſtum non ſub propria effigie/ & ad iudicandum ipſum peregrinum. Et in hoc conſiſtit impedimentum quo oculi eorum corporei tenebantur ne eum agnoſcerent. Et hec quo ad impedimentum iudicij ſecundum corporalem viſionem ſufficere videntur.

¶ Sed quomodo auditus iudicium impeditum fuerit vt non diſcreuerint vocem chriſti, non videtur ſimilis ratio. Nam fictiōi ſimile videtur / ꝙ vox chriſti aliter immutauerit auditum eorū q̄ formata ab ipſo chriſto fuerit/ aut ꝙ ſecūdum aliquid immutauerit & ſecundum aliquid non. Vnde rationabiliter intelligimus: ꝙ ſicut homines qui ſciunt varijs loqui linguis/ diuerſimode loquuntur dum diuerſis vtuntur linguis / & ſicut qui perſonam alienam fingunt loquendo ita quandoq; loquuntur vt a nō videntibus eos putentur illi eſſe quorum perſonam fingunt in loquendo, ita multo magis dominus ieſus diuerſis modis loquebatur: & non ſemper loquebatur modo quo conſuetus erat loq ante paſſionem/ ſeruato tamen eodē idiomate. Et ſic iſtis duobus

diſcipulis aliter locutus eſt ꝗ̄ conſueuerat ante paſſionem:ita ꝙ
vox non ſonabat ipſum chriſtū/ex hocipſo ꝙ non erat illo mō
formata quo conſueuerat formari ante paſſionem. ¶Et ꝙ hoc
ita ſit ex euangelio ioannis accipere poſſumus:dum eodem reſur
rectionis die chriſtus dominus a maria magdalena non eſt pri
mo cognitus in voce, dum ei dixit.mulier quid ploras/quem q̄
ris? & quaſi ſtatim eſt ab eadem cognitus in voce, dum dixit
ei maria. Ex hoc enim ꝙ in ſecunda voce tam breuī cognouit
eum/& in prima prolixiore non cognouerat eum,accipimus ꝙ
primam vocem chriſtus formauit quaſi alienam/ſecundam āt
more ſolito ante paſſionem: & propterea ſtatim maria cogno
uit eum.Ex hac enim ſolita & cognita chriſti voce/a maria co
gnitus eſt:& non ſufficienter ex hoc ꝙ nominauit eam proprio
nomine.nam ſi ſecūdum priorem vocem qua eſtimabatur hor
tulanus/dixiſſet nomen proprium,maria non habuiſſet rationē
cognoſcendi eum/ſed interrogandi vnde me noſti? ex quo eſti
mabat illum hortulanum eſſe. Sed dum audiuit ſuauiſſima illa
voce magiſtri ſui quam ſolita erat audire/vocari ſe nominatim,
habuit ſufficientiſſimam rationem cognoſcēdi eum. ¶Sic ergo
duobus iſtis diſcipulis dominus nec propriam effigiem/ſubtra
hendo aliquid immutationis corporalibus oculis mōſtrauit/nec
ſolitam vocem auribus eorum propoſuit. Et propterea interiores
oculi eorum tenebantur ne agnoſcerent eum.ita ꝙ pars interior
cognoſcitiua non habebat ex parte ſenſuum vnde indicaret illū
hominem eſſe chriſtum: quoniam nec per ſenſum auditus nec
per ſenſum viſus offerebantur ſenſibilia offerentia indiuiduum
chriſti. ¶Preter hanc autem cauſam alia extabat cauſa impe
diens oculos internos: ſcilicet minus bona diſpoſitio mentis eo
rum. quam ipſimet confeſſi ſunt dicendo/nos autem ſperaba
mus. quāq; chriſtus reprehendit dicens/o ſtulti & tardi cor
de &c. Hinc enim merebantur vt dominus nec per viſum nec
per auditum ſe eis aperiret. Hinc etiam merebantur, vt dum

aperiret eis ſcripturas/ adhuc non cognoſcerent eum.

¶ Et per hec patet ſecundum: ſcilicet ꝙ principalis intẽtio euangeliſte eſt loqui de oculis interioribus. qui ex tot partibus tenebantur ne agnoſcerent eum: nam vt dictum eſt/ tenebant̃ ex parte viſus corporei / & ex parte auditus corporei/ & ex parte deſperationis ſtultitie & tarditatis. ¶ Et hi ſunt quos fateri oportet apertos in fractione panis: ſi pro quia fractio panis non cõcomitanter ſed cauſaliter concurrit ad hoc ꝙ illi cognoſcerẽt chriſtum. Concurreret ſiquidem fractio panis concomitanter/ ſi nõ ex ipſa fractione panis/ ſed dum frangeret chriſtus panem diſcipuli cognouiſſent ipſum: hoc eſt ſi dum frangeret panem/ figura chriſti immutaſſet oculos illorum ſecundum ſe totam: & ſic aperti dicerentur oculi eorum corporei. Sed hec expoſitio diſſonat a plano euãgelij ſenſu: non enim replicatum eſſet ꝙ narrauerunt apoſtolis ꝙ cognouerunt eum in fractione panis/ ſi fractio panis concomitanter ſolum concurriſſet. ita enim potuiſſent dicere ꝙ cognouerunt eũ in benedictione panis/ aut in acceptiõe aut in porrectione eiuſdem ſicut dixerunt in fractione: quoniam chriſtus non ſolum fregit, ſed accepit/ ſed benedixit/ ſed porrexit panem. Quocirca explicando ſolum fractionem/ cauſam denotauerunt cognitionis. ¶ Et licet euangeliſta non explicet modum quo fractio panis cauſauit in eis cognitionem chriſti, attñ ex hocipſo ꝙ ponit fractionem ipſam fuiſſe cauſam cognitionis/ inſinuat miraculum aliquod in illa fractione interueniſſe: puta ꝙ manibus frangebat ſicut alij cultello incidunt: et hoc tanq̃ conſuetum fieri a dño ante paſſionem/ mouit eos ad cognoſcendum ipſum eſſe chriſtum. Ex eo. n. ꝙ iſti duo diſcipuli narrauerunt apoſtolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, manifeſte intelligitur modũ aliquem interueniſſe in illa fractione quo cognouerunt illi ipſum eſſe chriſtum ieſum. nam nõ dicit eos narraſſe ꝙ cognouerũt eum/ ſed quomodo cognouerũt eum. nec dicit quomodo cognouerũt eũ abſolute, ſed determinat

in fractione panis. Illud igitur aduerbiū quomodo determinans cognitionem in tali motiuo ad cognoſcendum/ ſcilicet in fractione panis, incitat nos ad intelligendū interueniſſe in illa fractione panis/ modum aliquem domino ieſu chriſto proprium / ex quo diſcipuli cognouerunt ipſum eſſe dominum ieſum. ¶ Et licet de hoc mirabili actu fractionis ꝙ fuerit chriſto conſuetus an̄ paſſionem euangelia non exp̄ſſe teſtentur, ex hoc tn̄ textu & ex euangelio ioannis non irrationabiliter ſumitur. Ex hoc quidem textu non ſolum quia tanq̄ ſolitus ieſu chriſti actus duxit iſtos diſcipulos in chriſti cognitionem, ſed etiam ex eo ꝙ iſti diſcipuli narrauerunt apoſtolis quomodo cognouerunt in fractione panis: tanq̄ atteſtantes actionem chriſti propriam & ex conſuetudine notam omnibus diſcipulis. Quaſi dicerent. nos cognouimus ipſum certa cognitione/ quum vidimus ipſum frangere panem more ſolito vt ſcitis ꝙ conſueuerat frangere. Ex euangelio aūt ioannis. nam ioan. vlt. quando ad mare tiberiadis chriſtus poſt reſurrectionem manifeſtauit ſe diſcipulis, ad inſinuandum per hunc conſuetum actum chriſtum conuerſatum cum diſcipulis dicitur. & venit ieſus/ & accepit panem & dabat eis & piſcem ſimiliter. Hec enim verba ad id tendere videntur / ꝙ chriſtus tam panem q̄ piſcem diuidebat diſcipulis proprijs manibus: non enim integrum panem neq; integrum piſcem illis dabat. Vnde & ſignanter euangeliſta appoſuit li ſimiliter: vt declararet ꝙ ſimili modo dabat piſcem quo dabat panem: hoc eſt ꝙ ita manibus frangebat piſcem ſicut frangebat panem. Hec de primo.

CIrca Secundum de tactu thome ratio dubitandi eſt/ quia in euangelio non legimus thomam tetigiſſe: ſacri autē doctores/ ſpecialiter leo & gre. tactum affirmant interueniſſe.

Jētaculi ſeptimi qō ſecunda.

Ad hoc Dicitur/ꝙ ex verbis domini recitatis in euangelio ioānis intelligitur thomam tetigiſſe.nam per actum videndi ſignificauit euangeliſta huiuſmodi tactum. ¶Quod non voluntarie dicimus, ſed ex pluribus euangeliſtis manifeſte habemus. Apud lucam nanq; dominus ipſo die reſurrectionis dixit diſcipulis. palpate & videte/ quia ſpiritus carnem & oſſa non habet. Vbi li videte non viſionem corporalem ſignificat, ſed certificationem cognitionis ex tactu. ita ꝙ dicendo palpate & videte/dicebat palpate & certificate vos. Apud ioānem quoq; dominus dixit thome / infer digitum tuum huc & vide manus meas.non.n.digito videre poterat manum, ſed digito certificare ſe poterat de fiſſura claui in manu:& ꝓpterea dicens/ infer digitum tuum huc & vide/dicebat infer digitum tuū & certificare. ¶Nec euangeliſte vſurparunt videndi vocabulum ad deſignandam certam cognitionem; ſed vſitatum loquendi morem ſequuti ſunt.conſueuimus.n.videndi verbo vti non ſolum ad ſignificandum corporalem viſionem aut intellectualē, ſed etiam ad ſignificandum certam cognitionem ſecundū quēcunq; ſenſum. Et videtur hic vſus deriuatus ex certitudine ſenſus viſus. Vnde & in pſal. dicitur de ſenſu guſtus ſpūali. guſtate & videte quoniam ſuauis eſt dominus.

¶Ex hoc ergo ꝙ in hoc propoſito ipſe dominus vſus eſt vidēdi verbo ad ſignificandam certam cognitionem ſecundum tactū/ tum ad apoſtolos alios apud lucam in die reſurrectionis q̄ ad thomam apud ioannem poſt octo dies, conſequens eſt vt affirmante domino/quia vidiſti me thoma credidiſti / affirmata ſit certificatio ſecundum tactum:que per verbū videndi ſignificata & oblata ab ipſo chriſto erat. Ita ꝙ dicendo quia vidiſti me credidiſti/dixit quia tangendo certificatus es credidiſti &c. Vnde patet ex euangelio haberi ꝙ thomas tetigit: & propterea confeſſus eſt credendo / dominus meus & deus meus. Hec de ſecundo.

Ientaculi ſeptimi qō tertia.

Circa Tertium dubitandi ratio eſt/quia chriſtus dominus ab eterno fuit deus:nec per mortem deſijt eſſe deus:nam totus deus erat in ſepulcro / & totus deus erat in inferno cum anima chriſti. Quomodo ergo poſt reſurrectionē ſuam de eo dicitur/ ꝙ dignus eſt accipere diuinitatem;quaſi non haberet illam.

Ad hoc Breuiter dicitur/ꝙ accipere dicimur aliquid nō ſolum ſi de nouo accipimus illud, ſed etiam ſi prius illud habentes de nouo vtimur. Vnde & habens gladium dicitur accipere gladium quando de nouo vtitur illo. ¶ Et iuxta hunc ſenſum dominus ieſus licet ab eterno fuerit deus/& nunꝗ defierit eſſe deus: quia tamen poſt reſurrectionem ſuam v ſurus erat diuinitate ſua manifeſte/quā ſub paſſibili carne tanto tempore occultam tenuit/ & ex merito paſſionis ſue debebatur ſibi manifeſtatio glorie ſue (vt apoſtolus ad phil.ij.dixit) ideo dignus poſt reſurrectionem ſuam dicitur accipere diuinitatē non ad de nouo habendum illam, ſed ad manifeſtum vſum illius. qui vſus vſq; ad diem iudicij quo manifeſtiſſime apparebit omnibus deus extenditur. Hec de tertio & tota hac parte. Bude ſabbato in albis. M.D.xxiiij.

Incipit octauum

Incipit octauū ientaculum: in quo declarant̄ de pctīs qnq3.

OCcurrūt Octauo declarāda da pc̄tis quinq3.

¶ Primum eſt math.xij. oē pc̄tm̄ & blaſphemia remittetur hoībus: ſpūs āt blaſphemie non remittetur.

¶ Scd̄m eſt prime ad cor.vi. oē pc̄tm̄ quodcunq3 fecerit hō extra corpus eſt: q āt fornicatur in corpus ſuū peccat.

¶ Tertium eſt .i.ioan. vlt. qui ſcit fratrem ſuū peccare pc̄tm̄ non ad mortem, petat / & dabitur ei vita peccanti non ad mortē: eſt pc̄tm̄ ad mortē / non pro illo dico vt roget quis.

¶ Quartū eſt apoc.iij. vtinam eſſes calidus aut frigidus: ſed quia tepidus es / incipiā te euomere ex ore meo: quia dicis. diues ſum / et locupletatus et nullius egeo: et neſcis quia miſer es et miſerabilis et pauper et cecus et nudus.

¶ Quintum eſt apoca. vlti. qui nocet noceat adhuc: et qui ſordidus eſt ſordeſcat adhuc.

CIrca primum math.xij. (omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus / ſpiritus autem blaſpemie non remittetur) dubium occurrit de differentia poſita inter ſpiritū blaſphemie et reliqua pc̄tā hominum q̄tum ad hoc ꝙ ſpiritus blaſphemie non remittetur / reliqua vero remittentur. Nam aut eſt ſermo de remiſſione quantum eſt ex natura peccati. Et ſic non ſaluatur differentia poſita: quia commune eſt omni peccato mortali / q̄tum eſt ex parte ſui eſſe irremiſſibile: quum faciat hoīem dignū eterna morte / &

conſtituat inimicū deo. Aut eſt ſermo de remiſſione ſecundum potentiam. Et nec ſic ſaluatur differentia poſita: quia commune eſt omni peccato mortali poſſe remitti, non ſolum per omnipotentiam dei/ ſed per miſericordiam eius ſolitam / tam per ſacramentum baptiſmi q̄ per ſacramentum penitentie. Aut de remiſſione in actu: hoc eſt ꝙ reliqua remittentur & hoc non. Et nec ſic ſaluatur differentia poſita, ſed vtrinq; falſa videtur. nam nec de omnibus reliquis peccatis hominum verificatur ꝙ qn̄q; remittentur hominibus: quum multi damnentur propter hm̄oi peccata. nec pro vero aſſerendum eſt aliquod quodcūq; ſit illud peccatum hominis in hac vita ꝙ nunq̄ remittetur: quoniam affirmare hoc/ eſt ponere hominem illum in deſperationem. nam ſi certificatus eſſet quis per domini ſententiam ꝙ peccatum ſpiritus blasphemie nunq̄ remittetur/ haberet cauſam deſperādi habens tale peccatū: vtpote certus de nō cōſequendo remiſſionē.

Ad hoc Dicitur/ ꝙ quū manifeſte ſpiritus blasphemie diſtinguatur in litera contra blasphemiam, videtur per ſpiritum blasphemie intelligendū quoddam ſpeciale blasphemandi genus. quod iudicio meo conſtat ex maligna machinatione aduerſus deum: dum aliquis ad hoc dat operam vt que dei eſſe cognoſcit aut putat deſtruat/ peruertat/ alij attribuat &c. hm̄oi.n. blasphemie genus merito blasphemie ſp̄us appellatum eſt/ pp plenitudinē rōnis blasphemandi. Et pp cōſuetum loquendi morē quo appellamus hominem oībus opponentē hr̄e ſp̄m cōtradictiōis. ita hm̄oi malignātes dr̄ hr̄e ſp̄m blasphemie. ¶ Inter hoc igr̄ crimen ſp̄us blasphemie & alia pctā & ipſas blasphemias dr̄ia quo ad remiſſionē eſt, ꝙ reliqua regulariter loquēdo remittuntur hominibus/ hoc autem regulariter loquēdo nunq̄ remittit̄. Ita ꝙ dn̄s hanc dr̄iam reuelaſſe vr̄ in hoc textu. Et q̄uis ēt iſtis ſi pn̄iam agerent venia daretur, diſpoſuit tamen diuina iuſtitia permittere iſtos impenitentes perſeuerare. Ita ꝙ ſub hac dn̄ica reuelatione cadit non ſolum negatio remiſſionis/

ſed negatio doni penitentie. tanq̄ ſi dictum fuerit/ ꝙ peccanti-
bus ſpiritu blaſphemie nunquam concedetur remiſſio:quia nūq̄
concedetur eis gratia penitendi / exigente hoc maxima illorum
nequicia.

¶ Ad dubitationem igitur reſpondetur ꝙ ſermo eſt de actuali
remiſſione nō ſimpliciter & abſolute/ſed regulariter:hoc eſt ſm
cōem curſum.¶ Et quū obijcitur ꝙ non oīa reliqua remittuntur
ēt ſecundū cōem curſum.rn̄detur dn̄m non dixiſſe ꝙ oīa reliqua
remittentur ſingulis hoībus,ſed dixit ꝙ remitterentur hoībus:ad
qđ verificandū ſufficit ꝙ remittantur aliquibus hoībus. ¶ Qđ
vero obijcitur de deſperatione/ ſoluitur dicendo ꝙ talis non de-
bet deſperare:qm̄ deus nō alligauit miam ſuā cōi curſui/ſed ꝑter
illū ſeu ſupra illum pluries miſertus inuenitur peccatoꝝ: vt pa-
tet de latrone/de paulo/de magdalena,quos ſupra cōem curſum
ſtatim ita euexit. Omni ergo conatu ieiunijs & elemoſynis &
orationibus/ alienisq; ſuffragijs tanto magis conari talis deberet
ad diuinam implorandam miſericordiam, quanto remotiorem
ſe ab illa conſtituit. Hec de primo.

CIrca Scđm.1.ad cor.vi.(oē pctm̄ quodcunq;
fecerit hō/extra corpus eſt:qui aūt fornica-
tur/in corpus ſuum peccat)qō occurrit/tū contra pri-
mam partē/tū contra ſecundā.¶ Contra primam qa-
dem:qm̄ falſum vr̄ omne aliud a fornicatione pctm̄ extra cor-
pus eſſe. Apparet.n.triplex manifeſta inſtantia. Prima de comeſ-
ſationibus & ebrietatibus: quas conſtat peccata eſſe in corpore
& non extra corpus. Scđa de percuſſione & vulneratione ſuiip-
ſius:quum.n.quis percutit aut vulnerat ſeipſum,manifeſte pec-
cat contra corpus ſuum plusq̄ inebrians ſe. Tertia de abuſu ma-
nuum loco pedum:vt ſiquis ambularet more quadrupedū.hinc
enim maxime peccaret in corpus ſuū,dehoneſtans illud/& ab-
ducens ac deijciens ab humana dignitate/& efficiens illud ſimi-
le beſtijs. ¶ Contra ſecundā vero partem:qm̄ non apparet vera

neq; per ſe neq; per accidens. Non per ſe: quia licet in peccatis contra naturā contumelia fiat corpori (iuxta illud ad ro.1.vt contumelijs afficiant corpora propria) in peccatis tamen naturalibus quale eſt fornicatio/nulla apparet iniuria corporis ſed anime: dum anima ſubditur corpori & inquinatur peccato. Nec ꝑ accidens: quoniam non oportet fornicantem nocere corpori proprio, quū ſemen ſit de ſuperfluo indiuidui &c. Et ſi ad ea que ſunt per accidens egrediendum eſt, in promptu obijceretur ꝙ plures occidit crapula q̄ gladius.

Ad hoc Dicitur/ſermonem apoſtoli eſſe de peccatis humanis in genere. Ita ꝙ non intendit fornicationem comparare ſingulis peccatorum ſpeciebus, ſed cōibus generalibus peccatis: nec loquit̄ de effectibus peccatoꝝ ſed de peccatis ipſis. Et intendit ꝙ ſolum peccatum fornicationis & tanto magis adulterij & ſimilium eſt peccatum in corpus proprium: hoc eſt infert iniuriam proprio corpori. quū diſtinguitur enim peccatum in deum/in proximum &c. ſenſus eſt ꝙ infert iniuriā deo/infert iniuriam proximo &c. Ac per hoc quum dicitur hic ꝙ peccat in corpus proprium/ſenſus eſt ꝙ iniuriam facit proprio corpori.

¶ Vñ ad obiecta cōtra primā partē r̄ndendo dr̄/ꝙ neq; comeſſatio neq; ebrietas iniurioſa eſt corpori ꝓprio in ipſo actu peccati: q̄uis effectus eaꝝ iniurioſus ſit corpori/pro q̄to illi nocet. & ꝑ tanto dn̄r extra corpus eſſe quo ad iniuriam: quia extra corpus ſumitur hic/vt diſtinguitur contra peccare in corpus proprium: in quo fornicatio a reliquis differre dicitur. ¶ De percuſſione āt et vulneratione ꝓpria/dr̄ hm̄oi c̄ria cōputari extra gn̄alē rōnem peccatorum cōium: vt patet ex hoc ꝙ homicidiū ſm cōem ſuam rationem nō ponitur peccatum in corpus propriū/& tn̄ occidere ſeipſum/maxime eſt contra corpus propriū. Vñ hm̄oi ſpālia peccata vt exiſtentia extra comparationem quam facit apl̄us reijcienda ſunt. ¶ De ambulatiōe vero more quadrupediū

& ſimilibus dicitur / ꝙ quum hec ſint peccata plusq̄ humana (qm̄ apud philoſophos ſunt peccata beſtialitatis) valde remota ſunt a comparatione que ab apoſtolo fit.

¶ Ad ea vero q̄ obijciuntur contra ſecundam partem rn̄detur / ꝙ ſermo eſt de iniuria quam per ſe facit fornicatio corpori ꝓprio. Et quum queritur que eſt illa iniuria / reſpondetur ꝙ eſt duplex. ſ. dehonorationis & ſubiectionis. Dehonorationis quidē / q̄a mēbra ſua membra facit meretricis: qui enim adheret meretrici vnum corpus efficitur cum ea. Subiectionis vero / quia mēbra ſua ſubijcit poteſtati meretricis. Vnde patet ꝙ nō oportet recurrere ag nocumenta per accidens / aut ad quecunq̄ alia per accidens. Hec de ſecundo.

Circa Tertium. 1. ioan. vlt. (qui ſcit fratrē ſuum peccare peccatum nō ad mortem / petat & dabitur ei vita peccanti nō ad mortem: eſt peccatum ad mortem / non pro illo dico vt roget quis) difficultas occurrit de differentia peccan ad mortem et peccati nō ad mortē / an ſit ſermo de morte corporis an de morte anime. Ita ꝙ ſi ad mortē corporis ſpectatur, peccatum ad mortem intelligitur finalis impenitentia: hoc ē qn̄ homo moritur in peccato mortali absq̄ penitentia interiori: hoc enim eſt pct̄m̄ durans vsq̄ ad mortem corporis incluſiue / & propterea ducens ad mortem eternam. Si autem ad mortem anime ſpectatur, vocatur peccatum ad mortem omne peccatū mortale: quia mors anime eſt.

¶ Qō igitur eſt quis ſit ſenſus ioannis apoſtoli per hec verba. Nā contra primū ſenſum militant verba ipſius textus, dū dr̄ q ſcit fratrem ſuū peccare. De finali ſiquidem impenitentia non poteſt aliquis dum viuit ſcire ꝙ peccat huiuſmodi peccato: ſed ſolum poſt mortem poteſt ſciri ꝙ peccauit finali impenitentia: quoniam quādiu viuit poteſt penitere, ac per hoc non eſt adhuc finaliter impenitens. Et propterea de hoc peccato non eſſet

dicendum/qui ſcit fratrem ſuum peccare / ſed qui ſcit fratrem ſuum peccaſſe. ¶ Contra ſecundum vero ſenſum (iuxta quem ſolummodo peccatum veniale eſt peccatū non ad mortem) militant duo verba textus. Primum quum dicitur/& dabitur ei vita. nam peccans ſolum venialiter/non eget vt detur ei vita: quū habeat ipſam ſpiritualem vitam per charitatem / que ſtat cum peccato veniali. Vnde ex hoc ꝙ dicit/ & dabitur ei vita peccāti nō ad mortem, ſignificat ꝙ talis peccans non ad mortem eget vita: vtpote non habens illam ſed expectans vt detur ſibi. quod nō conuenit peccato veniali ſed mortali. Secundum quum dicitur/ non pro illo dico vt roget quis. Nam hinc ſequeretur ioannē nō dicere vt rogetur pro peccantibus mortaliter. cuius contrariū dominus docuit/ orate pro perſequentibus vos: & fecit orans pro crucifixoribus: & ſtephanus orauit pro lapidantibus. conſtat āt hos omnes peccaſſe mortaliter, & non eſſe rationabile vt ioannes euangeliſta diſcordet a doctrina & exemplis chriſti & ſanctorum: diſcordaret autem ſi timeret orandum eſſe pro irretitis peccatis mortalibus.

Ad hoc Dicitur/ꝙ quum ſermo omnis niſi per ſe intelligatur/incertus ſit(vtpote vagus per accidentia) per pctm̄ ad mortem intelligendum eſt pctm̄ quod per ſe machinatur ad mortem aīe: hoc eſt ex intentione abijcit vitam anime: vt quum quis ex intentione non curat de ſalute anime ſue/de paradiſo/ & hmōi. Dico āt ex intentione: propter eos qui non ex hmōi intentione ſed ex conſuetudine deliciarum & luxuriarum/ex conſuetudine vſurarum / & ſic de ſimilibus/viuunt tanꝗ non curantes de ſalute aīe ſue: tales.n. nō ex intentiōe peccant cōtra vitā anime ſue, ſed ex paſſionibus/infirmitatibus &c. ¶ Intēdit ergo ioā. euāgeliſta differentiā inter pctōres ex cōtēptu ꝓprie ſalutis peccātes/ et inter alios q ex ignorātia aut paſſione et hmōi incurrūt peccata mortalia. Et inſtruit chriſtianos vt quū viderit aliquos peccare ex ignorātia aut īfirmitate &c. orēt ꝑ illis

cum fiducia : quum viderint autem peccantes ex contemptu
proprie vite/non preſumant petere pro eis veniam: ſed vel relin-
quant eos in curſu ſuo, vel (vt bernar. inſinuat) gemant/ſi for-
te diuina miſericordia adijciat quod oratio nõ preſumit. Et bene
nota ꝙ ioannes non affirmat repellendam eſſe orationem ꝑ ta-
libus/ſed non audet dicere vt orent pro talibus, tanq̃ petitio vi-
deatur preſumptuoſa: ait enim .non dico vt oret quis. ¶ Et hic
ſenſus conſonare videtur non ſolum toti textui & contextui/ſed
etiam geſtis ſanctorum: nam dñs orans pro crucifixoribus adie
cit cauſam ignorantie: quia neſciunt quid faciunt. & paulus ꝑ
quo exauditus fuit ſtephanus/teſtatur ſe miſericordiam conſecu
tum quia ignorans fecit. ¶ Vnde patet ꝙ neuter queſitorum ſen
ſuum eſt intentus ab apoſtolo; ſed iſte quem diximus : cui oĩa
conſonare videntur. Hec de tertio.

CIrca Quartum apoca. iij. (vtinam eſſes fri
gidus aut calidus: ſed quia tepidus es/
nec calidus nec frigidus / incipiam te euomere
ex ore meo: quia dicis ꝙ diues ſum et locupleta-
tus et nullius egeo : et neſcis quia tu miſer es et
miſerabilis et pauper et cecus et nudus) ambiguitas occurrit ex
quadruplici capite. ¶ Primo: quia inconueniens manifeſtũ eſt
attribuere alicui ſancto angelo deſiderium mali culpe: ac ꝑ hoc
non conſonat illi/dicere vtinã eſſes calidus aut frigidus: nam per
eſſe frigidũ /intelligitur alienum manifeſte eſſe a toto charitatis
igne. ¶ Secundo: quia non conſonant hec duo ſibijnuicem/ ſci-
licet tepor et feruor arrogantie: et tamen in litera vtrũq; dicitur
hunc epiſcopum habere. nam primo dicitur quia tepidus es: &
deinde ſubiungitur / dicis ꝙ diues ſum & locupletatus & nul-
lius egeo. vbi ſuperbie feruor magnus notatur : quum falſo ſibi
arroget diuitias &c. ¶ Tertio. quia aliud eſt ex tepore/aliud
ex ignorantia peccare : nam tepor ad infirmitatem animi

ſpectare videtur:& propterea mirum eſt ꝙ in litera iſte dicitur tepidus:& deinde ſubditur eius ignorantia dum dicitur/ & neſcis qa miſer es & miſerabilis &c.¶ Quarto.quia nulli debet imputari defectus non ſolum inculpabilis ſed impoſſibilis euitari: nullus inquit philoſophus improperabit ceco nato. Sed hoīem in hac vita neſcire ſe eſſe abſq; charitatis gratia/eſt defectus & inculpabilis & ineuitabilis:nullus enim ſcit an odio vel amore dignus ſit:vt dicitur eccleſiaſtes.ix.Inconuenienter ergo arguitur iſte ꝙ neſciat ſe miſerum &c.

Ad hoc Dr̄/ꝙ hō iſte vltimo deſcriptus de quo eſt ſermo/habet ſecundum planū litere ſenſum cōditiones quattuor. Prima eſt eſſe extra charitatē.q̄ ex eo habetur ꝙ deſcribitur miſer/miſerabilis/pauper & cecus ſm veritatem. Secunda eſt eſſe tepidū.que clare patet in litera. Tertia eſt eſtimare ſe diuitem/locupletatum/et nullius egere. Et hec etiam clare patet in litera. Et ponitur cauſa tepiditatis:quoniam cū coniūctione cauſali in litera ponitur / dicendo/quia dicis ꝙ diues ſum &c. Quarta eſt neſcire ſe eſſe miſerum & miſerabilem/ pauperem/cecum & nudum. Et hec quarta conditio ſimiliter ponitur concā tepiditatis : dum continuatur in textu cum antedicta cauſa ſub eadem coniunctione cauſali:vt patet intuenti.

¶ Ex quibus omnibus colligitur/huiuſmodi hominem abundare multis bonis ac donis ſiue naturalibus ſiue gratuitis / & multis bonis operibus. Ita ꝙ primum iſtius peccatum apparet ſuperbia de multis bonis que in ſe recognoſcit. Et ſi ſingula diſcernimus, iſtius hominis oculus adeo perſpiciebat bona que in ſe erant vt erraret & ſuperbiret. Erraret quidem : quoniam ex bonis ſecundum quid eſtimauit ſe bonum ſimpliciter: hoc eſt ex donis & bonis operibus quibus abundat ſine vera charitate / eſtimauit ſe etiam charitatem & illius dona habere. Hoc enim ſonant verba ſua, dum interiori verbo dicebat. diues ſum /

& hoc quo ad dona tam nature q̄ gratie: locupletatus ſum/ & hoc quo ad bona opera & ſtudia: & nullius egeo/ & hoc vniuerſaliter quo ad dona quecunq; neceſſaria. ita ꝙ eſtimabat ſe nullo amplius dono egere: & tamen falſum erat: quoniam carebat charitate & gratia gratumfaciente. Superbiret autem quoniam bonis illis que habebat ſeipſum magnificabat: nam dicebat. ego ſum diues / ego locupletatus / ego nullius egeo: quum vir rectus debuiſſet dicere/quia fecit mihi dominus magna qui potens eſt &c. & deum non ſe magnificare/nec vnq̄ prorumpere in tam temerariam eſtimationem ꝙ nullius egeret. Nec intelligo hunc eſſe tanta elatum ſuperbia vt ex intentione ſuperbiret(quoniam iam eſſet in numero non tepidoꝝ ſed frigidiſſimorum) ſed quia per modum ſuperbientis & tali eſtimationi innitentis ſe habebat: quod vt clarius patebit/ facit hominem tepidum.

¶ Erat quoq; huic ſuperbie ac falſe eſtimationi annexum alterū peccatum negligentie: nam cum hac eſtimatione negligebat iſte diſcutere interiorem diſpoſitionem anime ſue quo ad mala pene atteſtantia malum culpe. Neſciebat enim ſe eſſe miſerū/ miſerabilem/ pauperem/ cecum & nudum: que ſunt mala pene atteſtantia malum culpe. Et fomentum huius negligentie q̄uis ex litera nō habeatur niſi antedicta ſuperba eſtimatio, videtur tamen eſſe incertitudo charitatis. Ita ꝙ ex hoc ꝙ non poteſt homo ſcire certa cognitione ſe habere gratiam gratum facientem ſeu charitatem, neglexit perſcrutari antedicta mala ſua: tanquam eiuſdem rationis ſit cognoſcere habere ſe bona gratie & charitatis / & diſcutere huiuſmodi mala. Quod tn̄ non eſt veꝝ:nam etſi homo nō pōt cognoſcere in ſe eſſe donū charitatis infuſe, poteſt tamen diſcernere an ſit pauper & cecus: paupertas enim conſiſtit in penuria operum interiorum ſimilium operibus interioribus charitatis: puta ſi habebat interiorem actum penitētie/ ſi interiorē actū gratitudinis/ ſi reuerētie

& tremoris in deum/ſi miſericordie in proximos/ ſi humilitatis in ſeipſum. Similiter de viſu/ ſi videbat eo modo vidēdi de quo ſcriptum eſt. ad videndum in bonitate electorum tuorū· vident enim electi in bonitate/propria quidē bona vt dei, propria vero mala culpe/accuſando ſe/ corrigendo / puniendo / propria vero mala pene equanimiter tolerando, bona aliorum gaudendo, mala aliorum condolendo &c. quo contra ceci videntes in ſuperbia cordis ſui / proximos vident iudicando ſeu contemnendo / bona eorum paruifaciendo/ mala eorum accuſando / indignando &c. bona que habent vt ſua magnificando / mala que habent excuſando &c. huiusmodi enim paupertatem / cecitatē & nuditatem virtutum his annexam poteſt homo ſi vult diligenter in ſe diſcutere & cognoſcere· Et in hoc iſte homo defecit: neglexit. n· hm̄oi mala pene in ſe diſcutere, & ſic neſciuit ſeipſum miſerum &c.

¶ Ex his autem duobus (ſuperbia ſcilicet & negligentia) conſurgit in homine quedam confidentia quaſi manendi in ſtatu in quo ſtat. Ex eo. n. ꝙ eſtimat ſe abundantem in bonis & neſcit miſeriam ſtatus ſui/ quaſi ſecurus incedit: & inde naturaliter procedit affectus tepidus ad dona gratie gratum facientis hn̄da. Et ꝑpterea homo iſte ponitur tepidus ex his cauſis: ſcilicet quia dicebat/diues ſum &c. & neſciebat ſe eſſe miſerum &c. Hm̄oi autem diſpoſitio tepidi animi vtinam non frequens inueniatur in his qui putantes ſe in gratia dei eſſe/ negligunt diſcutere interiorem animi ſui diſpoſitionem quo ad penuriam interiorum actuum virtutū & interioris viſus· Signum autem tepidi animi videtur eſſe non progredi ſeu non augeri in interioribus actibus virtutum infuſarum.

¶ Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hunc eſſe verū litere ſenſum, ſolidior tamen ſenſus iſte apparet ex ſubiuncto conſilio exhibito in textu iſti homini: dum ſuadet ei in remediū ſtudiū emēdi aurū ignitū &c. In emēdo ſiquidē/duo inueniunt

contraria tepori. Alterum eſt appreciare ſeu magni eſtimare id quod eſt emendum. alterum eſt exhibere precium equale rei emende. Et primum quidem ſpectat ad animum. ſecundum autem ad executionem operis. Que ideo tollunt teporem/ quia tepidus non eſtimat donum gratie tanq̄ emendum/nec ſtudet in excutione exhibere opera quaſi equiualentia ad gratiam: ad que tamen duo maxime debet aſſurgere tepidus, & vt ſumme magnifaciat quo caret gratie donum/ & vt omni conatu exerceat ſe quaſi ad cogendum deum vt det ſibi gratiam. Secundū quoq; remedium quod adiungitur/idem teſtatur ad cauſas tepiditatis relatum. nam quia & male videndo bona que habet/ & non videndo mala que habet/tepidus effectus eſt, medicina ꝑ oculis ei offertur/ qua impedimenta videndi tollantur: inter q̄ precipuum eſt ſuperbia, que collyrij vnctione tollitur/ ſi a chriſto diſcimus quia mitis eſt & hūilis corde.

Ad obiecta Igitur ordinate reſpondēdo/dicitur dupliciter poſſe accipi metaphoram hanc de calido & frigido & tepido. Primo intelligendo per calidum manifeſtam charitatem/ & per frigidum manifeſtam iniquitatem/per tepidum vero medium: qualis deſcriptus eſt qui ſibi videtur bonus & tamen eſt malus. Et iuxta hunc ſenſum optat angelus magis frigidum q̄ tepidum, non vt meliorem/ ſed vt faciliorem ad reſipiſcendum: qui enim cognoſcit ſe eſſe malum/ facilius correctionem ſuſcipit q̄ is qui putat ſe eſſe bonum & quaſi tutus tepet. ¶ Secundo referendo metaphoram totam ad guſtum ſeu ſumentem. Et iuxta hunc ſenſum tam frigidus q̄ calidus bonus eſt: nam & calida libenter ſumimus/ & ſimiliter frigida libenter ſumimus. ſolum autem tepidum abhominabile eſt: vtpote vomitum cauſans. Et ſic optans angelus vtinam eſſes calidus aut frigidus/ optat bonum vtinam eſſes ſicut cibus aut potus habilis ad ſumendum: vt eſt alimentum calidum/ & alimentum frigidum. Et hic ſenſus magis cōſonat

litere: pro quanto parabola hec ad hoc tendit/ vt ſolum tepidum abbominabile dicatur tanꝗ vomitiuum. Vnde patet nihil mali per hec verba optari ab angelo.

¶ Ad ſecundam obiectionem dicitur / ꝙ in iſto homine tepido eſſet feruor ſuperbie & arrogantie ſi ex intentione ſuperbiret ad hoc vt ſe diuitem/ locupletatum & nullius egentem magnificaret, ſed iſte tepidus non ex intentione ſic ſuperbit/ ſed ex mō ſe habendi: quandoquidem ſic confidit in his que habet tanꝗ indicans ſe locupletem/ diuitem & nullius egentem. Videtur enim quedam ſuperbia ſicca magisꝗ ſuperbie feruor: & propterea non inde aperte malus ſed tepidus effectus eſt.

¶ Ad tertiam dicitur/ ꝙ tepor & ignorantia poſſunt ſubordinari. ita ꝙ ambo poſſunt diuerſimode cauſare peccatum: tepor immediate/ ignorantia mediate. Sic autem eſt in propoſito: ignorātia enim proprie miſerie cōcauſat teporem, quo deinde peccatur. Nec iſta ſimultas contrariatur diuerſitati cauſarum peccandi / ſcilicet ex ignorantia vel infirmitate: quoniam illa diuerſitas intelligitur ſecundum cauſas proximas: quando ſcilicet cauſa ꝓxima eſt infirmitas non ignorantia/ aut econtrario. Secus autē eſt quū infirmitas circa vnum actum ſubordinatur ignorantie alterius rei precedentis: vt patet eſſe in propoſito.

¶ Ad quartam dr̄/ ꝙ huic tepido nō imputatur neſcientia doni charitatis in ſeipſo: ſed ignorantia proprie miſerie: que non ſolum eſt euitabilis / ſed valde culpabilis: vt patet ex dictis. Hec de quarto.

Circa quintum apoc. vlt. (qui nocet noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc. & qui iuſtus iuſtificetur adhuc/ & ſanctus ſanctificetur adhuc) difficultas ex triplici capite occurrit. ¶ Primo de veritate: quia vtraꝗ pars / progreſſus ſcilicet

tam malorum q̃ bonorum/ falſa videtur. nam multi hodie ma-
li cras boni: vt patet de paulo & latrone &c. & ſimiliter multi
hodie boni cras mali: vt patet de nicolao/ ſalomone &c. ¶ Scdo
de decentia: quia hec verba ſunt angeli alloquentis ioannẽ. inde-
cens autem videtur vt angelus ſanctus dicat/ qui in ſordibus eſt
ſordeſcat adhuc, multo magis q̃ indecens fuerit iudicium infer-
re blaſphemie in diabolum: quod tamen non eſt auſus michael
archangelus: vt iudas in epiſtola ſua dicit. ¶ Tertio de conceſſio
ne temporis. nam deus nemini dedit ſpatium male operandi (vt
dicitur eccleſiaſtici. xv.) immo vt eſaias dixit/ propterea expectat
dñs vt miſereatur veſtri. quomodo ergo nũc angelus tempus p-
pinquum denuncians dicit: qui nocet noceat & qui ſordet ſorde-
ſcat: tanq̃ concedens malis tempus peiora faciendi.

Ad hoc Dr/ q literalis ſenſus hoꝝ verborum ad pre-
ſcitorum & predeſtinatorum conditionem ac
tempus vſq; ad iudicium tendere videtur. Ad cuius euidentiam
prenotandum eſt angelum more humano allocutum eſſe ioan-
nem in fine apoc. monendo eũ ne claudat librũ apocalypſis/ aſſi-
gnando pro rõe quia tẽpus prope eſt. Conſueuimus ſiquidẽ qñ
in aliud tẽpus differenda eſt lectio libri/ claudere librũ/ reſeruan-
do ipſum ad tempus oportunũ: qñ vero tunc imminet tẽpus vtẽ-
di libro qui inuenitur apertus/ dicimus ne claudas librum quia
iam inſtat tempus vtendi illo. Sic angelus ioanni ſcribẽti apoca-
lypſis librũ dicit. ne ſignaueris librum hunc/ qa tẽpus inſtat exe-
quendi ea q̃ ſunt ſcripta in illo. Et notanter ex parte inſtantis tẽ-
poris ad vniuerſale iudicium reddit rõnem non ſigillandi librũ.
duo nanq; exequendorũ gña in apocalypſi reuelata ſunt. Quedã
adimplenda in tpe: & ſunt que fient vſq; ad diem iudicij. Que-
dam adimplenda in eternitate: & hec ſunt que fient poſt diem
iudicij. Et qñ illa que fient in eternitate/ diſtantia multum vi-
dentur, ideo angelus ex parte temporis & eorum que in tẽpore
ſunt/ reddit rationem nõ ſigillãdi librũ: vtpote qa tẽpus iudicij

inſtat/ & exequenda in tempore iam ſunt. Et hoc denotauit dicendo/ tempus enim prope eſt. & dicit abſolute tempus: quoniã tempus ad iudicium & tempus abſolute equiualent: quoniam poſt iudicium non erit vltra tempus: iuxta illud. iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum ꝙ tempus non erit vltra. Et ad declarandum q̃ propinquum ſit tempus iudicij, ſubiungit quaſi epilogando totum quod interim agendum eſt: ſcilicet ꝙ adimplenda ſunt preſcitorum demerita & predeſtinatorum merita. vt ex his paucis adimplendis perpendatur breuitas tp̄is ad iudicium: omnia .n. quecunq; vſq; ad diem iudicij agenda ſunt, in his duobus conſiſtere videntur.

¶ Significauit autem angelus hec duo per propoſita verba: ſcilicet qui nocet noceat adhuc &c. Quod vt facilius clariusq; percipiatur / nota in his verbis myſteria ſeptem. ¶ Primum eſt ꝙ tam in hominibus bonis q̃ in malis preſupponitur initium/ & apponitur terminus per modum progreſſus perſeuerantis. Preſupponitur quidem initium / dicendo qui nocet/ qui in ſordibus eſt/ qui iuſtus eſt/ qui ſanctus eſt. manifeſte enim per modum preſuppoſiti hec dicuntur: illa de malis/ iſta de bonis. Apponit̃ vero terminus/ dicendo noceat adhuc/ ſordeſcat adhuc/ iuſtificetur adhuc/ ſanctificetur adhuc. Et apponitur per modum perſeuerantie/ quia ſola perſeuerantia & in malis damnatur & in bonis coronatur. per modum quoq; progreſſus / quia in vite termino & mali ſi poſſent adderent ad malum & boni adderent ad bonum. Ex hac igitur ordinatione litere intelligimus myſterium hoc ꝙ de preſcitis & predeſtinatis eſt ſermo: qui ex preſuppoſita predeſtinatione & preſcientia procedit. dum in malis ex p̄ſuppoſito primo quaſi effectu reprobationis ſcilicet prima preſciti iniquitate/ & in bonis primo predeſtinationis effectu ſcilicet prima predeſtinati iuſtitia, ad progreſſum termini vltimi in malo quo ad preſcitos & in bono quo ad predeſtinatos extẽditur ſermo. Ita ꝙ ſenſus eſt. qui preſcitus eſt nocens aut in ſordibus

impleat menſuram iniquitatis ſue, et qui predeſtinatus eſt iuſtus aut ſanctus adimpleat menſuram iuſtitie ſue. ¶ Secundum eſt. ꝙ in ordine malorum ſolius iniquitatis & in ordine bonorum ſolius bonitatis mentio fit: vt clare patet. Hinc enim per malos preſcitos & per bonos predeſtinatos intelligimus: quia ezechiele teſte didicimus ꝙ deus obliuiſcitur omnium iniquitatum quas fecerat qui conuerſus in bono perſeuerat vſq; in finem, & ſimiliter omnium bonorum que fecerat auerſus & perſeuerans in malo vſq; in finem. ¶ Tertium quoq; ad hoc idem myſterium eſt. ꝙ licet in iſto decurſu temporis vſq; ad iudiciū interueniat diuerſitas bonorum & malorum ſecundum preſentem gratiam vel nequiciam vt patet, nulla tamen de hac diuerſitate hic mentio fit: quia huiuſmodi diuerſitas non remanebit iudicanda, ſed ſola diuerſitas que eſt ſecundum bonitatem predeſtinatā & maliciam preſcitam ſimpliciter. ¶ Quartum eſt ex mō loquendi. dum non enunciando per verbum indicatiuum (non enim dr̄ nocebit/ ſordeſcet/ iuſtificabitur/ ſanctificabitur) ſed per verbum imperatiuum noceat / ſordeſcat/ iuſtificetur/ ſanctificetur/ exprimitur huiuſmodi progreſſus perſeuerās ſiue in bono ſiue in malo. Hinc enim ordo diuine preſcientie ac reprobationis & ſimiliter predeſtinationis inſinuatur. nam inter primum peccatum preſciti & poſteriora hec eſt differentia, ꝙ primum eſt tantūmodo permiſſum/ poſteriora vero ſunt & permiſſa & ordinata in penam prioris: iuxta illud ad ro. i. propter quod tradidit illos deus in reprobū ſenſum &c. Et propterea de poſterioribus peccatis tanq̄ de ſpeciali modo ſubiectis ordinationi diuine/ imperādo ordinem ac tolerantiam eorum dicitur ſordeſcat & noceat. De bonis autem predeſtinatorum clarum eſt/ ꝙ non ſolum ſub ordine ſed etiam ſub efficientia diuine predeſtinationis denotātur. Apparet quoq; in vtriſq; denotari per hoc menſuram eorūdem. nam & diuina predeſtinatio diffiniuit vſq; quo merita p̄deſtinatoꝝ progredictur: et ſimiliter diuina diſpoſitio ordinauit

v ſq;quo ſuſtinebit in multa patiētia ſeu tolerabit demerita preſcitorum. Et hoc forte denotant hec verba determinata illo aduerbio adhuc. Cum his quoq; omnibus retine, ꝙ per huiuſmodi loquendi modum/ ſordeſcat/ noceat &c. humana libertas deſignatur. vt ſolemus dicere relinquentes aliquem in ſua libertate/ faciat/ dicat &c. ¶ Quintum eſt diuerſitas ordinum tā in bonis q̄ in malis. nam ponuntur duo ordines malorum et duo ordines bonorum, ad denotandam diſparitatem preſcitorum inter ſe/ alijs minus malis et alijs peioribus exiſtentibus: et ſimiliter ad denotandam diuerſitatem predeſtinatorum/ bonorum et meliorum. mali ſiquidem denotantur per eos qui in ſordibus ſunt/ peiores vero per nocentes: boni quoq; notantur per iuſtos/ meliores vero per ſanctos. Quemadmodum enim parate ſunt predeſtinatis diuerſe manſiones in domo patris celeſtis/ ita et preſcitis in inferno diuerſa tormenta parata ſunt pro diuerſitate demeritorū. ¶ Sextū ex ordine quo reuelata dicunť ſumi poteſt: ex hoc enim ꝙ prius preſciti et demum predeſtinati poſiti ſunt / intelligi poteſt ipſe qui in rei veritate eſt ordo inter tolerantiam preſcitorū et predeſtinatos: nam tolerantur preſciti propter predeſtinatos: iuxta illud. nolite nocere terre neq; arboribus quoaduſq; ſignemus ſeruos dei noſtri in frontibus eorum. et rurſus quum ſancti martyres ſuſpirarent ad diem iudicij pro corporum reſurrectione: dictum eſt vt expectarēt adhuc modicum tempus donec impleatur numerus fratrū ſuorum. Ita ꝙ manifeſte patet deum tolerare malos donec impleatur numerus electorum: immo et ipſos preſcitos et etiam demones ordinat deus ad exercitium electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. ¶ Septimum eſt continuatio horum verborum cum promiſſione aduentus celeris ad iudicium. dum cum nota copulationis & demonſtrationis quaſi preſentis ſubiungitur in perſona chriſti. et ecce venio cito: et merces mea mecum eſt reddere vnicuiq; iuxta opera ſua. Ex his enim manifeſtū videtur ꝙ de preſcitorū demeritis

demeritis ꝯ predeſtinatorum meritis adimplendis & per chriſtum iudicandis eſt ſermo in preſenti litera.

Ad obiecta Ergo in oppoſitum ordinate reſpondendo/dicitur verba hec pro vtraq; parte eẽ veriſſima/de preſcitis & predeſtinatis intellecta. nam ꝯ preſcitus quiſq; impleturus eſt tandem ſuas iniquitates/ꝯ predeſtinatus quiſq; tandem ſua merita: quod per hec verba ſignificať. Vnde non obſtat varietas interpollationum ſecundũ preſentem iuſtitiam vel iniquitatem: qm̃ de termino pñs eſt ſermo. ¶ Ad ſecundum vero dr̃/ꝙ aliud eſt dicere imprecatiue/aliud eſt dicere ordinatiue. ꝯ ꝙ licet dedecẽs appareat ꝙ angelus imprecet malum, non tñ dedecet illum dicere ordinationem mali: vt accidit in propoſito: vt patet ex dictis. ¶ Ad tertium vero dicitur/ꝙ licet verum ſit deum nulli dare ſpatium peccãdi formaliter intelligendo (hoc eſt quia nulli dat tempus ad hoc vt peccet) cum hoc tñ ſtat ꝙ ſuauiter regendo creaturas rationales relinquendo illas in manu conſilij ſui/permittat eas peccare, ꝯ in multa patientia ſuſtineat poſt peccata nos perſeuerare in illis. Sic autem eſt in propoſito: in quo & plus adhibetur diuine bonitatis, pro q̃to etiam in peccatis bonum ordinis ſui adhibet. Propter quod non ſolum permiſſiue ſed ordinatiue conceſſum eſt tempus peccandi/materialiter tamen intelligendo reſpectu peccati: conceſſit enim deus tempus nõ vt peccaretur, ſed quo que fiunt pctã ordinarentur ꝯ in bonũ cederent electorum. Hec de quinto. Bude in die ſancti vincentij cõfeſſoris. M.D.xxiiij.

Incipit nonum ientaculum: in quo quattuor declarãtur.

Ccurrunt Nono quattuor declaranda.

¶Primum mathei.xix. Erunt duo in carne vna: itaq; iam non ſunt duo ſed vna caro.

¶Secundũ math.xxi. & luc. xx. q̃ui ceciderit ſup lapidem iſtum cõfringetur: ſup quẽ vero ceciderit cõteret eũ.

¶Tertium luc.xiij. Ite & dicite vulpi illi. ecce eijcio demonia/ & ſanitates perficio &c.

¶Quartũ.i.ad cor.vi. oĩa mihi licent/ ſed nõ oĩa expediunt &c.

Circa Primũ (ſcilicet erũt duo in carne vna/ itaq; iam non ſunt duo ſed vna caro) difficultas occurrit ex duplici capite. Primo de qua carne eſt ſermo: an.ſ.de carne coniugũ inter ſe/an de carne coniugum in ſua prole. Nam contra primum ſenſum militat veritas: quia non eſt vna numero caro cõiugum, ſed q̃tũcunq; iungantur/ ſemper remanent due: q̃m non continuantur/ ſed ſolo tactu iunguntur. ¶Cõtra ſcd̃m vero militat requiſita ſufficientia: quia licet verũ ſit ꝙ coniuges ſunt duo in vna carne prolis, hoc tñ non ſufficit ad verificandam dñi ſententiã. nam ad verificandam rõnem dñi inferentis/ qd̃ ergo deus cõiunxit hõ nõ ſeparet/ exigitur illius carnis vnitas ex qua ſufficienter inferatur inſeparabilitas coniugũ. Conſtat ãt ꝙ ex vnitate carnis prolis nõ ſufficienter infertur inſeparabilitas coniugũ: q̃m coniuges nõ hñt hãc vnitatẽ anteq̃ vxor ſit grauida/ vt patet. ac ꝑ hoc ſeparabiles

eſſent coniuges ſteriles/& etiam anteq̄ vxor ſit grauida: quia nō ſunt adhuc duo in carne vna prolis.

¶ Sc̄do de quali vnitate eſt ſermo: an de vnitate cōiugali an de vnitate carnali. Nam ſi de carnali intelligitur/ ſequeretur ꝙ etiā fornicantes eſſent inſeparabiles: quia effecti ſunt caro vna carnaliter. Si aūt de cōiugali ē ſermo/ obſtat apoſtolus prime ad cor. vi. vbi ex allegato teſtimonio geneſis/erūt inquit duo in carne vna/ dicit. qui adheret meretrici vnum corpus efficitur.

Ad hoc Dicitur/ꝙ ſermo eſt de carne ipſorum coniugū & de vnitate numerali carnalis gn̄ationis principij perfecti ac iuſti. Ita ꝙ ſenſus eſt ꝙ erunt duo in carne vna: hoc eſt in vno carnalis generationis perfecto iuſtoq; principio. Et quidem ꝙ interueniat hic vnum carnale gn̄ationis principiū perfectum/clare patet. nam licet mulieris & viri ſint due carnes/ & ſingule ſint duo partialia principia generationis, ambe tamē concurrunt ad integrandum vnum numero completum gn̄onis principium. Q̄ꝺ vero hoc vnum carnale perfectum principium ſit etiā iuſtum in coniunctiōe coniugum/ ex eo patet: ꝙ inter cōiuges & fornicarios hec eſt differentia, ꝙ in fornicarie ſe commiſcentibus inuenitur hoc tantum. ſ. ꝙ integrant vnum cōpletum generationis principium/ ſed non inuenitur alia conditio. ſ. iuſtitia/ hoc eſt ꝙ illud principium ſit nō ſolum completum ſed iuſtum: in coniugibus autem coniunctio fit ad integrandum nō ſolum vnum perfectū/ ſed etiā iuſtum gn̄ationis principiū. Vn̄ & in geneſi vbi primo ponuntur hec verba/ premittitur adherebit vxori ſue/ & ſubiungitur erunt duo in carne vna. per nominatam vxorem ſignificans ꝙ de iuſta vnitate loquebatur dicendo erunt duo in carne vna. Et dominus tam math. xix. q̄ marci. x. intulit in neutro genere / quod ergo deus coniunxit homo non ſeparet: & non in maſculino genere/quos ergo deus coniunxit. per illud. n. denotauit vnū iuſtum gn̄ationis principiū q̄ꝺ deus coniunxit in coniugio. Propter quod ſignanter ponitur

deus author coniunctionis iſtius. coniūctio ſiquidem viri et mu
lieris quatenus iuſta/a deo eſt ſingulariter / tanq̄ ab inſtitutorę
ipſius. Et quidem in plantis ꝑfectum gn̄ationis principiū vnum
natura cōiunxit/ faciens in vna planta virtutē vtriuſq; ſexus · in
animalibus vero vnū gn̄ationis cōpletū principiū appetitus ani
malis cōiunxit/trahens ad cōmixtionem maris & femine. In ho
minibus quoq; vnū gn̄ationis principium ꝑfectū appetitus carna
lis facit: vt patet in fornicariis/adulterinis / & inceſtuoſis com
mixtionibus. Sed ꝙ completum generationis principium vnū
ſit etiam iuſtum fecit deus/inſtituendo in humano genere con
iugium. Et propterea infertur/quod ergo deus coniunxit homo
non ſeparet.

Et per Hoc patet rn̄ſio ad vtrūq; ambiguitatis caput / &
ſolutio oīm obiectoꝝ, niſi obiectionis allate ex apo
ſtolo. Ad quā dr̄/ꝙ apl'us ibi vſus eſt illa authoritate q̄tū ad id
qđ eſt materiale in vnitate cōiugii: hoc eſt q̄tū ad ipſam corpoꝝ
cōmixtionē, qua fit vnū ꝑfectū gn̄ationis carnalis principiū: hoc
enim ſufficiebat ſuo ꝓpoſito. & non q̄tū ad totum quod in illis
verbis geneſis comprehenditur. Vnde nō obſtat integritati totius
ſenſus. Hec de primo.

Circa Scđm (omnis qui ceciderit ſuper la
pidem iſtum conſringetur: ſup quē
vero ceciderit conteret eum) difficultas occurrit
an huiuſmodi diuerſitas ſignificet diuerſam gra
uitatem peccatoꝝ/an diuerſam grauitatem pe
narum: hoc eſt iuxta primū ſenſum denotetur diuerſa grauitas
peccati infidelitatis ex vna parte & alioꝝ pc̄tōꝝ ex alia parte: vt
ꝑ cadentes ſup lapidē denotentur alii pc̄tōres: ꝑ eos vero ſuper
quos cadit lapis denotentur infideles. Et contra hunc ſenſum mi
litant duo. Primum eſt: quia agricole contra quos directe hec
verba dn̄r/non peccabant in fide, immo dixerunt hic eſt heres.
Scđo: quia. i. pe. ii. inter cadētes ſup lapidē cōputantur infideles:

dum ibi dr̄ de chriſto. & lapis offenſionis & petra ſcandali hīs qui offendunt verbo nec credūt. ¶ Iuxta ſecundū vero ſenſum denotetur differentia inter penas pn̄tis vite & future. ita ꝙ confractio cadentium ſup petrā denotet penā pn̄tis vite: cōtritio vero ſeu cōminutio eoꝝ ſup quos cadit lapis denotet penas eternas. Et hic ſenſus extra propoſitum apparet: pro q̃to de pena agricolarum pn̄tis temporis dominus loqui videtur / dicens. auferetur a vobis regnum / & dabitur genti &c.

Ad hoc Dr̄ / ꝙ verba iſta vtpote metaphorica aſſumpta a dn̄o pro magna parte ex. viij. ca. eſa. multipliciter exponi pñt. v̄r tn̄ mihi ad literā tendere hāc metaphorā ad diuerſam grauitatē penaꝝ. Ita ꝙ metaphora cōſiſtit in ſimilitudine patientiū diuerſimode a lapide: dupl̄r. n. cōtingit pati nos a lapide. vel ꝙ impingendo ſeu ruēdo cadamus ſuper lapidem: vt cōtingit tam ambulantibus cadentibus ſuper lapidē / q̃ ruentibus ex aliquo loco cadendo ſup aliquem lapidem. Vel ꝙ lapis cadat ſup nos: vt cōtingit quū proijcit̄ vel demitit̄ ſup nos lapis. Vtroꝙ. n. mō quū patiamur a lapide / minus patitur cadens ſuper lapidē. et hoc deſignatur p cōfractionem: dū dr̄ q ceciderit ſup lapidē iſtū confringetur. magis aūt patitur ſup quem cadit lapis. & hoc deſignatur p cōminutionem: dum dr̄ / ſup quem vero ceciderit cōminuet eum. magis enim patitur qui cōminuitur q̃ qui frangitur. ¶ Vult ergo dn̄s docere. ꝙ licet peccando in ipſum chr̄m qui ſignificatur p lapidem / incurrat̄ pena, maior tn̄ pena incurritur ab his ſup quos chriſtus ipſe iratus eſt. Et reuera nulla eſt maior pena q̃ ſit chriſti ira tam in hac vita q̃ in futura: quum enim deus iratus eſt ita ꝙ in furore ſuo punit / indurat cor ſubtrahendo gratiam: punit etiam & temporaliter & eterne etiam pena ſenſus: vt patet in herode & iuda &c. Et hoc directe videtur ad propoſitum ſaluatoris, qui contra ſcribas & phariſeos intendebat declarare eis acerbitatem pene quam ipſe erat eis illaturus / & in hac vita puniendo

eos ꝑ romanos tā acerbe/& in inferno. Nec obſtat ꝙ de ereptione regni fiat ſermo: quoniam dupliciter puniendi erant agricole: ſcilicet tollendo ab eis vineā & alijs locando (quod ſpectat ad tranſlationem regni a iudeis in gentes) & malos male perdendo: quod ſpectat ad punitionem iudeorum ꝑ excidiū a romanis in preſenti vita/& ad dānationem eternam in futuro. Et hec videntur vera ad literam q̄tum ad illos.

¶ Extendēdo aūt ſententiā hanc ad oēs quia dn̄s extendit eā ad oēs/referente euangeliſta ꝙ v'r dixit oīs qui ceciderit ſuper lapidem &c. ſignificari poteſt eadē ſententia. ſ. ꝙ offendētes chriſtum non erunt impunes, verū nisi ſint tales ſuper quos cadat furor chriſti vt lapis comminuens/erit plaga eorum curabilis: nam illi ſuper quos chriſtus cadit indurans eos/incurabiles ſunt vtpote comminuti. Hec de ſecundo.

CIrca Tertiū (ſcilicet verba dn̄i de herode tetrarcha: ſcilicet. Ite & dicite vulpi illi: ecce eijcio demonia/& ſanitates perficio hodie & cras/& tertia die conſumor, verūtamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare: quia nō capit prophetam perire extra hieruſalem) queſtiōcule occurrunt tres. ¶ Prima quorſum tendant hec de herode verba: quum in euangelio non legatur ꝙ ipſe inſidiatus fuerit chriſto domino, ſed potius ꝙ deſiderabat eum videre/ꝙ gauiſus eſt ipſo viſo/ꝙ interrogauit eū in multis ſermonibus/ꝙ ſperabat aliquod ſignū videre fieri ab eo/ꝙ nihil morte dignū in cā ipſius iudicarit. ¶ Scd̄a. quid ſibi vult replicata hec diſtinctio per tria tp̄a/hodie/cras/& tertia die. ¶ Tertia quid ſignificatur per illa verba/quia non capit prophetam perire extra hieruſalem: quum latina conſtructio nullā videatur habere ſignificationem: nunq̄d deerant vocabula luce euangeſte ad ſignificandum ꝙ oportebat chriſtum mori in hieruſalem?

Ad hec Breuiter dicitur/ q̄ herodes ideo vulpes appellatus eſt a dn̄o quia doloſe incedere videbatur. Et vere intentionem occidendi chr̄m v̄r habuiſſe: quis poſtea vider illum deſpexerit & non curauerit occidere illum, vtpote non eſtimans ipſum ſicut eſtimauerat ioannem baptiſtam. Nam ſi tanti feciſſet illum ſicut ioannem/eandem habuiſſet de eo ſententiam quā hūit de ioāne ꝑpter eandem cām. ſ. concurſum populorū ad predicationem eius. ¶ Apparet aūt doloſitas herodis ex euāgelio tripliciter in ſimulatis ſignis. Primo quia ex vna parte volebat occidere ioannē/ex altera parte cōtriſtatū ſe monſtrauit quū puella petijt in diſco caput ioānis baptiſte. ſi̇liter ex vna parte libenter ioannem audiebat/ex alia parte nolebat q̄ p̄dicaret ppl'o/ ſed incarcerauit ipm̄. ſimili quoq; mō ex vna parte deuinxit ipm̄ in carcere & occidit propter herodiadem/ex altera parte explebat intentum ſuum de occidendo ioannem ꝑ ꝑ concurſum populorum vt ioſephus teſtatur. Vñ dn̄s audiēs q̄ herodes volebat ipſum interficere & videns intima cordis herodis/merito appellauit ipſum vulpem: vtpote occulte in mente ſua inſidiantem vite ipſius domini. quod ex ſubiunctis verbis que referenda dixit herodi/colligi facile poteſt.

¶ Vñ ad ſecundā queſtiunculā dr̄ / q̄ dn̄s & perfectionem operum ſuorum primo/ & modū perficiendi opera ſua ſecūdo nō obſtante quacunq; herodis doloſitate in hac iteratā temporū diſtinctione declarauit, Nam primo tria vniuerſalia opera ſe ꝑfecturum declarauit. ſ. eiectionem demonioꝝ: & in hoc clauditur expulſio maloꝝ. perfectionem ſanitatū: & ſub hoc clauditur collatio bonorum & ſacrificium mortis ſue: in quo eſt myſterium eterne vite &c. Deinde modum quo predicta perfecturus erat ſcilicet ambulando aperuit: quia ad literam diſcurrebat chriſtus eijciendo demonia/conferendo ſanitates &c. vtrunq; aūt diſtinxit ꝑ tres dies/ad ſignificandum totum tempus ordinatū ad hec ꝑficienda & ad modū ꝑficiendi adimplendum: trinarius enim

perſectionē ſignificat. & rurſus principiū/mediū et finis pfectionem ſignificant: hodie āt principiū/cras mediū/ & tertia dies finis eſt. Et ipſa qdem opa abſolute ſibi dñs attribuit dicens/ecce eijcio demonia &c. modū vero pficiendi cū nota neceſſitatis ſignificauit/ dicens oportet me ambulare z vt & ſuam voluntatem & neceſſitatem implendi diuinam preordinationem ſignificaret. diffinierat ſiquidem deus vt dominus ieſus diſcurreret pdicando tanto tempore & in hieruſalem occideretur non ab herode ſed a pilato.

¶ Ad tertiā queſtiōculā dr̄/ꝙ conſtructio literalis inuenitur ſi li hieruſalem ſit nominatiui caſus: & ordinanda ſic eſt litera. qa hieruſalem non capit prophetam perire extra: hoc eſt quia hieruſalem non recipit/nō eſt capax huius gratie. ſ. prophetā perire extra. Tanq̄ diceret. ꝙ hierl'm tantā operā dat occiſioni prophetarum/ꝙ non recipit vitationem huius mali quod eſt occidere prophetas. vñ & ſtatim dñs ſubiungit/ hieruſalem hieruſalē q̄ occidis pphetas &c. aſſignās pro eā quare in tm̄ malū deuenerit ſuam obſtinationē &c. vt patet in textu. Hec de tertio.

CIrca Quartū (. ſ. oīa mihi licent/ ſed non oīa expediūt: oīa mihi licent/ ſed ego ſub nullius redigar ptāte &c.) ambiguitas duplex occurrit: Prīo circa primā partē: qm̄ cōtraria implicare vr̄. ſ. licita corā deo/et nō expedientia pp offenſionem hoim q inde impediunt a bono. Nā ſi nō expediunt ad bonū iam non ſunt licita: & ſi ſunt licita/non impediunt a bono. ¶ Deinde circa ſecundam partem: qa aut eſt ſermo de redactiōe totali ſub alterius ptāte/aut de ſubiectione quo ad aliquē actū pro tunc. Si primo modo/ſermo non vr̄ ad propoſitū: perinde eſt. n. ac ſi dixiſſet. ſed ego ſub nullius ero ppetua ptāte: quod ad nullū vr̄ propoſitum apoſtoli in illo loco. Si ſcd̄o mō/ ſuperba vr̄ & ſtulta & impoſſibilis ſententia: quū impoſſibile videatur hominibus conuer

ſantibus hec euitare. Nam ſicut qui litigat/ſubijcitur pro tunc quo ad litem ſub iudicis ptāte, ſic qui nauigat/ſubijcitur ꝓ tunc quo ad nauigationem ſub naute ptāte. & qui veſtem cōficiendam tradit artifici/ſubijcitur pro tūc quo ad actū illū artificis poteſtati. Quō ergo verificabitur hec apl'i ſententia?

Ad hoc Dr/ꝙ in his ſententijs apoſtolus prudentiā docere intēdit circa opera licita ex ſuo genere: hoc eſt nulla lege ſibi prohibita. Et ex duplici capite docet abſtinēdū quandoqꝫ fore a licitis. primo ex parte finis. ſecundo ex parte operantis. Et ſi adiunxerimus quod ipſe poſtmodū cap. x. docet/tertio abſtinendum eſt ex parte circumſtantium. Et ex parte quidē finis dicit/ oīa mihi licent ſed non oīa expediunt. ex parte vero operantis dicit/omnia mihi licent ſed ego ſub nullius redigar ptāte. ex parte vero circūſtantiū dicit/omnia mihi licent ſed non omnia edificant. ¶ Ex fine ſiquidem ratio pendet eorū que ordinantur ad finem: ac per hoc ex fine diſcernuntur que impediunt & que expediunt ad finem: atqꝫ inde volentes finem cōſequi/eligenda decernimus que expediunt (hoc eſt que impedimenta tollunt/ que vtilia ſunt ad talem finem) & reſutamus tam impedientia q̄ inutilia/ vtpote vana. Verbigratia. licebat apoſtolo viuere de euangelio: ſed quia alicubi non erat hoc vtile ad finem intentum ſcilicet fructum ſpiritualem predicationis/ abſtinuit ab hoc licito.

¶ Ex parte vero operātis pēſanda ſunt valde q̄ fiunt: qm̄ multa decent vnum que dedecent alterum. Specialiter autem libertas ſeruanda eſt: vt ſcilicet homo nō ſe obliget alicui vnde poſtea detineatur vt non poſſit aut quaſi non poſſit libere exercere officium ſuum/ aut quod decet ipſum facere vel omittere. Verbigratia. licet vxorem accipere: ſed quia per coniugium ſub alterius poteſtate vterqꝫ coniux redigitur/ eſt quandoqꝫ abſtinendum a nuptijs: quando ſcilicet hinc homo detinetur vt non poſſit ſtudio aut arduo alicui negocio vacare.

¶ Ex parte vero circunſpectantium conſtat operationem moderandam vel omittendam quandoq; eſſe. nam quis opus ſit licitum, ſi tamen inde offenduntur non maligni ſed infirmi ſed puſilli/abſtinendum eſt ab illo opere: vt non ſcandalizentur/ vt non ruant inde in peccatum aliquod. Verbigratia. licet veſci quocunq; cibo/quia omnis creatura dei bona eſt: ſi tamen q̄nq; contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi ſcandalizari/abſtinendum eſt.

¶ Diligenter autem in omnibus licitis que quādoq; omittenda ſunt/diſtinguendum eſt: quia dupliciter contingit omittenda eſſe que licita ſunt. Primo quia in tali caſu effecta ſunt illicita ratione ſcandali annexi tunc/vel ratione nocumenti quod tunc emergeret/ vel ratione ocioſitatis tunc occurrentis (hoc eſt ꝙ vane fieret ſi fieret) & ſic de ſimilibus. Et in huiuſmodi caſibus ſermo apoſtoli intelligendus eſt de licito ſecundum ſe. ita ꝙ ſenſus eſt. omnia non prohibita / mihi licent ſecundum ſe ſola cōſiderata: cum hoc.n.ſtat ꝙ ex adiuncto aliquo ſingulari accidente fiant illicita / vel ex parte finis / vel ex parte perſone/ vel ex parte ſpectantiū. ¶ Secundo quia melius eſt in tali caſu omittere illa.ita ꝙ ſermo apoſtoli ſit de licitis non ſolum ſecundum ſe/verum etiam in caſu illo occurrente. Et licet vtroq; mō poſſint verba apoſtoli gloſari ſi ſpectetur ad primam cuiuſlibet ſententie partem (ſcilicet omnia mihi licent) ter repetitam, ſi tamen ad ſubſequentem cuiuſq; partem ſpectetur / ſecundum ſenſum ſolum quelibet ſententia ſonat: dum ſolius melioris negatio contraponitur in ſingulis ad licitum. In prima ſiquidē ait. omnia mihi licent/ ſed non omnia expediunt: vbi negatur melius expeditionis bonum. Et non dixit/ ſed aliqua impediūt: vbi affirmaretur malum impedimenti. In ſecunda quoq; ait. omnia mihi licent / ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: vbi negatur melius libertatis bonum. Et non dixit / ſed ego ſub nullo redigar peccato: vbi mala peccati ſeruitus opponeretur.

In tertia demū ait. oīa mihi licent ſed nō oīa edificāt: vbi melius edificationis ſpiritualis bonum negatur. Et non dixit/ ſed quedā deſtruunt ſeu ſcandalizāt: vbi malū ſcandali opponeretur. Et propterea ſententie iſte de licitis q̄ ex cōſilio omittenda qn̄q; ſunt/ intelliguntur iuxta planum litere ſenſum.

Ad obiecta *Autem in oppoſitū rn̄dendo/ dr̄ falſum eſſe ꝙ omnia non expedientia ſunt illicita. Immo falſum etiā eſt oīa impedientia eſſe illicita: multa enim ſunt q̄ impediunt a meliori bono fine q̄ tn̄ ſunt licita: vt patet de coniugio/ impediente contemplari libere que dn̄i ſunt, & tn̄ eſt licitum: & ſic de alijs.* ¶ *Ad aliam obiectionem dr̄/ ꝙ non refert intelligere hanc ſententiam de perpetua vel temporali ſubiectione: qm̄ ſermo apl̄i non tendit ad euitandā omnem ſubiectionem/ vt obiectio interp̄tatur, ſed ad euitandā ſubiectionem ſiue ſimpliciter ſiue pro tunc / que detineret ipſum a meliori opere. Nam ſi prudentia huius mundi renuit quādoq; petere vel ſuſcipere aliquod beneficium ab aliquo/ ne inde quaſi alligatus ſit ad aliquid committendum vel omittendum qd̄ ipſe intēdit committere vel omittere: multo magis prudentia ieſu chriſti docet hominem abſtinere qn̄q; ab aliquo licito/ vt liber totaliter ſit ad ea que religionis aut ſancti officij ſunt. Experientia ſiquidem teſtari videtur multa meliora bona omitti a religioſis propterea quia non vſi ſunt hoc pauli conſilio (omnia mihi licent/ ſed ego ſub nullius redigar poteſtate) ſed alligauerunt ſeipſos particularibus bn̄ficijs ſeu p̄ſonis/ & inde detinentur et abſtrahūtur a melioribus bonis. Hec de quarto. Bude die nona aprilis. M.D.xxiiij.*

Incipit decimum ientaculū: in quo quattuor tractantur.

OCcurrunt Decimo tractā da quattuor apd ioannem euangeliſtam.

¶ Primum ioan.v: ſi ego teſtimoniū perbibeo de meipſo/teſtimoniū meū non eſt verum.

¶ Secundum quoq; ioan.v. Quõ vos poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis/& gloriã que a ſolo deo eſt nõ queritis?

¶ Tertium ioan.xiiij. In domo patris mei manſiões multe ſunt: ſiquo minus/dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum.

¶ Quartum eſt ioan. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te.

CIrca Primum (ſcilicet. ſi ego teſtimonium perbibeo de meipſo / teſtimonium meum non eſt verum) dubium occurrit ex duplici capite. Primo quia conditionalis iſta falſa vr̄/ſiue añs demõſtret chriſtum inq̃tū hõ ſiue inq̃tum deus. Nã chr̄s non ſolū ſm diuinã naturã erat impeccabilis / ſed et̄ ſm hūanitatem aſſumptã: ac p hoc ſm quãcunq; naturã phibeat teſtimonium de ſeipſo/non põt mentiri: & conſequenter teſtimoniū eius erit verũ. cuius oppoſitum conditionalis iſta ſignificat. ¶ Et augetur dubitatio ex eo q̄ ipſemet dñs ioan.viij. quû dixiſſet ego ſum lux mundi / & iudei opponerent ei. tu de teipſo teſtimonium perbibes/teſtimonium tuum nõ eſt verũ. rñdit ieſus & dixit eis.

& ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo/ verum eſt teſtimonium meum. vbi clare apparet dominum aſſerere contrariam conditionalem.

Ad hoc Dicitur/ ꝙ ſimpliciter & abſolute loquendo/ conditionalis ſecunda quā protulit dominus ioan. viij. eſt vera & aſſerenda : illa aūt que ex ioan. v. allata eſt/non eſt extendenda, ſed exponenda iuxta contextū ad precedentia. Duo ſiquidem ante illa verba dominus dixerat / ex quibus ſenſus intentus per hanc conditionalem accipi poteſt. Primum eſt. non poſſum ego a meipſo facere quicq̄. Ex quo ſumitur ꝙ in antecedēte huius cōditionalis ſubintelligitur li a meipſo: ita ꝙ cōditionalis eſt iſta. ſi ego a meipſo perhibeo teſtimoniū de meipſo/teſtimoniū meum non eſt verum. Et ſic cōditionalis verificatur: quia ſi a ſeipſo non poteſt facere quicq̄ non poteſt quoq; a ſeipſo perhibere teſtimoniū verum de ſeipſo. & ſi a ſeipſo teſtimoniū perhiberet de ſeipſo / teſtimoniū eius non eſſet verum: vtpote contrarium origini veritatis : qm̄ ipſe non eſt ex ſeipſo. Et eſt iſta cōditionalis de genere illarū quarum tam antecedens q̄ conſequens eſt impoſſibile: vt ſi leo volat leo habet alas: & ſimiles. ¶ Simili quoq; modo verificatur dicta conditionalis ſi exponatur iuxta ſecundum quod premiſerat dominus ibidem : ſcilicet quia non quero voluntatem meam/ ſed voluntatem eius qui miſit me. Hinc enim ſubintelligitur in antecedente dicte conditionalis li querens voluntatem aliam q̄ eius qui miſit me. Ita ꝙ conditionalis eſt iſta. ſi ego querendo voluntatem aliam q̄ eius qui miſit me teſtimonium perhibeo de meipſo / teſtimonium meum non eſt verū : quia querendo aliam voluntatem q̄ patris contrariaretur veritati: & ſic teſtimonium ſuum non eſſet verum. Sed ſic etiam conditionalis eſt vera: & tam antecedens q̄ conſequens eſt impoſſibile.

¶ Illa autem conditionalis que dicitur ioan. viij. gloſa nō eget: quoniam vt ſonat vera eſt. & dupliciter ibi a domino probat̄.

Prīo quo ad veritatē in ſe. ſ. ꝙ teſtimoniū eius veꝝ eſt ſm̄ rem/ dicendo qa ſcio vn̄ venio & quo vado: hoc eſt qa ex certa ſcia totius ꝑgreſſus mei loquor. ſcio. n. vn̄ veni/a principio/ a prē/ab eternitate &c. et quo vado/ad prēm/ad celū &c. quia: n. quod ſcimus loquimur/et qđ vidimus teſtamur, ex certitudie ſue ſcie ꝓbat dn̄s teſtimonium ſuū eſſe veꝝ. Scđo q̄tum ad ſufficientiā legitimam. quia in lege vr̄a ſcriptū eſt ꝙ duoꝝ hoīum teſtimonium veꝝ eſt: ac per hoc multo magis veꝝ eſt teſtimoniū eterni filij & prīs. ego ſum q teſtimonium perhibeo de meipſo/ & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pr̄. ¶ Pōt quoq; accipi & tertia ꝓbatio quo ad veritatem p̄ſumptiōis ex ſubiunctis verbis dn̄i in eodem ca. ego gloriam meam non q̄ro/ ſed honorifico prēm meum &c. Preſumi ſiquidem pōt teſtimonium de ſcipſo falſum propterea quia hō q̄rit proprium bonum ſeu propriā gloriam: ſed vbi hō bona dicit de ſe vt chriſtus p̄dicabat ſe deum/ & propriam nō q̄rit gloriā, non eſt locus preſumptioni aut ſuſpicioni ꝙ teſtimonium eius non ſit veꝝ. Et propterea omnia colligendo/amplectimur ſimpliciter & abſolute veram eſſe hanc cōditionalem. ſ. ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo/ veꝝ eſt teſtimonium meū. eſt ſiquidem veꝝ & re & lege et preſumptione. Re quidem quia ſic eſſe ſcio: lege aūt/quia duo teſtes. preſumptione vero/quia nō propriam ſed prīs gloriam quero. ¶ Et per hoc patet ſolutio obiectorum.

Circa Scđm (qm̄o poteſtis credere, q glīam abinuicem accipitis/ & gloriam que a ſolo deo eſt non q̄ritis?) dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo circa primam partem/qm̄o poteſtis credere qui abinuicem gloriam accipitis. nam aut eſt ſermo de fide informi. Et ſic experientia teſtatur in multis chriſtianis ꝙ credunt/ & tn̄ abinuicem gloriam accipiunt ponendo vltimum finem in gloria. Si vero eſt ſermo de fide formata charitate, apparet ſermo dn̄i per accidens: nam oē

pctm̄ mortale tollit charitatem, & gloria nō directe opponit̄ charitati/ ſed odium. Vn̄ qua rōne obiectum eſt pctm̄ vane glorie ad impediendum fidem formatā/ pari ratiōe quodlibet aliud pctm̄ obijci potuit. et maiori rōe obijci potuit pctm̄ aliqd̄ directius oppoſitum charitati: vt inuidia/ odium/ diſcordia.

¶ Circa ſcd̄am deinde partem (.ſ. & gloriam q̄ a ſolo deo eſt nō q̄ritis) duplex difficultas occurrit. Pria: quia nulla vr̄ gloria q̄ a ſolo deo ſit: quum etiam gloria filiorum dei ſit non a deo ſolo/ ſed a deo & alijs: iuxta beate virginis verbū/ beatam me dicent oēs generationes. & in pſal. ſancti dicunt de ſeipſis: tunc dicent inter gentes/ magnificauit dn̄s facere cum eis. Scd̄a difficultas eſt: quia querere gloriā q̄ a ſolo deo eſt/ nō ſpectat ad amorem dei/ ſed ad amorem propriū: non. n. hoc ſpectat ad amorem amicitie, ſed ad amorē concupiſcentie/ qua hō concupiſcit ſibi bonum glorie. Et propterea etiam ſi hō quereret gloriam q̄ a ſolo deo eſt/ quum per hoc proprium bonum querat, non euaderet difficultatem ſeu admirationem de fide formata charitate/ q̄ eſt amor amicitie ad deum. Vndiq; ergo obſcura apparent hec domini verba.

Ad hoc Dr̄/ poſſe duplicem ſenſum habere illa verba/ qui abinuicem gloriam accipitis.

¶ Primus eſt. qui accipitis humanam gloriam vt finem ex intētione pſtitutum. Et iuxta hunc ſenſum duo maxima impedimēta fidei apponuntur. Alterꝝ poſitiuū. ſ. inanis gloria. Alterꝝ priuatiuum. ſ. non querere gloriam celeſtem. Et inanis quidem gloria fidei impedimentū preſtat/ & ex parte principij: qm̄ oportet credentē intellectū captiuare in obſequiū chriſti: qui aūt humanam gloriā q̄ritat/ nō ſe ſubijcit ſed exaltare ſtudet vt habeat vn̄ glorificet. Et ex parte termini. fides enim eſt ſperandarum ſubſtantia rerum: qui autem mercedem ſuam conſtituit in gloria humana, ad illius faſtigium tendit/ non ad ſperanda que per fidem promittuntur. ¶ Non querere autem gloriam

celeſtis patrie/maximum fidei impedimētum eſt:quia tollit motiuum ad credendum. Veniſſe ſiquidem ad fidem homines propter amorem celeſtis glorie quam audierunt promiſſam credentibus/non opus eſt probare: & ſimiliter perſeuerare homines in fide ob ſimilem amorē conſtat. Et poteſt iuxta hunc ſenſum intelligi dominica hec ſententia de fide tam formata ꝙ informi. Et ſi de formata fide intelligitur/ſenſus eſt.quō vos poteſtis credere:quaſi diceret/nullo modo poteſtis vos credere fide viua ꝙ finem veſtrum habetis in gloria humana/& celeſtem non q̄ritis. Si vero de fide informi intelligitur/ſenſus eſt. quomodo poteſtis credere.quaſi diceret difficile aut male poteſtis vos credere/qui hūanam gloriam habetis pro fine &c.

¶ Secundus autem ſenſus eſt.qui abinuicem gloriam accipitis: hoc eſt qui delectamini in gloria humana. Et iuxta hūc ſenſum principale impedimentum fidei ponitur priuatiuum: hoc eſt nō querere gloriam celeſtem.ita ꝙ principalis vis impedimenti conſiſtit in hoc ꝙ non queritur celeſtis gloria. Et delectari in humana gloria/vt ſecundarium impedimentum appoſitum hic eſt.& ad maiorem confutationem eorum. nam ex hoc ꝙ delectamur de gloria hūana/rep̄henſibiles magis ſumus ꝙ nō querimus gloriam celeſtē. Si.n.ab appetitu glorie alieni eſſemus/quaſi excuſabiles eſſemus a fidei impedimento. ſ.ꝙ non q̄rimus gloriā que a ſolo deo eſt:vtpote qui de nulla gloria curā haberemus. ſed vbi nos appetitores ſumus glorie/ & ea gloria q̄ ſm quid eſt gloria (qualis eſt humana)delectat nos, cōfutamur ſi eam q̄ vera & ſimpl'r gloria eſt nō q̄rimus:qua fides hr̄ & ſeruatur. Erit ergo ſenſus.quō vos poteſtis credere,qui delectamini gloria hūana/et gloriā q̄ a ſolo deo eſt nō q̄ritis? ¶ Et pōt exponi tā de fide viua ꝙ mortua/vt ſuperius expoſitum eſt:hoc eſt nullo mō/q̄tum ad fidem viuā, & difficile vel male/q̄tum ad fidē mortuā. Nā aut cū difficultate aut debiliter fides ab his hr̄i vr̄. propter ſupradictas rōnes. Minus tn̄ difficile & ſilr minus male ab his fides

informis

informis haberi poteſt q̄ a prius dictis qui ex intentione gloriam humanam preſtituerunt ſibi finem. nam qui ex hmōi intentione ad gloriam humanam anhelant/aut nō credunt aut vix credunt: qui vero ex paſſione ad gloriam humanam trahuntur, debilitantur in fide eoipſo ꝙ ſeipſos extollunt: quoniā fides in ſubiugatione ſuiipſius conſiſtit.

¶ Ad intuendum aūt qualiter ſermo dn̄i eſt per ſe & non per accidēs, diſtinguendū ē de fide ſm ſe vl ſm ſuū motiuū/& ſil' de oppoſitis fidei vel ſm ſe vel ratione ſui motiui. Nam licet fides ſm ſe ſit in intellectu, qa tn̄ eſt in intellectu moto a volūtate/motiuum ad fidem ex parte voluntatis ſe tenet. Et quia vt dr̄ viij. ethi. amabile quidem bonum/vnicuiq; aūt proprium: volūtas affecta ad proprium bonum non quodcūq; ſed celeſtis glorie/eſt motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clare patet opponi priuatiue ſeu negatiue non querere celeſtem gloriā: contrarie autem querere inanem gloriā. Et propterea dn̄s fidem ex parte motiuā conſiderans/ambo oppoſita iniecit. contrarium quidem dicens/q abinuicem gloriam accipitis. priuatiuum vero dicens/& gloriam que a ſolo deo eſt non queritis.

Unde ad Obiecta reſpondendo dicitur/ꝙ (vt patet ex ſupradictis) preſens ſententia de fide vtroq; modo ſcilicet tam informi q̄ formata/poteſt intelligi. ¶ Et quum obijcitur contra fidem informem/quoniam multi cum inani gloria habent fidem informem, iam ex dictis patet ſolutio: ꝙ ſi tales ex intentione habent inanem gloriam pro fine/vix habent fidem informem: ſi vero ex paſſione trahuntur ad inanem gloriam ſicut ex paſſione peccāt homines in alijs vitijs/male habent fidem, pro quanto debilitantur in habendo fidē: vt declaratum eſt. ¶ Ad id vero quod deinde obijcitur contra fidem formatam/ꝙ obijceretur impedimentū per accidēs, iam patet ſolutio: ꝙ. ſ. eſt impedimentum per ſe ex parte motiui ad fidē/& conſequenter ad charitatem p quā fides operatur.

¶ Ad primum vero contra ſecundam partem obiectum dr̄ triſariā inueniri gloriā. Aliqua nanq; eſt gloria que eſt ab hominibus ſolis/hoc eſt nō a deo: vt quū laudat̄ pctōr in deſiderijs anime ſue/& iniquus benedicitur ab hominibus. Quedā vero eſt gloria q̄ eſt & ab hominibus & a deo: vt quū cōmendamur de actibus virtutum: actus enim virtutum approbantur a deo/& laudantur ab hominibus. Quedam vero gloria eſt a ſolo deo. Et hec eſt gloria filiorum dei per adoptionem. Que gloria dr̄ eſſe a ſolo deo tripliciter. Primo quo ad radicē glorie: quia a ſolo deo eſt filialis adoptio que digna eſt gloria. Secūdo quo ad notitiam in hac vita: quia ſolus deus nouit qui ſunt eius. Tertio ſubſtantialiter: quia gloria filiorum dei conſiſtit ſubſtantialiter in hoc ꝙ a deo homo commendetur. cōmendationē aūt aliorū accidentaliter reſpicit: ita ꝙ ſi a ſolo deo & a nulla creatura commendaretur/ſufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite videtur ad literam exponenda iſta domini ſententia: dum cōtra gloriam que eſt ab hominibus/gloriam que a ſolo deo eſt oppoſuit. ¶ Et ad hunc etiam ſenſum paulus apoſtolus dixit. non. n. qui ſeipſum cōmendat ille probatus eſt/ſed quē deus cōmēdat. & nō dixit/ſed quē homines cōmendant: neq; dixit/ſed quem deus & homines cōmendāt. Vt doceret ꝙ in ſola cōmendatione dei conſiſtit ſubſtantialiter gloria filiorum dei. Vñ cōceditur ꝙ gloria filiorum dei eſt etiam ab alijs, ſed accñtaliter/a ſolo aūt deo ſubſtantialiter: ſicut beatitudo ſanctorū ſubſtantialiter conſiſtit in fruitione dei, accñtaliter aūt in ſocietate aliorꝫ ſanctorꝫ. ¶ Ad vltimum autem de amore concupiſcentie dr̄/cōcedendo ꝙ appetitus glorie que a ſolo deo eſt/ad amorē concupiſcentie ſpectat: quo homo concupiſcit ſibiipſi bonū hmōi glorie conſiſtentis in ſola cōmendatione diuina. & ꝙ affectus iſte licet nō ſufficiat ad charitatē que eſt amor amicitie ad deum, ſufficit tñ ad hoc ꝙ ſit motiuū ad fidē & charitatem. Nam quum gratia perficiat naturā/& nature ordo habeat vt amicabilia que ſunt

ad alios veniant ex amicabilibus que ſunt ad ſeipſos(vt philoſo phus dicit.ix.ethi.)conſequens eſt vt hmōi glorie amor moueat & inducat ad fidem & charitatem:que ita facit hominem amicum dei/vt faciat etiam eundem concupiſcere ſibiipſi hanc gloriam.Et quia dominus de motiuo & conſeruatiuo fidei ex parte noſtri loquebatur,ideo de hmōi amore tam ſancte concupiſcētie locutus eſt hic/q paulo ſuperius de amore amicitie erga deū eiſdem dixerat ſcio ꝙ non habetis dilectionem dei. Hec de ſecundo.

Circa Tertium(in domo patris mei māſiones multe ſunt:ſi quo minus / dixiſſem vobis/quia vado parare vobis locum)queſtioncule tres occurrūt. Prima eſt quid negatur per illa verba/ſiquo minus. Scda eſt/ quid eſt illud qđ affirmat dn̄s cōditionaliter tn̄ ſe fuiſſe dictuꝝ diſcipulis in illis verbis dixiſſem vobis. Tertia eſt.qūo dn̄s vadit parare diſcipulis locū:quū ipſe dixerit filiis zebedei parata eſſe electis loca a ſuo pr̄e/dicendo.ſedere ad dextram vel ſiniſtram meā nō eſt meum dare vobis/ſed quibus paratū eſt a patre meo.Et rurſus dixit ſe in iudicio dicturum/venite poſſidete regnum paratū vobis a conſtitutione mundi. Quomodo ergo vadit parare / ſi iam parata ſunt?

Ad hoc Dr̄ ſequendo ſenſum qui mihi videtur literalis/ ꝙ per illa verba ſiquo minus/ negatur vnitas manſionis in domo celeſtis pr̄is. Ita ꝙ ſenſus eſt. ſi non eſſent in domo patris mei multe manſiones.Quas multas eſſe affirmauerat ad declarandum diſcipulis ꝙ licet oēs habitaturi eſſent in domo pr̄is ſui, diuerſas tn̄ ſortituri eſſent habitationes in eadem cōmuni domo pro diuerſitate meritorum: vt hinc non deſperarent de eterna beatitudine minus ꝑfecti.Si.n.in dn̄o celeſtis pr̄is vnica tn̄ eſſet manſio (hoc eſt vnicus eēt gradus beatitudinis)

oporteret in hac vita equalia eſſe omnium ſperantium beatitudinem merita: alioquin non poſſent pertingere ad illam vnicam manſionem. ac per hoc imperfecti qui ad equalitatem perfectorum non aſcendunt/non haberent locum in illa beatitudine: vtpote quibus nō deberetur illa vnica manſio/ille beatitudinis gradus. Et propterea dn̄s ſubiunxit/ dixiſſem vobis/hoc ſcilicet ꝙ in domo patris mei non eſt niſi vnica manſio: vt per hoc ſtuderetis fieri omnes equales in meritis. Magna ſiquidem conſolatio eſt chriſtianis data ex hac domini ſententia/in domo patris mei manſiones multe ſunt: qñquidem & imperfectis et pfectis et magis perfectis & breuiter omnibus diligentibus deum quantuncunq; parum/certa data eſt ſpes ſue manſionis: ita vt quilibet ſecundum ſua merita inuenturus ſit manſionem propriam in vna communi domo celeſtis patris. Et ad corroborādam hanc ſpem/ conſolandaq; diuerſa diſcipulorum ſtudia ac merita, non ſuffecit domino affirmare in domo patris mei mā ſiones multe ſunt: ſed adiunxit/ſiquo minus (hoc eſt ſi non eſſet ſic: hoc eſt ſi non eſſent multe manſiones/ſed eſſet vna tantum manſio)dixiſſem vobis hocipſum. Et dignatus eſt reddere rationem quare dixiſſet eis hoc/ quia ſcilicet ex officio mihi incumbit: quia officium meum inſtat exercendum/ ſcilicet quia vado parare vobis locum. Acſi aperte diceret. Ad me ſpectat ſignificare vobis multitudinem vel vnitatem manſionum in celeſti domo/ quia vado parare vobis locum. & propterea ſignificaui vobis ꝙ multe ſunt: & ſi non eſſent multe ſed vna/ ſignificaſſem vobis. Et loquitur dominus more humano.ad preparatorem ſiquidem locorum ſpectat denunciare venturis diſpoſitionem manſionum ſuarum/ & precipue ſecundum vnitatem vel multitudinem.magna ſiquidem datur conſolatio venturis quū predicitur eis ꝙ quilibet habiturus eſt māſionem propriam in eadem cōi domo. Et per hoc patet rn̄ſio ad duas primas queſtionculas.

¶ Ad tertiam vero dicitur/ꝙ licet preparatio celeſtiũ manſio-
num ab eterno fuerit ſecundum diuinam predeſtinationem
(iuxta verbum domini/quibus paratũ eſt a patre meo) & re-
gnum celorum a principio mundi paratũ ſit etiam ſcd̃m execu
tionem inchoatiue / pro quanto in ſanctis angelis inchoauit re-
gnum celorum cõmune eis & futuris hominibus electis: domi
nus tamen ieſus quodam ſpeciali modo per mortem/reſurrectio
nem & aſcenſionem ſuam iuit ad parandum nobis locum. Ex
parte quidem noſtri: quia iuit ad tollendum impedimenta tam
nature q̃ perſonalia/& ad donandum nobis dona quibus prepa-
ramur ad celeſtes manſiones:nondum enim erat ſpiritus datus
inquit ioan.quia ieſus nondum erat glorificatus. Ex parte autem
paterne domus:quia aperuit ianuam felicitatis/ & in poſſeſſionẽ
poſuit genus humanum ipſius celi ſupremi. Et ſic diuerſimode
intelligẽdo/& mãſiones parate prius erãt/ & per dominũ ieſum
preparande adhuc alio ſpeciali mõ reſtabant. Hec de tertio.

CIrca Quartũ (ſcilicet & nunc clarifica tu
me pater apud temetipſum claritate
quam habui anteq̃ mundus fieret apud te) diffi
cultas occurrit de re petita. Nam apparet im-
plicationẽ fieri in hac petitione:quia petitur quod
habetur/immo quod habitum eſt ab eterno:petitur enim clari-
ficatio filij apud patrem/quam filius habuit apud patrẽ ab eter-
no.Hinc enim difficultas conſurgit:quia petitio eſt rei non ha-
bite.¶ Rurſus aut petitur clarificatio filij ſcd̃m humanam na-
turam aut ſcd̃m diuinam.Non ſcd̃m diuinam. quia ſtulta vi
detur huiuſmodi petitio:nullus.n.niſi ſtultus petit ꝙ deus ſit de
us/aut ꝙ deus ſit omnipotens/& ſimilia.Nec ſcd̃m humanam:
quia falſum eſt ꝙ ipſa claritatem habuerit apud patrem anteq̃
mundus fieret; hoc enim competit filio ſecundum deitatem /
vt patet.

Ad hoc Dr̄/ꝙ ſine dubio petit hic chriſtus dn̄s clarificationem ſui ſm humanam naturam. Et ad literam petit clarificationem reſurrectionis/aſcenſionis & ſeſſionis ad dexteram patris cum annexis vſq; ad diem iudicij excluſiue: vt ex appoſitis duabus cōditionibus colligitur. Prima eſt apud temetipſum: hoc eſt da mihi gloriam apud te: hoc eſt gloriam conſiſtentem in cōmendatione tua. talis.n.eſt gloria chriſti vſq; ad iudicium. Apud deū ſiquidem cōmendatur & glorificatur: apud homines vero partim blaſphematur/partim parum eſtimatur. & ſi glorificatur fide/ glorificatio iſta in cōmendatione diuina conſiſtit. Altera conditio eſt illud aduerbium nūc/denotans tempus pn̄s, quod tunc. ſ.a tpe mortis ipſius inchoauit/quū cepit triumphare de inferno. Ex his. n .intelligimus ꝙ dn̄s petit ſe ſm humanam naturam q̄tum ad tempus preſens glorificari apud patrem: hoc eſt gloria conſiſtente in commendatione ipſius dei. hoc eſt (vt vno verbo dicatur) gloria ſpirituali/que in commendatione dei conſiſtit: ad hmōi.n. gloriam ſpectat quicquid habuit humana natura in chriſto poſt mortem/ & gloria fidei quam apud fideles habet in hac vita. A tempore vero iudicij erit tunc gloria extenſa ad totum vniuerſum velint nolint inimici eius.

Ad obiecta A ūt in oppoſitum/ dr̄ ꝙ per claritatem habitam ab eterno/duo poſſumus intelligere. Vel claritatem humane nature aſſumpte a verbo. Et tūc eſt ſenſus . clarifica tu me pater apud temetipſum/ponendo in executione claritatem quam habui p̄ predeſtinationem anteq̄ mundus fieret apud te: quia anteq̄ mundus fieret / apud deum erat predeſtinata gloria humanitatis chriſti. Et iuxta hunc ſenſum confutat dn̄s erroneam ſtultitiam illorum qui negligunt petere ea q̄ predeſtinata ſunt a deo: dicentes. ſi deus p̄deſtinauit ſic fore / non oportet me orare/non oportet me ſolicitari. Ecce dn̄s chriſtus fatetur ſe ſcire predeſtinatam ſibi gloriā: & cū hoc orat

vt predeſtinata gloria mandetur executioni. docens nos hac ſua oratione vt etiam ſi ſciremus nos predeſtinatos, oraremus & operaremur/ad hoc vt p̄deſtinata executioni mandarentur.

¶Poſſumus quoq; per habitam claritatem intelligere claritatem eternam ipſius filij dei. Et tunc eſt ſenſus. Clarifica tu me pater apud temetipſum/quaſi extēdendo ad humanitatem claritatem meam diuinam quam ab eterno habui. Et iuxta hunc ſenſum denotatur differentia inter glorificationem humanitatis chriſti & glorificationem aliorū ſanctoꝝ: penes hoc ꝙ glorificatio ceterorum eſt ab extrinſeco veniens/glorificatio autem humanitatis chriſti eſt velut ab intrinſeco deriuata: qm̄ deriuatur a propria gloria ſue perſone. Vnde ioā. i. de verbo incarnato dicitur. vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti a patre: quia gloria ipſius que apparuit/ex intrinſeca gloria vnigeniti a patre emanauit. Petit ergo dominus vt executioni mandetur hoc/ſcilicet ꝙ ex gloria ſua eterna deriuetur gloria in ipſum ſecundum humanam naturā nunc apud patrem, modo prius expoſito.

¶Et vterq; ſenſus/literalis eſt & verus. nec habet diſſonantiam aliquam: quoniam licet ſecundum verba videatur peti quod hr̄, ſm tn̄ ſenſum petitur alio modo habendum quod vno modo habetur. quia iuxta primum ſenſum petitur habenda gloria in executione que habebatur in predeſtinatione: iuxta ſecundum vero ſenſum petitur habenda gloria per deriuationem/que habebatur ſecundum eſſentiam in eadem perſona. Vnde non dixit/claritate quam habuit humanitas mea/ſed quam habui ego. petiit enim in ſe ſecundum humanam naturam deriuari gloriam quam ipſemet habet ſecundum diuinam naturam ab eterno. Hec de quarto. Bude die. xiiij. aprilis. M. D. xxiiij.

Incipit vndecimū ientaculū: in quo tria tractantur.

Ecurrūt Vndecimo tria oc-
cultiora tractāda.
¶ Primum eſt ioan. x. quum dn̄s in-
deis rn̄dit. ego dixi dij eſtis &c.
¶ Secundum eſt ad phil. ij. qui quū
in forma dei eſſet / non rapinam ar-
bitratus eſt &c.
¶ Tertium eſt apoc. iiij. Tu creaſti
omnia: & propter voluntatem tuam erant & creata ſunt.

Circa Primum ambiguitas magna occur-
rit. cur dn̄s quum dixiſſet ſe eſſe verū
deū/ dicendo ego & pr̄ vnum ſumus/ et iudei
vellent ipſum ꝓpterea lapidare tanq blaſphe-
mum/ dicentes tu homo quum ſis facis teipſum
deum: cur inq̄ diuertit ſermonē dn̄s a deitate ꝑ eſſentiā ad deita-
tem per ꝑticipationem/ afferendo pſalmum loquentem de viris
excelſis/ ego dixi dij eſtis. Vr̄. n. ex hoc dominum voluiſſe occul-
tare veritatem qua dixerat ſe eſſe verum deum/ & reddere ra-
tionem quare nō blaſphemauerit, quia ſacra ſcriptura attribuit
dei nomen etiam viris excelſis. apparet ſiquidem ꝙ ſeipſum vo-
luit intelligi deum ſimili modo ſicut illi de quibus dicitur / ego
dixi dij eſtis. Et hinc ſequeretur arriana hereſis/ ꝙ chriſtus non
ſe dixit verum deum per eſſentiam/ dicendo ego & pater vnum
ſumus: ſed expoſuit ſe eſſe deum per participationem inducen-
do hanc pſal. authoritatem. ¶ Et augetur difficultas ex ſubiūc-
ctis verbis de ſeipſo: ſcilicet quem pater ſanctificauit & miſit
in mundum. Nam ſanctificari alienum eſt a deo per eſſentiā:

filius enim dei non eſt ſanctus factus / ſed eſt ſanctus genitus. Et propterea affirmando ſe ſanctificatum a patre / affirmat ſe factum ſanctum a patre: ac per hoc non eſſe deum per eſſentiam, ſed eſſe ſanctum factum. ſicut etiam hieremie dictum eſt: antequam exires de ventre ſanctificaui te. Vndiq; ergo hec dñi verba indecentia videntur / tunc maxime quando de eius deitate agebatur.

Ad hoc Dicitur/ ꝙ licet prima facie hec domini verba diuerſiua videantur, & ad condeſcendendū debilibus iudeorum intellectibus/aſpicere impotentibus ad claritatem ſue deitatis/ dicta a domino: perſpicacius tamē intuentibus apparet oppoſitum. nam per hec verba dominus & directe reſpondet obiectioni iudeorum / & ſeipſum amplius manifeſtat eē verum deum. ¶ Ad cuius veritatis euidentiam / aduertendum eſt dominum dixiſſe inueniri tripliciter communicatum dei nomen. Primo per originem/dicendo ego & pater vnum ſumus. Secundo per participationem diuini ſermonis: dicendo / ſi illos dixit deos ad quos dei ſermo factus eſt. Tertio per gratiam vnionis perſonalis / dicendo quem pater ſanctificauit & miſit in mundum. Dominus nanq; noſter ieſus chriſtus quatenus filius dei eſt / verus deus eſt per originem eternam a patre: quatenus vero filius hominis eſt / verus quoq; deus eſt per gratiam vnionis perſonalis nature humane aſſumpte ad perſonam filij dei. ita ꝙ per gratiam vnionis effectum eſt vt homo/ vt filius hominis / vt ieſus chriſtus eſſet verus deus: iuxta verbū apl'i ad hebr. i. tanto melior angelis effectus q̄to differentius pre illis nomen hereditauit: cui enim dixit aliquando angelorum / filius meus es tu.

¶ Quia igitur iudei obiecerant chriſto ꝙ blaſphemaſſet/ propterea quia quum eſſet homo faciebat ſeipſum deum, dominus directe reſpondet non eſſe blaſphemiam ꝙ homo ſit deus intelligendo de deo vero: quia per gratiam vnionis pſonalis ipſe

verus homo erat verus deus. Et vt hoc poſſent intelligere/ manu duxit eos per illos qui facti ſunt dij per gratiam diuini ſermonis. ita ꝙ cognoſcendo homines inueniri deos ꝑ gratiam vno mõ, aſcenderent ad credulitatem ꝙ per gratiam/ excellentiori modo (ſcilicet per gratiam vnionis pſonalis) inuenitur hõ deus verus. Ex hoc.n. ꝙ vterq; modus quo hõ eſt deus / ad gratiam ſpectat, rationabiliter/ conuenienter ac ſapientiſſime dñs manuducebat iudeos ex vno modo ad aliuum/ ex inferiori mõ ad ſuperiorẽ/ ex grã multis cõi ad grãm ſingulariſſimã ſoli nature aſſumpte a filio dei conceſſam. Vñ & dñs etiam in modo loquendi argumentatus eſt ab inferiori grã ad ſuperiorem/ a cõi ad ſingulariſſimã dicens. ſi illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt/ quem pr̃ ſanctificauit & c. inſinuando ex differentia inter numeꝝ pluralem & ſingularem. ſ. illos & quem/ & ex differentia grẽ (ſcilicet ad quos ſermo dei factus eſt/ & ſanctificauit & miſit in mundum) rõnem ſuam aſcendere et procedere ab inferiori grã ad ſuperiorem immo ad ſupremã. ¶ Vbi etiam aduerte/ ꝙ quia iudei dixerant facis teipſum deum, chriſtus r̃ndet/ quem pater ſanctificauit & miſit in mundũ: attribuens ꝙ pr̃ fecit/ & ꝙ non ipſe vſurpat ſibi eſſe deum.

¶ Verba aũt illa/ quem pr̃ ſanctificauit & miſit in mundũ / ex duplici capite ſignificant gratiam vnionis pſonalis. ¶ Primo ex vi illius relatiui quem, quod eſt relatiuum ſubſtantie / & refert hypoſtaſim. Inter ſanctificationem ſiquidem aliorum hominũ & chriſti hominis hec eſt differentia: ꝙ ſanctificatio alioꝝ prio refertur ad animam & mediante anima ad perſonam que ſanctificatur: ſanctificatio vero chriſti hominis primo terminatur ad perſonam. nam ex hocipſo humanitas chriſti fuit primo ſancta/ quia facta eſt in hypoſtaſi verbi. Et propterea de chriſto homine ſingulariſſime dicitur/ quem pater ſanctificauit: hoc eſt perſonaliter ſanctum fecit. Et licet ſanctitas illius perſone non ſit facta in ſe/ eſt tamẽ facta ſanctitas illius nature aſſumpte: ſicut

perſona filij dei eſt facta ꝑſona illius nature. Sanctificatus ergo
ſingulariſſime dicitur chriſtus homo: pro q̄to ſanctus factus eſt
ſm naturam humanam ex perſonalitate diuina. Et hinc patet q̄
excellentior ſit hmōi ſanctificationis gratia q̄ ſit gratia ſermonis
dei: ob quam ſcriptum eſt/ego dixi dij eſtis. Et illa quidem gr̄a
eſt allocutionis ad homines preexiſtentes: iſta aūt eſt ad cōſti
tuendum ſubſtantialiter hominem ſanctum / hoc eſt hominē
deum: qm̄ per anthonomaſiā ſanctitas ſoli deo attribuitur: iuxta
celeſtem hymnū. ſanctus ſanctus ſanctus dn̄s deus. Et ad propo
ſitum de chriſto dixit angelus luc. i. ad beatam virginem/quod
ex te naſcetur ſanctum. ¶ Nec ſolum verificantur hec ſecundū
rem / ſed etiam ſeruata proprietate locutionis. Etenim ſicut chri
ſtus vere dr̄ ſanctificatus ratione gratie habitualis in anima ip-
ſius, ita vere dicitur ſanctificatus ratione gratie vnionis ꝑſona-
lis conceſſe humanitati ipſius. Et quia hec ſanctificatio eſt &
prior & potior illa/immo eſt cā illius (vtpote faciens hominem
deum verum in perſona ſignificata per relatiuum quem) ideo
proculdubio de ſanctificatione per gratiam vnionis hec domini
verba intelligenda ſunt.

¶ E qm̄ profundus nimis eſt hmōi intellectus ad quem iudei
aſcendere non poterant, adiunxit bonus dn̄s alterum manifeſtū
caput vnde poterant hmōi vnionis gratiam percipere addendo
illud verbum/& miſit in mundū. Nam etiam ſi ſanctificatio
cōi modo acciperetur/ex iſto adiuncto intelligeretur vna ꝑſona
filij dei & filij hominis. fuerunt ſiquidem multi alij ſancti fa-
cti, ſed nullus fuit cui conuenerint hec duo: ſcilicet ꝙ fuerit
ſanctificatus / & fuerit miſſus in mundum. ¶ Et nota bene
li in mundum (hoc eſt in vniuerſum, & non in mundum
viſibilem tantum / ſed ſimpliciter & abſolute in mundum)
quoniam qui mittitur in mundum / extra mundum erat. extra
quem ſolus deus eſt: omnes enim res / partes ſunt mundi: ac
per hoc ſunt in mundo ſicut partes in toto/excepta ſola illa re q̄

deus eſt. que etiam ſecundũ philoſophos eſt bonum extrinſecũ totius vniuerſi:vt patet.xij.meta.Ex hoc igitur ꝙ vnuſmet homo eſt ille quem pater ſanctificauit & miſit in mundũ/ etiam ſi ſanctificatio cõi modo intelligeretur, ſignificatur ꝙ vnuſmet homo eſt & verus homo & verus deus:quatenus ſanctificatus verus hõ/quatenus miſſus in mundum a patre verus deus.ac ꝑ hoc in verbis iſtis ſignificatur gratia vnionis perſonalis,qua factum eſt vt filius hominis eſſet filius dei. quã manifeſte excluditur ꝙ blaſphemauit dominus ieſus: qui quum homo eſſet & filius hominis/dixit quia filius dei ſum/dixit ego & pater vnum ſumus. ¶Et ſic manifeſtum eſt ꝙ dñs non timuit perſeuerare in confeſſione ſue vere deitatis/nec diuertit ſermonem ad deitatẽ per participationem:ſed quum dixiſſet ſe verũ deum per eſſentiã (quod verificatur de ipſo quatenus eſt filius dei) aperuit iudeis et nobis ꝙ etiã quatenus eſt filius hominis/eſt per gratiam vnionis verus deus.& ad hoc intelligendum manuduxit eos ꝑ illos qui dicti ſunt dij per gratiam ſermonis diuini. Vnde non dedit arrianis occaſionem errandi,ſed perſcrutandi ad intelligentiam ſue doctrine.

¶Et ꝙ hec fuerit ad literam intentio domini/ manifeſtatur per ſubſequentia verba.nam hec que dixit de identitate ſue perſone ꝙ erat vnus deus & homo/ſtatim probat ſubiungendo. ſi non facio opera patris mei/nolite mihi credere:ſi autem facio/& ſi mihi non vultis credere/operibus credite,vt cognoſcatis & credatis quia pater in me eſt & ego in patre. Vbi ex vnitate operationis ſue & patris/probat vnitatem ſubſtantialem ſui & patris quam predixerat. Vnde etiam iudei auditis his/quia intelligebãt hanc domini reſponſionem ad idem tendere quod dixerat (ſcilicet ego & pater vnum ſumus) propter quod volebant eum lapidare / non quieuerunt: ſed his auditis vt euangeliſta dicit/ querebant eum apprehendere, ſed ipſe exiuit de manibus eorũ. Ex quo facto manifeſtius redditur quod diximus.ſ.ꝙ ſermo dñi

non erat ad diuertendum/ſed ad manuducēdū eos ad veritatem
quā dixerat. ſi.n. fuiſſet diuerſiuus ſermo, non perſtitiſſent vt ap
prehenderent eum/et lapidarent extra templū: vtpote perſiſtentē
in blaſphemia. Et per hec patet ſolutio ad queſita omnia. Hec
de primo.

CIrca Secundū ad phil. ij (.ſ. qui quum
in forma dei eſſet/non rapinā ar
bitratus eſt eſſe ſe equalē deo, ſed exinaniuit
ſemetipſum formā ſerui accipiens) difficul
tas ex multis capitibus occurrit. ¶ Et primo
quia impertinentia multa videntur hic appo
ſita. quū.n. apoſtolus intenderet dicere chriſtum quū eſſet deus
ſemetipſum humiliaſſe ad incarnationem &c. impertinens pri
mum videtur ꝙ equalitatem ad deū immiſceat: ſufficiebat. n.
dicere. qui quū in forma dei eſſet/exinaniuit ſemetipſum &c.
Rurſus. Si equalitas ad deū inſerenda erat/quorſum inſeritur iu
dicium ſeu arbitriū de equalitate? ſatis.n. fuiſſet dicere. qui quū
in forma dei eſſet/& equalis eſſet deo, exinaniuit ſemetipſum.
Iterum. Si equalitatis arbitriū interponēdū erat, quorſum de nō
rapina ſermo hic eſt: vbi ad humilitatis virtutē hortabatur apo
ſtolus chriſti exemplo/nō ad fugam vitiorum. Nec caret deniq;
ſcrupulo/quorſum apoſtolus incarnationem appellauit euacua
tionem ipſius filij/dicendo exinaniuit ſemetipſum: quum nulla
interuenerit euacuatio in hoc myſterio. ¶ Secundo magna eſt
difficultas circa contextum huius ſermonis. non enim apparet
ad quid reſpicit illa aduerſatiua coniunctio ſed/quū dicitur ſed
exinaniuit ſemetipſum. videtur enim ꝙ debuiſſet dicere/& ta
men ſemetipſum exinaniuit: quoniam ex hoc dicto/ qui quum
in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe equalē deo
(quo dicto ſignificatur ꝙ chriſtus cognouit non rapina ſed na
tura eſſe ſe equalem deo) conſequenter ſubiungendum erat/ &

tamen exinaniuit ſemetipſum / & non ſubiungendum erat ſed exinaniuit ſemetipſum : quoniam nihil premiſſum eſt cui aduerſetur li ſed.

Ad euidentiam Huius ſentẽtie perſpicere oportet prius intentionẽ & ſenſum, deinde ad verba deſcendere apoſtoli. Intentio eius (vt ex contextu apparet) eſt exemplum humilitatis qua ſuperiores nobis inuicem nos arbitremur / ex chriſti actione afferre : premiſerat enim in humilitate ſuperiores ſibiinuicem arbitrantes. & ſubiũxit exemplum de chriſto cum cauſali coniunctione dicens / hoc enim ſentite in vobis quod & in chriſto ieſu. ¶ Exemplum autem chriſti conſiſtit in duobus. primo in myſterio incarnationis / de quo nunc eſt ſermo. deinde in myſterio paſſionis / de quo poſt ſubiungitur humiliauit ſemetipſum. Ex myſterio autem incarnationis intendit apoſtolus humilitatis exemplum afferre / aſſignando rationem quare chriſtus recognouit deum vt ſuperiorem. & hoc directe ſeruit propoſito ſuo / quo inſtruebat philipenſes vt in humilitate ſuperiores ſibiinuicem arbitrarentur. nam ſi chriſtus quum ſit deus arbitratus eſt deum ſuperiorem ſibi, tanto magis homo debet hominem ſuperiorẽ ſibi arbitrari. Et qm̃ chriſto domino hmõi ſubiectio non conuenit ex natura (qm̃ ex natura equalis eſt deo) ſed ex libero arbitrio quo voluit incarnari, ideo apoſtolus mira ſubtilitate radices ex parte rei & intellectus / humilitatis omnis & humilitatis iſtius ſingulariſſime incarnationis in hac ſententia tangit. ¶ Quod vt clarius intelligatur / recolendum eſt ꝙ humilitas ex parte rei cõſurgit ex aliqua minoritate, ex parte autem intellectus conſurgit ex cognitione & iudicio illius minoritatis. ex hoc enim arbitror alium mihi ſuperiorem / quia in aliquo minor ſum illo / & recognoſco me in aliquo minorem illo : ſi enim eſſem minor / & nõ recognoſcerem me minorem, non propterea eſſem humilis. Et per oppoſitum ſi aliquam minoritatem habeo reſpectu

alterius/ & equalem me illi facio ſeu iudico, rapinam committo: rapio enim equalitatem quam non habeo, quum ſim minor. Et hinc amplius ſequitur / ꝙ ſi nos ſuperiores nobisinuicem nõ arbitraremur / rapinam committeremus: quia quilibet minor quum ſit altero/ equalem ſaltem ſe faceret illi, ac per hoc raperet equalitatem.

¶ Quibus prelibatis ſenſus apoſtolicus eſt. ꝙ chriſtus quum deus eſſet / non ex iudicio rapine equalitatis diuine ſed ex propria voluntate recognouit deum ſuperiorem/ formam ſerui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapine/ excluditur primo omnis minoritas a filio dei. ſi enim minor in aliquo eſſet deo, iudicium ꝙ eſſet equalis deo / eſſet iudicium per rapinam: ac per hoc ꝙ non ex iudicio rapine equalitatis diuine incarnatus eſt, declaratur ꝙ non ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo / ac per hoc ꝙ non ratione alicuius minoritatis ſubiectus eſt deo. Fuiſſet ſiquidem ex iudicio rapine diuine equalitatis ſubiectus / ſi ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo ſubditus eſſet: arbitrans & merito rapinam/ eſſe ſe equalem deo, quo minorem ſe cognoſceret. Sed non ex rapine iudicio ſed ex mera ſua voluntate ſubiecit ſe deo / formam ſerui accipiens. Excluditur ſecundo omnis cautela rapine equalitatis diuine, ſiue quantum ad rem / ſiue quantum ad affectum/ ſiue quantum ad eſtimationem aliorum. fuiſſet ſiquidem ex iudicio rapine huiuſmodi incarnatus, ſi cauens ne deo debitum honorem vſurparet ſibi / aut cauens ne in affectum celſitudinis diuine veniret / aut cauens ne eſtimaretur ab alijs deus/ formam ſerui accepiſſet. Sed omnis huiuſmodi cautela excluditur ex hoc ꝙ non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe deo equalem in omnibus & per omnia: hoc eſt ex hoc ꝙ non ex iudicio rapine diuine equalitatis quomodolibet / ſed ſpontanea voluntate formam ſerui accepit.

¶ Et pōt hec ſententia cauſam denotās ſubiectiōis chriſti ad deũ/ ſuã voluntatem/ & non iudicium de minoritate aliqua in ſe cognita, adhuc duplicẽ ſenſum habere. Primus eſt intelligendo ꝑ equalitatem ad deũ/ equalitatem intrinſecã. Et tunc eſt ſenſus. ꝙ chriſtus quũ in forma dei eſſet/ nõ ex iudicio rapine diuine equalitatis (hoc eſt non ex iudicio quo cognoſceret ſe rapere diuinã equalitatem: quia non ex iudicio quo ſe recognoſceret in aliquo minorẽ patre: vt quia minor patre/ honorare voluerit patrẽ accipiendo formam ſerui) ſed propria voluntate ſemetipſum exinaniuit/ formã ſerui accipiens. ¶ Alter ſenſus eſt/ intelligendo ꝑ equalitatem ad deũ/ equalitatem purã: hoc eſt equalitatem non adiunctã ſeruituti. Et tunc eſt ſenſus. ꝙ chriſtus quũ in forma dei eſſet/ non ex iudicio rapine equalitatis pure (hoc eſt. non ꝙ iudicauerit rapinam/ permanere ſe in purã equalitate ad deũ) ſed propria voluntate adiunxit ſeruitutem equalitati, dũ exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiens. Et iuxta hunc ſenſum intendit dicere apoſtolus. ꝙ ſi chriſtus quũ in forma dei eſſet/ voluiſſet permanere patri equalis pure (hoc eſt equalis ſine adiũcta minoritate quam per incarnationem ſibi adiunxit) non commiſiſſet rapinã: qm̃ in forma dei erat: hoc eſt quia deus verus erat. Et propterea non ratiõe alicuius debiti aut defectus aut minoritatis &c. ſed ſola voluntate ſemetipſum exinaniuit/ formã ſerui accipiens: hoc eſt fecit ſe minorem/ quum eſſet equalis, nõ minuendo equalitatem/ ſed adiungendo equalitati minoritatem. ¶ Et hic ſenſus vltimus qui includit primum & addit/ magis videtur amplectendus ad literam: quia ſaluat ad literam tum proprietatem vocabulorum/ tum claritatem & facilitatem ſententie & exempli ad humilitatem. Iuxta hunc ſiquidem ſenſum filius dei vere & proprie exinaniuit ſemetipſum: hoc eſt euacuauit perſonam ſuam/ non aliquo intra ſuam perſonam contento/ ſed puritate equalitatis ad patrem: nam vbi prius erat pr̃i equalis/ & nullo modo minor, modo eſt equalis et minor. Et ſignãter

dixit

Iētaculi vndecimi qō ſecūda.

dixit ſemetipſum: quia ita ſuā perſonā filius exinaniuit hoc eſt
euacuauit puritate equalitatis/ ꝙ non perſonā patris aut ſpūſſan
cti euacuauit tali puritate. ſpūs.n.ſanctus equalis patri ita eſt ꝙ
nullo modo minor: & ſimiliter pater ita eſt equalis filio & ſpi
ritui ſancto ꝙ nullo modo minor. Solus aūt filius eſt qui eſt &
equalis & minor: quia ſemetipm̄ exinaniuit hoc eſt euacuauit
puritate equalitatis diuine/ formā ſerui accipiens: hoc eſt adiun
gens equalitati ſeruitutē. Similiter iuxta hunc ſenſum ſententia
& facilis & clara eſt: vt decet epiſtolarē textum/ et precipue in
exemplis. Inuenitur ſiquidē accōmodatum valde bene ſic in
tellectum exemplū ieſu chr̄i ad humilitatem: ex hoc ꝙ quum
eſſet deus/ & noſſet ꝙ non eſſet ſuperbie rapina permanere in
diuina equalitate pura, voluit propria voluntate ſuā perſonam
euacuare puritate equalitatis/ adiungendo ſibi ſeruitutē qua pa
trem ſuperiorē haberet. Si ipſe ſic fecit: quāto magis nos (quos
oportet arbitrari rapinā/ eſſe nos equales alijs: quia minores in
aliquo ſumus) debemus ſuperiores nobis inuicē arbitrari. Rur
ſus. ſatisfacere quoq; inuenitur hoc exemplum precedentibus
immediate verbis: ſcilicet non que ſua ſunt ſinguli conſideran
tes/ ſed ea que aliorū. qm̄ hinc habemus ꝙ chriſtus ieſus quū
eſſet filius dei, non que ſua ſunt ſcilicet diuinā equalitatem pu
ram conſiderauit ſeruandā/ ſed ad ſalutem aliorum exinaniuit
ſemetipſum formā ſerui accipiens. Et ſi altius ſcrutatus fueris,
inuenies maximum humilitatis exemplum: qm̄ quum in forma
dei eſſet/ & ſcd̄m dei formam nec haberet nec habere poſſet
vllo modo ſuperiorem/ ſcd̄m vero perſonam non haberet quoq;
ſuperiorem nec habere poſſet ſuperiorem ſeruata puritate equa
litatis, maluit euacuare ſuam perſonam puritate equalitatis for
mam ſerui accipiendo vt haberet ſuperiorem q̄ in ſue equalita
tis puritate perſiſtere. Propter quod formaliſſime apoſtolus nō
dixit formam creatam ſed formā ſerui: vt equalitati minorita
tem ſeruilem adiūxiſſe intelligeres, nō ſolum ad confundendā

noſtram ſuperbiam qua ſuperiorem vllum ſi fieri poſſet nolle-mus/ſed ad impellendum ad humilitatem qua ſuperiores nobis inuicem arbitremur:immo ad tam diu vacandum humilitatis affectui donec ſentiamus in nobis quod & in chriſto ieſu ſen-timus:donec affectemus ob aliorum bonum ſuperiores alios no bis facere / euacuando nos circundantibus nos condignitatibus noſtris/& inferiorum aut etiam ſubditorum perſonas agendo, etſi non ſemper extra/ ſaltem intus.

Ad verba Autem deſcendendo / dicitur ꝙ oportuit apoſtolū meminiſſe equalitatis dū tracta ret de extremis ſcilicet ſuperiore & inferiore (dixerat enim ſu-periores ſibiinuicem arbitrātes)equale enim mediū eſt inter ma iorem & minorem. Oportuit quoq; de arbitrio equalitatis loqui: dum de eā rationali/hoc eſt agente a propoſito tractabat. Rapi-nam quoq; inſeruit:qm̄ rapina equalitatis ita contrariū humilita tis ſignificat vt radicem humilitatis ſcilicet minoritatē oſtendat. ¶Et ſcito ꝙ vt cōtextus planus litere habeatur/negatio ſup ver-bum conſtruenda eſt.ita ꝙ litera ſic ordinetur. qui quum in for ma dei eſſet/non eſt arbitratus rapinam eſſe ſe equalem deo, ſiue equalitate intrinſeca ſiue equalitate pura: hoc eſt non ex iudicio rapine equalitatis ſed ſemetipſum exinaniuit (in quo clauditur ꝙ voluntarie ſe exinaniuit) formam ſerui accipiens. Et ſic ad-uerſatiua coniunctio habet cui aduerſetur, dum cauſa aduerſat cauſe: hoc eſt voluntas aduerſatiue ponitur ad non iudicium rapine . verba enim hec licet non per modum cauſe inducantur quantum ad ſonum verborum / vt cauſas tamen continentia intelligenda ſunt . Et ſic intellecta / per aduerſatiuam con-iunctionem cauſa affirmata ſcilicet voluntas cōtraponitur cau-ſe negate/ ſcilicet non arbitrio rapine equalitatis . Et ſignificatur ꝙ non ex iudicio rapine ſed ſponte exinaniuit ſemetipſum. Hec de ſecundo.

Iétaculi vndecimi qõ tertia.

CIrca Tertium apoc.iiij.(omnia creaſti /& per tuam voluntatem erant & creata ſunt) difficultas occurrit quo pacto verificatur hoc ꝙ omnia que deus creauit/ per ſuam voluntatem erant & poſtea creata ſunt. Dupliciter.n.res dicuntur eſſe.vel in ſeipſis/vel in ſuis cauſis:ſicut domus dicitur eſſe vel in ſeipſa quando eſt facta/vel in mente artificis anteꝗ̃ fiat. Neutro autem modo verificari poſſunt hec verba.Non de eſſe rerum in ſeipſis:ꝗ tale eſſe nõ hñt anteꝗ̃ create ſint:in textu aũt dr̃ /erant & creata ſunt.Nec de eſſe in arte diuina:qm̃ creatura ſ᷑m eſſe quod habet in deo/eſt creatrix eſſentia/& eſt ipſe deus:iuxta illud ioã.i. quod factũ eſt in ipſo/vita erat.ac ꝑ hoc nõ dependent ſ᷑m tale eſſe a volũtate dei. & cõſequenter falſum eſt dicere ꝙ ꝑ voluntatẽ tuã erãt : ſicut falſum ẽ dicere ꝙ ipſe deus eſt ꝑ voluntatẽ ſuã.debuit.n.dicere / & per naturã tuã erant/aut ſaltem ꝑ intellectum tuum erant.

Ad hoc Dicitur/ꝙ proculdubio ſermo iſte intelligitur de creaturis ſecundũ ꝙ ſunt in mente dei ſummi omnium artificis. ¶Et quum obijcitur ꝙ creature non ſunt in mente dei per voluntatem dei/ſed per naturam ſeu intellectũ eius. reſpondetur ꝙ creature dupliciter intelliguntur eſſe in ipſo ſũmo opifice.Primo ſimpl'r & abſolute/vt effectus ſunt in cã a qua produci poſſunt. ſecundo vt effectus producendi ſunt in cauſa. ¶Et vt percipias hanc diſtinctionem / cõſidera ꝙ preter creaturas productas & producendas multa ſunt alia in diuina poteſtate que poſſet producere que tamen nunꝗ̃ produxit nec producet. Et ex his eleua mentis oculos /& cõſidera deũ glorioſum in duplici ſigno nature:hoc eſt cõſidera primo ipſum ſecundũ ſe/hoc eſt nõ cõſiderata determinatiõe volũtatis eius ad ꝑducendum aliquas creaturas.& ſic videbis oẽs creaturas tam

qn̄q; productas ſeu producendas q̄ nunq̄ productas ſeu producē das habere eſſe in deo vt in cauſa potente illas producere. Et loquendo de tali eſſe creaturarum in deo/dicendum eſt ꝙ ſunt in deo p naturā & nō p voluntatem dei: qm̄ hoc conuenit deo ex ſua natura/& non ex libero arbitrio. Si vero conſideres ipſum deū glorioſum deinde in ſc̄do ſigno(hoc ē quū volūtas ſua libere determinauit ſe ad producendū ita iſtas creaturas/ puta que ſunt fuerunt & erunt in hoc mundo/ꝙ non alias que nunq̄ fuerunt ſunt aut erunt)videbis differentiam inter creaturas et creaturas in deo:in hoc ꝙ quedā ſunt in eo ſolum in potentia / quia ſcilicet poſſunt ab ipſo fieri,quedam vero ſunt in eo non ſolum ſic ſed etiā vt producende.& ꝙ creature que ſunt in eo hoc ſecundo modo ſcilicet vt producende/p volūtatem ipſius dei hn̄t hunc eſſendi modum: qm̄ ex libera dei voluntate quaſi tranſlate ſunt de ordine poſſibilium abſolute ad ordinem producendorum qn̄q;.Et de creaturis ſm̄ tale eſſe apoc.loquitur. Et verum dicit:qm̄ p voluntatem dei que creata ſunt erant producibilia, q̄uis p naturam dei erant ſimpliciter poſſibilia.Et ſic creature vt producende erant in arte dei per ſuā voluntatem/& create ſunt per eandem voluntatem.

¶Ad obiectionem autem in oppoſitum/ꝙ creatura in deo eſt creatrix eſſentia & vita &c. reſpondetur diſtinguendo/formaliter vel identice:hoc eſt ꝙ creature in deo ſecundam illam rē in qua ſunt/non ſunt per voluntatem,quia ſic ſunt ipſa deitas: ſed formaliter vt ſunt producende/ſunt per voluntatem. Quēadmodum actus liberi arbitrij diuini formaliter eſt per diuinam voluntatem in deo/nam quia vult eligit:& idem ipſe actus idētice(hoc eſt ſecundum rem que eſt)quia eſt ipſa deitas/p naturam eſt nō per voluntatem.Hec de tertio. Bude die vigeſima aprilis.M.D.xxiij.

Incipit duodecimū ientaculū: in quo quinq̄ʒ tractantur.

OCcurrunt Duodecimo conſideranda circa res geſtas quinq̄.

¶ Primum luc.vij. quo pacto mulier peccatrix ſtans lauerit pedes domini lacbrymis.

¶ Scd̄m.vn̄ conſtet ex euangelio hác mulierē peccatricē eſſe mariā magdalenam & ſororem lazari.

¶ Tertiū. Cur marci.viij. dn̄s cecum illuminauit paulatim. ita ꝙ primo imperfecte: dum dixit/ video homines ambulantes ſicut arbores: & ſecundo impoſitione manuum perfecte/ vt clare videret omnia.

¶ Quartū. Cur paulus apl'us tā.1.ad thi.iij.q̄ ad ti.1.tradens conditiones requiſitas ad ep̄um itradit tn̄modo poſitiuas (puta ſobrium/prudentem &c.) & nunq̄ meminit conditionis comparatiue: ſcilicet ꝙ ſit dignior alijs.

¶ Quintum. Cur tentator chriſti in prima & ſecunda tentatione dixit/ ſi filius dei es, in tertia autē hoc non dixit/ ſed ad maximū ſcelus auſus eſt chriſtum prouocare.

TD Primū hoꝝ dr̄/ꝙ lucas euangeliſta exuberantiam fletus & lacbrymaꝝ in illa peccatrice deſcripſit ex hoc ꝙ non potuit cōtinere lachrymas immo lacbrymarū profluuiū / vſq; ad ſui proſtrationem ad pedes chriſti: ſed tanta erat cōmotio ad fletum/et affectus ad irrigandū pedes lacbrymis, vt adhuc ſtans.i.erecta profluuium lacbrymaꝝ inceperit ad pedes

emittere: Propter quod ſignanter euangeliſta non dicit ꝙ ſtãs rigauit pedes eius / ſed ꝙ ſtans cepit rigare: ſignificans per hoc incontinentiam & exuberantiam lacbrymarum.

D Secundum dicitur/ꝙ ex euangelio marci vlt. habet mariam magdalenam eſſe illã de qua dominus eiecerat ſeptẽ demonia. Et quoniam marcus ideo deſcripſit eam a ſeptem demonijs/vt denotaret dignitatem hominum peccatorum qui ad chriſtum conuerſi ſunt/per hoc ꝙ chriſtus mulieri olim tam peccatrici reſurgens primo apparuit, conſequens eſt vt per ſeptem demonia intelligantur vniuerſa vitia: vt gre. optime expoſuit: alioquin non fuiſſent ex hoc peccatores dignificati. Nam vexari corporaliter hominẽ a ſeptem demonijs/nõ eſt peccatum ſed pena: ac per hoc non fuiſſet denotata mulier peccatrix/ſed mulier afflicta a demonijs. Quũ itaq; maria magdalena cui chriſtus reſurgens primo apparuit/ ſit illa que vniuerſis vitijs erat ſubiecta / & nulla alia legatur niſi illa que erat in ciuitate adeo peccatrix vt etiam proprio nomine nõ meruerit nominari, rationabilis valde apparet cõis opinio/ eandem dicẽs mariam magdalenam & peccatricem apud lucam. ¶ Et confirmatur ex eo ꝙ lucas ipſe poſt lacbrymas mulieris peccatricis/ ſeq̃nti capitulo ponens mulieres chriſti ſequaces/ ante omnes ponit mariam magdalenam: nominans eam iam chriſti pediſſequam/ cuius peccatricis nomen tacuerat. Simile. n. quid fecit de matheo euangeliſta: dum ſedentem ad teloneũ nominat leui/quẽ poſtea in cathalogo apoſtolorum nominat matheum.

¶ Firmatur quoq; non ſolum eadem ſententia ſed etiam ꝙ ipſa fuerit ſoror lazari / ex verbis ioannis euangeliſte: dicentis de maria ſorore lazari / maria autem erat que vnxit pedes domini vnguento. Ex tempore enim quo ioannes hec verba dixit/ habe

tur ipſam fuiſſe que olim vnxerat pedes domini vnguento. nā per hec verba deſcripta eſt ante reſurrectionem lazari: ac per hoc ante tempus cene in qua lazarus reſuſcitatus vnus erat ex diſcumbentibns ante ſex dies paſce / quando maria iterum vnxit pedes domini. Ex quo enim ioannes ſcripturus erat cenam illam & vnctionem que ibi facta poſtea fuit, non erat ſoror lazari deſcribenda per futuram vnctionem verbo preteriti temporis ſcilicet vnxit: ſed ad ſignificandum preteritam vnctionem quam deſcriptam ſciebat a luca euangeliſta/ deſcripſit eam a preterito actu, vt ad quantam gratiam ſint peccatores a chriſto admiſſi ſignificaret. Vnde & vtitur ſimili modo loquendi/ quo vtitur in deſcriptione aliarum perſonarum ex preteritis actibus. Quum enim deſcribit nicodemum ſepelientem chriſtum/ dicit ꝙ ipſe eſt qui venerat primum ad eum nocte. Et ſimiliter quum deſcribit caypham iudicantem chriſtum ait. erat autem cayphas qui conſilium dederat iudeis &c. Ita quoq; de ſorore lazari dicit. maria autem erat que vnxit pedes domini vnguento/ & exterſit capillis ſuis: conſtat enim ꝙ nulla alia pro tunc erat que vnxit pedes domini & exterſit capillis ſuis/ niſi peccatrix apud lucam.

¶ Nec ſolum ex tempore ſed etiam ex loco idem confirmatur. Nam in eadem domo vtraq; vnctio facta inſinuat eandem eſſe perſonam vngentem cui commoda erat illa domus. prima ſiquidem vnctio facta eſt in domo ſimonis phariſei. ſecunda quoq; in domo ſimonis leproſi: quia dominus curauerat eum a lepra: vt gloſa dicit. Ex quo apparet ꝙ tam cōmoda immo & familiaris domus ſimonis erat marie ſorori lazari / vt forte (quod etiam aliqui putant) in eadem domo ſub diuerſa tñ cōtignatione habitaret maria magdalena.

¶ Qđ ex tribus elici quodāmō pōt. Prīo ex eo ꝙ domeſtice vr̄ ingreſſa ſup cōuiuantes qñ primū rigauit pedes eius/ vt cognouit

ꝙ accubuiſſet in domo ſimonis phariſei, quaſi nacta loci cõmoditatem. Scd̃o ex eo ꝙ quaſi ad marium hñs dum cenaretur añ ſex dies paſce/accepit alabaſtrum vnguenti &c. Tertio ex eo ꝙ in domo ſimonis martha miniſtrabat.

¶ Et confirmatur adhuc eadẽ ſententia ex fiduciali augmento familiariũ tactuũ. Nam quum dñs ieſus a mulierũ conuerſatione eſſet tam alienus / vt diſcipuli videntes eum loqui cũ ſamaritana/mirarentur ꝙ cum muliere loquebatur, credibile nõ eſt ꝙ mulier aliqua auſa fuerit prima vice vngere caput ipſius: ſed ꝙ mulier illa que prima vice pedes lachrymis lauit/et gratũ ſuum officium fuiſſe experta eſt. dum audiuit propterea ſibi dimiſſa eſſe peccata multa, poſt multum temporis animequior facta ex multis ſibi monſtratis beneuolentie ſignis & multis perceptis effectibus gratie ſpiritualis / tantum fiducie acceperit vt iterum pedes & caput ſimul vnxerit / rationalis proceſſus fiducie admittit. qui vſq; adeo excreuit/ vt ad reſurgentis dñi amplexum amoris ardor magnitudoq; letitie icitauerit, quũ ꝓhibita eſt a domino / dicente noli me tangere. Quod enim tunc in amplexũ ruere volebat, inſinuat primo ipſa domini prohibitio/qui tamẽ non prohibuit eam oſculari ſibi pedes: quoniam ſcriptum eſt / acceſſerunt & tenuerunt pedes eius. Atteſtari etiam dicitur incorrupta adhuc caro in ſola fronte capitis eius perſeuerans: vtpote quã dominus manu immortali tetigit / probibens eam/noli me tangere. hoc eſt enim ſignum ꝙ vultum ſuum magdalena non ad terram verſus pedes dirigebat, ſed neſciens quid faceret ad amplexum. ¶ Et hec dicta ſint, vt percipiatᷣ ꝙ vnam et perſona fuit que primo pro remiſſione peccatorum lachrymis rigauit pedes eius / poſtea animequior facta ad caput vngendum aſcendit/& poſt reſurrectionẽ ardens magñi amore in amplexus ruere voluit: hmõi.n. fiducie progreſſus idẽtitatẽ perſone monſtrat. Et quum conſtet ꝙ maria magdalene fuit que fecit hũc vltimum actum/& ꝙ ſoror lazari fuit que fecit penultimum/

& ꝙ peccatrix mulier que fecit primum, conſequẽs ex hoc & tot alijs antedictis eſt/ vt ex euangelicis dictis credamus vnam & eandem eſſe mariam magdalene ſororem lazari que erat in ciuitate peccatrix: vt eccleſiaſticum etiam officium teſtatur. Hec de ſecundo.

D Tertium dicitur / ꝙ ratio talis quaſi imperfecti modi curandi fuit duplex. vna ex parte ceci / quia ſcilicet indiſpoſitus erat ad recipiendum ſubitam ſanitatem perfectam: vt patet ex eo ꝙ ipſe non rogabat ꝓ ſeipſo/ ſed alij rogabant pro eo. Hec tamen cauſa non eſt ſufficiens: quoniam legitur dominum ſubito curaſſe paralyticum ſubmiſſum per tegulas/ad fidem aliorum. ipſo paralytico tacente. ¶ Vnde altera cauſa ex parte domini ſimul cum predicta concurrit: ſcilicet vt doceret nos miraculoſa dei opera non ſolum eſſe que ſubito perfecte fiunt/ſed etiam procedendo de imperfecto ad perfectum. & quidem cecus ille ita erat diſpoſitus vt non eſſet capax pefecte ſanitatis vno ictu, ſed paulatim ſicut diſpoſitio erat fidei & deuotionis/ita etiam paulatim ſanitatis donum conceſſum eſt. Quod in paralytico non eſt obſeruatum / quia ratio alia vrgebat: ſcilicet vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra hominibus dimittendi peccata. ¶ Inſtruimur ergo ex hac per partes illuminatione ceci / recognoſcere etiam diuinam gratiam quum poſt votum emiſſum ob ſanitatem conſequendã/paulatim ſani fimus. Et ſimiliter quum ſanitatem anime paulatim a deo conſequimur: procedentes de imperfecto ad minus imperfectum / & inde ad aliquam perfectionem / & inde ad aliam &c. Huiuſmodi enim ſanandi modum ex ſpeciali gratia dei procedere ex hoc domini facto inſtruimur: & non ſolum ea que ſtatim perfecta ſunt opera diuino eſſe tribuenda miraculo. Hec de tertio.

Jéraculi duodecimi q̃ó quarta.

AD quartum Dicitur / ꝙ paulus apoſtolus ad illius temporis epiſcopos reſpexit, quando epiſcopatus non erat honoris ſed oneris. non habebat annexum beneficium bonorum temporalium: ſed erat tantum ſuperintendens ſpiritualibus / & temporalium per diaconos adminiſtrator. In impoſitione autem onerum ſufficit eligere idoneum ad tale onus ſuſtinendum, & non oportet digniorem alijs p̃ferre: quoniam ratio exigens conditionem comparatiuam (ſcilicet ꝙ ſit alijs dignior) fundatur ſuper exhibitionem boni debiti: onus autem non clauditur ſub genere bonorum, ſub quo clauduntur honores / dignitates / beneficia &c. ¶ Sed hec reſponſio licet vera dicat / non tamen ſatisfacit: quoniam apoſtolus ſcripſit epiſtolas ad inſtruenda non ſolum illa tempora / ſed omnia ſuccedentia. ¶ Similiter non ſatisfacit reſponſio dicens ꝙ locus ab authoritate negatiue parum aut nihil valet: & ſic per hoc ꝙ paulus tacuit conditionem comparatiuam / non poteſt deduci ergo cõditio comparatiua non requiritur. Deficit ſiquidem hec reſponſio in propoſito propter duo. Primo / quia titus plusquam legitimam excuſationem habuiſſet erroris ſui / preficiendo epiſcopos dignos & non adhibendo diligentiam vtrum ſit aliquis dignior. nam paulus apoſtolus ſcribit ei ꝙ inſtituat epiſcopos in creta: & dat ei regulam circa conditiones eligendorum ad epiſcopatum. nullus certe culpare poſſet titum preficientem epiſcopos iuxta regulam pauli preciſe / ac per hoc non curantem de comparatiuis: potuiſſet enim ſemper dicere. feci iuxta regulam a te mihi traditam: tu in culpa es ſi inſufficienter me inſtruxiſti. Secundo: quia ipſe paulus apoſtolus actuum. xx. ait ad ephesios in perſona omnium quibus predicauerat. mundus ſum a ſanguine omnium: non enim

ſubterfugi quo minus annunciarem omne conſilium dei vobis. Quomodo nanq; omne conſilium dei annunciaſſet, ſi tradendo regulam de eligendis epiſcopis/tam neceſſariam conditionem tacuiſſet?

Dicendum Ergo videtur / ꝙ propterea paulus apoſtolus hanc conditionem cōparatiuam tacuit, quia per ſe loquendo non eſt neceſſaria. Dico autem per ſe: quia epiſcopatus dupliciter conſiderari poteſt. vel ſecundum id quod conuenit ei per ſe: vel ſecundum ſibi annexa. Et ſi quidem conſideretur ſecundum ſibi annexa (ſcilicet ſuperioritatem / honorem / dignitatem / beneficium eccleſiaſticum) ſic eſt in genere bonorum. Et quoniam huiuſmodi annexa ſunt communia bona eccleſiaſtica / & debita membris eccleſie vt diſtribuantur illis, idcirco ſecundum hec exigitur conditio comparatiua: vt ſcilicet digniori maiora dentur. & oppoſitum facere / eſt vitium acceptionis perſonarum. Et iuxta hoc intelligenda eſt doctrina dicentium / ꝙ oportet in foro conſcientie eligere digniorem ad hoc, & non ſufficit eligere bonum ſeu dignum: quia vitium acceptionis perſonarum eſt exhibere bona debita ſic vt minus dignus preponatur magis digno.

¶ Si vero conſideretur epiſcopatus ſecundum id quod conuenit ſibi per ſe, ſic eſt in genere onerum: vt patet ex actu ſibi proprio / qui eſt paſcere oues & agnos chriſti: iuxta verbum domini ioannis vltimo. hoc enim oneroſum manifeſte eſt / & pure oneroſum. Propter quod dominus voluit ꝙ petrus ex amore quem haberet ad ipſum dominum ſubiret tale onus. Et paulus apoſtolus docet dicens. qui epiſcopatum deſiderat/ bonum opus deſiderat: non bonam dignitatē/ non gradum/non beneficium/non honorem &c. ſed opus tm̄,

ac p hoc onus.vñ & merces operario debet:iuxta illud math. xx. voca oparios/& redde illis mercedem. Nec obſtat puritati oneris:ꝙ paſtorale officium gradũ ptãtemq; ſuperiorem per ſe ſupponit aut conſtituit:qm̃ hmõi gradus ac poteſtas nõ concurrit vt bonum perſone que aſſumitur ad paſtorale onus: quia nõ datur ei vt bene ſibi ſit, ſed propter neceſſitatem aut vtilitatem ouium. Et vt vnico dicatur verbo/totum paſtorale officiũ ordinatur per ſe ad bonum non paſtoris/ſed eccleſie chriſti: ac per hoc in genere non bonorum ſed onerum diſtribuendorũ perſonis eccleſiaſticis/per ſe locatur. ¶ Conſiderando itaq; epatũ per ſe/nulla apparet ratio ꝙ requiratur conditio comparatiua.nam ex parte perſone que eligitur/ceſſat ratio acceptionis perſonarũ: quia non diſtribuitur commune bonum / ſed commune onus. vnde non cadit acceptio perſonarum, niſi forte plus grauando illum cui datur. Ex parte vero eccleſie cui ſuperintẽdere debet/ non eſt maius debitum q̃ vt ſufficienter ei prouideatur: quia eccleſia ipſa non habet ius niſi ad ſufficientem habendũ paſtorem. Cuius ſignum eſt/ ꝙ non eſt locus querele ſi ſufficienter ei prouidetur. Et ad ſupererogationis bonum ſpectat ſi plusq̃ ſufficiens ei detur paſtor. Et confirmatur ex ceteris prouiſionibus officialium que in mundo fiunt. nam vbiq; recte rationi ſatisfit, ſi ſufficienter ciuitatibus/opidis/regnis/adminiſtrationibus &c. prouidetur. Et ad hanc ſententiam ducunt due prius inducte rationes pro ſufficientia doctrine ab apoſtolo tradite: ambe.n.multum cogunt.

¶ Et ſi contra hanc ſententiã applicetur illa ratio: ſcilicet quare eligis ex duobus ſufficientibus minus dignum. in promptu eſt reſponſio/quia non teneor eligere meliorem: ſed multis exiſtentibus ſufficientibus locus eſt gratificationi.nec eſt acceptio pſonarum preeligere minus dignum/ ſufficientẽ tñ, ſed libertas. Et ſi his adiunxeris ꝙ tpalia bona annexa paſtoralibus officijs/

ꝑ accidens concurrunt,videbis conſequenter ꝙ oībus cōſideratis ſufficit etiam in foro conſcientie ad euitandū peccatum mortale/eligere ſufficientem:quoniam actus humanus iudicandus ex ſuo genere eſt ſecundū id quod eſt per ſe. Quāuis peccet poſtponens digniorem ſine rationabili cauſa:eo ꝙ preter rectam rationem temporalia annexa diſpenſat.Et ſpectat hoc peccatum reductiue ad vitium acceptionis perſonarum . Dico autem reductiue:quia non per ſe in hoc actu fit diſpenſatio bonoꝝ , ſed per viam cōcomitantie. Qui aūt in diſpenſatione paſtoralium officiorum ad bona dignitatis/honoris/ prebende &c. diſpenſanda directe reſpiciunt, vitium per ſe incurrunt acceptionis perſonarum ſi digniorem abſqꝫ rationabili cauſa poſtponunt: & mortale conſequenter ex ſuo genere peccatum incurrunt. Hec de quarto.

Quintum de tertia chriſti tentatione / dicitur ꝙ diabolus eadem intentione qua duas ꝑcedentes tertiam exercuit tentationem : ſcilicet animo explorandi ſi ille homo erat filius dei . Sed non eodem modo ingeſſit tertiam quo ingeſſerat primam & ſecundam:nam illas aperte hoc continentes propoſuit,iſtam vero occulte & inſidioſe ad hoc tendentem . Cogitauit enim apud ſe callidus tentator per viam indirectam explorare ſi ieſus erat filius dei . Et duo propoſuit (alterum eſt ſe daturum ei omnia regna mundi : alterum vt cadens ipſum adoraret) non ea intentione vt putaret ieſum daturum conſenſum ad hec:ſed ꝙ reſpondendo ad primum induceret ieſus aliquam authoritatem ſcripture /ex qua omnia regna mundi eſſe ipſius ieſu haberetur , ac per hoc non indigeret vt a tentatore ſibi darentur: & ſic tentator haberet intentam explorationem.Vel ſaltem reſpon

dendo ad ſecundū/increparet eum dicens.tu debes me adorare/ non ego te,vel aliquid ſimile:ex quo baberet intentam explorationem. Sed dn̄s verſutias eius preuidēs nibil de meſſia dixit:ſed tantum de adoratione dei ſolius. Hec de quinto. Villiaci in die ſancti viti. M.D.xxiiij.

Expliciunt p̄clariſſime.xij.ientaculorum noui teſtamēti reuerendiſſimi dn̄i tho.de vio caietani cardinalis ſancti xiſti lucubrationes:qbus circiter.lxiiij.difficiles noui teſtamēti ſentētie ſubtiliſſime enarrant. Rome p dn̄m marcellū ſilber/impenſis nobilis viri dn̄i iacobi de giunta florentini impreſſe: et p dn̄m ioan.danielis ſacre theologie baccalarium accuratius reuiſe & correcte. Anno a natiuitate dn̄i. M.D.xxv.quinto Kalendas aprilis.

Laus vni ꝛ trino.

Regiſtrum ſumme.

A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z. ⁊ AA.BB.CC.DD.EE.FF.GG. *omnes ſunt duerni ſeu duorum foliorum preter*.GG.*ternum*.

Regiſtrum ientaculorum.

A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N. *omnes ſunt duerni*.

Errata *licet non admodum magni momenti: & que a quouis facile animaduerti poſſint.*

Primo car.cxix.co.ij.li.iiij.fi.lege ſic.conſtõnibus apoſtolicis et aliijs in contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcunq̃.

Item car.cxxxij.co.1.li.xxvi.vbi habes exceptio rationabili lege exceptio rationabilis.

Item car.clij.co.1.li.xxviij.vbi habes ſextum eſt de inuocationibus demonũ loco inuocationibus lege inuocatione.

Itẽ car.clxxxv.co.ij.li.xi.vbi habes momento lege memento.

Item in vlti.car.tabule ſumme co.1.li.xxvij.vbi habes ſuperſtitio eſt qua hõ &c.loco ſuperſtitio lege ſuſpenſio.

¶Item ientaculo.vi.q.vi.car.lxviij.co.ij.li.ix.vbis habes retorationem lege retortionem.

Item ientaculo.viij.q.v.car.lxxix.co.1.li.xviij.vbi habes mouẽdo lege monendo.

BIBLIOTECA